

VII МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

20-22
ОКТЯБРЯ

НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ: ВЫЗОВЫ XXI ВЕКА

Нур-Султан, Казахстан

SCIENCE AND EDUCATION IN THE MODERN WORLD:
CHALLENGES OF THE XXI CENTURY"
NUR-SULTAN, KAZAKHSTAN, OCTOBER 2020

**ОБЪЕДИНЕНИЕ ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦВ
ФОРМЕ АССОЦИАЦИИ
«ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОЕ ДВИЖЕНИЕ «БОБЕК»
КОНГРЕСС УЧЕНЫХ КАЗАХСТАНА**

"SCIENCE AND EDUCATION IN THE MODERN WORLD:
CHALLENGES OF THE XXI CENTURY"

атты VII Халықаралық ғылыми-тәжірибелік
конференция
ЖИНАҒЫ

МАТЕРИАЛЫ

VII Международной научно-практической
конференции
**«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ:
ВЫЗОВЫ XXI века»**

СЕКЦИЯ 11. ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

III ТОМ

НУР-СУЛТАН – 2020

УДК 378 (063)
ББК 74.58
С 940

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

**Ж. Малибек, профессор; З.Е. Кабульдинов, д.и.н., профессор;
Ж.Н. Калиев к.п.н.; Маслов Х.Б., PhD;
Лю Дэмин (Китай),
Е.Л. Стычева, Т.Г. Борисов (Россия)**
Заместители главного редактора: **Е. Ешім, Е. Абиев (Казахстан)**

С 940

«SCIENCE AND EDUCATION IN THE MODERN WORLD: CHALLENGES OF THE XXI CENTURY» материалы VII Международной науч-прак. конф. (ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ)/ сост.: Е. Ешім, Е. Абиев – Нур-Султан, 2020 – 176 с.

ISBN978-601-332-271-1

"SCIENCE AND EDUCATION IN THE MODERN WORLD: CHALLENGES OF THE XXI CENTURY" атты VII Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары жинағына Қазақстан, Ресей, Қытай, Түркия, Беларусь, Украина, Молдова, Қырғызстан, Өзбекстан, Тәжікстан, Түрікменстан, Грузия, Монғолия жоғары оқу орындары мен ғылыми мекемелердің қызметкерлері мен ұстаздары, магистранттары, студенттері және мектеп мұғалімдерінің баяндамалары енгізілді. Жинақтың материалдары жоғары оқу орнындары мен ғылыми мекемелердегі қызметкерлерге, оқытушыларға, мектеп және колледж мұғалімдеріне, магистранттар мен студенттерге арналған.

VII Международная научно-практическая конференция **«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ: ВЫЗОВЫ XXI века»**, включают доклады ученых, студентов, магистрантов и учителей школ из разных стран (Казахстан, Россия, Китай, Турция, Беларусь, Украина, Кыргызстан, Узбекистан, Таджикистан, Молдавия, Туркменистан, Грузия, Монголия). Материалы сборника будут интересны научным сотрудникам, преподавателям, учителям средних школ, колледжей, магистрантам, студентам учебных и научных учреждений.

**УДК 378 (063)
ББК 74.58**

ISBN978-601-332-271-1

© ОЮЛ в форме ассоциации
«Общенациональное движение «Бобек», 2020

УДК 796/799

**СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЭФФЕКТИВНОСТИ РАБОТЫ УЧИТЕЛЯ
ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И ЗДОРОВЬЯ**

Беспутчик Владимир Георгиевич

Кандидат педагогических наук, доцент Брестского государственного университета
им. А.С. Пушкина, Республика Беларусь

Моисейчик Эдуард Алексеевич

Кандидат педагогических наук, доцент Брестского государственного университета
им. А.С. Пушкина, Республика Беларусь

***Аннотация:** Рост конкуренции на рынке физкультурно-образовательных услуг общего среднего образования, стремление к более управляемому рынку с использованием научных знаний искусного управления, постоянного контроля происходящих изменений, требует от организаций большой гибкости и эффективного управления персоналом для качественной, профессиональной их работы. Все сотрудники общеобразовательного учреждения, на всех уровнях, при основной роли учителя физической культуры и здоровья, должны нести свою долю ответственности за обеспечение эффективности работы по физическому развитию, охране и укреплению здоровья школьников и организации процесса физического воспитания в целом. От достижения целей физической культуры и качественного выполнения задач зависит успех и будущее общеобразовательной школы и каждого конкретного ученика.*

***Ключевые слова:** школа, учитель физкультуры, особенности труда, удовлетворённость работой, факторы удовлетворённости, проблемы эффективности.*

В условиях рыночных отношений, возрастающей конкуренции на национальном и мировом спортивном рынке деятельность каждой физкультурно-спортивной организации должна быть максимально эффективной. Все сотрудники, начиная с низшего звена, должны нести свою долю ответственности за обеспечение эффективности работы организации в целом. От достижения целей и качественного выполнения задач зависит успех, порой выживание и будущее физкультурно-спортивной организации.

Оценить эффективность, успех физкультурно-спортивной организации – не простая задача, требующая тщательного анализа структуры организации и изменений, вызванных деятельностью работающих в ней людей. В практике менеджмента [1,2] используется множество факторов и критериев измерения эффективности для разных типов организаций, конкретных организационных ситуаций, что создаёт определённые сложности изучения проблемы.

Одним из важных низовых звеньев физкультурно-спортивного движения, его фундаментом, является учреждения общего среднего образования. А непосредственными участниками создания продукта общего среднего образования по разделу физической культуры являются – учителя физической культуры и здоровья.

Для исследования труда учителя физической культуры общеобразовательных учреждений следует обратить особое внимание на содержание выполняемой ими работы, взаимоотношения в педагогическом коллективе, организацию и условия труда, изучение и объяснение значения, и природу их удовлетворения от работы [3,4]. Проблема удовлетворения от работы привлекает внимание экономистов, юристов, социологов, психологов, педагогов, менеджеров. Одни в результате исследований утверждают, что самое большое влияние на удовлетворение от работы оказывают размер их заработной платы и то, как он соотносится с уровнем зарплаты других людей. Рассматривается и

другая точка зрения, что не деньги являются важнейшим фактором, определяющим степень удовлетворенности от работы, а признание заслуг и похвала.

Целью работы явилось изучение проблем и основных факторов влияния на удовлетворение от работы учителей физической культуры и здоровья учреждений общего среднего образования, для поиска путей совершенствования организационной деятельности, улучшения использования их труда и управления персоналом.

Труд специалистов по физической культуре и здоровью учреждений среднего образования, есть планомерная деятельность, совершаемая с помощью специальных методов, средств, форм и направленная на оказание образовательных физкультурно-оздоровительных и спортивных услуг учащимся. Этот труд охватывает все организационные формы – обязательные (уроки физической культуры и здоровья), внеурочные формы – организованные на добровольных началах, самостоятельные занятия физическими упражнениями под руководством (или консультированием) специалистов и др. Труд учителей физической культуры имеет свои специфические особенности:

- педагогический характер труда, направленный на оздоровление, обучение, воспитание учащихся;
- трудно поддается регламентированию и нормированию;
- требует высокого уровня творчества, принятия самостоятельных решений, направленных на улучшение учебно-воспитательного, организационного процессов;
- производство образовательных услуг совпадает по времени с их потреблением учащимися, поэтому результаты труда учителей физической культуры и здоровья напрямую связаны с их непосредственными действиями;
- результаты труда учителей физической культуры и здоровья проявляются в форме социально-культурных, образовательных услуг.

Понять природу удовлетворения от работы специалистов физической культуры сферы образования и его воздействия на результаты труда совсем непросто.

В последние годы в общеобразовательных учреждениях внимание к удовлетворению от работы учителей физической культуры и здоровья недостаточно ассоциируется с более широкими подходами в оптимизации процессов образования, проектирования процессов обучения, воспитания учащихся, рациональной организации труда специалистов, к качеству их трудовой жизни в целом. На сегодняшний день не изучены полностью параметры удовлетворенности от работы учителей, некоторые могут быть удовлетворены одними аспектами своего труда и не удовлетворены другими. Удовлетворенность работой понятие сложное, многоаспектное, так как зависит от множества факторов: индивидуально-личностных учителя физической культуры, социально-культурных, экономических, политических, экологических, организационных, гигиенических, мотивационных и других, поэтому объективно его измерить сложно.

К основным факторам удовлетворенности работой учителей физической культуры и здоровья можно отнести:

- *индивидуальные* (пол, возраст, уровень образованности, стаж работы, профессиональные ориентации, личностные качества, состояние здоровья, уровень физического развития и физической подготовленности, семейное положение и др.);
- *социальные* (взаимоотношения в коллективе между администрацией, учителями, учащимися, родителями, физкультурно-спортивными работниками других организаций, установленные нормы труда, взаимодействие с обществ. активом, неформальными организациями);
- *культурные* (мировоззрение учителя, убеждения, установки, ценностные ориентации);
- *организационные* (размер общеобразовательного учреждения, кадровая политика, традиции, принятые организационно-управленческие процедуры, культурная среда, психологический климат, характер выполняемых работ, используемые образовательные и

организационно-управленческие технологии, инновации, стиль руководства, система менеджмента качества, материально-технические, гигиенические условия работы и др.);

- *окружающая среда* (экологическое, экономическое, социальное, политическое, техническое, административное воздействие);

- *мотивация внешняя* (заработная плата, льготы, безопасные условия труда, перспективы служебного роста, надбавка за выслугу лет, конструктивная рабочая атмосфера. Указанные блага в основном определяются ни дирекцией общеобразовательных школ, а политикой Министерства образования и правительством);

- *мотивация внутренняя* (желание проявить свои способности, осознать свой успех, добиться одобрения, признания, уважения. Удовлетворение выше указанных психологических потребностей учителей физической культуры и здоровья находится во власти администрации общеобразовательных учреждений и региональных организаций системы образования).

В зависимости от рассмотренных выше факторов существует множество подходов, с позиции которых можно предметно рассматривать проблему удовлетворения от работы учителя физической культуры и здоровья.

Кроме этого на степень удовлетворения работой существенно влияет ряд и других факторов:

- постоянный стресс на работе;
- бессмысленность отдельных видов работ, в том числе написание множества отчётов, выполнение задач и поручений руководства, выходящих за рамки учебного процесса и не связанных со спецификой работы, формализм в оценке учащихся, неспособность видеть цель выполняемой работы, оценить свой вклад в трудовой процесс;

- нет желания трудиться, отсутствие перспектив карьерного роста;
- низкая материальная мотивация для привлечения в школы креативных талантливых учителей физической культуры, магистров педагогических наук;

- острый дефицит автономии школы, использование механизмов и форматов обучения предложенным по единым стандартам;

- низкий уровень участия родителей, учеников в вопросах охраны и укрепления здоровья учащихся, их физического развития, физической подготовленности, физического совершенствования, выбора форм и средств физического воспитания;

- отсутствие стремления повышать качество образовательного процесса, производить поиск новых образовательных технологий, разнообразить учебную и не учебную деятельность по физической культуре и спорту;

- отсутствие возможности и способности большинства учителей интегрировать в систему школьного физического воспитания лучших мировых практик;

- низкий уровень заботы учителей о своём личном здоровье, поддержании уровня физической подготовленности, культуры телесной и др.

Кроме этого, как показал опрос случайной выборки учителей физической культуры и здоровья региона, самой большой проблемой на работе они считают: низкая оплата – 100 %, большой объем работ – 75 %, большая ответственность – 62 %, стресс – 18 %. Большая часть учителей не удовлетворены условиями организации своего труда: наличием и состоянием материально-технической базы, оборудования, инвентаря. Учителя отмечают, что сегодняшнее состояние материальной базы школы не позволяет в полном объёме и качественно выполнять все разделы учебной программы по предмету «Физическая культура и здоровье», особенно в средней и старшей школе.

Что касается уверенности в завтрашнем дне, то 59% учителей уверены, а вот 41% — нет. 59% говорят о позитивном эмоциональном фоне (надежда, спокойствие, уверенность, интерес), а 41% заявляют о негативном (усталость, тревога, разочарование,

безразличие). 72,5% обеспокоены ростом цен. Низкий уровень школьных программ, недостаточная компьютеризация 13%.

Увеличение рабочего времени учителя физической культуры отчасти обусловлено тем, что нет четкости в определении его обязанностей, обоснованных и юридически узаконенных норм, опирающихся на научные исследования в области педагогического труда. В практике часто не совпадают требования нанимателей общеобразовательных учреждений и ожидания работников. Исследование отношения учителей физической культуры и здоровья к труду показало, что их заботит образование и обучение, повышение квалификации, как способ выжить на рынке труда.

Анализ исследуемой проблемы позволяет сделать следующие выводы:

- проблема удовлетворенности от работы учителей физической культуры средних общеобразовательных учреждений мало изучена, что негативно сказывается на наиболее эффективном использовании их труда в качестве ценного ресурса образования и воспитания школьников;

- исследования в данной сфере позволяют целенаправленно решать множество проблем и преодолевать препятствия, стоящие на пути к достижению высокой эффективности в формировании физической культуры личности учащихся, укреплению их здоровья;

- повысить степень удовлетворения от работы учителя физической культуры можно следующими способами: качественным подбором персонала; постановкой адекватных целей; планированием их развития; информированием специалистов; признанием заслуг (оплаты, нематериального поощрения – грамоты, «Учитель года», благодарность, конкурсы, соревнования, призы, награды, карьерный рост, стажировки за рубежом);

- удовлетворенность работой специалистов физической культуры общеобразовательных школ существенно может уменьшить количество социальных проблем среди школьников, степень скуки, монотонности, регулировании психофизической нагрузки, умственного перенапряжения и др.;

- удовлетворенные работой учителя способны самореализоваться, творчески решать образовательные, воспитательные, оздоровительные и прикладные задачи, с большей мерой ответственности, с минимальным контролем их работы, самостоятельно регулировать темп выполнения работы, заниматься саморазвитием, самосовершенствованием, быть профессионально-осведомленными в результатах своего труда, успешно осуществлять свой карьерный рост.

Дальнейшее изучение менеджмента и организационного поведения в учреждениях общего среднего образования позволит выявить конкретные пути совершенствования организационной деятельности за счёт улучшения использования труда специалистов физической культуры и эффективного управления людьми.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Словарь-справочник менеджера / Под ред. М.Г. Лапусты. – М. : ИНФРА – М, 1996. – 608 с.
2. Переверзин И. И. Искусство спортивного менеджмента / И. И. Переверзин – М. : Советский спорт, 2004. – 426 с.
3. Глухов В. В. Менеджмент : учеб. для ВУЗов 3-е изд. / В. В. Глухов. – М., СПб. : Питер, 2007, – 608 с.
4. Беспутчик В. Г. Анализ бюджета времени учителя физической культуры / В. Г. Беспутчик // Научно-методические основы и социально-педагогические аспекты физического совершенствования учащейся молодежи : сб. науч. трудов, Брест / БрГУ имени А. С. Пушкина, редкол. : Н. И. Пристипа [и др.]. – Брест, 2003. – С. 32–34.

ӨӘЖ: 316.6

**БІРІНШІ КУРС СТУДЕНТТЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ЖАҒДАЙЛАРЫНА
БЕЙІМДЕУ МӘСЕЛЕСІНІҢ МӘНІ МЕН МАЗМҰНЫ**

Скакова Анар Нурдыбековна

С.Аманжолов атындағы ШҚУ педагогикалық факультетінің магистрі

Ғылыми жетекші - п.ғ.д, профессор –А.К.Игибаева

Қазақстан, Өскемен

***Аннотация:** Мақалада бірінші курс студенттерін оқытудың жаңа жағдайларына бейімдеу мәселесінің мәні мен мазмұны қарастырылған*

***Кілтті сөз:** субъект, тұлға, бейімделу, әлеуметтік-психологиялық бейімделу, әлеуметтік орта, үйлесімділік.*

Қазіргі заманғы білім беру үдерісі білім алушының сәйкес қызмет түрлерін игеруіне, жалпы және кәсіби кұзіреттерді иеленуіне бағытталуы керек. Студенттердің білім беру үдерісіндегі рөлінің мұғаліммен оқытылатын позициясынан білім беру қызметінің субъектісі позициясына өзгерту ұсынылады.

Кәсіби қызмет субъектісі өз бетімен өзінің қызметін жоспарлауға, әрекеттер мен операцияларды жүзеге асыруға, алынған нәтижені алға қойылған мақсатпен сәйкестендіруге, сонымен қатар, қажет болған жағдайда, қызмет тәсілдерін түзетуге дайын болуы керек. Сонымен қатар, демографиялық дағдарыс жағдайында, бастапқы және орташа білім беру мекемелері талапкердер жетіспеушілігін басынан кешетіндігін ескеру керек.

Жалпы білім беру мектептерінің түлектерінің көпшілігі жоғарғы оқу орындарына түсуге ұмтылады, кәсіптік арнайы білім беру мекемелеріне білім деңгейі төмен және білім алуға ынтасы төмен оқушылар түседі. Сондықтан студенттердің білім алудың жаңа жағдайларына бейімделу мәселесі өзекті болып қалады.

Қалыптасқан жағдай, бір жағынан колледж студентін білім алу – кәсіби қызмет субъектісі ретінде мұқият зерттеуді, ал екінші жағынан, білім алудың жаңа жағдайларына әлеуметтік-психологиялық бейімделуі жағдайларын және психопедагогикалық әдістері мен тәсілдерін дайындауды талап етеді. Сонымен қатар, білім беру мекемесі түлектерінің жұмыс орнында табысты бейімделуіне, қазіргі заманғы еңбек нарығында өзін-өзі жүзеге асыруға дайындау үшін жағдай жасауы керек.

Қазіргі заманғы шетелдік және отандық психологиялық зерттеулерге сүйену бейімделу үдерісінің әртүрлі бейнелену пішіндерінен тұратын ағзаның динамикалық жүйесі (И. П. Павлов, И. М. Сеченов, Н. Е. Введенский), ағзаны және ортаның гомеостатикалық (К. Бернар, У. Б. Кенон, Г. Селье) немесе динамикалық (А. Б. Георгиевский, Ф. Б. Березин, И. Калайков, С. И. Розум) тепе-теңдігін қамтамасыз ету қабілеті, ағзаның стресске жауап қайтару қасиеті (Г. Селье), ағзаның жаңа тіршілік ету жағдайларына белсенді ішкі және сыртқы бейімделуін анықтайтын тұлғаның ерекшелігі (Р.Н. Мосс) немесе қабілеті (А.А. Реан, Т.А. Балл, Т. Шибутани), когнитивті үдеріс (Ж. Пиаже, У. Найссер, Р. Кеттелл, Дж. Гилфорд, К. А. Абульханова-Славская, Л. И. Анциферова) ретінде қалыптасқандығын көрсетеді.

Психология-педагогика ғылымы субъект феноменін және тұлға субъекттік феноменін зерттеуге көп көңіл бөледі: Адамның әлеммен қарым-қатынасын анықтайтын болмыстық сипаттама ретінде (С. Л. Рубинштейн, В. И. Слободчиков, Е. И. Исаев, Н. Н. Васягина), өзінің өмірін қалыптастыруға және түрлендіруге, қызметті игеру және шығармашылыққа белсенділік беруге мүмкіндік беретін (В. И. Петровский, А. Н.

Леонтьев, А. Г. Асмолов, К. А. Абульханова, Р. В. Овчарова, В. И. Слободчиков, Е. И. Исаев, А. К. Осницкий, Д. А. Леонтьев, А. А. Митькин), тұлғаның белсенділігінің тұтастылығының, дербестігінің жоғары деңгейін анықтайтын (А. В. Брушлинский), тұлғаның өзін-өзі реттеуін шарттайтын (К. А. Абульханова, А. К. Осницкий, Е. А. Сергиенко) субъекттік туралы көптеп жазылған.

Қазақстандық ғылыми кеңістікте бейімделу проблемалары А.Жайтапова, Ж.Н.Оразбаева, Е.А.Абенова, А.К.Игибаева, С.А.Нурғалиева, М.Шайхова және т.б ғалымдардың еңбектерінде қарастырылған.

Әлеуметтік-педагогикалық бейімделу проблемалары А.Жайтапованың мақалаларында орын алған.[1]. Студент жастардың оқытуға бейімделуінің психологиялық мәселелеріне ғалым Ж.Н.Оразбаева да назар аударады.[2]. Шет елден келген студенттердің педагогикалық және әлеуметтік бейімделу проблемалары А.К.Игибаеваның ғылыми мақалаларында баяндалады.[3]

Дегенмен, көптірлілігіне және көптігіне қарамастан, студенттер тұлғасының субъекттілігінің әлеуметтік психологиялық бейімделуін қарастыратын еңбектердің жеткіліксіздігін атап өту керек.

Осылайша, колледж студенттерінің жаңа білім алу жағдайларына бейімделу мәселесінің әлеуметтік-психологиялық деңгейдегі өзектілігі қоғам және мемлекеттің орташа мамандандырылған білімді, жалпы және кәсіби құзіреттерге ие, жұмыс орынында табысты бейімделуге, қазіргі заманғы еңбек нарығында өзін-өзі белсенді жүзеге асыруға қабілетті түлектерге деген қазіргі уақыттағы сұранысымен анықталады [4].

Ғылыми-теориялық деңгейде зерттеу өзектілігі студент тұлғасының субъекттілігінің жаңа білім алу жағдайларына әлеуметтік психологиялық бейімделу үдерісіне әсерінің териялық тұрғыдан жеткіліксіз дәрежеде жасақталуынан туындайды.

Ғылыми-әлеуметтік деңгейде зерттеу өзектілігі колледж студенттерінің әлеуметтік-психологиялық бейімделуін тұлғаның субъекттілігінің дамуы негізінде психопедагогикалық жетекшілік ету әдістерінің жеткіліксіз дәрежеде жасақтауынан туындайды.

Жоғарыда айтылғандарға негіздей отырып, маңызды зерттеу мәселені ерекшелеуге болады: колледждің бірінші курс студенттерінің әлеуметтік-психологиялық бейімделуі қандай ерекшеліктерге ие және тұлғаның субъекттілігін дамыту арқылы оған қалайша әсер етуге болады.

Берілген мәселені шешу келесі қарама-қайшылықтарды шешуге көмектеседі:

– қоғамның жоғары дәрежеде бейімделген дербес және өзін-өзі жүзеге асыратын мамандарға деген жоғары сұранысы және колледж студенттерінің бөлігінің білім алу

– кәсіби қызмет субъектісі ретінде дамымауы арасындағы; – субъект, субъектілік феномені, тұлғаның қалыптасуындағы субъектілік маңыз туралы жинақталған ғылыми-теориялық білім қоры және колледж студенттерінің субъекттілігінің әлеуметтік-психологиялық бейімделу факторы ретінде жеткіліксіз дәрежеде зерттелуі арасындағы;

– студенттердің әлеуметтік-психологиялық бейімделуінің жасақталған бағдарламаларының орта және жоғары кәсіби білім беру мекемелерінде субъекттікті қалыптастыру бағдарламалапқының жеткілікті болуы және тұлғаның субъекттілігін арттыру негізінде студенттердің әлеуметтік-психологиялық бейімделуіне жетекшілік ету бағдарламаларының жеткіліксіздігі арасындағы.

Біздің зерттеуде субъект – тұлғаның, яғни бірінші курс студенттерінің жаңа ортаға бейімделуі, оның белсенділігі мен дербестігін, субъективті қабылданған мақсаттарға қол жеткізу қабілетін, сана және рефлексия, қызмет және қарым-қатынас түрінде тіршілік етуінің айрықша тәсілдерін қамтамасыз ететін интегралды сипаттамасы.

Студент тұлғасының субъекттілігі – оқу-кәсіби қызмет субъектісінің қасиеті, ол берілген субъектіде өзіндік сананың, қарым-қатынас жасау және қызмет субъекттілігінің

жоғары деңгейімен байқалады және оның белсенділігін және әлеуметтік байланыстарға ашықтығын, еркіндігін, іскерлігін, эмоционалды еліктірілгендігін, рефлексивтілігін, сақтығын және эффективті дербестігін, қызметтегі және қарым-қатынас жасаудағы бастамашылдығын анықтайды[5].

Студенттердің әр түрлі қызмет салаларындағы және қарым-қатынас жасаудағы қол жеткізетін өнімділік және табыстылық деңгейін, сонымен қатар нақты дағдылар мен нәтижелерге қол жеткізу мүмкіндігін сипаттайды

Ал берілген жағдайда студенттердің жаңа жағдайларға табысты әлеуметтік-психологиялық бейімделуін сипаттайды. Өзіндік тұлғаның дамуы және қалыптасуында тұлға субъектігін сезіну колледж студентінде мақсат қою және табысқа жетуі өзіндік белсенділігінің ролінің маңызын түсінуден көрінеді.

Субъектінің бейімделушілік қасиеттерінің комплексі өзіне келесі қасиеттерді қосады: белсенділік, өзіндік сана-сезім, өзін-өзі жүзеге асыру, дербестік, өзін-өзі дұрыс бағалау, жауапкершілік, бастамашылық, өз уақытын ұйымдастыра білу[6].

Қазіргі заманғы зерттеулерді (В. В. Давыдов, И. А. Зимняя, С. Р. Зенина, Е. П. Белозерцева, А. Д. Гонеева, А. Г. Пашкова, Н. Х. Валеева, Н. И. Мешкова, Т. А. Ерина және т.б.) теориялық талдау оқу-кәсіби қызмет дегеніміз – нақты бір кәсіпті иелену барысында жүзеге асырылатын қызмет, оның мақсаты кәсіби маман тұлғасын кәсіби қызмет субъектісі деңгейіне дейін қалыптастыру болып табылатындығын анықтауға көмектесті.

К.Л. Буслов, М.С. Каган, Ф.И. Минюшев, А.А. Налчаджян, И.И. Резвицкий, Я.А. Пономарев, В.А. Петровский, Э. Эриксон және т.б. зерттеулерінде келтірілген қорытындыларды жүйелік тәсілдер тұрғысынан талдау үздіксіз кәсіби білім беру жүйесіндегі болашақ оқытушылардың әлеуметтік бейімделуінің келесі бірегей сипаттамаларын ерекшелеуге мүмкіндік береді: интенционалдылық, ол оқу-ғылыми-педагогикалық кешен жағдайында оқыту-тәрбие беру үдерісін тұлға және әлеуметтік орта қарым-қатынасын теңдестіруге бағытталған үздіксіз кәсіби білім беру формасы ретінде қарастыруға мүмкіндік береді, бұл болашақ мұғалімге жекеше маңызды және әлеуметтік құнды және мұғалімнің кәсіби дайындық мақсаттарына сәйкес қызмет түрлерін өнімді орындауға мүмкіндік береді; тұтастық, бұл, әлеуметтік бейімделу үдерісі әлеуметтік бейімделудің барлық түрлерінің – биологиялық, психологиялық, әлеуметтік педагогикалық бірігуімен жүретіндігін білдіреді; дағдарыстық, бейімделу және бейімсіздену процестерінің бірге жүруімен шарттандырылады; құралдылық, бұл әлеуметтік бейімделу болашақ мұғалімнің өзін-өзі дамыту тәсілі (құралы) қызметін атқаратындығымен байланысты; үздіксіздік, өйткені бейімделушілік үдерістер адамның әлеуметтенуінің барлық сатыларында жүзеге асырылады, соның ішінде кәсіби де (оқу-ғылыми-педагогикалық кешен жағдайларында соңғы сипаттама болашақ мұғалімдердің «мектеп – педагогикалық колледж – педагогикалық ЖОО» сатыларында өтетін әлеуметтік бейімделу үрдістердің орнын басушылығын білдіреді). Әлеуметтік бейімделудің анықталған тұтастық сипаттамалары болашақ мұғалімнің кәсіби қалыптасуы барысында әлеуметтік бейімделудің келесі функцияларын орындайтындығын анықтауға мүмкіндік береді:

- болашақ мұғалімнің қоршаған әлеуметтік ортамен үйлесімділік табуының интеграциялық функциясы – болашақ мұғалімнің оқу және кәсіби қызметке табысты қосылуын қамтамасыз етеді, мұғалімдермен, курстастарымен, ал педагогикалық тәжірибе кезінде – оқушылармен (тәрбиеленушілермен) және олардың ата-аналарымен, әріптестермен қарым-қатынасты барынша тиімді етіп түзуге мүмкіндік береді;
- әлеуметтік орта туралы білім алу үдерісін ынталандыру процессі – студенттің өзі үшін жаңа оқу, оқудан тыс және кәсіби ортада бағдарлануын қамтамасыз етеді, берілген ортаға қосылу берілген саладағы қызметті ұйымдастыру ерекшеліктері,

ресми және бейресми қарым-қатынастар ерекшеліктері, әдеп ережелері және берілген ережелер реттелетін нормалар туралы білім алуды өзекті етеді;

- кәсіби қызмет түрткілерін қалыптастыру функциясы – болашақ мұғалімнің кәсіби өзіндік даму, әлеуметтік орта мүмкіндіктерін өзінің кәсіби және тұлғалық қалыптасуы үшін пайдалану қабілетін қалыптастырады;

- болашақ мұғалім үшін жаңа әлеуметтік ортаға тән қызмет тәсілдерін игеру функциясы – оқу, оқудан тыс және кәсіби орта талаптарына жауап беретін және сол уақытта болашақ мұғалімнің даралығын көрсететін қызмет стилін қалыптастыруды қарастырады;

- өзін-өзі кәсіби ұстауды қалыптастыру функциясы болашақ мұғалімнің өзін-өзі кәсіби ұстау нормаларын орындауын қамтамасыз етеді, өзін-өзі кәсіби ұстаудың адами тұрғыдан ақталған және қоғаммен құпталған түрлерін таңдауды шарттайды.

Берілген функциялар оқу-ғылыми-педагогикалық кешен жағдайларында болашақ мұғалімдердің әлеуметтік бейімделуінің үздіксіз кәсіби білім беруді ұйымдастыру пішініндегі құрылымға ие болуының арқасында жүзеге асырылады, ол өзіне келесі компоненттерді қосады:

- танымдық-бағдарлық, білім-беру мекемесінің құндылықтары және кәсіби-педагогикалық құндылықтар туралы, білім-алу процесінің ерекшеліктері туралы, оқудан тыс қызмет ерекшеліктері және түрлері туралы, кәсіби білім, колледжде өзін-өзі ұстау және қарым қатынас жасау нормалары және ережелері туралы, кәсіби өзін-өзі ұстау және қарым-қатынас жасау нормалары және ережелері туралы білім алуды қамтамасыз етеді және ең бастысы әлеуметтік орта туралы білім алу үдерісін ынталандырушы функциясын орындайды;

- құндылықты-ынталандырушылық, кәсіпке құндылықты қатынасты, оқу және оқудан тыс қызметтік әлеуметтік маңызды түрткілерін қалыптастыруды қарастырады және болашақ мұғалімнің кәсіби қызмет түрткілерін қалыптастыру функциясын орындайды;

- әлеуметтік-психологиялық, студенттің колледждің әлеуметтік ортасында өзін жайлы сезінуін, оның бейімсізделу үдерістерімен байланысты дағдарыстарды табысты өткеруін қамтамасыз етеді және болашақ мұғалімнің өзін-өзі кәсіби ұстауын қамтамасыз ету функциясын орындайды;

- қызметтік-құралдық, оның арқасында студент оқу, оқудан тыс және кәсіби қызметте өзін-өзі табысты жүзеге асыру үшін қажетті әдістерді, тәсілдерді, технологияларды игереді, ол негізінен студент үшін жаңа әлеуметтік ортаға сипатты қызмет тәсілдерін игеру функциясын орындайды.

Аталаған компоненттердің тұтастығының қалыптасуы болашақ мұғалімнің оқу-ғылыми-педагогикалық кешен жағдайында үздіксіз кәсіби білім алуды ұйымдастыру пішінінде табысты әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз етеді, осылайша оның қоршаған әлеуметтік ортамен қарым-қатынасының үйлесімділігінің мәселесі шешіледі.

Осы кезде әлеуметтік әлеуметтік бейімделудің негізі қызметін қызметтік-құралдық компоненттің қалыптасуын ынталандыратын құндылықты-ынталандырушылық компонент атқарады; студентті қызметтің әрқилы түрлеріне (оқу, оқу-зерттеу (әлеуметтік жобаларға қатысу) және ғылыми-зерттеу, оқудан тыс – тәрбиелеушілік, оқу кәсіби) тарту болашақ мұғалімнің әлеуметтік бейімделуінің танымдық-бағдарлық және әлеуметтік-психологиялық компоненттерінің қалыптасуын белсендендіреді.

Жоғарыда айтылғанның негізінде болашақ мұғалімнің үздіксіз кәсіби білім алу жүйесіндегі әлеуметтік бейімделуін оның тұлғасының ортамен қарым-қатынастарының ішкі және сыртқы үйлесімін табуының педагогикалық ұйымдастырылған процесі деп анықтауға мүмкіндік береді, осы кезде тұлға белсенді түрде білім беру мекемесі және болашақ мамандығының нормалары мен талаптарына икемделеді, оқыту-тәрбиелеу

үдерісінің болашақ мұғалімнің педагогикалық қызмет құндылықтарын, нормаларын, оны жүзеге асыру ережелерін игеруіне мақсатты сатылай бағдарлануымен, болашақ мұғалімдердің санасының кәсібилендірілуімен, үздіксіз білім беру жүйесінің әрбір сатысындағы интеграция және мирасқорлық негізінде үздіксіз сатылы даму қажеттілігімен шартталатын жағымды педагогикалық мотивация болуы негізінде өзінің қажеттіліктерін және орта талаптарын теңдестіреді.

Анықталған болмыстық сипаттамалар және болашақ мұғалімдердің үздіксіз кәсіби білім беруді ұйымдастыру пішініндегі оқу-ғылыми-педагогикалық кешен (жағдайындағы әлеуметтік бейімделуінің ерекшеліктері оқу-ғылыми-педагогикалық кешен оқытушылық-тәрбиелеу үдерісінің болашақ мұғалімдердің әлеуметтік бейімделуіне әсерін бақылауға мүмкіндік берді.

Педагогикалық зерттеулерді талдау (В.В. Арнаутов, Н.К. Сергеев және т.б.) педагогикалық тәжірибе нәтижелері көрсеткендей, оқу-ғылыми педагогикалық комплексінің, кәсіби-педагогикалық білім алудың әр түрлі сатыларында болашақ мұғалімдердің әлеуметтік бейімделу үдерісін жеңілдететін ерекшеліктеріне жатқызуға болады: білім-беру бағдарламаларының мирасқорлығы, ол әлеуметтік бейімделудің танымдық-бағдарлық компонентіне әсер етеді; қызмет түрлерінің тұтастығы және кең диапазоны (оқу, оқу-зерттеу және ғылыми-зерттеу, оқудан тыс, кәсіби-педагогикалық); гуманистік сипатқа ие педагогикалық тәсілдердің, технологиялардың тұтастығы және мирасқорлығы; педагогикалық көмек көрсетудің әрқилы түрлерінде бірегей стратегияны құру мүмкіндігі; білім берудің барлық сатыларында кәсіби қызметке бағдарланудың қазіргі заманғы білім беру технологияларын қолдану мирасқорлығы.

Тәжірибелік-эксперименттік жұмыс барысында анықталғандай, үздіксіз кәсіби білім беруді ұйымдастыруда оқу-ғылыми-педагогикалық кешен жағдайы болашақ мұғалімдердің әлеуметтік-педагогикалық бейімделу процессіне әсер ететін сыртқы факторларға әлеуметтік блок (жас шамасы, әлеуметтік тегі, бірінші курс студентінің мектептік білімі) және педагогикалық блок (ортаның ұйымдастырылуы, мекеменің материалды-техникалық базасы, оқытушылар құрамының педагогикалық шеберлік деңгейі) жатады.

Ішкі факторларға психологиялық блок жатады, ол өзіне жеке психологиялық және әлеуметтік-психологиялық факторларды қосады (студенттің жастық және әлеуметтік ерекшеліктерімен шартталған интеллекті, бағытталушылығы, ынтасы, тұлғалық бейімделушілік потенциалы).

Өзінің әрқилы түрлеріндегі педагогикалық көмек (педагогикалық жетекшілік, педагогикалық сүйемелдеу, педагогикалық қолдау).

- студенттердің оқу-педагогикалық-ғылыми кешен жағдайларында әлеуметтік бейімделу үдерісінің мақсатты бағытталуын қамтамасыз етеді;
- тұлғаның қоғамда өзін-өзі ұстауының моральды нормалары, ережелері туралы түсінігін біріктіреді; тұрақты жағымды педагогикалық ынтаның болуымен сипатталады және педагогикалық қызметті құндылықты кәсіби таңдау нәтижесі ретінде қабылдауды қарастырады;
- педагогикалық бағдарланған білім беру ортасында қалыптасады және оқу-ғылыми-педагогикалық кешеннің әрбір сатысының жалпылай қабылданған құндылықтарымен интеграциясын қарастырады;
- моральды таңдау жағдайларында оны жалпы адами құндылықтар және идеалдармен салыстыру арқылы тұлғаның өзін-өзі ұстауын тұрақты анықтайды.

1. Жайтапова А. Әлеуметтік – педагогикалық бейімделу// Ұлағат. – 2001. - №1. – 12 - 16 б.
2. Оразбаева Ж.Н. Бейімделу табыстылығының психологиялық ерекшеліктері // Қазақстан жоғары мектебі. – 2005. - № 3. – 258 б.
3. Игибаева А.К. Теоретические подходы к проблеме адаптации личности. Сб. материалов Международной научно-практической конференции «Аманжоловские чтения-2017». Усть-Каменогорск, 2017. с. 47-51
4. Лебедева К.Л. Особенности индивидуализации учебно-воспитательного процесса в период адаптации студентов в вузе // Педагогические условия совершенствования адаптационных процессов в вузе. Барнаул: Изд-во Алт. ун-та, 2015. - С. 68-77.
5. Емельянов В. Студенты об адаптации к колледжской жизни // Социс, 2001. № 9. С. 79.
6. Колесов, Д.В. Адаптация организма подростков к учебным нагрузкам [Текст] / Д.В. Колесов. – М., 1987. – 176с. Немов Р.С. Психология [Текст]: учеб. для студентов в высш. Пед. учеб. завед. / Р.С. Немов. - М., 1994. - 576с.

ТАНЦЕВАЛЬНОЕ ИСКУССТВО ИСТОЧНИК КУЛЬТУРНОГО И ДУХОВНОГО НАСЛЕДИЯ КАЗАХСКОГО НАРОДА

Гиганова Анна Валерьевна

хореограф высшей категории Учреждения «Центр развития ребенка»
г. Усть-Каменогорск, Восточно-Казахстанская область

Аннотация: В данной статье автор обобщил казахские национальные традиции, как синтез обрядового искусства – национальных танцев, игр, песенного фольклора и инструментальной национальной музыки. Были рассмотрены вопросы духовно-нравственного воспитания подрастающего поколения.

Ключевые слова: обычаи казахов, танец, игры, песня.

Сегодня перед общественностью нашей страны наиболее остро стоит вопрос духовно-нравственного воспитания подрастающего поколения. В Типовой учебной программе дошкольного воспитания и обучения Республики Казахстан одной из важных задач стоит воспитание любви к родному краю, Родине, семье, уважение к старшим через применение устного народного творчества. Один из методов по воспитанию гармоничной и всесторонне развитой личности в духе казахстанского патриотизма является танцевальное искусство.

Издавна у казахского народа бытовали обряды и игры, включающие в себя элементы танца. Начиная от рождения, каждому этапу жизни человека посвящались торжества, неизменно сопровождаемые народными песнями и танцами.

Как и во всех танцах народов мира, казахские танцы делятся на мужские и женские. Мужские танцы связаны с беркутом – олицетворением свободы, бескрайнего степного простора. Верхом хореографического мастерства считались различные пляски на конях – джигитовки. С малых лет казахи обучались этим навыкам. Считалось, что молодой казах должен был в обязательном порядке научиться: скакать на коне; плясать в седле; виртуозно управлять с национальным видом оружия и так далее.

Внешняя красота девушки, ее роль будущей матери, хранительницы очага, ее поведение и трудолюбие, опрятность и умение вести хозяйство легли в основу женских казахских танцев. В женском поклоне-приветствии «сәлем» особо подчеркиваются такие качества казахской девушки как скромность, вежливость, учтивость, уважительное отношение к старшим, чувство собственного достоинства. Почтительно-бережное отношение к девушке отражает учтивое положение рук в парных танцах, которое принципиально отличается от традиционных положений рук в танцах многих народов. У казахов не принято парню обнимать девушку за талию. Допустимо лишь легкое проходящее прикосновение. Красоту, грацию девушек подчеркивал и костюм – приталенные камзолы, разукрашенные бешпеты, шапочки из куньего меха, платья сборками, сапожки на каблуках (танцы «Айжанқыз», «Шалқыма» и др.). Неизменным дополнением к одежде были украшения. Ювелирные изделия также способствовали развитию танцевальных традиций. В танце «Шолпы» обыгрывались браслеты (блезік), их звон, как и серебряный звон всевозможных подвесок, нагрудных и наcostных украшений (алқа, шаш-бау), ритмически дополняли музыкальное сопровождение.

Уже исчезли из обихода, но сохранились в памяти народной свадебно-массовые обряды «кінәменде», «қызқәде», приуроченные к проводам невесты в аул жениха. Это было длившееся почти сутки состязание родственников жениха и невесты, в котором песни чередовались танцами. Жених на свадьбе исполняет танец, демонстрируя свою удаль, мужественность, готовность к приятию ответственности за будущую семью. Подруги и приятельницы невесты собираются к ней по вечерам, работают, поют и частенько оканчивают вечер плясками под звуки домбры или кобзы.

У казахов, как у любого другого народа, праздничная культура была связана с народным календарем. Праздничным тоем заканчивался переезд с одного пастбища на другое (жайлау). Обрядовые пляски весенних праздников существовали с древнейших времен в «қызғалдақ мейрамы» – празднике тюльпанов.

А празднование нового года «Наурыз» и сегодня представляет грандиозное зрелище с песнями и танцами. Например, с танца «Алқа-котан» в старину начиналось плясовое веселье на всех аульных тоях. Праздники являлись и являются самым ярким событием в жизни народа, ведущим фактором социализации личности. Массовость, красочность, приподнятое настроение и романтическая атмосфера делают народные праздники эффективным средством формирования нравственных чувств, мировоззрения, навыков нравственного поведения молодежи. На праздничных увеселениях и традиционных сборищах передавались подрастающему поколению через кюи и танцы нравоучения и мудрые советы, примеры для образца и подражания.

«Қыз қуу» («Догони девушку») – национальная конная игра казахов. В ней участвуют юноши и девушки, которые состязаются парами на лошадях. Девушку преследует юноша, пытается догнать и поцеловать ее. В танцевальном творчестве отразился яркий отпечаток этого обычая, проявляющийся в специфических движениях, напоминающих езду на лошадях, своеобразных прыжках, движениях рук, а также персонажи танца: всадник и всадница, их диалог-состязание.

Еще один народный обычай, который нашел свое отражение в танцах – это «Шашу». На свадьбе один из старших по возрасту людей со стороны жениха – обычно женщина (мать, старшая сестра) разбрасывают над головой невестки монеты в знак пожелания молодоженам радости и счастья, добра и изобилия в супружеской жизни. В составе «шашу» могут быть золотые кольца, серебряные браслеты и другие ценные вещи. При этом молодежь, дети наперебой ловят налету содержимое «шашу», собирают его на земле. Кругом возникают шум, гам, радостные возбуждения и возня, желание собрать как можно больше монет. В целом вся сцена с «шашу» представляет очень подвижную, стремительно-оживленную картину народной жизни. Здесь и возник жизнерадостный,

цельный танец. Его основные элементы – разбрасывающие движения рук, повороты и наклоны, корпус.

В большинстве старинных танцев нашли отражение трудовые процессы и особенности кочевой жизни народа, основным занятием которого было скотоводство. Очень много танцев, связанных с рукоделием и ручным ткачеством. Привычные движения трудовых процессов под воздействием фантазии и воображения становились художественными средствами пластической выразительности. Казахский обычай, который впоследствии стал основой одного из казахских танцев – трудовой процесс «Киіз басу» (кошмокатание).

Танцевальное движение «ұршық» (прялка) опоэтизировано передает пластику традиционного женского процесса – прядения, начала начал многих высокохудожественных женских ремесел; «ширатпа», «жіптөкпе» – сматывание ниток, «қозандау» – кошмокавание. Весь процесс «Киіз басу» носил массовый характер и сопровождался веселым пением девушек под аккомпанемент домбыры. Одной семье не под силу приготовить кошму, разве что небольшой войлочный ковер – текемет, чтобы застелить землю в юрте. Чтобы скатать кошму, хозяйка приглашает всех женщин аула. Вместе с матерями приходят и дети. Подаются кумыс, чай и иное богатое угощение. Дети затевают веселые игры, развлекаются. Из джигитов обязательно объявляется хороший домбрист, а из девушек сладкоголосая певунья. Кругом царит оживление: раздаются шутки, веселые возгласы, забавные рассказы. Остроумный весельчак исполняет свои замечательные танцы под аккомпанемент домбыры. На глазах своих поклонниц джигиты стремятся выделиться: помериться силой, ловкостью и сноровкой. Танец «Киіз басу» включает элементы возделывания шерсти, проявляющееся в конкретных движениях рук, напоминающей теребление шерсти обеими руками либо поочередно каждой рукой и наматывание нити на веретено.

Все древнейшее танцевальное искусство было вплетено в человеческий труд, сопровождало его, духовно вдохновляло и подготавливало к нему. При этом воспитывались такие качества как трудолюбие, уважительное отношение к ценностям, созданным человеком, его трудом.

Танцевальные традиции были связаны со всеми формами художественного творчества и в первую очередь с декоративно-прикладным искусством казахского народа. В декоративно-прикладном искусстве, зарождавшемся в процессе трудовой деятельности в соответствии с бытовыми условиями жизни казахского народа, большое значение имел орнамент.

Тематика мотивов казахского орнамента многообразна: в орнаментальных узорах имеются космогонические, зооморфные, растительные и геометрические мотивы. Самыми распространенными являются «Айшық-гүл» (лунный цветок), «Шыққан күн» (восход солнца), «Жұлдыз-гүл» (цветок звезды), «Қошкар мүйіз» (бараний рог), «Төрт мүйіз», «Үшгүл» и многие др. Мотивы рогов и следов скота имели и магическое значение. Орнаментальные узоры специфически воспроизводятся в сохраняющихся традициях казахских танцевальных движений, не только в рисунке построения танца, в его динамических передвижениях, но и в отдельных движениях рук и ног своеобразно воспроизводится национальный орнамент. Так, например, в танце «Шалқыма», мелкие движения ног повторяют и воссоздают орнамент «Қошқармүйіз». Этот узор мы видим и в пластике танцевальных движений рук.

Также танцевальные традиции были связаны с кочевым образом жизни казахов, что предопределило тип кочевого жилища, которым является казахская юрта. С юртой была связана вся жизнь казаха. Казахская юрта состоит из деревянного каркаса и кошомного покрова. Вся работа по сборке и разборке юрты у казахов возлагалась на женщин. Казахскую юрту обычно могут установить 2-3 женщины и справлялись они с этим делом в

течение одного часа. Сначала ставили по кругу звенья «кереге» и связывали их между собой тканой тесьмой, между двумя решетками вставляли и привязывали дверную раму. Затем кто-либо из мужчин поднимал обод, пользуясь специальным шестом с развилкой на конце, его укрепляли 3-4 жердями, а затем вставляли остальные, привязывая их нижние концы к верхним развилкам «кереге». Танцевальное движение «Керегекөз» – передает решетчатую стену юрты. Кисти скрещены между собой в запястье в третьей позиции ладонями «от себя», пальцы раскрыты «веером», направлены вверх. Решетчатую стенку вверх, где она скреплялась с жердями купола, снаружи стягивали широкой тканой полоской. Типичное для массового народного танца «Алка-котан» положение рук «дөңгелек» (круг, колесо) образно воспроизводит космогонический мотив казахского орнамента, символизирующего солнце или шаңырақ (круг, образующий потолок юрты), как могущественный символ жизни и добра. Шаңырақ был семейной реликвией, передавался из поколения в поколение, кара шаңырақ юрты отца почитался сыновьями как святыня. В серьезных случаях казах клялся, глядя при этом на шаңырақ.

Бережное, уважительное отношение к природе, окружающей среде, растительному и животному миру отражается в многообразии проявлений танцевального искусства. Многие танцевальные движения рождались в результате любования красотой родной природы. Степь, ее природа нашли свое отражение в танцевальных движениях «акселеу», образно передавая колыхание трав казахских степей, стройность березы передает движение «акқайың», напоминая волнение ветвей и ствола под порывами ветра. Движение «Қайнар бұлақ» (родник, фонтанчик) передает величие природы Казахстана.

Большинство танцев имитируют движения животных. Например, в танцах «Қара жорға» и «Тепенкөк» исполнитель подражает скачке на коне, через движения показывает нрав дикой лошади. В народных танцах «Кокпар», «Сайыс» опозитизировано передаются согласованность движений всадника и лошади (танцевальные движения «атшабыс», «тізгінтартыс», «тізгінтартқан», «үзенгіқағыс». Наблюдения за повадками птиц и животных также заложены в танцевальном народном творчестве. Примером служат плясовые игры – «Аюбиі» (медвежья пляска), «Қоянбиі» (пляска зайца), «Құсбегі-дауылпаз» (обучение беркута и др.). Все это в целом позволяло формировать чуткое, бережное, мудрое, внимательное отношение подрастающего поколения к окружающей среде.

Самый любимый образ в казахском танце – образ птицы. Существует одна из легенд о происхождении казахов. Название народа «қазақ»: «қаз» – это гусь и «ақ» – белый. Получается: «от белой гусыни». Сохранился танец, поставленный Д. Абиловым «Қаз қатар», в переводе – гусиный ряд или вереница гусей. Танец навеян впечатлениями от крупных красивых птиц, которыми народ всегда любовался и восхищался. Рисунок танца и его музыка созданы на фольклорной основе. В танце участвуют двенадцать девушек. Девушки линией идут друг за другом, затем кружатся, как бы выбирая место, чтобы опуститься на озеро, раскачиваются на волнах, купаются, играют. Течением их разносит в разные стороны. По знаку вожака «птицы» собираются, выстраиваются в линию и улетают. Мягкие движения руками, как крылья у птицы передает движение «Құсқанат» (крылья птицы).

В казахском музыкальном фольклоре много произведений, воспевающих красоту другой птицы – лебедя. Самый известный күй–«Аққу» Сугира. Күй Тлендиева лег в основу балета «Гэкку» в постановке Б.Аюханова. Наверное, сегодня не найдется ни одного хореографического коллектива, как профессионального, так и самодеятельного, в репертуаре которого не было бы танца «Аққу». Каждый постановщик, исполнитель пытается передать образ этой величественной птицы.

Мы рассмотрели наиболее яркие темы содержания казахских танцев. Однако резко разделить все равно не получится, в каждом танце есть и величие природы, и женская

красота или мужская удаль, и почитание обычаев и традиций. Каждый танец исполняется по-особенному, в зависимости от территории и области. Есть танцы массовые и сольные. Есть мужские и женские. В отличие от узбеков, таджиков и других восточных народов мусульманского вероисповедания, казахи имели танцы парные, исполняемые юношей и девушкой. В этих образах ярко проявляются нравственные идеалы казахского народа. Таким образом, можно утверждать, что казахская народная хореография, основными элементами которой выступают сюжетная тематика танца, танцевальные движения и танцевальные ходы, тесно переплетается со всеми составляющими культурного наследия народа.

Список используемой литературы:

1. Типовая учебная программа дошкольного воспитания и обучения Республики Казахстан, утверждена приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 12 августа 2016 года № 499.
2. Абилов Д., Исмаилов А. Казахские народные танцы –Алма-Ата, «Өнер», 1983 г., 112 с.
3. Акишев К. А., Кушаев Г. А. Указ, соч.–Алматы, 1963, с. 279.
4. Всеволодская-Голушкевич О. В. Баксы ойыны– Алматы, «Рауан», 1996 г.
6. Максимова А. Г. Наскальные изображения ущелья Тамгалы– Вестник АН КазССР, 1959 г., № 9, с. 109- 110.
7. «Первый концерт» Хлебобоб Приишимья, 1970г. 3 декабря
8. «Руками золотыми назовут» Хлебобоб Приишимья, 1960 г. 30 ноября

**ФОРМИРОВАНИЕ КОНСТРУКТИВНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО
ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА ЧЕРЕЗ ЗАНЯТИЯ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ
КОНСТРУКТОРА «POLY-M»**

Решетова Наталья Николаевна

воспитатель второй категории Учреждения «Центр развития ребёнка»
г. Усть-Каменогорск, Восточно-Казахстанская область

***Аннотация:** в настоящее время специалисты в области педагогики и психологии уделяют особое внимание детскому конструированию. В данной статье рассматривается вопрос формирования у детей младшего дошкольного возраста навыков конструктивной деятельности. Автор приводит пример занятия по конструированию с использованием конструктора POLY-M.*

***Ключевые слова:** конструктор, творчество, изобретатель, мышление, моторика, игра.*

Современному обществу необходимы социально активные, самостоятельные и творческие люди, способные к саморазвитию. Инновационные процессы в системе образования требуют новой организации системы в целом. Формирование мотивации развития и обучения дошкольников, а также творческой познавательной деятельности, – вот главные задачи, которые стоят сегодня перед педагогом в рамках Государственного общеобязательного стандарта дошкольного воспитания и обучения.

Идеальной для использования в дошкольном воспитании является деятельность, в которой присутствует ряд важных развивающих аспектов, и интеграция образовательных областей достигается легко. Одним из таких любимых и увлекательных для детей и воспитателей видов работы является конструирование. Кроме педагогических достоинств, занятия конструированием оставляют яркий эмоциональный след в памяти ребёнка, иногда сохраняющийся на всю жизнь. Именно поэтому перед воспитателем встают вопросы: как организовать занятия по конструированию для детей разного возраста, какие нюансы возникают в процессе работы, как грамотно составить конспект и помочь детям осваивать новые навыки с большим интересом. Опыт работы педагогов нашего детского сада показывает, что решить этот вопрос можно с помощью использования в организации учебно-воспитательного процесса конструктора POLY-M.

Конструктор из мягкого пластика **POLY-M** производится с 1980 годов Германии. Создатель конструктора **Антон Мейер**. «**POLY-M**» – это мягкие, эластичные и бесшумные при соединении детали, приятные на ощупь, больше напоминающие резину, чем пластик. Продукция POLY-M предназначена для детей от 1 года до 10 лет, рекомендована ведущими детскими специалистами, как игра с возможностями развития: воображения, логического и абстрактного мышления, технических навыков, мелкой моторики, основ геометрии и счёта, а также социальной адаптации ребёнка и возможности творческого восприятия окружающего мира. В наборах для самых маленьких отсутствуют мелкие детали.

Ребёнок – прирождённый конструктор, изобретатель и исследователь. Эти заложенные природой задачи особенно быстро реализуются и совершенствуются в конструировании, ведь ребёнок имеет неограниченную возможность придумывать и создавать свои постройки, конструкции, проявляя любознательность, сообразительность, смекалку и творчество.

Конструкторы POLY-M стимулируют практическое и интеллектуальное развитие детей, не ограничивают свободу экспериментирования, развивают воображение и навыки общения, помогают жить в мире фантазий, развивают способность к интерпретации и самовыражению. Конструктор POLY-M дает возможность не только собрать игрушку, но и играть с ней.

Цель работы с конструктором: содействовать развитию у детей дошкольного возраста способностей к техническому творчеству, предоставить им возможность самореализации посредством овладения конструктора «POLY-M».

Технологию конструирования можно отнести к интерактивной педагогической технологии. Она определяет направление познавательной деятельности детей дошкольного возраста.

POLY-M-технология – пример интеграции всех образовательных областей как в организованной образовательной деятельности, так и в самостоятельной деятельности детей. Приведём пример пересечения образовательных и воспитательных направлений в процессе детского конструирования:

- Развитие математических способностей – ребёнок отбирает, отсчитывает необходимые по размеру, цвету, конфигурации детали.
- Развитие речевых и коммуникативных навыков – ребёнок пополняет словарь новыми словами, в процессе конструирования общается со взрослыми, задаёт конкретные вопросы о различных предметах, уточняет их свойства.
- Коррекционная работа – оказывает благотворное воздействие на развитие ребёнка в целом (развивается мелкая моторика, память, внимание, логическое и пространственное мышление, творческие способности и т. д.).
- Воспитательная работа – совместная игра с другими детьми и со взрослыми помогает малышу стать более организованным, дисциплинированным,

целеустремлённым, эмоционально стабильным и работоспособным, таким образом, играет позитивную роль в процессе подготовки ребёнка к школе.

В нашем детском саду дети пользуются конструктором POLY-M, как на занятиях по конструированию, так и в свободное время. На занятиях дети учатся составлять план действий и применять его для решения практических задач, осуществлять анализ и оценку проделанной работы. В детях воспитываются навыки межличностного общения и коллективного творчества.

В качестве примера использования конструктора POLY-M на занятиях предлагаем ознакомиться с конспектом занятия по конструированию во второй младшей группе «Лошадка».

ГРУППА/ВОЗРАСТ	II младшая
ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ОБЛАСТЬ	Познание
РАЗДЕЛ	Конструирование
ТЕМА	«Лошадка»
ЗАДАЧИ	1. Содействовать формированию знаний о счёте, форме, пропорции, симметрии, понятии части и целого; создать условия для овладения основами конструирования, умения составлять план действий и применять его для решения практических задач, ориентироваться в технике чтения элементарных схем; осуществлять анализ и оценку проделанной работы. 2. Создать условия для развития внимания, памяти, познавательной активности, воображения, образного и пространственного мышления; способствовать развитию творческой активности ребёнка, мелкой моторики, расширению кругозора и развитию представлений об окружающем мире; создать условия для развития навыков межличностного общения и коллективного творчества; способствовать развитию диалогической и монологической речи, расширять словарный запас. 3. Содействовать воспитанию организационно-волевых качеств личности (терпение, воля, самоконтроль); воспитывать усидчивость, интерес к работе.
ПРЕДВАРИТЕЛЬНАЯ РАБОТА	Свободная игра с конструктором «POLY-M»
ДЕМОНСТРАЦИОННЫЕ МАТЕРИАЛЫ	Наборы деталей конструктора. Видео-показ лошади и схемы соединения деталей
РАЗДАТОЧНЫЕ МАТЕРИАЛЫ	Наборы деталей конструктора
БИЛИНГВАЛЬНЫЙ КОМПОНЕНТ	Лошадь – жылқы
ЧАСТИ ОУД	Ход организованной учебной деятельности
I. ВВОДНАЯ Создание положительного эмоционального настроя	– Дети, давайте поздороваемся с гостями (здороваются). – Проходите и садитесь за столы (сажаются)

II. Актуализация жизненного опыта. Целеполагание.	– Дети, сейчас я загадаю вам загадку: У меня большая грива, Ушки и копытца. Прокачу того игриво, Кто не побоится. Моя шёрстка гладка, Кто же я?.. (<i>Лошадка</i>) – Правильно лошадь, жылкы. Смотрите, какая красивая лошадь с жеребёнком к нам прискакали.
III. Работа по теме ОУД	– Давайте рассмотрим нашу лошадь, что у неё есть (<i>голова, ноги, туловище, хвост, грива</i>) – Скажите, пожалуйста, а что любит кушать лошадка? (<i>траву, сено</i>) – Молодцы, правильно. Она любит траву, сено, овёс. Посмотрите, какую лошадку я сконструировала, а из чего мы можем сделать лошадку? (<i>из конструктора</i>) – Правильно из конструктора POLI- M. Давайте посмотрим на экран, какие нам нужны детали для конструирования нашей лошадки? Эта деталь с 6 соединениями, будет туловищем, детали могут быть разного цвета: красного, жёлтого, голубого, зелёного. – Найдите 4 больших столбика, скажите, что можно из них сделать (<i>ноги</i>), правильно ноги, их надо поставить по парам- 2 и 2 и соедините эти детали вместе. – Теперь возьмите две детали с двумя соединениями и прикрепите их к туловищу, это будет шея. – Осталась только голова, вот и готовы наши лошадки (<i>дети последовательно собирают лошадку</i>). – Мы с вами вместе сконструировали модель большой лошадки, а теперь я предлагаю сделать жеребёнка из деталей меньшего размера (<i>самостоятельная работа, воспитатель помогает детям, которые затрудняются словесно</i>) – Кто сконструировал модель лошадки и жеребёнка, может

	сделать модель заборчика, чтобы наши лошадки не убежали (<i>выполняют работу самостоятельно</i>). –Давайте их покормим травкой и цветочками (<i>воспитатель ставит на стол модель клумбы с цветами</i>).
IV. ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНАЯ Итог ОУД. РЕФЛЕКСИЯ	–Молодцы! Какие красивые получились модели лошадки и жеребёнка. Из каких частей собрана лошадка и жеребёнок? (<i>голова, шея, туловище, ноги</i>) –Каких цветов ваши лошадки? – Молодцы, вы очень хорошо поработали и поиграли. А сейчас давайте прощаемся с нашими гостями.

Опыт работы педагогов нашего детского сада показывает, что применение конструктора POLI-M в работе с детьми способствует развитию любознательности, сообразительности, творчества, воображения, расширяется кругозор. Детей это очень увлекает, и они с удовольствием занимаются с конструктором POLI-M.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

- 1) Государственный общеобязательный стандарт дошкольного воспитания и обучения, утвержден постановлением Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 года № 1080.
- 2) Типовая учебная программа дошкольного воспитания и обучения Республики Казахстан, утверждена приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 12 августа 2016 года № 499.
- 3) info@olababy.ru
- 4) <https://www.beleduc.ru/>

ЗАНЯТИЕ ПО ЭКОЛОГИИ «ЗНАТОКИ ЖИВОЙ ПРИРОДЫ» С
ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ЭЛЕМЕНТОВ СОЦИО-ИГРОВОЙ ТЕХНОЛОГИИ ДЛЯ
ДЕТЕЙ 4-5 ЛЕТ

Пермякова Раиса Николаевна

воспитатель второй категории Учреждения «Центр развития ребёнка»
г. Усть-Каменогорск, Восточно-Казахстанская область

Аннотация: в данной статье рассматривается одна из актуальных проблем дошкольного воспитания и обучения – развитие социально-коммуникативных навыков детей дошкольного возраста. Автором раскрывается положительный опыт использования элементов социо-игровой технологии на занятиях с детьми 4-5 лет, приводится пример такого занятия.

Ключевые слова: команда, активность, знатоки, игра, проблема, самостоятельность, дети.

В новом Государственном общеобязательном стандарте дошкольного воспитания и обучения Республики Казахстан акцентируется внимание на такой области, как социально-коммуникативное развитие, поскольку его актуальность возрастает в современных условиях в связи с особенностями социального окружения ребёнка, где часто наблюдаются дефицит воспитанности, доброжелательности, умения конструктивного взаимодействия в детском коллективе.

Проблема социализации не нова, однако до сих пор остается одной из актуальных в силу трансформации определенных ценностных ориентаций и в процессе развития общества, и в процессе воспитания ребенка. Детство как особая культурная реальность с точки зрения социального статуса важно тем, что именно на этот период приходится основной этап социализации человека – период закладывания базиса личности, основ человеческой культуры. С другой стороны, процесс социализации в дошкольном возрасте характеризуется определенной социальной незрелостью ребенка (несформированность устойчивых социальных установок, достаточного объема социального опыта и др.), что осложняет процесс его социальной адаптации, не позволяет ребенку быть эффективным во всех проблемных ситуациях.

Поэтому для воспитания, сегодня как никогда актуально «лучшее правило политики – не слишком управлять...» – т. е. чем меньше мы управляем детьми, тем более активную позицию они занимают в жизни. Таким образом, опыт актуален и позволяет решить противоречие между требованиями современного общества к активной позиции человека и сохранением в образовательном пространстве традиционных методов обучения (ребенок занимает пассивную позицию, стремиться только исполнять, но не быть инициатором).

Решить поставленную проблему помогает современная педагогическая технология – социо-игровая, представленная Е. Шулешко, А. Ершовой и В. Букатовым. Социо-игровая технология – это технология, основанная на взаимодействии детей в микроколлективах, а также микрогрупп между собой посредством игры.

Игра идет на пользу общему развитию ребенка: стимулирует его познавательные интересы, активизирует интеллектуально-творческие способности, дает возможность ребятам самоутвердиться и реализовать себя, помогает восполнить дефицит общения. Включение игры в ход занятия дело непростое. Существуют противоречия между учебной и игровой деятельностью, с которыми обязательно сталкиваются педагоги при внедрении игровых методов обучения в канву занятия.

Социо-игровая технология ориентирует воспитателя на поиск способов такого общения с детьми, при котором принуждение уступает место увлеченности, предполагает интеграцию областей. Это дает положительный результат в области коммуникации, познании, эмоционально-волевой сферы, более интенсивно развивает интеллектуальные способности детей по сравнению с традиционным обучением, способствует речевому, художественно-эстетическому, социальному, физическому развитию.

В качестве примера использования элементов социо-игровой технологии предлагаем ознакомиться с конспектом занятия по экологии в средней группе «Знатоки живой природы».

ГРУППА/ВОЗРАСТ	Средняя группа №4 (4-5 лет)
ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ОБЛАСТЬ	Познание
РАЗДЕЛ	Экология, Конструирование
ТЕМА	Знатоки живой природы
ЗАДАЧИ	1) Продолжать уточнять и систематизировать представления детей о жизни домашних, диких животных и птиц; знать, чем питаются, где живут, какую пользу приносят человеку и выделять существенные признаки животных и птиц; 2) Развивать связную речь, воображение, любознательность, память и мышление детей; расширять словарный запас; умения договариваться, взаимодействовать друг с другом, уступать друг другу. 3) Воспитывать самостоятельность, активность, инициативность, бережное отношение к животным, чувство товарищества.
ДЕМОНСТРАЦИОННЫЕ МАТЕРИАЛЫ	Интерактивная панель, магнитно-грифельная стена
РАЗДАТОЧНЫЕ МАТЕРИАЛЫ	Картинки для деления на группы, разрезные картинки, магнитные картинки, мел, конструктор
ПОЛИЯЗЫЧИЕ	Кошка – мысык, лошадь – horse, весна – көктем
ЧАСТИ ОУД	Ход организованной учебной деятельности
I. ВВОДНАЯ Создание положительного эмоционального настроения	Игра для рабочего настроения «Одно и то же по-разному» Воспитатель предлагает показать, кто как, например, летает. - Покажите, как летает комар, муха, бабочка, самолёт, голубь, вертолёт, ласточка, ракета и т.д. - Дети, сегодня мы с вами будем работать в командах. Чтобы разделиться на команды, нужно взять картинку на столе и найти такую же на стульчике.
II. Актуализация жизненного опыта. Целеполагание.	Мы с вами разделились на три команды, помните, что в команде мы работаем дружно, друг друга не перебиваем, а друг другу помогаем. Перед вами на столах лежат разрезанные картинки. Собрав картинку, вы узнаете, о чём мы с вами сегодня будем говорить. Внимание, начали. (Дети собирают картинки. У одной команды-птицы, у другой- дикие животные, у третьей команды-домашние животные.) - Вы готовы ответить, о ком же мы сегодня будем говорить? - Правильно, о домашних, диких животных и птицах.

	Постараемся стать настоящими знатоками природы! Для этого надо выполнить несколько заданий.
III. Работа по теме ОУД	Воспитатель: Правильно, а сейчас, каждая команда ответит на вопросы: - Назовите, птиц которых вы знаете? - Назовите животных, которые зимой спят? - Домашнее животное, которое даёт молоко? - Что есть у птиц, чего нет у животных? - Какой лесной житель сушит себе грибы на деревьях? - Какое животное называют домашним «сторожем»? - Какая птица днем спит, а ночью летает? - Какое животное больше похоже на человека? - Назовите детёнышей овцы, коровы и лошади? Игры на интерактивной панели(для каждой команды) – Как вы думаете, нужно ли заботиться о природе? Работа с конструктором. Игра "Кто где живет" На магнитной стене мелом изображена картинка природы: дерево, лес и дом с забором. – Посмотрите на стену. Какая красивая картина! Что здесь изображено? (Дерево, домик в деревне и лес) Но кого-то не хватает? Кого? (Обитателей)

	– Правильно! Без жителей эта картина смотрится пустой. Давайте ее заселим. Дети, берут картинки с животными и крепят их на магнитную стену в том месте, где это животное обитает. – Давайте рассмотрим, правильно мы расселили животных и птиц? – А теперь, возьмите мел и дорисуйте корм, которым питаются животные и птицы.
IV. ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНАЯ Итог.Рефлексия	– Молодцы, вы справились со всеми заданиями! Вас можно назвать знатоками природы.

Большое разнообразие социо-игровых приемов позволят педагогу строить учебную и игровую деятельность по-разному, но всегда интересно, ярко, а главное – с реальной пользой для своих воспитанников. Каждый социо-игровой прием позволяет педагогу ставить перед собой не одну, а сразу несколько задач (как и положено в социо-игровой педагогике). Поэтому каждый ребенок сможет найти для себя именно ту область, в

которой он будет сегодня особо активен, личностно развиваясь в ходе игровой и учебной деятельности.

Список литературы:

- 1) Типовая учебная программа дошкольного воспитания и обучения Республики Казахстан, утверждена приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 12 августа 2016 года № 499.
- 2) Букатов В.М., Ершова А.П. Карманная энциклопедия социо-игровых приёмов обучения дошкольников – СПб., 2014 г.
- 3) Игра как средство социальной адаптации дошкольников – Детство-Пресс, СПб., 2009г.
- 4) Букатов В.М., Ершова А.П. Возвращение к таланту– СПб: Образовательные проекты; НИИ школьных технологий, 2008 г.

**ИНТЕГРИРОВАННОЕ ЗАНЯТИЕ ПО ЭКОЛОГИИ И ЕСТЕСТВОЗНАНИЮ
«ЛЕС – НАШЕ БОГАТСТВО» С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ЭЛЕМЕНТОВ
ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ
ДЕТЕЙ 4-5 ЛЕТ**

Тахатрова Татьяна Викторовна

воспитатель первой категории Учреждения «Центр развития ребёнка»
г. Усть-Каменогорск, Восточно-Казахстанская область

***Аннотация:** в статье раскрываются положительные аспекты применения информационно-коммуникационных технологий в воспитательно-образовательном процессе дошкольной организации. Автором приводится пример интегрированного занятия с использованием элементов ИКТ.*

***Ключевые слова:** интерактивная панель, игра-викторина, раунды, магнитно-грифельная доска, карточки, эмблемы.*

У детей дошкольного возраста преобладает наглядно-образное мышление. Главным принципом при организации деятельности детей этого возраста является принцип наглядности. Использование разнообразного иллюстративного материала, как статичного, так и динамического, позволяет педагогам дошкольных организаций быстрее достичь намеченной цели во время непосредственной образовательной деятельности и совместной деятельности с детьми. Использование информационно-коммуникационных технологий позволяет сделать образовательный процесс информационно емким, зрелищным, эмоционально окрашенным и комфортным, способствует хорошей результативности занятия. Бесспорно, что в современном образовании компьютер не решает всех проблем, он остается всего лишь многофункциональным техническим средством обучения. Не менее важны и современные педагогические технологии и инновации в процессе обучения, которые позволяют не просто “вложить” в каждого ребенка некий запас знаний, но, в первую очередь, создать условия для проявления его познавательной активности. Информационно-коммуникационные технологии, в совокупности с правильно подобранными (или спроектированными) технологиями обучения, создают необходимый

уровень качества, вариативности, дифференциации и индивидуализации обучения и воспитания. Использование средств ИКТ позволит сделать процесс обучения и развития детей достаточно простым и эффективным, освободит от рутинной ручной работы, откроет новые возможности раннего образования.

В отличие от обычных технических средств обучения информационно-коммуникационные технологии позволяют не только насытить ребенка большим количеством готовых, строго отобранных, соответствующим образом организованных знаний, но и развивать интеллектуальные, творческие способности, и что очень актуально в дошкольном детстве – умение самостоятельно приобретать новые знания. Использование ИКТ в образовании дает возможность существенно обогатить, качественно обновить воспитательно-образовательный процесс в дошкольной организации и повысить его эффективность.

В качестве примера использования элементов информационно-коммуникационных технологий в воспитательно-образовательном процессе дошкольной организации предлагаем ознакомиться с конспектом интегрированного занятия по экологии и естествознанию «Лес – наше богатство» в средней группе.

**Конспект интегрированного занятия по экологии и естествознанию
«Лес – наше богатство»**

Группа/возраст: Средняя группа №4 (4-5 лет)

Образовательная область: Познание

Раздел: Экология, естествознание

Задачи:

1) Расширять представление об особенностях природных условий леса и его обитателях. Обогащать представление о значении леса в жизни человека (оздоровительном, эстетическом, хозяйственном).

2) Развивать коммуникативные навыки, умение доказательно строить свои суждения; аргументировано отстаивать свою точку зрения; экологическую культуру.

3) Воспитывать бережное отношение к растительному и животному миру

Предварительная работа:

- Беседы и просмотр презентаций: «Лес – какой он?», «Животные леса», «Лес – зелёная аптека».

- Проведение дидактических игр «Чей след?», «Узнай дерево», «Разложи правильно», «Собери картинки».

- Чтение произведений художественной литературы и фольклора по теме.

Демонстрационные материалы: Интерактивная панель, магнитно-грифельная стена, коробка с различными предметами

Раздаточные материалы: Пригласительные билеты, картинки с изображением леса, деревьев разных видов. Шишки. Наборы карточек с изображением животных, ягод. Эмблемы с символическим изображением разных групп животных (хищников и травоядных).

Полиязычие: Лес – орман – forest

Медведь – аю – bear

Ход организованной учебной деятельности

I часть. ВВОДНАЯ. Создание положительного эмоционального настроя

Воспитатель. Добрый день, дорогие дети, уважаемые взрослые! Я, хозяйка кафе «Лесное», рада вас приветствовать. Посмотрите на свои пригласительные билеты, найдите на столиках такие же эмблемы и займите места.

II часть. Актуализация жизненного опыта. Целеполагание.

Воспитатель. Сегодня в нашем кафе вы сможете отдохнуть, попробовать полезные витаминные напитки, поиграть в весёлые игры и продемонстрировать свои знания в ходе

игры-викторины. А чтобы узнать, чему она будет посвящена, вы должны отгадать загадку.

Дом со всех сторон открыт,
Он резною крышей крыт.
Заходи в зелёный дом –
Чудеса увидишь в нём! (Лес)

III часть. Работа по теме ОУД

Воспитатель. Посмотрим, что вы знаете о лесе. Внимательно слушайте вопросы. И если вы знаете ответ, поднимите руку. За правильный ответ команда получит **шишку**.

– Скажите, о чём вы вспоминаете, услышав слово «лес»? (Грибы, ягоды, дикие звери. Лес нас лечит и согревает, кормит и одевает.)

– С чем можно сравнить лес? (С морем – бескрайний, волнуется, шумит. С аптекой – в лесу много лекарственных трав, ягод, чистый воздух.)

– Вы знаете, как надо себя вести в лесу?

Разминка «Думай, голова!»

(Здесь и перед каждым раундом игры-викторины на экране демонстрируется соответствующий слайд.)

Воспитатель. Как мы уже убедились, вы умеете отгадывать загадки, но эти загадки не простые, а с подвохом.

(Команды по очереди отгадывают загадки-рифмовки)

– Быстрее всех от страха

Несётся... (заяц).

– Зимой в берлоге видит сон

Лохматый косолапый... (медведь).

– В чаще голову задрал,

Воет с голоду... (волк)

– Клубком свернулся-ну-ка тронь!

Со всех сторон колючий... (ёж).

– Кто в малине знает толк?

Косолапый, бурый... (медведь).

– Кто любит по ветвям носиться?

Конечно рыжая... (белка).

Воспитатель. Разминка прошла на «отлично»!

Первый раунд «Слушай, думай, отвечай».

Внимание на экран. **Интервью.**

1. Как называется лес, где растут деревья, у которых вместо листьев иголки-хвоинки?

2. Какой ядовитый гриб, растущий в лесу, является лекарством для некоторых животных?

3. Назовите птицу, которая подбрасывает своих птенцов, в чужие гнёзда?

Второй раунд «Зоография». Физминутка

Воспитатель. А теперь посмотрим, что вы знаете о животных леса. На столе лежат картинки с изображением животных: хищников и травоядных. Первая тройка игроков выбирает карточки с изображением травоядных животных и хищников. Выбранные карточки надо прикрепить на магнитную доску рядом с соответствующими эмблемами.

(По сигналу дети выполняют задание.)

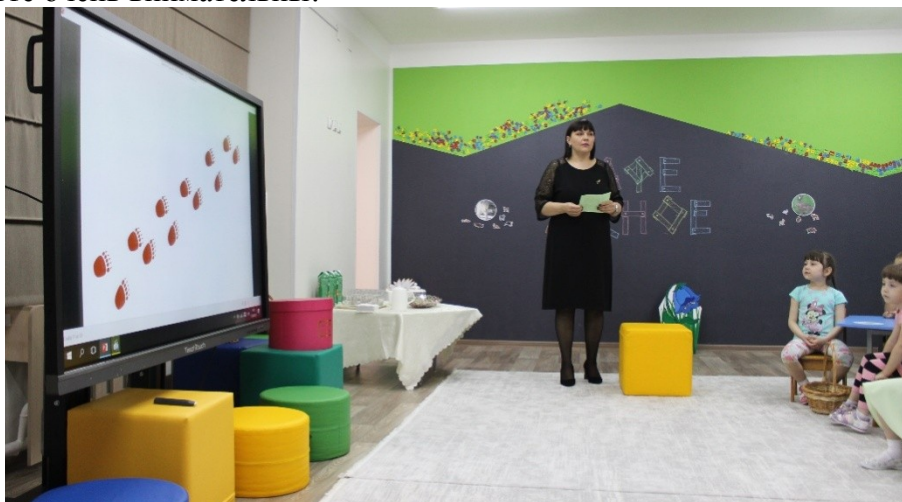
Воспитатель. А теперь ответьте на вопросы.

– Какого зверя называют «хозяин леса»? (Медведя)

- Какое травоядное животное в лесу самое крупное? (Лось.)
- Как называется жилище волка? (Логово)
- Молодцы, и в этом раунде команды справились с заданием.

Третий раунд «Следопыты»

Воспитатель. В этом раунде надо назвать животных, следы которых вы увидите на экране. Будьте очень внимательны!

(На экране демонстрируются слайды с изображением следов: **медведя, лисы, зайца.** Команды поочередно называют животных, которые их оставили. В случае правильного ответа на экране появляется изображение соответствующего зверя или птицы.)

Четвёртый раунд «Фантазёры»

Воспитатель. Подойдите по одному человеку от каждой команды. Достаньте из коробки по одному предмету и отнесите их на стол своей команды. Пофантазируйте и скажите, каких животных леса напоминают эти предметы.

(**Ветка** похожа на лося. Лось добрый, большой, сильный рогатый. **Массажная расчёска** напоминает ежа. Ёж колючий, маленький. **Вата** похожа на зайца. Он белый, пушистый, мягкий.)

Воспитатель. А теперь конкурс для гостей нашего кафе «**Вопрос на засыпку**»

- Какое хвойное дерево сбрасывает хвоинки осенью? (**Лиственница**)
- Какое дерево называют «король тайги»? (**Кедр**)

– Из древесины какого дерева делают музыкальные инструменты? Назовите эти инструменты? (Из ели делают скрипки, виолончели, гитары, балалайки, гусли, пианино.)

IV часть. ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНАЯ. Итог ОУД. РЕФЛЕКСИЯ

Воспитатель. Игра-викторина подошла к концу. Пора посчитать, сколько шишек собрали команды, и объявить победителя.

Предлагаем отведать лесных угощений! (сок, конфеты)

Список использованной литературы:

- 1) Управление инновационными процессами в ДОУ. – М., Сфера, 2008 г.
- 2) Горвиц Ю., Поздняк Л. Кому работать с компьютером в детском саду. – Дошкольное воспитание, 1991 г., № 5
- 3) Калинина Т.В. Управление ДОУ. «Новые информационные технологии в дошкольном детстве». – М, Сфера, 2008 г.
- 4) Ксензова Г.Ю. Перспективные школьные технологии: учебно-методическое пособие. – М.: Педагогическое общество России, 2000 г.
- 5) Моторин В. "Воспитательные возможности компьютерных игр". – Дошкольное воспитание, 2000 г., № 11
- 6) Новоселова С.Л. Компьютерный мир дошкольника. – М.: Новая школа, 1997 г.

УДК 611.01:378.141:796.015

ИЗУЧИТЬ КОРРЕЛЯТИВНЫЕ ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ ПОКАЗАТЕЛЯМИ ФИЗИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОГО СОСТОЯНИЯ И ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВЛЕННОСТИ У БАСКЕТБОЛИСТОК

Денисова Умида Жумамуратовна

Ассистент кафедры общественного здоровья,
управления здравоохранением и физической культуры
Ташкент, Узбекистан

Машарипова Раъно Юсуповна

ассистент кафедры общественного здоровья, управления
здравоохранением и физической культуры
Ташкентский государственный стоматологический институт
Узбекистан, г. Ташкент

***Аннотация:** данная статья посвящена значимости коррелятивных взаимосвязях между показателями физического развития в проявлении определенных физических качеств, развитие которых находится под влиянием либо наследственных, либо внешнесредовых факторов на этапах многолетней спортивной подготовки.*

***Ключевые слова:** морфометрия, антропометрия, корреляция, кардиореспираторная система.*

Баскетбол относится к категории нестандартных ситуационных видов спортивных игр. В процессе игры темпы могут быть максимальными, то умеренными, а в отдельные периоды активная мышечная деятельность прекращается 1

Для более глубокого изучения связей между соматическими показателями, информативными показателями функционального состояния и физической подготовленности баскетболисток был применен корреляционный анализ. Использование корреляционного анализа позволяет выявить взаимосвязи со специфическими показателями спортсменок – баскетболисток с интегративными показателями физической подготовленности, характеризующие специфику и запросы данной специализации.

Цель исследования: изучения существующих взаимосвязей между особенностями телосложения, функциональных возможностей и показателей физической подготовленности.

Методы исследования: Объектом исследования явились 30 девушек квалифицированных баскетболисток 18-21 год, входящих в состав членов клубных команд республики Узбекистан.

Для изучения существующих взаимосвязей между особенностями телосложения, функциональных возможностей и показателей физической подготовленности за основу взяты 8 показателей телосложения и 4 показателя физической подготовленности, и два интегративных функциональных показателя как МПК – максимальное потребление кислорода и физическая работоспособность, определяемая по PWC – 170 у высококвалифицированных баскетболисток.

Результаты исследования и их обсуждение: Как было указано выше, была поставлена задача: установить значимые коррелятивные связи между морфологическими признаками телосложения и некоторыми параметрами, характеризующими физическую подготовленность девушек-баскетболисток. Известно, что в баскетболе, один из информативных признаков при отборе в баскетбол – это длина тела, которая обусловлена не только внешнесредовыми, но и в первую очередь генетическими факторами. По мнению Б.А.Никитюка, длиннотные размеры тела имеют жесткую детерминированность и обусловлены на 90-92%, а значимость внешнесредовых факторов незначительна. Но практический опыт подтверждает, что особенно в женских командах баскетболисток, наряду с высокорослыми спортсменками, с успехом выступают также низкорослые. Уровень спортивного мастерства баскетболистки ростом выше 200 см определяется, прежде всего, соматическими параметрами. У спортсменок, длина тела которых варьирует в пределах 165-170 см, обусловлена в большей степени функциональными возможностями и в частности, показателями кардиореспираторной системы. Столь большие отличия в показателях длины тела имеют место только на уровне самого высокого спортивного мастерства. Показатели кардиореспираторной системы относятся к системе энергообеспечения организма и являются также индикатором физической работоспособности и уровня тренированности.

Результаты анализа представлены в таблице 1. Показатели корреляционного анализа можно разделить на 3 группы: первая группа признаков характеризуются высокими взаимосвязями, значение коэффициента корреляции составляет $r = 0,71$ до $0,96$. Вторая группа показателей характеризуется средними значениями коэффициента корреляции составляющие от $r = 0,50$ до $0,70$. Умеренные взаимосвязи соответствуют значимости от $r = 0,30$ - до $r = 0,49$. Самая низкая значимость коэффициента корреляции отмечена показателями от $r = 0,1$ до $r = 0,29$. Анализ данных в таблице №1 выявил сильную коррелятивную связь между результатами в беге на 30м с длиной верхних и нижних конечностей $r = 0,82$, с обхватом бедра - $r = 0,72$. Высокий коэффициент корреляции установлен и для результатов бега на 100м

по длине тела $r = 0,77$, на 800 м - $r = 0,91$ и таким специфическим упражнением как прыжок с места и длиной тела $r = 0,84$, с длиной верхних конечностей $r = 0,79$, нижних конечностей - $r = 0,86$. Высокие коэффициенты корреляции установлены между массой тела и PWC-170 ($r = 0,89$), обхватом бедра и PWC-170 ($r = 0,87$) свидетельствуют о том, что эти параметры взаимообусловлены, и что уровень физической работоспособности баскетболистов, в большой степени обусловлен не только такими соматическими параметрами, как длиннотные размеры, но и по массе тела и обхвату бедра. Таким образом, наиболее высокие коррелятивные коэффициенты отчетливо проявляются в показателях длиннотных размеров тела, в частности по длине тела, длине верхних и нижних конечностях. Высокие корреляционные коэффициенты характерны для обхватных размеров, в частности, для обхвата бедра установлена взаимосвязь с бегом на 800 м. и составила $r = 0,75$, с бегом на 30 м - $r = 0,72$. Ко второй группе показателей, характеризующихся средними значениями коэффициента корреляции при $r = 0,50$ до $0,70$ характерны для обхватных размеров бедра и таза, плеча, по массе тела. Как следует из результатов тестирования, интенсивность развития скоростных качеств по результатам бега на короткие и длинные дистанции имеет свои особенности в формировании взаимосвязей с соматическими признаками телосложения. Средние значения коэффициентов корреляции установлены по результатам бега на 30 м и массой тела - $r = 0,67$, обхватом таза - $r = 0,67$. Результаты бега на 100 м коррелируют с такими показателями как длиной верхних конечностей - $r = 0,69$, нижних конечностей - $r = 0,67$. Если результаты бега на 800 м. коррелируют с длиной тела самым высоким коэффициентом корреляции - $r = 0,91$, то с этим же соматическим признаком тела проявили коррелятивные взаимосвязи средней значимости с массой тела $r = 0,67$, обхватом таза - $r = 0,64$, обхватом плеча - $r = 0,52$. Высокие коррелятивные взаимосвязи проявились в таком упражнении как прыжок вверх с места, который можно расценивать как показатель скоростно-силовых способностей спортсменов – баскетболистов ($r = 0,84$ до $0,86$), что подтверждает мнение Б.А.Никитюка (199) о том, что лица с развитой эктоморфией или соматотипы долихоморфного типа в процессе индивидуального развития растут дольше по сравнению с лицами, имеющими брахиоморфный тип телосложения.

Таблица 1

Название тестов	результаты пед. тестов	Морфологические параметры телосложения			
		длина тела	длина верх. конечностей	длина ниж. конечностей	масса тела
		175.04±10	77±2.33	95±2.6	64,53±10
бег на 30м	$x_{cp}=4,16$ сек	-	$r=-0,82$	$r=-0,82$	$r=-0,67$
бег на 100м	$x_{cp}=12,39$	$r=-0,77$	$r=-0,6$	$r=-0,67$	$r=-0,41$
бег на 800м	$x_{cp}=2,30$	$r=-0,91$	$r=-0,77$	$r=-0,84$	$r=-0,45$
PWC-170 ватт	$x_{cp}=250,3$	$r=0,14$	$r=0,2$	$r=0,1$	$r=0,89$
МПК л/мин	$x_{cp}= 4.35$	$r=0,17$	$r=0,22$	$r=0,1$	$r=0,24$
прыжок вверх с места см	$x_{cp}=58.89$	$r=0,84$	$r=0,79$	$r=0,86$	$r=0,67$

**Коэффициенты корреляции показателей физической подготовленности,
функционального состояния с морфологическими параметрами телосложения
девушек баскетболисток**

Продолжение таблицы №1

Название тестов	результаты пед. тестов	Морфологические параметры телосложения			
		МРИ	обхват таза	обхват бедра	обхват плеча
		362.8±47.8	92,25±7	52,1±4,5	23,33±2,5
бег на 30м	$x_{cp}=4,16$ сек	$r=-0,46$	$r=-0,66$	$r=-0,72$	$r=-0,49$
бег на 100м	$x_{cp}=12,39$	$r=-0,20$	$r=-0,43$	$r=-0,61$	$r=-0,27$
бег на 800м	$x_{cp}=2,30$	$r=-0,16$	$r=-0,54$	$r=-0,66$	$r=-0,39$
PWC-170 ватт	$x_{cp}=250,3$	$r=0,25$	$r=0,31$	$r=0,87$	$r=0,36$
МПК л/мин	$x_{cp}=4,35$	$r=0,27$	$r=0,33$	$r=0,44$	$r=0,39$
прыжок вверх с места см	$x_{cp}=58,89$	$r=0,45$	$r=0,64$	$r=0,75$	$r=0,52$

Закключение: Показатели тотальных и парциальных размеров тела служат основой для выявления различий и сходства в телосложении спортсменов, специализирующихся в баскетболе с учетом пола и их игрового амплуа. Так из парциальных размеров для баскетболисток - характерны относительно большая длина плеча, предплечья, кисти, бедра, голени по сравнению с группой девушек – баскетболисток. Ширина плеч и диаметры грудной клетки четко выявляют различие размеров и формы тела между сравниваемыми спортсменами различного пола. Так из парциальных размеров для баскетболисток характерны относительно большая длина плеча, предплечья, кисти, бедра. Возраст 18-21 год считается юношеским возрастом, когда активно продолжают процессы роста и развития не только морфо-функциональных показателей, но и физических качеств. У баскетболисток происходит интенсивное развитие скоростных качеств, о чем можно судить по результатам тестов на 30 и 100м, скоростно-силовых качеств, что проявилось в результатах выполнения бега на 800 м., прыжковых упражнений (подскок вверх с места).

Список литературы:

1. Беленко И.С. Особенности адаптации системы внешнего дыхания к повышенной мышечной деятельности у юных спортсменов игровых видов спорта с различными соматическими типами / Шаханова А.В., Беленко И.С. // Вестник Адыгейского Гос. Университета – Майкоп: АГУ – 2008, №4, -с. 96 - 104
2. Сыроев А.В., Сыроев В.И., Попова И.Е., Функциональные особенности кардиореспираторной системы баскетболисток разного возраста // ТиПФК, №3, 2012, стр. 38-41.
3. Вальтин А.И. Проблемы современного баскетбола Киев, 2003, с.78
4. Никитюк Б.А. – Адаптация, конституция и моторика // Теория и практика физической культуры, 1989, №1, стр. 40-42
5. Лубышева Л.И. Женщина и спорт: социальный аспект // Теория и практика ФК, 2000, №6. с 13-16.
6. Мартиросов Э.Г., Методы исследования в спортивной антропологии. – М.: Физкультура и спорт, 1982. – 200с. М., 1982. - С. 44-54.

7. Мельникова Н.Ю. Эволюция женской олимпийской программы // Теор. и практ. физ. культ. 1999, № 6.
8. Соха Т. Женский спорт (новое знание – новые методы тренировки / Т.Соха – М. Изд-во «Теория и практ. физ-кой культуры», 2002.- 203 с.
9. Шахлина Л.Г. Женщины и спорт на рубеже третьего тысячелетия // Наука в Олимпийском спорте – 2000.- с.10

УДК 796.071

ОСОБЕННОСТИ ПРИЗНАКОВ ПОЛОВОГО ДИМОРФИЗМА В ПЛАНИРОВАНИИ ТРЕНИРОВОЧНОГО ПРОЦЕССА

Ахмадалиева Севиль Умеровна,

Студентка стоматологического факультета ТГСИ,

Денисова Умида Жумамуратовна

Ассистент кафедры общественного здоровья,

управления здравоохранением и физической культуры

Ташкент, Узбекистан

***Аннотация:** в данной статье рассмотрены характеристики различных уровней организации признаков полового диморфизма, изучение влияния менструального цикла на эффективность тренировочной деятельности спортсменок, специализирующихся в игровых и силовых видах спорта с учетом особенностей их телосложения.*

***Ключевые слова:** половой диморфизм, менструальный цикл, менархе, андроген, тестостерон, выносливость, нейромоторная реакция.*

Сведения о здоровье спортсменок, особенностях морфологического статуса с учетом избранной специализации, их функциональных возможностях, диапазоне адаптационных возможностях в условиях напряженных физических и психоэмоциональных нагрузок, которыми располагают медико-биологические дисциплины, малочисленны и недостаточны. К сожалению, вопросы подготовки спортсменов в спорте высших достижений касаются преимущественно мужчин. Специфика вида спорта определяет особенности морфофункциональных параметров женщин уже на самом начальном этапе подготовки - при спортивном отборе в вид спорта, при котором в волейбол, баскетбол, гандбол отбираются высокорослые девочки, в спортивную гимнастику и фигурное катание - маленькие, хрупкие, гибкие, с хорошей координацией, а в футбол - девушки среднего роста, выносливые, с хорошей нейромоторной реакцией. Начало занятий в гимнастике и фигурном катании у девочек очень раннее - с 4-5-6 лет при условии ранней спортивной специализации. Интенсивные физические нагрузки и снижение общей массы тела при низкой жировой массе приводят к нарушению менструального цикла. Если у не занимающихся спортом нормальный менструальный цикл устанавливается в 12-13 лет, то у девочек в гимнастике и фигурном катании - в 16-18 лет и период формирования устойчивого менструального цикла длится 3-4 года, тогда как у девочек, не занимающихся спортом, - 0,5-1 год.

До сих пор продолжают существовать проблемы женского спорта, так как на их результаты влияет менструальный цикл и многие факторы связаны с ним. В игровых видах спорта большинство мужчины тренера и это приводит к появлению барьера между ними. С учетом менталитета девочки-подростки - девушки не могут говорить откровенно об этом и продолжают тренироваться с такой же нагрузкой, а это приводит к тому что у них проходят болезненно этот период и с осложнениями. Дело в том, что в этот период в организме женщин проходят большие изменения и это требует особого подхода, снижение нагрузки во время тренировки и постепенного перехода к нагрузкам. К тенденциям современного спорта относят все возрастающие объемы физических нагрузок, в большинстве случаев приводящие к преждевременному и несоответствующему возрасту снижению функциональных возможностей и спортивной работоспособности на фоне ухудшения здоровья спортсменок. При низкой осведомленности женщин-спортсменок, особенно юных, и тренеров о последствиях воздействия интенсивных занятий спортом на органы репродуктивной системы, а также в силу интимности и традиционной деликатности в спортивной среде, чрезвычайную значимость имеет разработка новых подходов по планированию и построению тренировочного процесса, базирующаяся на принципах полового диморфизма. Последнее десятилетие прошло под знаком разработки и апробирования методик технико-тактического совершенствования и оценки уровня техники спортивного мастерства. В спортивной практике в группы для занятий спортом высших достижений как уже было сказано выше включают спортсменок, тип телосложения которых приближен к мужским стандартам, разработанным для данной специализации. При этом не учитываются сильные и слабые природные качества женщин. Для изучения закономерностей формирования приспособительных реакций женского организма под влиянием тренировочных режимов различной направленности и интенсивности необходимо знание биологических возможностей мужского и женского организма, то есть ориентироваться в вопросах полового диморфизма (Соха, Т., 2002, Шахлина Л.Г., 2000, Н.Д.Граевская, 2007, Неробеев Н.Ю., 2013). Половой диморфизм – это различие между полами на генетическом, анатомическом, физиологическом и психологическом уровнях.

Проведено анкетирование среди 30 спортсменок (15 баскетболисток и 15 волейболисток) в возрасте от 18 – 23 года, имеющих высокие спортивные квалификации, от КМС до мастеров спорта и являются членами сборных команд республики. В анкете представлены 16 вопросов, касающихся биологических особенностей организма девушек, в частности, затронуты особенности протекания менструального цикла у высококвалифицированных спортсменок с учетом периодов тренировочного цикла, а также с учетом. Большая часть спортсменок (ЭГ) тренируется в спорткомплексе «Умид», главный тренер Ходжаев Жахонгир Маликович. Оценка морфологических и функциональных показателей снимались в данном комплексе на различных этапах тренировочного цикла.

В данной исследовательской работе проведен также анализ ответов обследованных нами спортсменок на поставленные вопросы в анкете. Возраст менархе у девушек колеблется в диапазоне от 11 до 16 лет. Наибольшая частота начала менструального цикла в двух обследованных группах у девушек характерна для девушек в 12 – 13 лет, что составило -16.6%. В 13 лет данный показатель поднялся до 33.3% и 22.3% соответственно в первой и второй группах. У девушек-волейболисток и баскетболисток наблюдается удлинение периода установления устойчивого менструального цикла необходимо отметить, что более позднее начало менархе выявлено в 16.6% случаев у спортсменок, специализирующихся в силовых видах спорта. На вопрос об установлении регулярной менструации у 50% спортсменок отмечаются нерегулярные менструации как в течение 1 года после их начала, так и после длительного спортивного стажа. У 40%

спортсменок менструации продолжают оставаться нерегулярными. Следует отметить, что и по телосложению спортсменки силовых видов спорта характеризуются атлетическим или мускулиненным соматотипом, с довольно развитым жировым отложением. По мнению многих исследователей причиной маскулинизации является повышенное содержание андрогенов, в частности, тестостерона в крови (Н.Д.Граевская, 2003). По данным Сологуб В.С., В.А.Таймазова, 2000 у спортсменок в 6 раз чаще, по сравнению с их сверстницами, не занимающихся спортом, регистрируется нарушение менструальной функции, которое у 40% женщин приводит к бесплодию. Для спортсменок «маскулинного» типа характерны мужские черты характера, такие как агрессивность, напористость, самоуверенность, склонность к риску. Для спортсменок фемининного типа характерны чисто женские черты характера, такие как мягкость, чувствительность, способность к сопереживанию (М.Г.Ткачук, А.А.Дюсенова, 2009). Более благоприятные показатели течения менструаций установлены для спортсменок, специализирующихся в игровых видах спорта. Так уже после 1 года после начала первого менархе установились в 83.3% случаев регулярные менструации и только после начала первой менструации в 11.1% случаев в течение года отмечались нерегулярные менструации. Проведен анализ и по длительности менструации в днях. У 94.5% спортсменок, специализирующихся в игровых видах спорта длительность менструации, составляет 3-5 дней, в то время как данный показатель установлен 58.3% случаев для спортсменок силовых видов спорта. Относительно болезненности протекания менструации также выявлено различие в показателях. Нами проводилось собеседование с девушками специализирующихся в самбо и в дзюдо, имеющих высокие спортивные квалификации (мс-мсмк) об особенностях протекания менструации. Девушки отметили, что менструации протекают безболезненно, что не мешало им занять престижные места на международных соревнованиях. Проведенное нами анкетирование также показало, что у большинства спортсменок, специализирующихся в силовых видах спорта в 50% случаев, отмечаются умеренно болезненные и в 41.6% случаев безболезненные менструации, а в 91.7% случаев спортсменки участвовали на соревнованиях при наличии месячных. На вопрос «Допускает ли тренер к соревнованиям спортсменок при наличии менструации» в 91.7% случаев тренеры допускают спортсменок к участию на соревнованиях. На вопрос о направленности физических упражнений в различные периоды менструального цикла выявлено уменьшение объема силовых нагрузок до и во время и после менструаций. Так, из общего объема планируемых нагрузок практически у всех спортсменок, специализирующихся в силовых видах все также сохраняются упражнения силовой направленности, хотя в зависимости от фаз цикла отмечается незначительное снижение силовых нагрузок. Для спортсменок, специализирующихся в игровых видах спорта, в предменструальный цикл преобладают нагрузки скоростно-силового характера (61.1%), а также упражнения направленные на развитие гибкости - 22.2%. На вопрос «Отмечаете ли Вы у себя маскулинные черты характера? Результаты анкетирования позволили сделать вывод, что с повышением уровня спортивного мастерства, спортсменки отмечают проявление больше маскулинных черт характера.

Существующая организация тренировочных режимов не учитывает сроки протекания месячных циклов спортсменок. Планирование больших объемов тренировочных нагрузок на «критические дни» цикла, когда наблюдается спад физической работоспособности спортсменок, может повлиять не только на спортивные показатели, но и привести к нарушениям в репродуктивной системе спортсменки. Исходя из этого, тренировочные мезоциклы рациональнее строить так, чтобы у каждой спортсменки период восстановления совпадал с днями МЦ.

Вышесказанное указывает на необходимость учета морфологических и функциональных возможностей организма спортсменок во время фаз МЦ при

планировании тренировочных нагрузок для обеспечения спортивного долголетия и главное, сохранения здоровья спортсменов.

СПИСОК ИСПОЛЬЗУЕМЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Лысаковский И.Т. – Восстановление работоспособности спортсмена в дозированной скоростно-силовой нагрузке на контрольно-диагностическом стенде // Ученые записки университета имени П.Ф.Лесгафта, 2018, №10, (164), стр. 182 - 186.
2. Лубышева Л.И. Женщина и спорт: социальный аспект. Теория и практика ФК, 2000 №6. с 13-16.
3. Марченко Н.В., Ильин А.А., Капилевич Л.В. Совершенствование техники выполнения подготовительной фазы броска в прыжке у игроков студенческих баскетбольных команд //Теория и практика физ. культуры, 2018, №3, стр. 77-81.
4. Макарова Ю.М. Теория и методика обучения базовым видам спорта. Подвижные игры. М.: Изд. Центр, «Академия» 2013 стр. 270.
5. Макарова Г.А. – Физиологические критерии в системе прогнозирования успешности соревновательной деятельности в избранном виде годичном тренировочном цикле //Физическая культура и спорт – Наука и практика – 2013, 36-40 с.
6. Мартиросов Э.Г., Методы исследования в спортивной антропологии. – М.: Физкультура и спорт, 1982. – 200с. М., 1982. - С. 44-54.
7. Мельникова Н.Ю. Основные тенденции развития женского олимпийского спорта в современном мире //Олимпийское и международное спортивное движение: история, теория, практика: Межвуз. сборн. науч. матер., посвящ. 90-летию первого выступления российских спортсменов на Олимпийских играх. Воронеж, 1998. 77Мельникова Н.Ю. Эволюция женской олимпийской программы // Теор. и практ. физ. культ. 1999, № 6.
8. Морган Вуттен Как добиться успехов в подготовке баскетболистов ТВТ. Дивизион, Москва, 2008-400с.Мягкова С.Н. Проблемы гендерной асимметрии в современном олимпийском движении // Теор. и практ. физ. культ. 2001, № 3.
9. Мягкова С.Н., Истягина-Елисеева Е.А. Изменение социального статуса женщины на рубеже 19-20 веков и борьба за равноправие в спортивном движении // Международное спортивное и олимпийское движение: история, теория и практика: Межвуз. сборн. науч. матер. Воронеж, 1999.

УДК615.849-19:796.323.2

ЭФФЕКТ ЛАЗЕРОТЕРАПИИ НА ДИНАМИКУ ИЗМЕНЕНИЙ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЭНДОГЕННОЙ ИНТОКСИКАЦИИ И АКТИВНОСТИ ФАГОЦИТАРНОГО ЗВЕНА СИСТЕМЫ ИММУНИТЕТА В ПЕРИОД ВОССТАНОВЛЕНИЯ У КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ БАСКЕТБОЛИСТОК

Денисова Умида Жумамуратовна

Ассистент кафедры общественного здоровья,
управления здравоохранением и физической культуры ТГСИ
Ташкент, Узбекистан

Аннотация: в данной статье изучена динамика изменений показателей эндогенной интоксикации и активности фагоцитарного звена системы иммунитета баскетболисток в период самовосстановления после переутомления.

Ключевые слова: эндогенная интоксикация, переутомление, чрескожная магнитоинфракрасная лазеротерапия, самовосстановление, активность фагоцитарного звена, среднемолекулярные пептиды.

Известно, что после соревновательного периода у спортсменок наблюдаются признаки переутомления, характеризующиеся снижением физической работоспособности, нарушением сна, вялостью. Это требует организации и проведения восстановительных мероприятий. Исходя из этого, нами изучена динамика изменений показателей эндогенной интоксикации и активности фагоцитарного звена системы иммунитета баскетболисток в период самовосстановления после переутомления. Восстановительные мероприятия в КГ сопровождались применением традиционных методов, а в ЭГ применен метод лазеротерапии.

В исследование были привлечены 30 баскетболисток. У всех 30 баскетболисток до и после формирования состояния утомления была получена венозная кровь для оценки степени эндогенной интоксикации-контроль. Для оценки состояния переутомления спортсменок определяли содержание среднемолекулярных пептидов в крови.

У баскетболисток в состоянии без признаков утомления средние показатели содержания СМП в крови были низкими и составили $0,139 \pm 0,033$ мг/мл (Табл.1.). Эти показатели укладываются в рамки общепринятых значений показателей СМП у здоровых лиц и являются свидетельством отсутствия биохимических признаков эндогенной интоксикации у баскетболисток в состоянии без признаков утомления.

В последующем у баскетболисток формировали состояние утомления путем двукратного повышения физических нагрузок в период тренировок в течение 10 дней. В состоянии утомления у баскетболисток содержание в крови СМП было повышено до $0,387 \pm 0,068$ мг/мл, что в $\uparrow 2,78$ раза превысило показатели в состоянии без признаков утомления ($p < 0,05$) (Табл. 1). В состоянии переутомления в организме баскетболисток отмечено развитие эндогенной интоксикации, характеризующейся повышением содержания в крови СМП (среднемолекулярных пептидов) более чем в 2 раза. Повышение содержания в крови СМП свидетельствует о накоплении во внутренней среде организма баскетболисток промежуточных продуктов обмена веществ, то есть, о развитии эндогенной интоксикации как следствие воздействия предшествовавших тренировок с непривычно повышенными интенсивными физическими нагрузками.

Таблица1.

Динамика изменений содержания СМП в периферической крови в периоды восстановления организма из состояния переутомления у баскетболисток традиционными методами восстановления и на фоне лазеротерапии

Показатели	Содержание СМП в периферической крови у баскетболисток		
	Состояние без утомления n = 30	Состояние утомления n = 30	Направленность и кратность изменения показателей
Содержание СМП в крови	$0,139 \pm 0,033$ мг/мл	$0,387 \pm 0,068^*$ мг/мл	$\uparrow 2,78$

Примечание: * $p < 0,05$ – достоверность различий относительно показателей в состоянии без признаков переутомления;

↑XX – направленность и кратность изменений показателей в сторону повышения;
↓XX – направленность и кратность изменений показателей в сторону понижения.

При переходе баскетболисток к восстановлению от утомления они были распределены на две группы (КГ) и (ЭГ). Одна группа из 15 баскетболисток КГ из состояния утомления восстанавливались традиционными методами. Другая группа из 15 баскетболисток ЭГ при восстановлении наряду с традиционными методами получали чрескожную магнито-инфракрасную лазеротерапию, лазеротерапевтическим аппаратом МИЛТА. Лазеротерапию назначали спустя 5-6 часов после последней интенсивной тренировки. Один сеанс лазеротерапии длился 5-7 минут.

При наличии признаков переутомления у баскетболисток КГ нами прослежена динамика изменений показателей эндогенной интоксикации и активности фагоцитарного звена системы иммунитета без воздействия иммуностимулирующих факторов. Исследования проводились через 1, 2, 3, 4 и 5 суток от момента перехода в обычный режим тренировок, предусматривающий традиционные восстановительные мероприятия. Динамика изменений содержания СМП в крови спортсменок в течение всего периода восстановления характеризовалась стабильной тенденцией показателей к снижению. Через 1 сутки от начала восстановления содержание СМП в крови у спортсменок относительно состояния переутомления снизилось в ↓1,31 раз, через 2 суток – в ↓1,59 раз, через 3 суток – в ↓1,81 раз, через 4 суток – в ↓1,89 раз и на 5-е сутки снижение составило ↓2,20 раза (Табл. 2). Несмотря на стойкую тенденцию к снижению, до 4-х суток восстановления включительно показатели содержания в крови СМП были достоверно ($p < 0,05$) выше показателей характерного для обычного состояния без признаков переутомления. Несмотря на снижение в ↓2,20 раза содержание СМП в крови баскетболисток на 5 сутки все же оставались на несколько повышенном уровне, в ↑1,27 раза превышая показатели характерного для нормального состояния без признаков переутомления (Табл. 2). Это свидетельствует о том, что даже на 5-е сутки самостоятельного восстановления в организме баскетболисток имеются биохимические признаки остаточных явлений эндогенной интоксикации.

В ЭГ, в целях изучения эффекта чрескожной низкоинтенсивной магнито-инфракрасной лазеротерапии спустя 5-6 часов последней интенсивной тренировки и в последующие 3 дня проводили сеансы надсосудистой лазеротерапии лазеротерапевтическим аппаратом МИЛТА. Курс лазеротерапии составил 4 дня по 1 сеансу в день. Один сеанс лазеротерапии длился 5-7 минут. Баскетболистки обследовались также на 1, 2, 3, 4 и 5 сутки от момента начала восстановления. В эти сроки изучали динамику изменений показателей эндогенной интоксикации (содержания СМП в крови).

Показатели, отражающие влияние лазеротерапии на динамику изменений показателей эндогенной интоксикации в период восстановления из состояния переутомления организма баскетболисток приведены в таблице 2. Для сравнения в данную таблицу включена динамика изменений показателей эндогенной интоксикации в процессе самовосстановления организма спортсменов.

Динамика изменений показателей ФМАН КГ в 1-е и 2-е сутки от начала периода восстановления организма спортсменок КГ из состояния переутомления характеризуется сохранением высоких значений показателей в спонтанном НСТ-тесте (Табл. 2). В первые дни восстановления, нейтрофилы мобилизуют 49-50% активности от потенциальной возможности активироваться.

В последующие 3-е – 5-е сутки от начала восстановления организма баскетболисток КГ отмечается стойкая тенденция к снижению показателей ФМАН в НСТ-тесте: на 3 сутки относительно состояния с признаками переутомления показатели НСТ-теста снижаются в

↓1,07 раза, на 4 сутки – в ↓1,27 раза и на 5 сутки снижение активности ФМАН составляет ↓1,35 раза. По мере снижения показателей НСТ-теста, постепенно снижается и мобилизуемая доля активности от (100%) потенциальной возможности: на 3-и, 4-е и 5-е сутки она составила соответственно 45,28%, 38,19% и 36,19%. Однако, в течение всех 4 суток, несмотря на стойкую тенденцию к снижению, показатели НСТ-теста достоверно ($p<0,05$) превышали показатели спортсменок в состоянии без признаков переутомления. Хотя на 5 сутки восстановления показатели ФМАН в НСТ-тесте имели существенную степень снижения (в ↓1,35 раза), однако, показатели все же несколько (в ↑1,11 раза) превышали таковые для спортсменок в состоянии нормы (Табл. 2). Следовательно, на 5 сутки периода самовосстановления из состояния переутомления организма баскетболисток значения показателей ФМАН в НСТ-тесте имеют несколько повышенные значения, чем у спортсменок в состоянии нормы. То есть, несколько повышенные показатели ФМАН в НСТ-тесте являются отражением иммунной реакции в ответ на сохраняющуюся умеренную степень эндогенной интоксикации в данный период самовосстановления.

Таблица 2

Динамика изменений содержания СМП и фагоцитарного звена системы иммунитета в периоды восстановления организма баскетболисток из состояния переутомления традиционными методами восстановления в КГ и на фоне лазеротерапии в ЭГ

Содержание СМП в периферической крови в различные периоды восстановления (мг/мл)					
	Состояние без утомления n=30		Состояние переутомления n=30	Периоды восстановления организма	
				1 сутки	2 сутки
				Относительно состояние утомления	
Восстановление традиционными методами,n=15	0,139±0,033		0,387±0,068* ↑2,78	0,295±0,051* ↓1,31	0,23±0,049* ↓1,59
Восстановление на фоне лазеротерапии,n=15				0,226±0,035 ↓1,71	0,160±0,041 ↓2,41
Заключение	Показатели ФМАН в НСТ-тесте (в ОП – оптическая плотность)				
	Состояние без утомления n=30		Состояние переутомления n=30	Периоды восстановления организма	
				1 сутки	2 сутки
				Относительно состояние утомления	
Восстановление без иммуностимуляции лазеротерапией	0,663±0,043 100%	<u>0,214±0,018</u> 32.28%	0,323±0,028 ↑1,51 48,72%	0,335±0,023* ↑1,03	0,325±0,021* 1,00
Восстановление на фоне иммуностимуляции лазеротерапией				50,61%	49,03%
				0,568±0,040* ↑1,75	0,410±0,027* ↑1,26
				85,66%	61,79%

Продолжение Таблицы 2

Содержание СМП в периферической крови в различные периоды восстановления (мг/мл)				
	Периоды восстановления организма			Относи- тельно состояния без утомления
	3 сутки	4 сутки	5 сутки	
	Относительно состояние утомления			
Восстановление традиционными методами,n=15	0,213±0,037* ↓1,81	0,205±0,038* ↓1,89	<u>0,176±0,041</u> ↓2,20	↑1,27
Восстановление на фоне лазеротерапии,n=15	<u>0,152±0,038</u> ↓2,54	0,148±0,042 ↓2,61	0,142±0,041 ↓2,71	↓1,02
Заключение	Показатели ФМАН в НСТ-тесте (в ОП – оптическая плотность)			Относи- тельно состояния без утомления
	Периоды восстановления организма			
	3 сутки	4 сутки	5 сутки	
	Относительно состояние утомления			
Восстановление без иммуностимуляции лазеротерапией	0,300±0,019*↓ 1,07 45,28%	0,253±0,017* ↓1,27 38,19%	<u>0,239±0,016</u> ↓1,35 36,19%	↑1,11
Восстановление на фоне иммуностимуляции лазеротерапией	<u>0,219±0,014</u> ↓1,47 33.05%	0,206±0,015 ↓1,56 31.09%	0,212±0,013 ↓1,52 32.03%	1,0

Примечание: *p<0,05 – достоверность различий относительно показателей в состоянии без признаков переутомления;

↑XX – направленность и кратность изменений показателей в сторону повышения;

↓XX – направленность и кратность изменений показателей в сторону понижения.

Таким образом, при восстановлении из состояния переутомления применение чрескожной низкоинтенсивной магнито-инфракрасной лазеротерапии способствует снижению содержания СМП в крови и устранению эндогенной интоксикации из организма баскетболисток на 3 сутки, тогда как при самовосстановлении без лазеротерапии относительные нормализация СМП устранение эндогенной интоксикации были отмечены на 5 сутки. Эффект магнито-инфракрасной лазеротерапии проявился на ускорении снижения содержания СМП во внутренней среде и сокращении сроков устранения эндогенной интоксикации организма. Применение лазеротерапии при восстановлении организма баскетболисток способствует более эффективному и быстрому устранению эндогенной интоксикации. Наиболее полноценное восстановление биохимического гомеостаза организма достигается на третьи сутки от начала восстановления организма спортсменов.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Richardson A/ - Basketball referee camp / In conjunction with Milfield enterprises. 2002, 85 p.;

2. Макарова Ю.М. Теория и методика обучения базовым видам спорта. Подвижные игры. М.: Изд. Центр, «Академия» 2013 стр. 270;
3. Лепешкин В.А. Баскетбол (подвижные и учебные игры/Изд-во «Советский спорт», Москва, 2011, стр. 160;
4. Латыпов И.К. Управление игрой в баскетбол, Москва, 000 Изд. Центр «Наука», 2014, 70 с.;
5. Ионов А.А., Фаттахов Р.В., Кузьмин Е.Б., Сафронов Н.Н. Технология физкультурно-спортивной деятельности в скоростных и подвижных играх Изд. КамГА ФКс и т, 2009-,348с.;
6. Виноградова Г.П., Ивченко Е.А. Физическая рекреация/Учебник Москва: Издательский Центр «Академия», 2015 г. 230 с.;
7. Былеева Л.В. и др. Подвижные игры. Практический материал. Учебное пособие. 2014 г., 282 с.;
8. Морган Вуттен. Как добиться успеха в подготовке баскетболистов. Изд. «Дивизион», 2008. 400 с.

Қашықтан оқу жағдайындағы жоғарғы оқу орындарында ақпараттық технологияларды сабақта пайдалану жолдары

Бекмурзина Айнұр Бейсеновна

аға оқытушы, Манап Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан Мемлекеттік Университеті, Петропавл қаласы, Қазақстан

***Аңдатпа.** Мақалада қашықтықтан оқытудың негізгі түсініктері, түрлері және сипаттамалары қарастырылған. Басты назар қашықтықтан білім беруде ақпараттық технологияларды қолдана отырып, оқу процесін ұйымдастырудың ерекшеліктеріне аударылады.*

***Аннотация.** В статье рассмотрены основные понятия, виды и характеристики дистанционного обучения. Особое внимание уделяется особенностям организации учебного процесса с использованием информационных технологий в дистанционном образовании.*

***Түйінді сөздер:** қашықтықтан оқыту, қашықтықтан оқыту ерекшеліктері, қашықтықтан оқыту нысандары, ақпараттық технологиялар*

Қазіргі әлемде ғылымның, техниканың, ақпараттық технологиялардың қарқынды даму үстінде. Ақпараттық-технологиялық индустрия қашықтықтан оқыту технологияларының пайда болуына ықпал етті. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың "Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі" атты Қазақстан халқына жолдауында «біз ұлттың ілгерілеуі үшін ғылымға назар аударуымыз керек, біздің ғылым қаншалықты сапалы және тиімді? Ол үшін ғылыми зерттеулердің деңгейін көтеру және оларды іс-тәжірибеде қолдану тұрғысынан қарастырғаны жөн.» - деп, қазіргі Ғылым және Білім беру жүйесіне үлкен міндеттер артты.

Осы күні білім беру жүйесіне ақпараттық технологияның қарқынды енуімен оны пайдалану мәселелері туып отыр. Өзге елдер сияқты Қазақстанның дәстүрлі оқыту

түрлері түрленуіне ықпал еткен факторлар бар. Білім беру саласында қашықтықтан оқытудың әдіс –тәсілдері мен әдістемелерін жүйелеудің кезі келді. Бұрында болған бірақ қазіргі кезде қажеттілігімен өзекті саналған қашықтықтан оқыту болып табылады. Қашықтықтан оқытуды білім беру саласының жаңалығы ретінде қарастырғаннан гөрі оқыту әдістерін түрлендіруші фактор десек дұрысырақ болар.

Қашықтықтан оқыту-бұл қашықтықтан білім беру ақпаратымен алмасу құралдарына (спутниктік теледидар, радио, компьютерлік байланыс және т.б.) негізделген мамандандырылған ақпараттық-білім беру ортасының көмегімен ұсынылатын білім беру қызметтерінің кешені.[1]

Қашықтықтан оқыту туралы көптеген айтылған анықтамалардың ішінен қазіргі таңда жоғарғы оқу орнына тиімді болып мына анықтама саналады: қашықтықтан оқыту – бұл "студенттерге зерттелетін материалдың негізгі көлемін жеткізуді қамтамасыз ететін технологиялар жиынтығы, оқу процесінде студенттер мен оқытушылардың интерактивті өзара әрекеті, студенттерге оқу процесінде зерттелетін материалды игеру үшін өз бетінше жұмыс жасау мүмкіндігін беру". [2]

Қазіргі ауқымды оқу жағдайында студенттерге ақпараттық қолдау көрсете отырып, қашықтан оқу жағдайында сабақтарды әзірлеу, жаңа платформаларды қолдану сабақты онлайн өткізу барысында оған қалай дайындалу керек деген сұрақтар көп туындайды.

Қашықтықтан оқытудың дәстүрлі оқыту түрлерінен артықшылығы оқу орнынан тыс білім алу пішіні."Қашықтықтан оқыту-бұл оқытушы мен оқушы арасындағы тікелей байланыссыз қашықтықтан оқытуды жүзеге асыруға мүмкіндік беретін заманауи ақпараттық және телекоммуникациялық технологияларды пайдалануға негізделген оқыту процесін ұйымдастыру тәсілі" деуге де болады.[3]

Қазір біздің білім беру саласындағы қашықтықтан оқыту ақпараттық-компьютерлік технологияларды терең меңгеру және пайдалана білу қажеттілігін тудырды. Жоғарғы оқу орындарында тиімді сабақтарды ұйымдастыруға мүмкіндік беретін көптеген оқу платформалары бар. Осыған байланысты, ЖОО –да педагог-тьютер виртуалды сыныпқа кіру үшін білім алушыларға логин мен парольді алдын-ала жібереді. Виртуалды сынып, алыс қашықтықтағы студенттерге - бастапқыда "қашықтан" оқытудың бұл түрі ерекше болды.

Қашықтықтан оқытуды қамтамасыз ету құралдары ретінде электрондық оқу материалдарына баса көңіл бөлу керек болды. Дәрістердің электронды курсын теориялық оқуды әр тақырып бойынша жеке практикалық тапсырмаларды орындаумен ауыстыру- танымдық белсенділікті ынталандырады, оқытылатын пәндерге қызығушылықты арттырады және білімді нығайтуға көмектеседі.

"Студент-Оқытушы", "студент-студент" диалогтық режимі Қашықтықтан оқытудың құрамдас бөлігі ретінде оқу процесін жандандыруға ықпал етеді және оның қарқындылығын арттырады, бұл материалды тез игеруге және есте сақтауға көмектеседі. Сондай-ақ, студенттер дәріс мәтіндерімен, нақты жағдайлармен, электронды оқулықтың басқа материалдарымен анимация, дауыстық сүйемелдеу, гиперсілтемелер құралдарын қолдана отырып, қажет болған жағдайда қайта-қайта қарап жұмыс істеуге мүмкіндік алады. Егер бұрын дәстүрлі білім беру жүйесінде оқытушы білімнің аудармашысы ретінде орталық орынға ие болса, қазір ақпараттандыру жағдайында бұл орын әр түрлі көздерден өз бетінше білім алатын студентке тиесілі болып табылады. Мұнда басты рөлді белсенді және дамытушылық оқыту әдістері атқарады.

Қашықтықтан оқу жағдайында студенттерге тиімді сабақтарды ұйымдастыру жолдарына оқытуда электронды телекоммуникациялар мен дидактикалық құралдарды қолданатын педагогикалық технологияларды жатқызуға болады. Бұл жерде қашықтықтан оқытудың дидактикалық құралдары деп оқытушымен тікелей қарым-қатынастың

шектелуін ескеретін оқыту материалдары, әдістері мен тәсілдері, оқу-танымдық қызметті ұйымдастыру нысандарын айтуға болады.

Бұл оқыту түрінде студенттерге телекоммуникациялық технологиялар орындайтын негізгі рөл-оқу диалог әдісі тиімді. Оқытушы мен студент арасында тұрақты диалог кері байланысты орнатады. Оқыту (өзін-өзі тәрбиелеуден айырмашылығы) - бұл анықтама бойынша диалогтық процесс. Диалог жүргізу байланыс технологияларының екі түрі бойынша жүзеге асады: on-line және off-line. Біріншісі нақты уақыт режимінде ақпарат алмасуды қамтамасыз етеді, яғни жіберуші жіберген хабарлама адресаттың компьютеріне жетіп, дереу тиісті шығыс құрылғысына жіберіледі.

Қашықтықтан оқу жағдайында мен өз сабағымда жеке және сараланған оқыту түрін қолдандым. Бұл студенттердің жеке қабілеттерін анықтауға және жан-жақты дамытуға бағытталған жұмыс түрі. Қашықтан оқыту кезінде бұл өте ыңғайлы жұмыс түрі болып табылады. Бұл оқыту түрінің тиімділігі тапсырмаларды орындауда саралаудың әртүрлі түрлері мен формаларын қолдануға болады.

Off-line технологияларын пайдаланған кезде алынған хабарламалар адресаттың компьютерінде сақталады. Пайдаланушы оларды ыңғайлы уақытта арнайы бағдарламалардың көмегімен көре алады. Электрондық поштаның көмегімен оқытушы мен білім алушы арасында жеке қарым-қатынас орнатылады, ал телеконференция қандай да бір мәселені ұжымдық талқылауды ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Білім сапасы, білім алушылардың жетістігі, тиімділігі және үлгерімі көптеген факторларға байланысты. "Қашықтықтан оқытудың тиімділігі мен жетістігі пайдаланылатын материалдардың ұйымдастырылуы мен әдістемелік сапасына, сондай-ақ ақпаратты ұсыну ерекшеліктері қаншалықты ескерілгеніне, осы процеске қатысатын мұғалімдердің дайындық деңгейіне және қазіргі виртуалды коммуникациялар аясында ақпаратты ұсыну мен қабылдау ерекшеліктерін қаншалықты түсінетініне байланысты".[2]

Білім беру процесіне қашықтықтан оқыту технологияларын енгізу қазіргі қоғам жағдайында адам өзінің бүкіл саналы өмірін өздігінен білім алуға мәжбүр етеді, бұл білім берудің үздіксіздігін көрсетеді. Өз кезегінде, үздіксіз білім беруде қашықтықтан оқыту технологияларын қолдану бірнеше себептерге байланысты әлдеқайда ыңғайлы және үнемді болып келеді. Сондықтан да оқытушылар мен студенттерге қашықтықтан оқыту технологияларын меңгеріп қана қоймай оқытуды ұйымдастырудың ақпараттық-коммуникациялық әдістемесін жасау шығу мәселесі туындап отыр. Оқытушының білім беру үдерісінде білім алушыларға тиімді сабақтарды ұйымдастыруда қашықтықтан оқыту технологияларын қолдана білуі - мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің бір бөлігі болып саналады. Сондай-ақ, одан әрі кәсіби жетілдірудің алғышарты болып табылады. Олар студенттердің уақыты мен қажеттіліктеріне жауап береді. Сонымен бірге оқу іс-әрекетінің жаңа түрлері де пайда болады.[4]

Дәстүрлі оқытуды қолдайтын қашықтықтан оқыту моделі әр түрлі ақпарат көздерімен, осы курс бойынша арнайы әзірленген оқу материалдарымен (анықтамалық, қосымша материалдар) оқушылардың өзіндік танымдық іс-әрекетінің икемді үйлесімін және оқытушымен жедел жүйелі өзара іс-қимылды, сондай-ақ курстың тиісті модульдерімен жұмыс істеу барысында проблемалық, зерттеу, іздеу әдістерінің барлық алуан түрлерін пайдалана отырып, осы курсқа қатысушылармен топтық жұмысты көздеуі тиіс. Бұдан басқа, бұл модель телеконференция, курс қатысушыларымен пікір, ақпарат алмасу түрінде басқа оқу орындарымен бірлескен телекоммуникациялық жобаларды көздеуі тиіс.

Биылғы оқу жылында өзге ЖОО сияқты Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті оқытушылары оқу іс-әрекетін әртараптандыруға және онлайн режимінде әртүрлі виртуалды жұмыс түрлерін қолданды. Кез – келген онлайн сабақ – бұл

оқытушының экранын көрсету арқылы Интернет арқылы нақты уақыт режимінде сабақ өткізілетін оқыту нұсқасы. [5]

Қашықтан оқу жағдайында жоғарғы оқу орындарында тиімді сабақтарды ұйымдастырылу жолдарына оқытудың ең танымал түрлерін алуға болады. Оларға қашықтықтан оқыту нысандары: - ұжымдық оқыту - топтардағы жұмыс - жеке және сараланған оқыту - жобалау және зерттеуді жатқызамыз. Жоғарыда айтқан онлайн режимде осы дәстүрлі тәсілді қолдануды ұсынамын. Себебі, ұжымдық оқыту тәсілі -бұл ұжымда оқыту, дәстүрлі сынып-сабақ жүйесінің нұсқасы. Бұл оқушылармен қашықтан қарым-қатынас орнату барысында бұл оқу тәсілінің негізінде ынтымақтастық элементі пайда болады, онда студент топтың басқа мүшелерімен әлеуметтік байланыстар орнатады.

Тәжірибеде байқанымыздай, жоғары оқу орындарында топтық (чаттар) жұмыс-студенттерді Zoom платформасында белгілі бір тапсырмаларды орындау үшін топтарға бөлудің нәтижесі білім алу сапасына ықпалын тигізеді. Сонымен қатар бірыңғай коммуникациялық платформа арқылы ішкі және сыртқы байланыстарды, конференцияларды және тренингтерді өткізуді қамтамасыз етуге болады.

Жеке және сараланған оқыту-бұл студенттердің жеке қабілеттерін анықтауға және жан-жақты дамытуға бағытталған жұмыс түрі. Оқытушы білім алушылардың дайындық деңгейін, жеке мүмкіндіктері мен қабілеттерін ескере отырып, оларға түрлі деңгейлік оқу тапсырмаларын бере алады. Қашықтықтан оқыту кезінде педагог-тьютер әлеуметтік желілер арқылы оқыту желісін құрып, әрбір білім алушы үшін жеке сараланған тәсіл қалыптастыра алады. Осындай жеке сараланған тәсілмен әрбір білім алушы қойылған оқу міндеттеріне сәйкес қажетті білім мен дағдыларды алады.

Жобалау және зерттеу-бұл білім алушылардың мүдделеріне сүйене отырып, оқу процесін құруға мүмкіндік беретін, білім алушыға өзінің білімі мен дағдыларын жандандыруға, оқу-танымдық іс-әрекетте өзін көрсетуге мүмкіндік беретін әдіс, оның нәтижесі кез-келген өнімді құру болып табылады. Жобалық жұмыстың негізінде оқушылардың танымдық, шығармашылық қызығушылықтарын дамыту, олардың білімін өз бетінше құру, ақпараттық кеңістікте бағдарлау қабілеті жатыр. Қашықтықтан оқытудағы жұмыстың бұл түрі білім алушылардың өзіндік іс-әрекетіне бағытталған.

Осы айтып өткендей, қашықтықтан оқытудың нысандарына жаңаша оқыту нысандарын да қарастыруымызға болады. Оларға: Бейне дәрістер, әдетте Skype бағдарламасы қолданылады. Бейнеконференциялар, түрлі форумдар мен пікірталастар. Чат технологияларын қолдануды қамтитын Чат сабақтары. Мұндай сабақтар синхронды түрде өткізіледі, яғни барлық қатысушыларға бір уақытта чатқа қол жетімділік беріледі. Вебинарлар. Вебинарлар сөйлесу сабақтарынан ұзақ жұмыс ұзақтығымен (бірнеше күн немесе тіпті айлар), сондай-ақ асинхронды өзара әрекеттесу әдісін қолданумен ерекшеленеді. Дәл осы жағдайда оқытудың мұндай түрлері студенттер үшін заманауи және қызықты болып табылады.

Қашықтан оқу жағдайында педагогтарға, білім алушылар мен ата - аналарға көмек ретінде көптеген онлайн-платформалар ұсынылды. Қашықтықтан оқыту технологиялары жағдайында студенттердің білім сапасын құру жүйесі мынадай факторлармен анықталатын болады: - оқу орнында оқу процесінің бағдарламалық-техникалық жабдықталуы (компьютерлер, бағдарламалық пакеттер мен жүйелер, телекоммуникация және т.б.); - студенттің өзін-өзі оқытуға тұрақты мотивациясының болуы; - ЖОО-да материалды өз бетінше игеру үшін оқу-әдістемелік құралдар мен әдістемелік нұсқаулардың болуы.

Жоғарғы оқу орындарында студенттерге сабақтарды ұйымдастыруда қашықтықтан білім беру технологияларын іске асыру кезінде мынадай құралдар болуы қажет: ол ЖОО-ның басқару жүйесі. Бұл үшін студенттерге қашықтан оқытуды ұйымдастыруда университет сайты қолданылады; сайтта әзірленген және бекітілген оқыту

бағдарламалары; оқу порталы, электронды ректорат, электронды кітапхана, ғылыми кітапхана, оқытушылар сайты; Moodle желілік ресурстар жұмыс істейді.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Абдуллаев С. Г. Телекоммуникации и информатизация образования. – 2007.
2. Гозман Л. Я., Шестопал Е. Б. Дистанционное обучение на пороге XXI века. – Ростов на Дону: «Мысль», 1999. – 368 с.
3. Авраамов Ю. С. Практика формирования информационно-образовательной среды на основе дистанционных технологий // Телекоммуникации и информатизация образования. – 2004. - N 2.
4. Васильев В. Дистанционное обучение: Дистанционное и виртуальное обучение. – 2004. Википедия.
5. Сайт компании mikogo [Электронный ресурс]: Онлайн уроки – удобный вариант учебы для занятых.
6. Информационные технологии в образовании [Электронный ресурс]: Как создать интерактивный онлайн-урок.

Логопедическая помощь учителям из инклюзивных классов в работе с детьми с ООП

Хохлова Елена Михайловна
учитель-логопед КГУ "Общеобразовательная школа-интернат №4"
Караганда, Казахстан

Перед школой возникла проблема: как помочь учителю коррекционной поддержки организовать свою работу в условиях, внедрения инклюзивного образования?

Для эффективной работы по инклюзивному сопровождению необходимо, прежде всего, проанализировать педагогические, психологические, социальные, санитарные условия успешного обучения и развития ребёнка и классных коллективов в ситуациях школьного взаимодействия.

Конечно, самая кропотливая и сложная работа выпадает на долю учителя, но специалисты СППС помогают облегчить работу учителю в работе с детьми с ООП. Ему необходимо организовать работу так, чтобы успешно сочетать обучение ребёнка с проблемами в усвоении программы и остального класса.

Работая в школе – интернате логопедом оказываю помощь учителям из общеобразовательных и инклюзивных классов, ознакомившись с результатами формативного и суммативного оценивания, подбираю задания, которые помогли бы в работе с учениками, имеющими общие нарушения речи (ОНР). В работе с учащимися с ООП я использую свое авторское методическое пособие по логопедии «Умей писать красиво». Когда я готовила свое пособие «Умей писать красиво» то выбирала задания, которые будут способствовать умению развивать письменную и устную речь учащихся. Все задания, которые я использую развивают письменную речь, закрепляют зрительную и образную память учащегося, так как учащиеся могут выполнять задание

индивидуально, что очень важно при выполнении заданий учителя на уроке. В нашей школе учащиеся имеющие заключение ПМПК посещают занятия с логопедом по речевому заключению нарушение чтения и письма и чтения (дисграфия и дислексия) является очень распространенным нарушением речи у учащихся начального и среднего звена. Ученик пишет и читает с ошибками, часто забывает то, что прочитал, не может вспомнить текст который только, что читал или писал. Ошибки при выполнении устных и письменных работ вызывают у учащихся негативное отношение к предметам русского, казахского, английского языков. Трудности формирования навыка письма, с которым сталкиваются не готовые к обучению первоклассники, остаются неопределенными и во втором классе. В начале обучения в школе у некоторых учащихся появляются затруднения при чтении и выполнении письменных заданий. При недостаточности речевого слуха обращенная речь воспринимается искаженно. Для успешного обучения учащиеся должны иметь удовлетворительное интеллектуальное развитие, речевой слух и умение воспроизводить буквы на письме. В противном случае успешно овладеть чтением и письмом он не сможет. Очень часто низкая успеваемость учащихся объясняется не состоянием его интеллекта, а наличием специфических нарушений чтения и письма.

Для того, что бы учителя различали понятие дисграфия необходимо ознакомить их с видами дисграфии, которые встречаются у их учащихся. Поэтому необходимо помочь учителям подобрать задания которые будут помогут учащимся с ООП.

Я предлагаю для работы упражнения, необходимые для коррекции нарушений письма, зависят от вида нарушения. Они могут проводиться в форме занятий, индивидуальных заданий, желательно проводить их в игровой форме.

Лексико- грамматический анализ

Игровые приемы и задания, способствующие формированию у учащихся умения выделять предложения из потока речи, грамматически правильно составлять предложения, вычленять из предложения слова, закрепить знание терминов «слово», «предложение».

Примеры игр:

«Журналисты». Детям показывают сюжетную картинку и предлагают одним предложением сказать, что на ней нарисовано. Затем необходимо посчитать, сколько слов в предложении.

«Я начну, а ты продолжи»

Играть можно парами или группой. 1-й ребенок говорит предложение из 2 слов. Каждый следующий должен добавлять по 1 слову, чтобы предложение получилось развернутое и красивое. Кто не придумал слово – выбывает.

«Придумайте предложение из двух слов по картинке»

«Послушайте предложение, закончите его одним словом»

«Замените два предложения одним».

Слоговой анализ и синтез

Игровые приемы, способствующие закреплению умения делить слова на слоги, вычленять из слова заданный слог, определять количества слогов в слове.

«Только гласные, только согласные»

Ведущий называет слова, а дети указывают только гласные, записывают их.

«Шифровальщики»

Выделить устно из слов 1-й слог; записать этот слог.

Выделить в словах 1-е слоги, записать. Составит из них предложение. Улей, домик, луна, жаба. (У дома лужа)

Нужно выделить в словах ударные слоги (письменно и составить из них предложение.

горы, пилоты, сова, без, удочка, зима, капуста, красота, яма, рисунок, маленький.
(Голова без ума –пустая сума)

Фонематический анализ и синтез.

В процессе игр (активные формы работы) дети учатся определять наличие и место заданного звука в слове, вычленять из слова 1-й и последний звук, определять последовательность и количество звуков в слове.

«Внимание, на старт!»

Учитель показывает картинку. Нужно выделить 1-й звук в ее названии, затем подобрать у себя изображения предметов, начинающихся с этого же звука (можно устно). Определить сколько звуков в каждом слове, сколько слогов в слове.

«Кто быстрее?»

В течение 2-х минут:

составить как можно больше слов на определенный звук;

составить предложение с большим количеством слов;

составить слова из 1,2,3 и более слогов.

течение 3-х минут составить 3 слова и 3 предложения и т.п.

подними красный кружок, если услышишь гласный звук;

прослушайте слова запишите только гласные звуки.

Развитие пространственного восприятия зрительного внимания, закрепление образа букв.

При оптической форме дисграфии буквы похожие по начертанию дети не различают. При устранении оптической дисграфии на первое место выступает развитие пространственных восприятий, зрительного внимания и памяти. Полезно проводить игры:

«Конкурс внимательных и находчивых»

Устное описание характерных отличительных знаков двух букв «Р» и «П», «Х» и «Ж» ит.п.

Трансформирование букв («И» в «Ш», «Т» в «П»).

Найти недостающий элемент буквы.

Угадывание букв в различных положениях.

Чтение по горизонтали и вертикали.

Замена рукописного текста печатным и наоборот.

Диктант букв и слогов (тех, который ребенок смешивает). Ит.д.

Штриховка, заштриховать любую фигуру вертикально, горизонтально, наклонно и т.п.

Орнамент, нарисовать ранее показанный и убранный орнамент по памяти.

Игры с мозаикой, пазлами, конструктором.

Также учителям необходимо во время работы с детьми с ООП учитывать особенности наших учащихся:

Четко произносить звук, который поставлен.

При выполнении упражнений со свистящими - шипящими, звонкие – глухие требовать четкое произношение при написании в тетради или у доски, с разбором правила.

При написании письменных работ учитель обращает внимание на раздельное написание слов с предлогами написание слов, раздельное написание слов проговаривание каждого слова перед написанием с пояснением. При написании слов, особенно слов с предлогами следить, чтобы учащиеся писали слова раздельно.

При составлении текста не использовать сложные предложения. Делить сложные предложения на простые при написании эссе и сочинений.

Для учащихся 1-2 классов выписывать буквы и элементы букв, которые питают дети по графическому признаку. Учащимся старшего звена при выполнении письменных заданий давать карточки с элементами букв оптически сходных букв, напоминать о правилах написания букв.

Ключевые фразы, сложные слова, предложения, учитель должен прописывать на доске для учащихся с ООП.

Учителю необходимо обращать внимание на правильность орфограмм при написании предложений, упражнений, текстов.

При наличии соматических заболеваний (нарушение слуха, зрения), необходимо: громко проговаривать важные ключевые фразы, при необходимости повторить несколько раз, писать текст на доске крупным шрифтом, запись на доске должна проводиться в одном месте, чтобы ребенок привык следить за подсказкой, класть карточки на парту с большим шрифтом или использовать ноутбук с заранее закаченным материалом.

Детей с миопией необходимо сажать за первые парты.

Для детей с НОДА использовать диктофон или телефон вместо написания эссе, при составлении суммативного оценивания, использовать ноутбук и задания, в которых ребенок может сделать «+» и «-».

Для учителей казахского и английского языков при чтении текста со специфическими буквами использовать карточки со специфическими буквами.

ӘОЖ:372.4

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУДАҒЫ ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАРДЫҢ АТҚАРАТЫН РӨЛІ

Айтбаева Л.С., Шахманова Қ.Қ

Шәкәрім атындағы УТО көпбейінді гимназияның бастауыш сынып мұғалімдері
Семей, Қазақстан

Аннотация: Бұл мақалада қазіргі оқыту тек білім берумен шектелмей, оқушының жан-жақты дамуына, алдымен ақыл ойды дамытуға бағытталғаны және дидактикалық ойындардың осы салада атқаратын рөлі туралы жазылған. Бастауыш сынып оқушыларының білуге деген ынтасы мен мүмкіндіктерін толық пайдалану, оларды оқу процесінде үздіксіз дамытып отыру және сабақ барысында алған білімдерін практикада қолдану дағдыларын қалыптастыру үшін дидактикалық ойындарды пайдаланудың орны ерекшелігіне тоқталған.

Түйін сөздер: дидактика, деформация, саралау

Бүкіл дүниежүзілік білім беру кеңістігіне кіру мақсатында қазіргі кезде Қазақстанда білімнің жаңа жүйесі құрылуда. Бұл процесс педагогика теориясы мен оқу – тәрбие процесіне нақты өзгерістер енгізумен қатар, елімізде болып жатқан түрлі бағыттағы білім беру қызметіне жаңаша қарауды, қол жеткен табыстарды сын көзбен бағалай отырып саралауды, жастардың шығармашылық әлеуетін дамытудың, мұғалім іс-әрекетін жаңаша тұрғыда ұйымдастыруды талап етеді». Бұл міндеттерді шешу үшін, мектеп ұжымдарының, әр мұғалімнің күнделікті ізденісі арқылы, барлық жаңалықтар мен қайта құру, өзгерістерге батыл жол ашарлық жаңа практикаға, жаңа қарым – қатынасқа өту қажеттігі туындайды.

Оқушының білімінің сапасына әсер ететін факторлардың бірі оқулық болса, ондағы жаттығулардың мәні, мағынасы, мүмкіндіктерінің ролі зор.

«Дидактика» терминін XVII ғасырда чех ғалымы Я.А.Коменский өзінің «Ұлы дидактика» деген зерттеуінде алғаш рет пайдаланды. Ол білім берудің мазмұнын, дидактикалық принциптер мен көрнекілікті, дәйектілікті және табиғатпен сәйкес келуді негіздеп, сабақ өткізу жүйесін ұйымдастыруды ғылыми тұрғыдан тұжырымдап берді

Дидактика" - бұл ежелгі грек сөзі, яғни didasko - оқыту, түсіндіру, дәлелдеу, оқу деген ұғымды білдіреді. Дидактика білім беру мен оқытудың теориялық және әдістемелік негіздерін зерттейтін педагогика ғылымының саласы. Қайта өрлеу дәуірінде жалпы мәдениеттің, ғылымның дамуына, оқыту жүйесі мен тәлім-тәрбие ісін жаңаша құру міндетіне байланысты, педагогика ғылымының негізгі саласы болып қалыптасты.

Дидактикалық ойын – оқушы қызығушылығына негізделген оқыту тәсілдерінің бірі. Бастауыш сыныптарда оқушыларының ойын баласы екенін ескере келе, дидактикалық ойындардың жүйелі қолданылуы жақсы нәтиже береді. Дидактикалық ойындарды пайдалану мәселесі педагогикалық теорияда кеңінен қарастырылған. Атап айтсақ, Алдабергенов А., Кларин М.В., Қайырбекова А., Төлтаева Г., т.б. ғалымдар дидактикалық ойындардың маңызын, түрлерін қолдану жолдарын көрсеткен. Педагогикалық процесте ойын балалар іс-әрекетінің басқа да түрлерімен, бәрінен бұрын еңбекпен, оқу үстіндегі оқытумен өзара тығыз байланыста болады.

Сабақ барысында оқушы зейінін сабаққа аудару, ауызша сөйлей алу және жазу дағдысын қалыптастыру, пәнге деген қызығушылығымен өз бетінше жұмыс жасай алу қабілетін дамытуда дидактикалық ойындардың үлесі зор. Дидактикалық ойындардың сабақ барысында басты мақсаты – білім беруді ойынмен ұштастыру. Баланың ойынға белсенді түрде қатысуы оның ұжымдағы басқа да әрекеттерін айқындайды.

Дидактикалық ойындар арқылы оқушының:

- өздігінен жұмыс істеуге үйренеді;
- сөздік қоры байиды, тілі дамиды;
- зейіні қалыптасады;
- байқампаздығы артады;
- өзара сыйластыққа үйретеді;
- ойынның ережесін бұзбау, яғни, тәртіптілікке баулиды;
- бір-біріне деген оқушы сенімі артады;
- сабаққа қызығушылығы артады

Дидактикалық ойындарды математика сабақтарында пайдалану оқушының алған білімін күнделікті өмірмен берік ұштастыра түсуге қолайлы мүмкіндік жасайды. Математика сабақтарында ойындарды пайдаланудың түрлі жолдары бар. Математика пәні бойынша дидактикалық бірліктерді ірілендіру әдістемесін жүзеге асырудың басты қағидалары төмендегідей:

- Қарама-қарсы ұғымдарды, әрі өзара байланысты операцияларды қатар оқыту.
- Тұра есепке кері есеп ойлап табу, шығаруды кеңінен қолдану.
- Деформацияланған жаттығуларды пайдалану.
- Өз бетінше, шығармашылыққа берілетін тапсырмалардың үлес салмағының артуы.

Осы қағидалардың әрқайсысына жеке тоқталып, олардың оқушыны ойлауға үйрететін мүмкіндіктерін аша түсейік.

Оқыту практикасы "қосу мен азайту", "қобейту мен бөлу" бұрынғыдай төрт бөлек тақырып етіліп өтілмей қатар ұсынылудың тиімділігін көрсетіп отыр. Біріншіден бұл арқылы оқу уақыты 20% дейін үнемделеді. Ал үнемделген уақыт білімді тереңдетуге өте қажет. Екіншіден ойлау операциялары арқылы баланың дамуы жеделдейді.

Оқытудың гумандық, ізгіліктілік принциптерін сәйкес оқушы мен мұғалім арасында жаңаша қарым-қатынас қалыптасады.

Дидактикалық ойындарды математика сабақтарында пайдалану оқушының алған білімін күнделікті өмірмен берік ұштастыра түсуге қолайлы мүмкіндік жасайды. Математика сабақтарында ойындарды пайдаланудың түрлі жолдары бар. Ойынды сабақтың басында пайдалану жаңа сабаққа немесе сұралатын үй тапсырмасына, өткенді қайталауға оқушыларды түгел қатыстыру мақсатын көздейді. Егер ойын сабақтың ортасында пайдаланылатын болса, онда мұғалімнің мақсаты – оқушылардың көңіл-күйлерін сергіту, шаршағанын ұмыттыру, ерік-жігерін дамыту. Ойын сабақтың соңында тақырыпты бекіту не сол сабақтан алған білімді жинақтау, пысықтау мақсатында пайдаланылады.

Дидактикалық ойын барысында есту, көру, сезіну, қабылдау сияқты үрдістері дамиды. Мұндай ойындарда балалардың ептілігі, қимылдың әдемілігі дамып қалыптасады, кеңістікті, уақытты бағдарлауға үйренеді, тәртіптілік, ойын ережесіне бағына білу сияқты адамгершілік сапаларын қалыптастырады. Мысалы, математика сабақтарында ойындар арқылы оқушылар әр түрлі амалдар мен жаттығулар орындайды, сөйтіп, олар математикалық сипаттағы қиыншылықтарды меңгергендерін тіпті байқамай қалады. Бұл ойындар жай ғана емес, оқу ойыны болып табылады.

Бірінші сыныпқа келген балалармен өткізілетін математиканың алғашқы ұғымдарын қалыптастыру іс-әрекетте ойынның мынадай түрлерін пайдалануға болады:

- дидактикалық ойындар–логикалық ойлауын, математикалық қабілеттерін дамыту.
- санға байланысты санамақ, жаңылтпаштар, жұмбақтар–балалардың сандарды танып білуін, тілдерін жаттықтыру, есте сақтауын, ойлау қабілеттерін дамыту.
- математикалық сергіту сәттері–кеңістікті бағдарлау, қимыл қозғалысты дамыту.

Дидактикалық ойын – кішкене балаларға тән оқыту формасы болып табылады. Арғы тегі ойынды өлеңмен, қимылды ұштастыру негізінде жатыр. Міндеті – ойынның оқыту сипатын, оның мазмұны баланың танымдық әрекетін дамытуға бағытталады.

Дидактикалық ойындарға негізделген сабақтың пайдасы көп. Жаттығулар арқылы балалардың сөздік қорын байытуға, ойлау қабілетін дамытуға болады. Мәтінді мазмұндауға үйрету, жоспар құруға, белгілі бір суретке тақырып қоя білуге, сол суретке қарап сөйлем құрауға, мұғалімнің көмегімен өздерінің ойларын, қызықты іс-әрекеттерін әңгімелеуге үйрету дидактикалық ойындарды ойнау барысында қалыптасады.

Құралда дидактикалық ойындар мазмұны, ойынды ұйымдастырудың әдіс-тәсілдері көрсетілген. Олар балалардың зейінін, есте сақтауын, байқағыштығын, көзбен мөлшерлеуін, тапқырлығын дамытуға, математикалық білімдерін, икемділіктері мен дағдыларын, заттарды түсі, өлшемі, пішіні бойынша топтастыруға, салыстыруға, ажыратуға, кеңістік пен уақытты бағдарлауға үйрету. Балалардың логикалық ойлау, қабылдау, есте сақтау қабілеттерін, зейінін, қолдың ұсақ моторикасын дамытуға арналған.

[4]

Дидактикалық ойындарға қойылатын талаптар:

1. Ойынға берілген уақыт оқушыны жалықтырмайтындай болуы;
2. Тақырып аясынан ауытқымай, оның мазмұнын ашуы қатаң ескеріледі;
3. Ойынға қажетті материалдар алдын ала даярлануы;
4. Ойынның оқушыға беретін білімдік және тәрбиелік мәні болуы;
5. Оқушының жан-жақты дамуына, танымдық қызметінің артуына әсер етуі керек.

Қорыта айтқанда, дидактикалық ойынның пайдасы – баланың ой-өрісінің қалыптасуын, дамуын мақсат етіп қояды. Дидактикалық ойын – балалардың оқу әрекетін жандандырып, оқуға деген ынтасын арттыратын маңызды құрал. Оның нәтижесі – балалардың білімді игеруде, ақыл-ой қызметін дамытуда, өзара қарым-қатынас жасауда жеткен жетістіктерінің көрсеткіші. Сөздік-қимылды ойындар, мақал-мәтелдер, жұмбақтар, санамақтар, тақпақтар, ертегілер және суретті кітапшалар қолдану балалардың қиялын

шарықтатып, дамытады. Сондай – ақ балалардың адамгершілік сезімін оятуға, адамдармен дұрыс қарым-қатынас жасау, еңбек адамдарына, басқа ұлт өкілдеріне, достық, туған жеріне сүйіспеншілік сезімін тәрбиелеуге көңіл бөлінеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. 12 жылдық білім беру бойынша мемлекеттік стандарт жобасы.
2. Қазақстан мектебі. №1.2004 қаңтар. Ғылыми–педагогикалық журнал
3. «Педагогика жаршысы» журнал №4 2010, №3 2010ж,
4. Б. Әбдікәрімұлы, Г. Айқынбаева. 12 жылдық мектепке өту мәселесінің педагогикалық –психологиялық ерекшеліктері. Ғылыми басылым. – Астана: ЕГИ, 2008. – 284 б.

ӘОЖ:371

ЕГЕМЕН ЕЛ БОЛАШАҒЫ-ДАРЫНДЫ ҰРПАҚ

Елемесова Н.М., Бодесова Д.Е.

Шәкәрім атындағы ҰТО көпбейінді гимназия
қазақ тілі мен әдебиет пәні мұғалімдері
Семей, Қазақстан

***Аннотация:** Мақалада авторлар дарынды және талантты балаларды оқыту жүйесі туралы ой қозғайды. Оқушылардың дарындылығын қалыптастыру мәселесінің өзектілігінің артуы мектептегі оқу-тәрбие үдірісінде жаңаша тұрғыда қарап, оны оқушының білім, білік дағдыны меңгеруде ғана емес, танымдық-шығармашылық іс-әрекет, интеллектуалдық шығармашылық процесс ретінде қарастыруды ұсынады.*

***Түйін сөздер:** дарындылық, диагностикалық кезең, интеллектуалды*

Қазақстан Республикасы Президенті: «Бүгінгі егеменді еліміздің болашағы - дарынды жастар. Бізге керегі – шын дарындар. Нарық қол-аяғымызды қалай қыспасын мемлекет өзінің талантты ұлдары мен қыздарын, тарланбоз жүйріктерін қолдауға, қорғауға міндетті», - деп еліміздің болашағы жастарға үлкен мән берген. Елбасымыз айтқандай, дарынды балалардың болашағы үшін білім беру саласында көптеген игілікті істер атқарылуда. Білім беру саласының алдында: қабілеті жоғары, дарынды оқушыларды анықтап, оларға қолдау жасау арқылы Қазақстан Республикасының интеллектуалды потенциалын қалыптастыруға үлес қосу міндеті тұр. Бұл – қоғам мүддесінен туындап отырған әлеуметтік сұраныс. Бұл сұраныс педагогикалық және психологиялық үрдістер арқылы жүзеге асады. «Әр оқушыны жан-жақты жетілдіру үшін оны жан-жақты зерттеу керек». Бұл – ұлы педагог К. Д. Ушинскийдің тұжырымды ойы. Зерттеу арқылы әр тұлғаның бойындағы ерекше психологиялық қасиеттері айқындалады.

Дарынды балалармен жұмыс істеу дарындылықты айқындаудан басталады. Ол үшін алдымен бала бойындағы қабілеттілікті, бейімділікті тани білуіміз қажет. Ғылыми зерттеулерде баланың әр кезіндегі қабілеті, белгілі бір іс-әрекетке бейімділігі жас кезінен белгілі бола бастайтыны дәлелденген. Бейімділік – бұл адамның белгілі бір іс-әрекетпен айналысуға бет бұрысы, оянып келе жатқан қабілетінің алғашқы белгісі. Ал қабілет – іс-

әрекеттің белгілі бір түрін ойдағыдай нәтижелі етіп орындауда көрінетін адамның жеке қасиеті. Қабілет-дәреже әр адамда әр түрлі деңгейде болады. Іс-әрекетті шығармашылықпен орындау мүмкіншілігін қамтамасыз ететін қабілеттің түрін дарындылық деп атайды. Оқушылардың субъект ретінде дамуы және қалыптасуы үшін оның зерттеу – ізденушілік жұмыстарға үйренуі танымдық іс-әрекетінде маңызды орын алады. Адам өмірі үшін зерттеу – ізденушілік дағдылар тек ғалымдарға ғана емес, адамға кез- келген салада жұмыс жасағанда керек. Жеке тұлға бойындағы негізгі дағды ретінде ізденушілік қасиеттің қалыптасуы қазіргі заман адамының стилі болуы қажет. Оқушыны зерттеу іс - әрекетіне үйрете отырып, оның субъектілігін қалыптастыратын қасиеттерін дамыту [1].

Дарындылық – табиғаттан берілетін ерекше қабілет. Өмір сүретін орта, берілетін білім мен тәрбие осы ерекше қабілеттің одан әрі дамуына көмектеседі немесе оны мүлде өшіреді. Дарындылық – көпқырлы. Ағылшын ғалымы Ж.Рензуллидің анықтамасы бойынша: «Дарындылық – бала бойындағы интеллектуалдық қабілеттің, шығармашылық қабілеттің және табандылықтың болуы». Дарынды деп өз қатарларынан ерекше дамыған немесе ерекше бір музыкалық, көркемдік, спорттық зейіні, қабілеті бар балалар; ғылыми тілде оларды вундеркинздер деп те атайды.

Дарындылықты анықтау - өте күрделі үрдіс. Ол психологиялық - педагогикалық шаралар арқылы жеке тұлғаның болашақтағы табыстарын үздіксіз бақылау мақсатында жүргізіледі. Дарынды оқушыларды анықтау үшін өзара тәуелді үш көрсеткішке назар аударылады: дарынды оқушының ішкі сезімі жағынан ерекшелігі, денебітімдік тұрғыдан ерекшелігі және әлеуметтік тұрғыдан ерекшелігі.

Дарынды оқушының ішкі сезімі жағынан өзгешелігі: дарынды оқушы толыққанды, аңғарлы болады; өзінің қабылдау мүмкіндігімен ерекшеленіп, өзін қоршаған ортаға өте сезімтал келеді. Ол бірнеше үрдісті қатар бақылап, қабылдауға бейім тұрады және оны белсенді түрде зерттеуге әуес болады; құбылыстар мен заттар арасындағы байланысты қабылдап, оған лайықты қорытынды жасай алады және оған өз қиялы арқылы балама жүйе жасауға қабілетті келеді; есте сақтау қабілеті жоғары болады; сөздік қоры мол, бұл оның не нәрсені еркін де нақты баяндауына мүмкіндік береді; логикалық ойлау қабілеті жоғары; табандылық басым; қиялы кең болады.

Әлеуметтік тұрғыдан ерекшелігі: дарынды бала әділетсіздікке төзімсіз болады, жоғары моральдық қасиеттерге ие; алдына қойған мақсатқа ұмтылу белсенділігі жоғары болады; өзіне өзгелердің және қоршаған әлеуметтік ортаның назар аударуын қалайды; жағдайларға байланысты іскерлік қатынасы мен өз басы қажеттілігі, үлкендерден қалыспасу, әлдебір нәрсені бірдей атқаруға деген құштарлығы басым келеді [2].

Дарындылықты анықтаудың 2 кезеңі бар. Оның 1-ші кезеңі – анимистикалық кезең. Бұл ата-ана мен мұғалім анықтаған, оқушының қандай да бір іс-әрекетке қабілеттілігі. Ол тесттер алу арқылы айқындалады. Дарынды оқушыны анықтау баланың даму динамикасымен байланысты екенін практикалық зерттеу кезеңінде ескерген жөн. Сауалнама беттерін толтырудағы ата-аналардың өз балаларының қабілеттерін асыра бағалауы негізгі фактор емес, ол нақты жауапқа нұқсан келтірмейді.

Психология ғылымы қабілеттілікті жалпы, арнаулы, практикалық деп үшке бөледі. Қабілеттің бұл түрлері бірін-бірі жоймайды, қайта бір-біріне байланысты дамиды. Жалпы қабілеттілік – жеке тұлғаның өз ойын жаңа мақсат, міндеттерді орындауға саналы түрде бағыттауы. Арнаулы қабілеттілік – белгілі бір бағытта ерекше дағды таныта білуі. Практикалық қабілеттілік - өмірден алған білімін шығармашылықпен пайдаланып, бір деңгейден екінші деңгейге көшірілуі. Баланың бойындағы осы қабілеттерді алдымен ата-анасы байқайды.

Ерекше қабілеттер жиынтығы – дарындылықты анықтаудың 2-кезеңі: диагностикалық кезең. Бұл – педагогикалық және психологиялық тесттер мен түрлі

әдістемелер арқылы жүргізіледі. Ол баланың психологиялық ерекшеліктері мен шығармашылық мүмкіншілігін бағалаумен сипатталады [3].

Дарындылық үш бағытта анықталады: интеллектуалды дарындылық, шығармашылық дарындылық, лидерлік дарындылық. Интеллектуалды дарындылық баланың ойының ұшқырлығымен ерекше есте сақтау қабілетімен, байқағыштығымен айқындалады. Интеллектуалды дарындылығы бар бала қиналмай-ақ және талаптанып оқиды, өз ойын жүйелі жеткізе алады. Ол әр істе өз біліміне сенімді болады. Оны қиын тапсырмалар қызықтырады. Шығармашылық дарындылық баланың өз қызығушылығы, өмірлік ұстанымымен айқындалады. Ол көбіне тәуелсіз, өзі әрекет жасайды және ісінің нәтижесін көре алады. Нақты жағдайлардың шешімін таба біледі, көркем өнер оқулары мен ойындарға бейім келеді. Лидерлік дарындылыққа жаңа жағдайларға жылдам қалыптасу, өзге балалардың оны таңдауы, ойындар мен шараларды басқара алуы, үлкендермен және құрбыларымен қарым-қатынасқа оңай түсуі, жауапкершілік сезімнің басымдығы тән.

Көрнекті психолог Л. С. Выготский «баланың кешегі күнгі дамуына емес, ертеңгі күнгі дамуына қарау керек деп ескертеді». Бала дамуының дербестік, шығармашылық таным әрекеті, логикалық ойлау дәрежесі сияқты негізгі белгілерін біліп, жеке дара жұмыстар жүргізу арқылы белгілі бір нәтижелерге қол жеткізуге болады. Баланың оқуы мен психикалық дамуының бастапқы негіздері бастауыш сыныптарда қалыптасатындықтан, әр тұлғаның бойындағы қабілет, дарынды ашу арқылы оның мүмкіндігін дамыту керек [4].

Дарынды оқушылармен жүргізетін жұмыс түрлері және оқыту формалары.

- Жеке жұмыс: кітаптар, журналдар оқу, реферат дайындау, түрлі тақырыптық байқауларға қатысу, тақырыптық жобалар бойынша зерттеу жүргізу.
- Топтық жұмыс: жаратылыстану және гуманитарлық бағыттағы пән үйірмелері, қолданбалы, таңдау курстары, пәндік қолданбалы өнер көрмелері, өлкетану, эскурсиялар, лагерьлер, шеберлік сыныптары, шығармашылық зертханалар.
- Көпшілік: олимпиадалар (пәндік, қашықтық) ғылыми-практикалық конференция, көрмелер, семинарлар, фестивалдар.

Мәселелерді шешу жолдары:

- Дарынды және талантты балалармен жұмыс жасау жоспарын құру, бағдарламалар әзірлеу, түзету, жетілдіру
- Жаңа педагогикалық технологияларлы күнделікті сабаққа енгізу
- Сабақ нәтижелігін талдау
- Жеке жұмысты ұйымдастыру.
- Психологиялық-педагогикалық мониторинг жасау
- Бала қызметінің өнімін expertтік бағалау
- Оқушы жетістіктерін талдау мониторингі

Сонымен, дарындылықты дер кезінде анықтап, оны дамыту үшін және болашақта кездесетін проблемалардың алдын алу үшін балаларды еңбекке, уақытты бағалауға тәрбиелеуіміз керек.

Дарынды балалармен жүргізілетін жұмыс түрін жүйелі, орынды ұйымдастыру әр ұстаздың бала жанын дұрыс түсініп, үлкен педагогтік шеберлік көрсеткенінде ғана нәтиже береді. Сабақта, сабақтан тыс жұмыстарда оқушының белсенділігіне, тапқырлығына, түсіндірілген тапсырманы мұқият орындауы мен жауапкершілігіне, жанындағы жолдастарымен тез тіл табыса білуіне, сөйлеу шеберлігіне, сөздік қорының мөлшеріне баса назар аудару қажеттілігі туындайды.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Жарықбаев Қ., Қалиев С. Қазақтың тәлімдік ой-пікір антологиясы.- Алматы: Рауан, 1998. - 415б.
2. Артемьева Т.И. Методологический аспект проблемы способностей.- Москва: Наука, 1977.-177 с.
3. Омарова Р.С. Білім берудің жаңа парадигмасы жағдайында оқушылардың шығармашылық қызығушылық қалыптастырудың дидактикалық негіздері // Педагогика ғылымдарының докторы дәрежесін алу үшін дайындаған авторефераты.-Түркістан.- 2008.- 50 б.
4. Бабаева Ю.Д. Динамическая теория одаренности. Основные современные концепции творчества и одаренности.- Москва, 2009.-150 с.

ӘОЖ:371

**ЖАС ҰРПАҚТЫҢ ТАНЫМДЫҚ ӘРЕКЕТТЕРІНІҢ БЕЛСЕНДІЛІГІН
АРТТЫРУДАҒЫ ОЙЫН АРҚЫЛЫ ОҚЫТУДЫҢ РӨЛІ**

Түлеубекова М.К, Шоманова С.К.

Шәкәрім атындағы ҰТО көпбейінді гимназияның бастауыш сынып мұғалімдері
Семей, Қазақстан

***Аннотация:** Бұл мақалада авторлар әрбір ойынның бала үшін білімділік мақсаты ғана емес, сонымен қатар тәрбиелік, танымдық мақсаты зор екендігіне тоқталған. Тиімді қолданылған ойын мұғалімнің түсіндіріп отырған материалын оқушылардың зор ынтамен тыңдап, берік меңгеруіне көмектеседі. Ойын арқылы оқушылардың білім-білік, сөйлеу дағдыларын қалыптасады.*

***Түйін сөздер:** ойын, дидактикалық ойын, жаңа технология*

Қазіргі уақытта Қазақстанда білім берудің өзіндік ұлттық үлгісі балаға оқу қызметінің субъектісі ретінде, өзін-өзі өзектілендіруге, өзін танытуға және өзін - өзі жүзеге асыруға ұмтылатын дамушы тұлға ретінде бағытталған. Мұндай жағдайда педагогикалық процестің маңызды құрамы оқу ісіндегі субъектілер - оқытушы мен оқушының тұлғалық бағытталған өзара әрекеті болып табылады.

Жаңа білім парадигмасы бірінші орынға баланың білімін, білігі мен дағдысын емес, оның тұлғасын, білім алу арқылы дамуын қойып отыр.

Қазіргі таңда мектеп оқушыларына түрлі технологияларды пайдаланып білім мен тәрбие беру басты міндетіміз деп білеміз.

Ұстаздық мамандықтың жауапкершілігі мол, сондықтан өтілетін әр сабақ мұғалімнен көп ізденісті, шығармашылықты қажет етеді. Оқушылардың білімі мен дағдыларын жүйелі бақылау оқушылардың пәнге қызығуын, ынтасын көтерудің бірден - бір жолы

Уақыт талабы оқу - тәрбие үрдісін батыл интенсификациялау – оқушылардың білім жүйесін сапалық жаңа деңгейге көтеру үшін ұстаздан терең білімділікті, кәсіптік шеберлікті талап етеді. Осы талаптарға сай мұғалім қызметіндегі шығармашылық негіздерді нығайту – оқушыларға білімді игертуге бар мүмкіншілікті тиімді пайдалану,

барлық әдіс - тәсілдерді жетілдіріп отырғанда ғана сапалы білім, дұрыс тәрбие жүзеге асады.

Адам баласы қоршаған орта туралы шындықты белсенді іс - әрекеттің нәтижесінде танып біледі. Ол іс - әрекеттер: ойын, оқу және еңбек. Дегенмен балалар үшін ойын - ең маңызды іс - әрекеттің бірі.

Адам іс-әрекетінің ерекше бір түрі – ойынның пайда болуын зерттеушілердің біразы өз еңбектерінде өнер және ойын көркемдік іс-әрекеттің алғашқы қадамы деп түсіндіреді. Ойында шындықтың көрінісі, оның бейнелі сәулесі қылаң береді. Жалпы ойынға тән нәрсе өмірдің әртүрлі құбылыстары мен үлкендердің түрлі іс-әрекеттеріне еліктеу екені белгілі. Ойынның шартты түрдегі мақсаттары бар, ал сол мақсатқа жету жолындағы іс-әрекеттер бала үшін қызықты. Балаларға ақыл-ой, адамгершілік, дене шынықтыру және эстетикалық тәрбие берудің маңызды тетігі ойында жатыр. Ойын барысында балалар өзін еркін сезінеді, ізденімпаздық, тапқырлық әрекет байқатады

Ойын мен еңбектің бір-біріне ұқсас сипаттары көп, сондықтан кейбір педагог-ғалымдар «жақсы ойын — жақсы жұмыс сияқты да, жаман ойын- жаман жұмыс сияқты» деп қарап, бұлардың арасында айырма шамалы деген түйін жасайды.

Ойын - оқу үрдісіндегі оқытудың әрі формасы, әрі әдісі ретінде дербес дидактикалық категория. Сонымен бірге ойынды мұғалім мен оқушылардың бірлескен оқу әрекетінің өзара байланысты технологиясы ретінде қолдануға болады. Бастауыш сынып оқушыларының мектепке келгенге дейінгі негізгі әрекеті - ойын болса, оқу-тәрбие үрдісінде олар біртіндеп ойын әрекетінен оқу әрекетін орындауға бейімделуі тиіс.

Ол сабақ барысында пайдаланылатын дидактикалық ойындар арқылы жүзеге асады. Дидактикалық ойындар баланың таным (түйсік, қабылдау, ес, ой, қиял) үрдісін және тілін дамытады. Бала еліктеу, қабылдау арқылы әлеумет өмірінің, өндіріс қатынастарының мазмұнын түсінеді. Ойын әрекеті –психикалық қабілеттерін жетілдіріп, баланың жеке басын қалыптастырып, әлеуметтік өмір мен жанастыратын әрекеттің бірі. Баланың ойын тәжірибесінде ұжымдық өмір дағдылары қалыптасады.

Дидактикалық ойын баланың дүние танитын қабілетін, іс - әрекетін жетілдіреді. Ойын үстінде баланың сана-сезімі, еркі, өзің-өзі бақылауы, өзінің әрекетімен салыстыру қасиеттері жетіледі. Сондай-ақ зейін, ес, қиял сияқты психикалық үрдістері қалыптасады, сөйлеу тілі дамиды.

Ойын - оқушылардың оқуға деген ынтасын арттыратын құрал. Сондықтан бастауыш, дайындық сыныптарында оқушылар сабақ үстінде ойынды көп қажет етеді. Оларға пайдаланылатын ойындар оқушылардың жас ерекшеліктеріне қарай күрделеніп отырады. Мысалы, дайындық сыныбында қарапайым ғана ойын түрлерін ойнатсақ, сыныбы үлкейген сайын баланың жас ерекшелігіне сай болып күрделенгені дұрыс. Мұндай ойынның көптеген түрлері бар. Сондықтан ойын балалардың жас ерекшеліктеріне және өтілетін сабақтың тақырыптарына мазмұнына сай етіліп таңдалып алынғаны дұрыс. Бала ойын іс-әрекеті үстінде білімді қалай игеріп жатқанын, ал оқу үрдісінің қалай ойынға ұласып кеткенін аңғармай қалуы тиіс. Сонда ғана ойын және іс-әрекеттері табиғи бірлікте болып, пәндік білім, білік және дағдыны игеруге толық ықпал жасайды. Ойын – бала әрекетінің негізгі бір түрі. Бала үшін ойын - өмір сүрудің белсенді формасы, сол арқылы ересектерге еліктейді, олардың іс-әрекеттерін, қарым-қатынастарын үйренеді, еңбектің мәнін түсіне біледі, адамгершілік нормаларын игереді, әлеуметтік рөлдер атқарады.

Сабақ үстінде жүргізілетін жұмыс түрлері, тақырыпқа сай алынған тәрбиелік мәні бар ойын элементтерін кеңінен қолдану, бұл оқушылардың ойлау белсенділігін керек етеді. Сондықтан бәр сабақта ойын түрлерін орнымен қолданып, оны қызықты ету арқылы олардың білімге ынта-ықыласын, пәнге деген сүйіспеншілігін қалыптастыруға болады.

Бала қоршаған ортадағының бәрін ойын әрекеті арқылы қабылдайды, одан керегін іріктеп алады. Сөйтіп, ол өзінің тілегін ғана іске асырады. Бірақ жасаған әрекетінің неден

басталып, немен аяқталатынына, одан шыққан нәтижеге ой жібермейді. Бала ойын арқылы оқуға қызыға түседі. Сондықтан ойында шамалы еңбек, оқу көрінісі бар дей аламыз. Заттың сан алуан қасиеттерімен де бала, ең алдымен, ойын арқылы танысады. Өмірді әр қырынан көре бастайды. Ойлауға, әрекет жасауға ешкімнің қысымынсыз, күштеуісіз, еркін үйренеді.

Балалармен бірге сабақ үстінде жүргізілген қызықты ойындар оларды сабаққа қызықтырады, тәртіпке шақырады, дұрыс қорытындылауға, олардың бойында достық, ұйымшылдық қасиеттерін, ойлау қабілеттерін дарытады.

Сабақ үстінде жүргізілетін жұмыс түрлері, тақырыпқа сай алынған тәрбиелік мәні бар ойын элементтері оқушылардың ойлау белсенділігін керек етеді. Сондықтан мұғалім әр сабағында ойын түрлерін орнымен қолданып, оны қызықты ету арқылы олардың білімге ынта-ықыласын, пәнге деген сүйіспеншілігін қалыптастыруды мақсат етеді. Ойын барысында грамматикалық анықтамаларды, тілдік нормаларды игерту мүмкіндіктері мол болады. Сабақта мұғалімнің диктаторлық рөлі жойылып, оқушылар серіктестікке, ынтымақтастыққа, бірігіп жұмыс істеуге деген қызығушылықтары артады. Ойын барысында баланың адамгершілік қасиеттері, өмірге деген көзқарасы, қызығушылығы қалыптасады. Ойын арқылы сыныптағы нашар оқитын оқушыларды да сабаққа нәтижелі тартуға болады.

Кез келген ұстаздың басты мақсат-міндеті – оқушыларға сапалы білім беру, жан-жақты жетілдіру, оқуға деген қызығушылығын арттыру.

Мұғалім ойынды сабақтың басында қолданатын болса, онда ойын мақсаты оқушылардың ойын бір жерге жинақтау, жаңа сабаққа немесе сұралатын үй тапсырмасына оқушыларды түгел қатыстыру, сондай-ақ олардың белсенділігі мен қабілетін арттыру. Егер ойын сабақтың ортасында қолданылатын болса, онда мұғалімнің мақсаты - оқушылардың шаршап-шалдығуына жол бермеу, көңіл күйлерін көтеру, олардың шаршағанын ұмыттырып, білуге деген ынтасын үстемелеу болуға тиіс.

Ойын сабақтың соңында оқушылардың алған білімін тиянақтау ретінде де пайдаланылады. Ойын элементтері сабақты түрлендіріп, мазмұнын кеңейте түседі.

Жаңа технология жүйесінде мәнді ойындардың маңызы зор. Мәнді ойын сабағында әр түрлі мәселелерді талдайды, оларды шешу жолдарын іздестіреді. Ондай дәстүрлі емес сабақтар оқушылардың ойлау қабілетін және оқуға деген қызығушылығын арттырады.

Ойын, сайыс түріндегі сабақтар - оқушылар білімін қорытындылайтын тиімді әдістің бірі.

Еліміздің ертеңі, ұлтымыздың болашағы-бүгінгі ұрпақтың өмірді танып, ой өрісінің өркен жайып рухани жетілуі үшін ойынның бала өміріндегі маңызы зор. Сондықтан білім беру саласының басты мақсаты: оқушыларды өзгермелі өмірде қорықпай, еркін өмір сүруге, білім мен білігіне сай келетін бағдар таңдап алатындай дәрежеге, өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруға, аналитикалық ойлау қабілеттерін дамыту, оқушылардың жеке шығармашылық мүмкіндіктерін дамыту және олардың шынайы өмірдегі дара тұлға етіп қалыптасуына ықпал ету.

«Шәкірт – нығарлай беретін ыдыс емес, керісінше тұтандыруды қажет ететін шырақ» демекші оқушылардың жеке шығармашылық мүмкіндіктерін дамыту және оларды шынайы өмірдегі дара тұлға етіп дайындау мектептің басты мақсатының бірі

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасында 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы.
2. Кукушин В.С. Современные педагогические технологии. – Ростов-на-Дону, 2003.
3. Загренова Л.В. Теория и технология обучения. – Москва, 2004.

УДК 378

HISTORICAL ASPECTS OF HUMAN PEDAGOGY

Mazhenova Rauana Bokenovna Cand.Sc(Pedagogy), associate professor
Karmanova Zhannat Alpysovna Doctor of pedagogical sciences, professor
Issayev Aituar

Master's student of Karaganda university named on Ye.A.Buketov
Karaqanda. Kazakhstan

Annotation: *Humanistic pedagogy - a direction in the theory and practice of education and training, based on the child as a high value. The term «humanism» was first used by Mark Tullius Cicero to bring it closer to the ideology of humanity. In ancient times, humanistic ideas were closely linked with the ideal model of education, the main criterion of public relations was a harmonious and well-developed personality, honest rights and free development, openness and development of abilities. The structural system of humanistic education was invented by John Amos Comenius in the XVII century. According to him, the whole learning process should be adapted to the child's mind. However, Comenius believed that strict discipline was needed. Because without it, mistakes could not be corrected. Comenius's entire legacy is built on the spirit of humanism: «In order for a person to learn and act humanely, it is necessary to develop innate abilities». Humanistic pedagogy aims to make the child accept his own natural abilities, to teach him to do only good, to instill in him all the virtues of humanity and to be a useful citizen of society. Today's child, brought up on the basis of the ideologies of «Eternal Country», «Spiritual Revival», is formed as a patriot, humanist, a person who can build a civil society.*

Key words: *humanistic pedagogy, humanistic education, humanistic ideas, humanistic views.*

Humanistic pedagogy - a direction in the theory and practice of education and training, based on the child as a high value. Humanistic ideas were first formed in the philosophical and pedagogical work of thinkers of different epochs, and later became the source of the phenomenon of humanistic pedagogy.

The term «humanism» was first used by Mark Tullius Cicero to bring it closer to the ideology of humanity. In ancient times, humanistic ideas were closely linked with the ideal model of education, the main criterion of public relations was a harmonious and well-developed personality, honest rights and free development, openness and development of abilities [1].

Since Christianity was the main form of ideology in the early Middle Ages, universal doctrines were added to the doctrine of humanism: love for the near, equality of all people before God, regardless of ethnic or social status. This, in turn, contributed to the need to protect the values of humanity, patriotism, hard work and virtues expressed in humanistic ideas.

In the XIV-XVI centuries in Western European civilization, the Renaissance began to express new humanistic views on the child. The formation of an intellectually and morally developed, harmonious and universal upbringing of the child became the main goal of the Renaissance teacher. Humanistic theories in pedagogy were implemented in the «school of joy» opened by W. de Feltre in Mantua in the middle of the XV century. The main task of the school was to bring up the child as an active citizen, well-educated and a benefactor. The school

focused on independent research, mental and physical education, as well as compulsory grammar, rhetoric, dialectics and philosophy. According to the humanist-educator, this approach greatly contributes to the child's self-knowledge and further development [2].

The structural system of humanistic education was invented by John Amos Comenius in the XVII century. According to him, the whole learning process should be adapted to the child's mind. However, Comenius believed that strict discipline was needed. Because without it, mistakes could not be corrected. Comenius's entire legacy is built on the spirit of humanism: «In order for a person to learn and act humanely, it is necessary to develop innate abilities» [3].

In the XVIII-XIX centuries, the concept of «humanism» was established in the philosophical and pedagogical sciences. Great philosophers, teachers, public figures (J. Locke, J.J. Russo, I. Kant, MV Lomonosov, II Betskoy, IG Pestalozzi) considered education and upbringing in an inseparable connection, and the teacher-educator He believed that a child should be free and form universal human qualities. It was during this period that the foundations of the humanistic theory of "natural free education» were laid.

In the late nineteenth and early twentieth centuries, a reformist movement in pedagogy began in Western Europe, which gave the child a «living space» and connected the whole pedagogical process with the opening of new schools aimed at developing the child's «natural abilities». The main trends in this pedagogical direction are pedocentrism, humanism, democracy, bodybuilding.

In the XIX-XX centuries, the humanistic theme began to become relevant in Russian pedagogy and was characterized by the following features: differentiation of educational materials (Kapterev, Vodovozov); naturalness in education; taking into account the age and psychological, national peculiarities in the upbringing of the child, as well as the upbringing of the child through nature (V.V Zenkovsky, P.F Lesgraft, K.D Ushinsky, S.A Rachinsky); creation of a national school combining domestic and universal values (V.Solov'ev, K.D Ushinsky, N.F Bunakov, V.Y Stoyunin); harmonious combination of universal and individual upbringing in a person (V.V Rozanov, K.N Leontiev).

At the beginning of the XX century in Russia there was a new trend in the science of pedagogy and psychology - pedology. This stream, the founder of which is A.P Nechaev, studies the child in a comprehensive way, that is, from a physiological, psychological and pedagogical point of view. The system of education of AS Makarenko, well versed in the psychology of age, was in the direction of goodness. It included the following principles: parallel pedagogical influence, optimistic hypothesis, belief in the child's potential, the theory of «tomorrow's joy» and parenting.

In the Soviet Union, the science of pedagogy has gained a great humanitarian potential, using the most progressive ideas from the world pedagogical practice. The Soviet Union was the first to put forward the principle that «all good is for children» Later, this principle became the basis of all international conventions and declarations on the rights of the child. Guided by this principle, the Soviet Union provided free assistance in pre-school education and at any stage of education, created all the material conditions for students. V.A Sukhomlinsky, a teacher and scientist who made a significant contribution to the humanistic education in Soviet schools, enriched Soviet science with innovative ideas. In his daily practice, he fulfilled the main philosophical goal of his life: he believed that a good society can be built only by good people, and that we can educate these people only by humanizing the educational process. The whole system of education, formed by Sukhomlinsky at Pavlysh secondary school, which instills moral feelings and beliefs in the younger generation, is now in the spotlight of the world [5].

The scientist-educator, the great theorist Sh.A. Amonashvili, who still continues the concept of humanistic education, opened the International Center for Humanistic Pedagogy at the Roerikhov International Center in September 2001 for the development and spread of

humanistic pedagogy. To date, 40 volumes of the «Anthology of Humane Pedagogy» have been published [6].

Research scientist of Kazakhstan, teacher A.A Beisenbayeva points out that humanism as a historical phenomenon has a new content in accordance with the requirements of society. In addition, it provides a clear definition of abstract and real types of humanism in the history of pedagogy. G. Sholpankulova defined the concept of human relations, showing its structural parts, distinguishing between them the virtues of virtue, true, false and immoral. In her dissertation, Karipzhanova identifies the conditions for the formation of reliability, moral reliability, its structural components [7].

In short, humanistic pedagogy aims to make the child accept his own natural abilities, to teach him to do only good, to instill in him all the virtues of humanity and to be a useful citizen of society. Today's child, brought up on the basis of the ideologies of «Eternal Country», «Spiritual Revival», is formed as a patriot, humanist, a person who can build a civil society. And for this, teachers must understand the importance of humanistic pedagogy.

LIST OF USED LITERATURE:

1. Модзалевский Л.Н. Очерк истории воспитания и обучения с древнейших до наших времен. – С.: Алетейя, 2000, 368 с.
2. Баткин Л.М. Европейский человек наедине с собой. Очерки о культурно-исторических основаниях и пределах личного самосознания. – М.: Российский государственный гуманитарный университет, 2000, 1005 с.
3. Романюк Л.В. Динамика гуманистической традиции в научно-педагогическом наследии России второй половины XIX века. – М., 2001.
4. Богуславский М.В. Генезис гуманистической парадигмы образования в отечественной педагогике начала XX в. // Педагогика. 2000. №4. С. 63–70.
5. Амонашвили Ш.А. Размышления о гуманной педагогике. М., 1996.
6. Ситаров В.А., Маралов В.Г. Педагогика и психология ненасилия в образовательном процессе. М., 2000.
7. Нұрматов С. Рухани құндылықтар әлемі. Әлеуметтік философиялық талдау.- Алматы: ФСИ, 2000.-180 б.

ӘОЖ 37.018.4

СТУДЕНТТІҢ ӘЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІЛЕРДІ ОҚУ ҮРДІСІНДЕ ПАЙДАЛАНУЫ

Медешова Айгүл Бақтығалиқызы

Педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент

Орынбасар Айнара

М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университетінің студенті,

Орал, Қазақстан

Аннотация. Ұсынылып отырған мақалада студенттердің өміріндегі әлеуметтік желілердің орны мен желідегі қауіпсіздік мәселесі қаралады. Кибербуллингке қатысты ұсынымдар беріледі.

Кілт сөздер: әлеуметтік желі, WhatsApp, Facebook, Интернеттегі қауіпсіздік, кибербуллинг.

Бүгінгі таңда әлеуметтік желілер мен технологиялар біздің өміріміздің ажырамас бөлігіне айналды. Instagram, , SnapChat және т.б. кез-келген танымал әлеуметтік желілерде он үш жастан асқан әр жасөспірімнің аккаунты бар, WhatsApp ең төменгі жасын, бүгінгі күні бүкіл әлемде енгізілген төтенше жағдаймен де байланысты жеті жасқа дейін түсірді. Соңғы жылдары әлеуметтік медианы қолданудың артуы виртуалды қауымдастықтардың көбеюіне әкелді.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар саласындағы соңғы жетістіктердің арқасында әлеуметтік желілерді пайдалану соңғы бірнеше жылда күрт өсті және алдағы жылдары да өсе беретіні сөзсіз. Оларды пайдаланушы жастардың саны артып келеді, олардың көпшілігі студенттер, осы онлайн-қауымдастықтарға жазылып, көптеген себептерге байланысты оларға жүгінеді (Бикен және Кавус, 2011ж; Madge et al., 2009ж. зерттеуінен). [1]

Әлеуметтік медиа платформалар немесе желілер әр түрлі болады, дегенмен оларды үш негізгі сыныпқа бөлуге болады.

- Бірінші сыныпқа: Facebook, Twitter, Viadeo, Google+ және LinkedIn сияқты онлайн әлеуметтік желілер;
- екінші сыныпқа YouTube, Dailymotion, Dropbox және Slideshare сияқты мазмұнды бөлісуге арналған қосымшалардан тұратын әлеуметтік желілер;
- үшінші сыныпқа блогтар, талқылау тақталары және Вики сияқты мазмұнды өндіру және өңдеу қызметтерінен тұратын әлеуметтік желілер жатады.

Қазіргі уақытта бұл әлеуметтік желілерді бүкіл әлем бойынша миллиондаған адамдар әр түрлі мақсатта кеңінен қолданады. Олар отбасы мүшелерімен және достарымен байланыс орнату, жаңа адамдармен танысу, ортақ мүдделер туралы ойлармен бөлісу және ең бастысы, білімдерін тереңдету, түрлі пәндер бойынша оқыту тәжірибесін жақсарту мақсатында пайдаланады.

Әлеуметтік желілер оқытушылар мен студенттер арасындағы сыныпта және одан тыс тиімді қарым-қатынас үшін өте маңызды. Онлайн желілер мұғалімдерге өз оқушыларына жедел кері байланыс қажет болған жағдайда қызмет көрсетуге мүмкіндік береді. Екінші жағынан, студенттер осы виртуалды қауымдастықтарды сыныптан тыс құрдастарынан немесе оқытушылардан көмек сұрау үшін пайдалана алады. Осы желілердің көмегімен студенттер сыныптастарына немесе белгілі бір тақырыпты түсіне алмайтын немесе оқу материалдарымен проблемалары бар басқа жолдастарына көмек көрсетуге жол ашады. WhatsApp-та мұғалімдер тапсырмаларды орналастыра алады, студенттердің сұрақтарына жауап береді, сыныптағы пікірталастарды кеңейте және талқылай алады.

Бұл «мұғалім-оқушы» немесе «оқушы-оқушы» арасындағы тұрақты қарым-қатынасқа оқушылардың оқу тәжірибесін дамытуға ықпал етіп қана қоймайды, оқыту әдістемелерін жетілдіруге және сабақты интерактивті, қызықты етуге ықпал етеді.

Әлеуметтік желілер ынтымақтастық алаңы бола алады. Олардың функциялық ассортиментінің арқасында онлайн қауымдастықтар студенттер мен оқытушылар арасындағы ынтымақтастықты жақсартады және идеялармен алмасуды жеңілдетеді.

Әлеуметтік желілердің пайдаланушылары тек хабарлама жіберіп немесе түсініктеме қалдырып қана қоймай, сонымен қатар аудио, видео, суреттер мен мәтіндік құжаттарды жүктеу құзіреттілігіне ие. Осылайша, әлеуметтік желі бірлескен оқуға ықпал етеді, өйткені олар студенттердің бірлесіп жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

Әлеуметтік желі тек тәуелсіз жеке жұмыс істеуге тырысудың орнына, белгілі жоба немесе тапсырманы студенттермен, оқытушылармен және оқу қоғамдастығының басқа мүшелерімен талқылауға, бірлесіп жұмыс істеуге, білім алмасуға, оқу материалдарын түсіну және бір-біріне жақсы көмектесуге болатын виртуалды кеңістікке айналады. [2]

Сыныптық оқыту мен әлеуметтік желіні пайдаланудың айырмашылығы: сыныпта студенттер көбінесе өз пікірлерін айта алмайды немесе әртүрлі сынып іс-шараларына қатыса алмайды, ал әлеуметтік желілер әр оқушыға өз көзқарастарын білдіруге және өз идеяларын басқалармен бөлісуге мүмкіндік береді. Осылайша, тұйық, ұяң, белсенділігі төмен студенттер сабаққа белсенді қатыса алады және сыныптастарымен немесе басқа оқушылармен ынтымақтаса алады.

Қарым-қатынасты, ынтымақтастықты жақсартудан және студенттерді түрлі білім беру салаларына тартудан басқа іс-шаралардан бөлек, әлеуметтік желілер құнды оқу материалдарының сандық кітапханасы бола алады.

Қазіргі уақытта кез-келген қолданушы интернетте мазмұнды ақпарат жасай және бөлісе алатындықтан, оқу ресурстарының саны, кез-келген тақырып немесе мәтін бойынша әлеуметтік желілерде қол жетімді және ауқымы өте үлкен. Мәтіндік құжаттар, бейне, аудио файлдар, сондай-ақ студент немесе оқытушының қалауына сәйкес дайын білім беру іс-шараларын табуға болады. [3]

Студенттер өз оқытушысынан сыныпта алатын білімімен немесе олардың оқу орындарының оқытуды басқару жүйелерінде ұсынылатын ресурстармен шектелмейді. Керісінше, студенттер әлеуметтік желілерде оларға сәтті көмектесетін тиісті оқу материалдарына қол жеткізеді.

Студенттер әртүрлі талаптарды қанағаттандыру үшін интернеттегі әртүрлі құралдарды пайдаланады. Қазіргі жаһандану үрдісіндегі әлемде әлеуметтік желі мен білім бір-бірімен байланысты деп айту қате болмайды.

Әлеуметтік желінің ең үлкен артықшылығы - жақсы қарым-қатынас. Олар әлеуметтік желілерді смартфон, планшет немесе компьютер арқылы қолдана алады, ал студенттер сұрақтар алмасып, телефон қоңыраулары немесе бейне қоңыраулар жасайды. Егер оқушы үй тапсырмасына орындаудан қинала қалса, ол әрқашан достарымен немесе тәлімгерлерімен сөйлесуге мүмкіндік бар. Әлеуметтік желі құжаттарды, соның ішінде Google Drive Box, Google Docs арқылы алмасуға қолдау көрсету арқылы оқуға ықпал етеді.

Кейбір мұғалімдер тіпті өз сабақтарында Facebook арқылы тікелей эфирде байланысады, американдық мұғалімнің тәжірибесінде өз оқушыларына әр кеш сайын түнде ертегілерді оқып беретінін айтқан. Мүмкін бізде пайдаланып көруге болатын тәжірибе, себебі өз парақшаңыздағы достарыңызды өз оқырмандарыңыз ете отырып, пайдалы контентке айналдыруға болады.

Келесі баса назар аудартатын артықшылық - интернеттен нақты ақпаратты іздеу. Әр түрлі веб-сайттар мен әлеуметтік желі студенттерге пайдалы болуы мүмкін көптеген ақпарат береді. Әлеуметтік желілердегі жаңалықтар арналары арқылы студенттер хабардар болғысы келетін ақпараттық және өзекті веб-сайттарды таба алады. Студенттер өз мүдделеріне байланысты сұрақтарына жауап алады. Әлеуметтік желінің білім беру сайттарынан артықшылығы: студенттерге маңызды сабақтарға дайындалуға және белгілі бір ұғымдарды тиімді игеруге көмектеседі. Әлеуметтік желі сайттары көбінесе интерактивті және ол студенттерді қызықтырады. Веб-сайттарда ең жаңа мәліметтер жарияланады. Оны әлеуметтік желіде шапшаң талқылау мүмкіндігіне ие.

Әлеуметтік желінің тағы бір ерекшелігі - ата-аналар баласының оқу үрдісіне қатыса алуы. Twitter немесе Facebook білім мекемесінің лентасы арқылы ата-аналар білім беру мекемелерінде болып жатқан іс-шаралар, жобалар мен оқиғалар туралы хабардар бола алады. Егер мұғалімдері баланың жетістіктерін Skype немесе мекеме пайдаланатын басқа қауіпсіз онлайн платформалар арқылы бөліскісі келсе, ата-аналармен байланыса алады. Ата-аналарға арналған әлеуметтік желіні WhatsApp немесе Facebook Messenger арқылы да құруға болады. Бұл оларға мектеп мәселелері, оқыту туралы ақпарат алуға мүмкіндік береді. Мұның бәрі әлеуметтік желілердің ата-аналардың балаларының академиялық және

жеке жетістіктерін тану, бөлісу және бақылау үшін білім беру мекемесімен қарым-қатынасына оң әсер етеді.

Жасырын емес, әдетте студенттердің оқудан және жазудан жалыққаны байқалады, алайда интернет пен әлеуметтік желілер көптеген онлайн-ақпараттарды ұсынады. Әсіресе егер бұл ақпарат үзінділерінде тартымды анимациялар болса, ол студенттердің оқу мотивациясын арттырады.

Әлеуметтік желілерді пайдалану мәселесі қашықтан оқыту мүмкіндіктерін береді. Оқу орнында инклюзивті оқытуды интернеттегі әртүрлі құралдардың, сондай-ақ әлеуметтік желілердің көмегімен қашықтан оқыту бағдарламалары арқылы қамти алады. Жақында бұл біздің заманауи білім беру жүйесінің ажырамас бөлігіне айналады. Бүгінгі таңда Skype немесе вебинарлар арқылы тікелей дәрістер өткізу WebinarJam-бұл әлемнің шалғай аудандарында тұратын студенттерге білім алуға мүмкіндік беретін бірден бір жол. Әсіресе дәл қазіргі сәтте, төтенше жағдай кезеңінде студенттердің білім алу үдерісінің ажырамас бөлігіне айналып отыр.

Сонымен, ақысыз дауыстық және бейне қоңырауларды, құжаттармен, сілтемелермен және кез-келген басқа ақпарат түрлерімен алмасуды қамтамасыз ететін әлеуметтік желі платформалары студенттердің үлгерімі мен білімін арттыруда өте тиімді болуы мүмкін деп айтуға болады.

1. Интернеттегі әлеуметтік желілер әртүрлі тақырыптар немесе аналитика бойынша емтихандар мен білім үзінділері, сондай-ақ оқу мақсаттары үшін әртүрлі тақырыптар немесе мәселелер бойынша идеялар сияқты тиісті ақпаратты бере алады.

2. Студенттерді оқыту әдістерін жақсартады және мәдениетін қалыптастырады.

Әлеуметтік желі - бұл білім берудегі жаңа медиа технология, ол көзқарасты әртүрлі тақырыптарға кеңейтіп, бастапқы мазмұнды ерекшелей алады. Қажет тақырыптар бойынша шешім табу үшін мамандармен сөйлесуге мүмкіндік береді. Әлеуметтік желілер сенімді ақпарат көзіне айналды. Демек, бұл ұйымдар өз аудиториясымен кең қарым-қатынас жасай алатын тамаша платформа.[4]

Әлеуметтік желі сиқырдай қызықтырады, шексіз ақпаратқа шақырады. Дегенмен, ол - қауіпті әлем. Қазіргі киберқылмыскерлер (тролльдер, пираттар мен хакерлер) біздің ең құпия мәліметтер мен жеке ақпаратқа қол жеткізу үшін қиыннан қиыстыра алады. Сол үшін әлеуметтік желіні пайдаланғанда, жасырын зиянды бағдарламаны іске қосу үшін вирус жұққан сілтемені басудың қажеті жоқ, ол жүйеңізді жеке файлдарға сканерлейді немесе онлайн-банкинг сессияларын түсіреді. Фишинг пайдаланушылардың сенімін басқару және жеке ақпаратқа қол жеткізу үшін веб-сайттарды, электрондық пошта мекенжайларын және әлеуметтік медиа профильдерін жиі жасайды.

Біз өмірімізді цифрландырған сайын, өзімізді үлкен тәуекелге душар етеміз. Сол себепті Интернеттегі қауіпсіздік туралы кеңестерді есте сақтауға және киберқауіпсіздік туралы хабардар болуға мүдделі болған дұрыс.[5]

Киберқылмыспен күресудің ең жақсы тәсілі - алдын-алу. Ең қарапайым қауіпсіздік тәсілдері: құпиясөздерді жасырын ұстау, оларды жүйелі ауыстыру, жеке мәліметтерді интернет платформаларда сақтамау және тегін медиаларды жиі қолданбау.

Қорыта келе, әлеуметтік желіні оқу үрдісіне пайдаланудың тиімді және қауіпті тұстары бар екендігі естен шығармаған жөн. Қашықтан оқытудың құралы ретінде әлеуметтік желіге сүйену студенттің Интернет тәуелділігін қалыптастырудан аулақ. Әр мұғалім оқытуда әлеуметтік желіні пайдалану тәсілдерін дұрыс ойластыруы қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Практическое руководство по веб-безопасности для студентов. [Электрондық ресурс] <https://www.onlineuniversities.com/internet-security> (Қаралған уақыты: 13.10.2020)

2. Stephanie Norman Ultimate Tricks Of Using Social Media As Learning Tools. [Электрондық ресурс] <https://elearningindustry.com/5-ultimate-tricks-using-social-media-learning-tool> (Қаралған уақыты: 12.10.2020)
3. Ларина Д.В., Лежнина А.А., Колесова Т.В. Роль сети интернет в жизни студентов. [Электрондық ресурс] <https://scienceforum.ru/2016/article/2016019506> (Қаралған уақыты: 14.10.2020)
4. Dennis Relojo-Howell How Can Social Media Help Education? [Электрондық ресурс] <https://www.psychreg.org/social-media-education/> (Қаралған уақыты: 14.10.2020)
5. Диков А.В. Интернет и Веб 2.0. Учебное пособие / 2-е изд. М.: Директ-Медиа, 2012 г.

Суммативное оценивание за 3 четверть 9 класс химия.

Мырзахметова Гульмира Молдахметовна
Директор КГУ ОШ № 61 г. Алматы, Казахстан.

Аннотация: В статью предлагается один вариант суммативного оценивания за 3 четверть по химии 9 класс. Задания подготовлены на основе типовой учебной программе по химии для 7-9 классов уровня среднего образования по обновленному содержанию.

Ключевые слова: Суммативное оценивание за 3 четверть, структура суммативного оценивания, задания СОЧ, электронные структуры атомов, электронная формула, периодическая система, изменение окислительных свойств элементов, переменная валентность.

Обзор суммативного оценивания за 3 четверть

Продолжительность - 40 минут

Количество баллов – 25

Типы заданий: **МВО** – задания с множественным выбором ответов; **КО** – задания, требующие краткого ответа; **РО** – задания, требующие развернутого ответа.

Структура суммативного оценивания

Данный вариант состоит из 10 заданий, включающих задания с множественным выбором ответов, с кратким и развернутым ответами.

В вопросах, требующих краткого ответа, обучающийся записывает ответ в виде численного значения, слова или короткого предложения.

В вопросах, требующих развернутого ответа, обучающийся должен показать всю последовательность действий в решении заданий для получения максимального балла. Задание может содержать несколько структурных частей (подвопросов).

Задания суммативного оценивания за 3 четверть по предмету «Химия» 9 класс Задание.

1. Определите электронную формулу внешнего энергетического уровня, общую для всех атомов галогенов. [1]
2. ns^2np^2
3. ns^2np^3

4. ns^2np^4

5. ns^2np^5 .

2. Объясните, как изменяются окислительные свойства и агрегатное состояние галогенов в ряду $F \rightarrow Cl \rightarrow Br \rightarrow I$. [2]

Ответ _____

3. Элементы главной подгруппы VI группы носят общее групповое название «халькогены». Их атомы являются электронными аналогами, поскольку имеют одинаковое строение внешнего электронного слоя (ns^2np^4).

Запишите какие переменные валентности имеют элементы VI группы главной подгруппы.

Ответ _____

4. Опишите физические и химические свойства серы.

а) Сера в природе имеет 3 аллотропные модификации. Приведите названия этих модификаций. [1]

б) Приведите 2 уравнения реакций окисления и восстановления серы. [2]

с) Укажите правильный ответ. Приливать серную кислоту в воду: [1]

1. очень опасно,
2. это правило ТБ,
3. не рекомендуется,
4. произойдёт выплеск капель.

5. При взаимодействии 24,5 г серной кислоты с гидроксидом меди (II) образовалось 20 г соли. Определите выход продукции (%). [3]

A	
B	
C	H ₂ S
D	
E	NH ₃
F	
G	C ₂ H ₂
H	

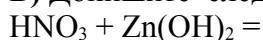
6. А) Определите какие из предложенных формул являются молекулярной, электронной и структурной формулами аммиака. [3]

Молекулярная формула	Электронная форму	Структурная формула

В) Запишите способ получения аммиака в лаборатории. [1]

7. Представлена цепочка превращения получения азотной кислоты промышленным способом $N_2 \rightarrow NH_3 \rightarrow NO \rightarrow NO_2 \rightarrow HNO_3$ Запишите уравнение реакции четвертого превращения в цепочке превращения [1]

В) Допишите следующие химические реакции [1]

8. А) С каким веществом фосфор будет проявлять свои окислительные свойства? [1]

- А. Хлор
- В. Кислород
- С. Водород

Б) Какой оксид фосфора соответствует ортофосфорной кислоте? [1]

- А. P_2O_3
- В. P_2O_5
- С. P_4O_8

9. Запишите на какие три вида делят минеральные удобрения по типу питательных удобрений:

А _____, В _____, С _____

10. А) Расположите продукты питания в порядке уменьшения энергетической ценности для организма человека: овсяная каша, минеральная вода, мясо, орехи, яблоки. [2]

Ответ _____

В) Определите химический элемент: [2]

Участвует в обеспечении кислородом тканей, органов и систем органов, недостаток в организме приводит к заболеванию анемия. _____

Входит в состав костной ткани, придает костям твердость. Ионы участвуют в свертывании крови. _____

№	Ответ	Балл	Дополнительная информация
1	5	1	
2	Окислительные свойства и уменьшаются Агрегатное состояние: с газообразного до твердого	2	
3	Валентность II, IV; VI	1	
4а	ромбическая, моноклинная, пластическая	1	За верные три 1б
4б	любые две реакции восстановления и окисления серы	2	За любые верные Два уравнения по 1б
4с	1	1	

5	$\text{H}_2\text{SO}_4 + \text{CuSO}_4 = \text{CuSO}_4 + \text{H}_2\text{O}$ $M(\text{H}_2\text{SO}_4) = 1 \cdot 2 + 32 + 16 \cdot 4 = 98 \text{ г\моль}$ $M(\text{CuSO}_4) = 64 + 32 + 16 \cdot 4 = 160 \text{ г\моль}$ $n(\text{H}_2\text{SO}_4) = m \backslash M = 24,5 \backslash 98 = 0,25 \text{ моль}$ $n(\text{H}_2\text{SO}_4) : n(\text{CuSO}_4) = 1 : 1$ $m(\text{CuSO}_4) = n \cdot M = 0,25 \cdot 160 = 40 \text{ г}$ $\eta(\text{CuSO}_4) = m \text{ прак} \backslash m \text{ теор} \cdot 100\% = 20 \backslash 40 \cdot 100\% = 50\%$ Ответ: 50%	3	ра расчет количества вещества 1б; за расчет массы 1б; за расчет выхода продукта 1б
6a	Е Н В	3	
6b	$\text{NH}_4\text{Cl} + \text{Ca}(\text{OH})_2 = \text{NH}_3\uparrow + 2\text{H}_2\text{O} + \text{CaCl}_2$	1	
7a	$\text{NO}_2 + \text{H}_2\text{O} + \text{O}_2 = \text{HNO}_3$		
7b	$2\text{HNO}_3 + \text{Zn}(\text{OH})_2 = \text{Zn}(\text{NO}_3)_2 + 2\text{H}_2\text{O}$	1	За каждые два верных 1б
8 А 8 Б	С В	2	За каждые два верных 1б
9	Азотные, фосфорные, калийные	2	1б за два правильных ответа, 2б за три правильных ответа
10a	Овсяная каша, яблока, мясо, орехи, вода	2	
10b	Железо, кальций	2	
	Итого		25

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. М. К. Оспанова, К.С.Аухадиева, Т.Г. Белоусова. Учебник «Химия» для 9 класса общеобразовательной школы. – Алматы: «Мектеп», 2019 г.
2. Типовая учебная программа по учебному предмету «Химия» для 7-9 классов уровня основного среднего образования по обновленному содержанию.
3. Руководство по критериальному оцениванию для учителей основной и общей средней школ: Учебно-метод. Пособие. / Под ред. О.И.Можаевой, А.С.Шилибековой, Д.Б.Зиеденовой. – Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2016. - 56 с.

**ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА СЫН ТҮРҒЫСЫНАН
ОЙЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ**

Кабасова Ален Ембергеновна

Алматы облысы, Сарқан ауданы, Сарқан қаласы
Н.Островский атындағы мектеп-лицейінің қазақ тілі пен қазақ әдебиеті
пәнінің мұғалімі.

*Ізденсе, талаптанса қолдан жасалмайтын шарт жоқ. Құнттамаған ізденбеген,
соңына түспеген адамның жұмысы еш уақытта берекелі болмайды.*
Ж. Аймауытов

Қазіргі кезде жаңа педагогикалық технологиялардың ішінде сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясының орны ерекше. Қазақ тілі мен әдебиет сабақтарын «Сын тұрғысынан ойлау» технологиясы стратегиялары негізінде құрып оқыту, яғни сыни тұрғыдан ойлау тәсілін іс-тәжірибеме енгізу нәтижесі жеткіншектер бойында мынадай іскерліктер мен дағдыларды қалыптастыруға болатынын байқатты.

«Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» оқушылардың шығармашылық әрекетін қамтамасыз етуде алатын орны ерекше. Сын тұрғысынан ойлау әдісі оқушының еркін сөйлеуіне, өз пікірін айтуға, достарының ойын тыңдауға, жағдаяттарды шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты шешуге бағытталған бағдарлама.

Сыни тұрғыдан ойлау дегеніміз-ой қозғай отырып,оқушының өз ойымен өзгелердің ойына сыни қарап,естіген -білгенін талдап салыстырып, білмегенін өзі зерттеп,дәлелдеп, өз бетімен және бірлесіп шығармашылық жұмыс жасау.

Технология бойынша әр сабақ үш кезеңнен тұрады:

- қызығушылықты ояту;
- мағынаны ашу;
- ой толғаныс.

Бірінші кезең «Қызығушылықты ояту»

Кезеңнің мақсаттары:

- оқушы өзінде қалыптасқан білімі мен түсініктерін өзектендіру;
- оқылатын тақырыпқа танымдық қызығушылықты ояту;
- оқушының белсенділігін ояту.

Жеке тұлғаның іс - әрекеті Қолдануға болатын әдістер мен тәсілдер оқылатын мәселелер бойынша не білетінін еске түсіреді, ақпаратты жүйелейді, жауап алуға қажетті сұрақтар қояды. Өзге мақсатын тұжырымдайды. «Белгілі ақпараттар» тізімін түйін сөздер бойынша - әңгіме, кластерлер, дұрыс және дұрыс емесін мақұлдау және т. б.

Бірінші кезеңде алынған ақпараттар тыңдалады, жазылады, талқыланады, жеке, жұп және топ бойынша жүргізіледі.

Екінші кезең «Мағынаны ашу»

Кезеңнің мақсаты:

- жаңа ақпаратпен танысу;
- жаңа ақпараттармен өз білімімен ара - қатынас белгілеу.

Жеке тұлғаның іс - әрекеті. Қолдануға болатын әдістер мен тәсілдер - мұғалім ұсынған белсенді оқыту әдістерін қолданып, жаңа тақырып материалдарын тыңдайды, оқиды;

- жаңа ақпараттардың мәнін түсіну барысында мәтін шетіне белгі қояды немесе жазып алады;

- қарастырылған материалдармен жұмыс істеу барысында өз түсінгенін қадағалайды, алдына қойған мақсаттарына жету үшін белсенді әрекет етеді. Белсенді оқу әдістерін қолдану:

-инсерт;

- екі жақты күнделік;
- қосымша журнал;
- сабақтың бірінші кезеңінде қойылған сұрақтарға белсенді түрде жауап іздеу және т. б.

Бұл кезеңде жаңа ақпараттармен, ойлармен танысады, тиісті тақырыпқа байланысты кино көру, дәріс, әңгіме, тыңдау немесе тәжірибе - эксперимент жасау, мультимедиялық құралдарды пайдаланады. Сабақта жұмыс дара және жұп түрінде жүргізіледі.

Үшінші кезең «Ой толғау»

Кезеңнің мақсаты:

- қабылданған жаңа және ескі түсініктердің ара қатынасын ашу.
- оқылған материалды талдау және қорытындылау.
- тақырыпты мұнан әрі меңгеру бағытын анықтау.
- Мағынаны тану кезеңінде білімге сүйене отырып, бұрын және сабақ барысында не үйренгенін салыстырады.
- Қарастырған тақырыптың мәнін толық түсіну және өзіне қойылған мақсатты іске асыру үшін жаңа тақырыпты талдайды, қажеттісін іріктеп алады.
- өзіне қойған сұрақтарға мағыналы жауап алғандарын бағалайды.
- Алған білімдерін өмірмен байланыстырады, қорытынды нәтиже шығарады, өз бетімен жаңа идеяларды ойластырады. - кластер құру
- әртүрлі кезеңдегі ақпараттардың өзара қатынасын сипаттайтын кестелер толтырады.
- түйін сөздерге қайта оралу.
- дұрыс және дұрыс емесін мақұлдауға қайта оралу.
- рефлексивті сұрақтар
- пікір алмасу.
- шығармашылық жұмыстар жазу (синквейн, эссе) және т. б.

Оқылған ақпаратты талдау, түсіндіру, шығарманы өңдеу жұмысы топ бойынша жүргізіледі.

Технологияны жетік меңгеру үшін бірнеше тәсілдер қолданылады. Оқытуда жақсы нәтижеге жету үшін осы стратегияларды оқыту үрдісінің әр кезеңінде сабақтың мазмұнына қарай пайдаланған жөн.

Кластер (топтастыру). Бұл тәсілдің авторы американдық Гудлат. Стратегияның мәні оқу материалын график түрінде жүйелеу, яғни мәтіннің маңызды бөлігін бөліп, график түрінде белгілі бір тәртіппен шоқ тәрізді орналастыру. Мысалы, сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясының кезеңдерін кластер түрінде былай келтіруге болады. Үш топқа да бірдей «Билер» деген сөзді топтастыру тапсырылады. Осы сөзді естігенде, ойларына қандай сөз келеді, соны топтап жазады. **Мысалы:**

**«Абай» тақырыбына
«Қожа Ахмет Йассауи» тақырыбына
Аязбек Жанботаның жұмысы
Елюбай Айшаның жұмысы**

Бұл тәсілді қызығушылықты ояту және ой толғау кезеңдерінде қолдануға болады.

Инсерт (түртіп алу) жүйесі. Бұл тәсіл бойынша оқу материалы дайын күйінде беріледі, мәтінді оқып отырып оның бір жақ шетіне немесе кесте түрінде

жазылады:«V» - білемін «+» мен үшін жаңа «-» басқаша ойлаймын «?» - түсінбедім, тереңірек білгім келеді.

Венн диаграммасы – екі затты алып, олардың ерекшеліктері мен ұқсастықтарын салыстыру.

«Синквейн» тәсілі. Мұны бес жолдан тұратын өлең деп те атайды. Бұл әрбір ой толғау кезеңінде қолданылады.

Синквейн жазу ережесі:

- 1) Бірінші қатарға бір сөзбен тақырып жазылады (зат есім түрінде).
- 2) Екінші қатарға тақырыпты екі сөзбен келтіруі (екі сын есім түрінде).
- 3) Үшінші қатарға үш сөзбен осы тақырып бойынша іс - әрекет жазылады (етістік, көсемше).
- 4) Төртінші қатарға төрт сөзден тұратын осы тақырыпқа қатысты сөйлем немесе сөз тіркесі.
- 5) Соңғы қатарға тақырып мәнін сипаттайтын бір сөзден тұратын синоним (метафора) жазылады

Сонымен қатар Кубизм стратегиясы – кубик жасалынып, оның 6 қырына 6 түрлі тапсырма жазылады. Мұғалім кубті ортаға тастап, қай қыры түссе, оқушы сол қырындағы тапсырмаға жауап береді.

Білемін. Үйрендім. Білгім келеді. Бұл стратегияны 1984 жылы Чикаго университетінің профессоры Донна Огл шығарған. Оның мақсаты – таным үрдісінде рефлексивтілікті дамыту.

«Екі түрлі түсініктеме күнделігін толтыру». Балаларға дәптердің бетін ортасынан вертикаль сызықпен бөліп,мәтінді оқи отырып:

Бөліктің оң жағына мәтіндегі қатты әсер еткен тұстар,үзінділер жазады.Сол жағына сол әсер еткен үзінділер жайлы пікір жазады (нені еске түсірді, себеп салдары қандай,қандай сұрақ бар т.б)

Әр оқушы мәтінмен танысып, дәптерлеріне жазбаша тапсырманы толтырып біткен соң бірінші жұппен, одан кейін топпен талқылау ұйымдастырылады. Топ ішінен өз жұмыстарын бір-бірден шығып қорғайды.

«Сауалнама-интервью» стратегиясы да жаңа білімді меңгертуге үлкен септігін тигізеді. «Сауалнама-интервью» стратегиясы бойынша өтілген тақырыпқа талдау, салыстыру, зерттеу жұмыстары бойынша оқушы білімін жинақы түрде қорытындылауға болады.

“Көрнекілік арқылы баяндау” стратегиясы бойынша Сайф Сарайи «Түркіше Гүлстан» тақырыбына арналған 8- сынып оқушыларының топтық жұмысы: (оқушылар үш топқа бөлініп, әр топқа үш түрлі мәтін таратылды, оқушылар оқып, содан соң бір-бірімен ақылдасып, сурет салып қорғады).

«Автор орындығы» стратегиясы

1. Тақырып беріледі.
2. Оқушы тақырыпты ашу үшін өз ойын жазып, жеке жұмыс жасайды.
3. Жұппен ой бөліседі.
4. Ортаға бір оқушы шығарылып, автор орындығына отырады.
5. Автор өз ойын ортаға салады.
6. Аудитория тақырып мазмұнына сай сұрақтар береді.
7. Автор сұрақтарға жауап беріп болып, орнына отырады.

8. Мұғалім сыныппен бірлесе отырып бағалайды.

Мысалы, Қосылхан
Асылхан Қаз дауысты Қазыбек
рөлінде

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында оқушылардың еркін ойлау мүмкіндіктерінің ашылуына себеп болған стратегия – ой толғаныс сатысы. Ой толғаныс сатысы кезеңінде, жаңа алынған білімдерді айқындайтын және ұштайтын деңгейде оқушыда шешім қабылдай алатын мүмкіндік болу керек.

- оқығанын өзіндік ойлау тұрғысынан көрсете білу;
- өз сұрақтарын қою және оған жауаптар табу;
- болжау жасай білу және олардың дұрыстығын тестілеу;
- жаңадан пайда болған жағдайларды тез түсінуде осы білімді қолдану;[1, 14 б.].

Сабақтың ой толғаныс кезеңінде «Еркін жазу» стратегиясын қолдану өте тиімді. Оқушыларға мәтіндегі негізгі оқиғалар жайлы, одан алған әсерін, не үйренгенін, нені әлі де біле түсу керек екенін тағы басқа өз пікірлерін қағаз бетіне түсіруді тапсырдым. Жазуға уақыт бердім. Уақыт аяқталған кезде оқушылар өз жазғандарымен топта талқылап, ең жақсы деп танылған шығарманы ортаға шығып оқыды.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында проблемалық сабақтарды бөліп алу, әзірлеу, соны талқылау, өзіндік қорытынды жасау, өз беттерімен анализ, синтезге, бағаға жету, өзін-өзі бақылау, жұмыстары балаларды шығармашылыққа, жүйелі білімге жетелейді. Сонымен, қазақ тілі мен әдебиеті сабағында сын тұрғысынан ойлау технологиясы бойынша үйрету барысында мынадай қорытындыға келдім:

1. Оқушы өмірге деген өз ойын білдіретін жазу стилін тапты.
2. Жаңа білім бойынша өз жобалары, модельдері, болжамдарын тыңдап, талқылау (өздері талдайды, бір-бірін тыңдайды)
3. Өзіндік қорытындылары, оның қаншалықты ғылыми, шындыққа жақын екенін саралайды.
4. Білімді өз бетімен алуға деген ынтасын, шығармашылық жұмыстарға қабілетін, танымпаздық белсенділіктерін арттырамыз.
5. Білім дәрежесі деңгейін саралау /өзіндік анализ, синтез, бағалауының деңгейі қалыптасады/
6. Бір-бірімен ынтымақтастығы, пікірлерін айта білуі, қорғай білуі, айтыса білуге дағдыланады.
7. Оқушыларда жазу кезінде ғажайып ойлар пайда болады, онымен қатар өзінің және өзгелердің пікірі мен тәжірибесіне құрметпен қарауға үйренеді.
8. Оқушы әрекеті адамның ойлау қабілетін дамытады және ол кітап оқыған кезде өз ойын тұжырымдайды.
9. Оқушылар өз ойымен, іс-тәжірибесімен, пікірлермен бөлісуге үйренеді, бұл бағыт топпен жұмыс істеуге мүмкіндік береді.
10. Жұмыс барыстарын алмасу арқылы оқушының өз ойын ашық, жасқандай айтуға, басқа адамның ойын дұрыс қабылдауға үйренеді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМ

1. Оқыту ізденіс ретінде және ізденіс оқыту ретінде.
2. Мұғалімге арналған нұсқаулық. «Назарбаев Зияткерлік мектебі» ДББҰ, 2012
3. Бесбаева А. Сын тұрғысынан ойлау технологиясы. Қазақ тілі мен әдебиеті, 2014ж.
4. Интернет жүйесі

ЕРТЕ ЖАСТАН АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚИТУДЫҒЫ МАҢЫЗЫ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Елюбек Айгерім Мадиярқызы

Алматы облысы, Сарқан ауданы, Сарқан қаласы
Ақын Сара атындағы орта мектебінің ағылшын тілі пәнінің мұғалімі

Аннотация: Бұл мақалада ерте жастан ағылшын тілін оқытудағы мағызы мен ерекшеліктері жайлы баяндалады. Яғни ағылшын тілін оқытуды мектепке дейінгі мекемелерден басқа, отбасы ортасында да жүзеге асыруға болады. Мектепке дейінгі ұйымымызда ата-аналармен байланыста ашық ұйымдастырылған оқу іс-әрекеттеріне, ертеңгіліктерге, пікір алмасу мақсатында дөңгелек үстелге шақырылады, сауалнамалар жүргізіледі, ақыл-кеңестер және үйге жеке тапсырмалар беріледі. Бастауыш сынып оқушыларына ағылшын тілін үйреткенде басты төрт дағдыны үйретеміз. Олар: тыңдау, оқу, сөйлеу және жазу.

14 желтоқсан 2012жылғы Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауында: «Біз балаларымыз қазақ тілімен қатар орыс және ағылшын тілдерін де белсенді меңгеру үшін жағдай жасауға шаралар қабылдап жатырмыз. Үштілдік мемлекеттік деңгейде ынталандырылуы керек.» деп айтылғандай, қазіргі қоғам мәселелерінің бірі тек қана экономикалық жағдайға бейімделген тұлғаны тәрбиелеу емес, сонымен бірге нақты заманға лайық белсенді жеке тұлғаны қалыптастыру.

Абай атамыз «Тіл жүректің айтқанына көнсе, жалған шықпайды» деген нақыл сөзіне сүйене отырып, қазіргі заманға сай айтылған сияқты, тілді меңгергіміз келсе «тіл үйрену үшін тілек те, жүрек те керек» екенін ұғынамыз .

Көптілділіктің негізі ана тілден бастау алу керек. Ата-бабамыз «Баланы –жастан » десе, ана тілі ананың сүтімен сінеді, өз ана тілін әбден толық меңгермеген балаға ағылшын тілін үйрету оңайға соқпайды. Бұл кезде мұғалімге үлкен жауапкершілік жүктеледі.

Қазіргі заманғы жаңа ақпараттық технологияны қолдану арқылы оқу-тәрбие үрдісінің барлық деңгейінде пәнаралық байланыстарды тереңдетуге мүмкіндік туады. Бұл оқушының ақпаратты, қоғам жағдайында ойлау қабілетін арттыра түседі. Осындай бағыттағы білім оқушыларды Отанға деген сүйіспеншілікке, достық пен ынтымаққа баулиды.

Қазақстан Республикасы заңнамасына сәйкес елдегі беделді тілдің бірі – халықаралық қатынастағы ағылшын тілі болып саналады. Ағылшын тілі – ХХІ ғасырдың тілі.

Ағылшын тілі біздің мемлекетіміздің халықаралық байланыстарын дамытуға мүмкіндік беретін тұлғааралық және мәдениаралық қарым-қатынастардың аса маңызды құралы болып табылады. Қазақстан Республикасының тәуелсіз елге айналып, әлемдік өркениеттің даму жолына түсуі, ағылшын тілін жетік меңгертуді талап етеді.

Ағылшын тілін оқытуды мектепке дейінгі мекемелерден басқа, отбасы ортасында да жүзеге асыруға болады. Бұл үшін педагогикалық білімнің болуы міндетті емес, жай ғана үй жағдайында балалармен дидактикалық ойындарды ұйымдастырып өткізу ғана жеткілікті, мысалы ас дайындау, немесе серуен кезінде белгілі бір заттарды ағылшын тілінде атауын қайталату. Мектепке дейінгі ұйымымызда ата-аналармен байланыста ашық ұйымдастырылған оқу іс-әрекеттеріне, ертеңгіліктерге, пікір алмасу мақсатында дөңгелек үстелге шақырылады, сауалнамалар жүргізіледі, ақыл-кеңестер және үйге жеке тапсырмалар беріледі.

Мектеп оқушыларына қарағанда мектепке дейінгі жастағы балалардың еліктегіш қасиеті жақсы дамыған, сондықтан олар ағылшын тілін үйренгенде азырақ қиналады. Сонымен қатар, олар ағылшын дыбыстарын, сөздерін, сөйлемдерін қайталағанды ұнатады. Бастауыш мектеп балалары да еліктеу арқылы үйренеді, бірақ бұл балаларға дыбыстарды дұрыс айтқызу үшін сөйлеу мүшелерінің жұмыстарын түсіндіруге болады.

5-6 жастағы балалардың негізгі іс-әрекеті ойнау іс-әрекеті болып табылады, сондықтан ағылшын тілін үйрету үшін мұғалім осы факторды ескере отырып әртүрлі ойындарды пайдалану керек. Ойындар арқылы мұғалім балаларға жаңа сөздерді, сөз тіркестерін үйрете алады. 7-9 жастағы балалар да ойнағанды ұнатады, бірақ оларды ағылшын тіліне оқыту үшін тек ойындарды ғана емес, әртүрлі тапсырмалар, жаттығуларды да орындатқызу керек. Ойын арқылы балалар шетел тілінде жеңіл қарым-қатынас жасай алады және ойын кезінде оқушылар шаршағандарын сезбей, әсерлене, қызыға отырып шет тілін тез үйренеді. Егер мұғалім ойынды тек балаларды көңілдендіруге, дем алдыру үшін ойнатса, одан ешқандай пайда жоқ. Ойын белгілі бір білім беруді мақсат етіп, ойналған кезде ғана нәтижелі болады.

Шет тілі сабағының әр кезеңінде ойын элементтерін пайдалануға болады. Мысалы: сабақтың басында ұйымдастыру бөлімі кезінде алынатын фонетикалық рифмовка алған кезде, ал кәне кім мына өлеңді бірінші жаттап алып, маған айтып берер екен деп жарыс ойынын ұйымдастырса және эстафета таяқшасын дайындап алып барып, оны алда отырған оқушыға берсе, ал оқушы өлеңді айтып болып, келесі оқушыға берсе, балалар жарыса отырып өлеңді қалай жаттап алғандарын байқамай да қалады.

Бастауыш сынып оқушыларына ағылшын тілін үйреткенде басты төрт дағдыны үйретеміз. Олар: тыңдау, оқу, сөйлеу және жазу. Бірінші сыныпта осы төрт дағдыны қалыптастыру сақталған, ал мектепке дейінгі сыныптарда жазу дағдысы болмайды, олар қайталап, жаттап, ойыншықтарды бейнелеп, әртүрлі ойындар меңгереді. Оқытуда жаңа технологияларды қолданып, мысалы әндерді бірге орындауға, тексттерді тыңдатуға т.б. қолданылса, көзбен көріп үйренген есте көп сақталады.

Бастауыш сынып барлық білімнің қалануының негізі. Бастауыш сынып оқушыларына нені үйретсең соны санасына сіңіретін нағыз қабылдау жасында болғандықтан, мейлі қандай тіл болмасын өте тез игеріп алуға болады. Балдырғандарымыз тіл жағындағы нық басса, алдағы болашақта нұрлы жолға қадам тастауына негіз қалана еді. Бастауыш сынып оқушыларының тілі толық дамып жетілмегендіктен әрине, ағылшын тілі басында қиынырақ сезілгенімен, соңына келе біртіндеп қалыптасып, жаттық әрі әдемі ағылшын тілін сөйлеуіне болады. Бастауыш сынып оқушылары ауыр сабақ жүгін алып жүре алмайтындықтан біз балаларды ағылшын тілінен жалықпауы үшін көбінесе жаңаша үйрету тәсілдерімен тәрбиелеуіміз қажет.

Қорыта айтқанда шет тілін ерте жастан оқытудың тиімділігі оқушылардың пәнге деген қызығушылығымен бірге олардың сабаққа түгел атсалысатындығы, бәсекеге қабілеттілігі, бір-бірінен қалғысы келмей емін-еркін, сөздерді қайта-қайта айтуда бір-біріне ықпалдарының әсер етуі жақсы нәтижелерге жетелейді. Қазақтың қахарманы Б.Момышұлы: «Қолына қалам ұстаған әр азамат ана тілінің қорын игерумен бірге, басқа тілдердің де асыл қазынасынан сусындауы, оны кәдеге жарата білуі абзал» дегендей қазіргі кезде ағылшын тілін ерте жастан меңгертудің маңызы зор.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

- 1.«Ойын әрекеті арқылы белсенділікке баулу». Петров А.В. 2001.
- 2.«Бастауыш мектептегі ойын технологиясы арқылы оқыту». Калмыкова Е.В, 2007.
- 3.Ойын технологиясының ерекшеліктері // Интернет.
- 4.Креативтілікті дамытудағы ойын технологиясы // Интернет.
- 5.Колесникова И.Е. Игры на уроке английского языка. 1999 ж.
6. Мектептегі шет тілі, 2006 ж. №2
- 7.Амандықова Г.Н, Мұхтарова Ш.Е, Баймұқанова Б.С «Шет тілін оқыту әдістемесі», 2003

СТАНДАРТ ЕМЕС ЕСЕПТЕРДІ ШЫҒАРУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ МАТЕМАТИКАЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУЫ

Сыдыкова Жадра Амиржановна

Алматы облысы, Сарқан ауданы, Сарқан қаласы

Н.Островский атындағы мектеп-лицейінің математика пәнінің мұғалімі.

Білімді жоғары, әрі сапалы деңгейге көтеріп, жаңаша мазмұнға, серпінді жетістіктерге жеткізу қазіргі таңдағы басты міндет. Жалпы экономикалық - әлеуметтік дамуда адамзаттың ұшқыр ойлы, терең білімді болуы қажет. Ал дамыған елдердің қатарында болу үшін еліміздегі өндірістің, индустриялық техниканың қарқынды дамуы керек.

Математика - жаратылыстану ғылымдарының негізгі инструменті және ол қазіргі заман талабына сай нақтылана түсті. Олай болса негізгі өзекті мәселе - математикалық білімнің сапасын арттыру болып табылады.

Қазіргі уақытта орта мектептердің негізгі міндеттерінің бірі – оқушылардың шығармашылық ойлау қабілеттерін анықтау және оларды дамыту проблемаларын шешу болып табылады.

Оқушылардың математикалық ой-өрісінің дамуы, олардың есеп шығара білуінен көрінеді. Қиын да, қызықты есептерді шығара білу талмас еңбекті, зор күш пен табандылықты қажет етеді.

Міне, осындай қасиеттердің барлығы да оқушылардың бойында есепке деген ынтасы оянғанда ғана күшейе және арта түседі.

Демек, оқушылардың математикалық ойлау қабілеттерін арттыру үшін ең алдымен оқушылардың қабілеттеріне қарай қызығып шығаратын есептерді ептілікпен таңдап алуы қажет. Егер есеп, олардың қабілеттеріне сай емес, шамадан тыс қиындығы жоғары болса, онда оқушылардың есепке деген құштарлығы төмендеп, ары қарай есеп үйренуіне тежеу жасап, ынтасын қайтарады.

Қазіргі кезде ғылым мен техниканың даму деңгейі әрбір адамға сапалы және терең білімнің, іскерліктің болуын, оқушының белсенді шығармашылықпен жұмыс істеуін және кеңінен ойлауға қабілетті болуын талап етеді.

Сондықтан да мектептегі оқу процесінің негізгі мақсаты арнайы педогогикалық әдістермен мақсатты және жүйелі түрде оқушылардың интеллектік, шығармашылық ойлауын дамыту, ғылыми көзқарасы мен белсенділігін қалыптастыру.

Әр адамның бойындағы туғаннан пайда болған интуициясын әрі қарай дамытуға ықпал ету, оқушының табиғи қасиеттерін, математикалық білімін тереңдету үшін оқытуды жоспарлы түрде ұйымдастыру, өз бетінше білім алу дағдыларының дамуына негізін салу болып табылады.

Оқушылардың ойлау қабілетін дамытып, шығармашылық ойлауға жетелейтін және есепке деген ынтасын, қызығушылығын арттыратын есептің түрінің бірі - стандарт емес есептер.

Стандарт емес есептер оқушылардың есепті үйреншікті жолмен шығара салуына мүмкіндік бермейді. Демек, стандарт емес есептер оқушылардың математикалық ойлау қабілетін дамытудың негізгі құралы болып табылады.

Мектеп курсындағы математикалық есептерді екі негізгі топқа бөлуге болады: *стандарт және стандарт емес* есептер.

Қазіргі кезде ғылым мен техниканың даму деңгейі әрбір адамға сапалы және терең білімнің, іскерліктің болуын, оқушының белсенді шығармашылықпен жұмыс істеуін және кеңінен ойлауға қабілетті болуын талап етеді.

Сондықтан да мектептегі оқу процесінің негізгі мақсаты арнайы педогогикалық әдістермен мақсатты және жүйелі түрде оқушылардың интеллектік, шығармашылық ойлауын дамыту, ғылыми көзқарасы мен белсенділігін қалыптастыру.

Әр адамның бойындағы туғаннан пайда болған интуициясын әрі қарай дамытуға ықпал ету, оқушының табиғи қасиеттерін, математикалық білімін тереңдету үшін оқытуды жоспарлы түрде ұйымдастыру, өз бетінше білім алу дағдыларының дамуына негізін салу болып табылады.

Математика пәні ең бірінші оқушылардың қызығушылығын туғызуды талап етеді. Осы мақсатпен әр тақырыпты бастамас бұрын оқушының қызығушылығы мен белсенділігін арттыру мақсатында немесе сабақ ортасында, соңында шығармашылық есеп ретінде логикалық есептер, не болмаса тапсырмалар беріледі.

Математика сабағында оқушының қызығушылығын тудыру үшін логикалық есептерді шығару шығармашылық есеп түрінде бастауыш сыныптан бастап беріледі.

Математиканың сан алуан сырын сандар әлемінің қызық құбылысын, осылай өрнектеген сабақ, не сабақтан тыс жұмыс қызықты әрі ұтымды болады.

Әрбір шығармашылық есеп логикаға негізделген. Логикалық ойлау арқылы оқушының пәнге деген қызығушылығы артады. Білсем, үйренсем дейді, математикаға қабілеті жақсы, зерек оқушылардың өздері логикалық есептерді құрастырады.

Мұғалім сабақта оқушылардың математикаға қызығушылығын қалаптастыруға, еңбек дағдысын, ізденімпаздығын арттыруға, өзінің мектеп бағдарламасы бойынша алған білімін ары қарай дамытуға баулу керек.

Математиканың мектеп курсындағы мәні оның көп қырлылығында, яғни негізгі объектілері нақты өмірге негізделгендігінде.

Сондықтан оқушылардың математикалық қабілетін қалыптастырып, қызығушылығын арттырып, шығармашылықпен жұмыс жасауға дағдыландырылуы керек.

Оқушылардың ой-өрісін, ойлау қабілетін дамытуда, пәнге деген қызығушылығын қалыптастыруда стандарт емес есептерді шығарудың маңызы зор. Стандарт емес есептер оқушылардың математикалық ойлау қабілетін дамытудың бірден-бір құралы болып табылады.

Қорыта айтқанда, математикалық қабілеттің қалыпсуы оқушының өзіндік ой қорытындысы мен белсенділігі де көрсетеді..

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. А.Н. Колмогоров Математика наука и профессия.- М:Наука,1988
2. Баймұханов Б. Математика есептерін шығаруға үйрету. - Алматы.: Мектеп, 1983.- 286
3. Л.М.Фридман, Е.Н.Турецкий Есепті ұалай шешіп үйренуге болады.-М.: Просвещение,1989.
4. Д.Пойа. Математикалық таным . – Москва, 1976. – 136
5. Т.А.Алдамұратов, Байшоланов. Математика: Орта мектептің 5 – сыныбына арналған оқулық. – Алматы: Атамұра. 2005. – 336б.
6. Т.А.Алдамұратова. Математика: Орта мектептің 6 – сыныбына арналған оқулық. – Алматы: Атамұра.2002. – 368б.
7. А. Әбілқасымова, К.Шойынбеков, М.Есенова, З.Жұмағұлова. Орта мектептің жаратылыстану - математика бағытындағы 10 - сыныбына арналған оқулық. – Алматы: “Мектеп”. 2006. – 184б.

8. Бартенев. Нестандартные задачи по алгебре.- Москва: Просвещение, 1976. - 95с

УДК 796

ОСОБЕННОСТИ САМОСТОЯТЕЛЬНЫХ ЗАНЯТИЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРОЙ СТУДЕНТОВ

Домбровский Вячеслав Иванович

Кандидат педагогических наук, доцент

УО «Брестский государственный университет имени А.С. Пушкина»

Брест, Республика Беларусь

Аннотация. В статье рассматривается проблема выбора средств физического воспитания в зависимости от индивидуальных особенностей организма (вес, возраст, пол, заболевания и т.д.) самостоятельно занимающихся физической культурой студентов.

Ключевые слова. Средства физического воспитания, индивидуальные особенности, физическая культура.

Постановка проблемы. Сохранение и укрепление здоровья студенческой молодежи, повышение уровня её физической подготовленности и трудоспособности являются важнейшей социальной задачей. В реализации данной задачи важную роль играет физическая культура. Одна из актуальных проблем повышения двигательной активности студентов – поиск оптимального использования средств физического воспитания в зависимости от индивидуальных особенностей организма. Основными факторами, влияющими на выбор средств физического воспитания, являются пол, вес, предрасположенность к заболеваниям и т.д.

Задачи исследования:

- изучить выбор средств физического воспитания в зависимости от индивидуальных особенностей организма самостоятельно занимающихся студентов;
- проанализировать приоритетность самостоятельных занятий физическими упражнениями.

Объект исследования – самостоятельные занятия студентов физическими упражнениями.

Методы исследования: анализ научно-методической литературы, опрос, анкетирование, статистическая обработка материала.

Организация исследования. Исследования проводились на факультете иностранных языков Брестского государственного университета имени А.С. Пушкина в период с января 2018 по январь 2019 года.

Полученные результаты исследования. Для выяснения применения средств физического воспитания самостоятельно занимающимися, в зависимости от индивидуальных особенностей организма студентов, нами был проведен анкетный опрос и многократные беседы на занятиях. Результаты исследований способствовали выявлению используемых средств физического воспитания в зависимости от индивидуальных особенностей занимающихся физическими упражнениями. По результатам проведенного

исследования выявлено, что существует определенная зависимость выбора средств от индивидуальных особенностей организма.

Для выяснения применения средств физического воспитания самостоятельно занимающимися, в зависимости от индивидуальных особенностей организма, нами был проведен анкетный опрос и многократные беседы на занятиях.

Наиболее часто используемыми средствами физической культуры у занимающихся самостоятельно являются упражнения циклического характера (бег, ходьба, плавание и т.д.). В наших исследованиях их используют 70% занимающихся. Высокий процент использования именно этих средств объясняется тем, что циклические упражнения естественного характера поддерживают общую выносливость, что положительно влияет на работоспособность человека [1, с. 214].

Важное место в самостоятельных занятиях занимают спортивные игры (волейбол, футбол, теннис), их используют 30% занимающихся. По 15% занимает атлетизм у юношей и шейпинг у девушек. Остальные виды занятий занимают около 35% от всех используемых средств физического воспитания. До 20% занимающихся используют оздоровительный бег.

В настоящее время существует несколько подходов к решению проблемы рационального использования средств в оздоровительной тренировке. Часто студентам, имеющим отклонение в здоровье, рекомендуют, в связи с профилактическим эффектом физической тренировки, применять упражнения умеренной интенсивности аэробного характера, способствующие улучшению работы дыхательной системы, системы кровообращения и развитию аэробных возможностей организма. В этой связи, как правило, рекомендуют использование в занятиях циклических упражнений (ходьба, бег, езда на велосипеде, плавание, ходьба на лыжах), вовлекающих в работу 1/5–1/2 мышечной массы. Однако данные наших исследований доказывают использование занимающимися упражнений как аэробного, так и анаэробного характера, без определенного разделения.

Такого же мнения придерживается ряд авторов, утверждая, что для повышения работоспособности необходимо совершенствовать различные виды выносливости (общей, скоростно-силовой, скоростной), не ограничиваясь упражнениями одной направленности.

Нашими исследователями установлено, что существует определенная зависимость выбора средств от веса тела занимающихся. Так, студенты с излишним весом предпочитают заниматься, в большинстве случаев, ходьбой, плаванием, отдельными видами спортивных игр, стретчингом, некоторые используют образ жизни по системе Иванова и другие менее известные средства физического воспитания. Занимающиеся с недостаточным весом чаще используют атлетическую гимнастику, бег, спортивные игры, аэробику. Причем, в зависимости от пола, популярность использования средств физического воспитания значительно отличается.

Относительно предрасположения к определенным заболеваниям или же перенесенных заболеваний, в большинстве случаев студенты придерживаются рекомендаций врача.

Выводы и перспективы дальнейших разработок в данном направлении:

- Преимуществом самостоятельных занятий является свобода выбора средств физического воспитания с учетом индивидуальных особенностей организма занимающегося;

- Большинство опрошенных обращало внимание на отсутствие в литературе рекомендаций по выбору средств самостоятельно занимающимися в зависимости от индивидуальных особенностей каждого;

- Отсутствие у занимающихся должного уровня знаний и навыков по выбору средств физического воспитания в зависимости от индивидуальных особенностей организма.

Исходя из этого, существует необходимость создания такого звена в физическом воспитании, которое бы являлось переходным от занятий групповых к занятиям самостоятельным, повышало образовательный уровень занимающихся и позволяло бы более эффективно использовать средства физического воспитания.

В статье рассматривается проблема выбора средств физического воспитания в зависимости от индивидуальных особенностей организма (вес, возраст, пол, заболевания и т.д.) самостоятельно занимающихся физической культурой студентов.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Бальсевич, В.К. Физическая культура для всех и каждого / В.К. Бальсевич. – Минск : Физкультура и спорт, 1999. – 314 с.

ОТБАСЫ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ– ТӘРБИЕ БАСТАУЫ

Кенжеханова Индира Абди-Ахметовна

Саттар Ерубасов атындағы №24 ІТ мектеп-лицейі

Шымкент, Қазақстан

Аннотация: Бұл мақалада Қазақстан Республикасындағы отбасылық саясат, оның құндылықтары мен маңызына ерекше мән берілген. Ұлттық құндылықтардың бастауы – отбасы. Технологияның дамып, әлемдік жаһандану үдерісі кезінде білім беру жүйесіне ұлттық инновацияны енгізу керектігін көпшілік мойындап отыр. Қоғамға қызмет ететін болашақ жеткіншектерге сапалы білім мен өнегелі ұлттық тәрбие беру – ұстаздар қауымының басты парызы. Ұлттық тәрбиені ұлттық сана-сезімі жоғары болашақ маман жастарды тәрбиелеуге негізделген білім беру жүйесінің құрамдас бөлігі ретінде қарауға болады. Ол үшін ұлттық сана-сезімі қалыптасқан, ұлттық мүдденің өркендеуіне үлес қоса алатын, ұлттық құндылықтар мен жалпыадамзаттық құндылықтарды өзара ұштастыра алатын толық кемелді, ұлтжанды тұлғаны тәрбиелеуді мақсат етіп алуымыз жөн.

Кілттік сөздер: ұлттық салт-дәстүр, отбасы тәрбиесі, Халықаралық отбасы күні, ұрпақ тәрбиесі, отбасылық құндылықтар, ұлтжандылық рух, рухани құндылықтар, ұлттық өнеге, ұрпақ тәрбиесі, ұлт болашағы

Отбасы - ұлттық салт-дәстүрлердің қайнар көзі, тұлғаны азамат етіп қалыптастыратын ортасы. Отбасы тәрбиесі - бұл жалпы тәрбиенің ең басты бөлігі. Адам бойындағы таза қасиеттердің пайда болып қалыптасуында отбасылық ықпалдың алатын орны ерекше. Ал әр халық ұрпақ тәрбиесінде өзіндік ерекшеліктері арқылы отбасы тәрбиесінің өзіне ғана тән мәдени құндылықтарын қалыптастырады, жетілдіреді.

15-мамырда бүкіл әлем жұртшылығы халықаралық отбасы күнін атап өтеді. 1993 жылдан БҰҰ Бас Ассамблеясының қарарымен бекітілген. Әлемдік қауымдастықтың бұл күнді ерекше атап өтуі отбасының қазіргі жағдайы мен оның қоғам өміріндегі және өскелең ұрпақ тәрбиесіндегі маңызына алаңдаушылық туғызуына орай жүзеге асып отыр.

2013 жылы Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығымен қыркүйек айының екінші жексенбісі Отбасы күні деп бекітілді. Бұл қадам қазақстандық отбасының оң

имиджін насихаттау арқылы өскелең ұрпақты отансүйгіштікке, ұлтжандылыққа тәрбиелеу мәселелеріне назар аударатын маңызды қадамдардың бірі екені рас.

Отбасылық құндылықтар – ұлттық құндылықтарды қалыптастырудың негізі. Мемлекеттік міндеттердің бірі - отбасылық құндылықтарды халық санасына сіңіре отырып, ұлттық құндылықтарды қалыптастырудың қайнар көзі, тәрбиенің бастауы, әр үйде балалар санасына ұлттық құндылықтарға деген көзқарастар жүйесін сіңіретін отбасыға мән мен маңыз беру.

Ал, жыл сайын елімізде өткізілетін «Мерейлі отбасы» байқауы ең үлгілі отбасыларды насихаттап отыруды дәстүрге айналдырды. Мұндағы отбасылық құндылықтар отбасының қалыптасуына, қоғамның дамуына тікелей байланысты.

Отбасының ең маңызды қызметтерінің бірі – тәрбиелеушілік міндеті, оны қоғамдық тәрбиенің ең тиімді деген жүйесі де алмастыра алмайды. Оның негізгісі – баланы өмірге келтіру ғана емес, сонымен бірге оған әлеуметтік-мәдени ортаның құндылығын қабылдау, үлкен ұрпақтың тәрбиесін жас ұрпаққа жеткізу, бойына сіңірту, яғни балаларын өздерін қоршаған ортаға және қоғамға пайдалы азамат етіп өсіру әке-шешенің ең маңызды міндеті.

Отбасы - адам баласының алтын ұясы. Адамның өміріндегі ең қуанышты, қызық дәурені осы отбасында өтеді. Тұлға отбасында өмірдің мәнін, оның мақсаты мен міндеттерін, құндылықтарын игереді, басқалармен қарым-қатынас жасау дағдыларын, өмірлік ұстанымдарын қалыптастырады, өзін-өзі ұстаудың нормалары мен мінез-құлқын реттеудің өлшемдерін меңгереді.

Отбасылық құндылықтар – ұлттық құндылықтарды қалыптастырудың негізі. Әр көкірегі ояу қазақ баласының ұлттық құндылықтарды меңгеруі оның отбасылық құндылықтарды меңгеруінен басталады. Ұлттық құндылықтар және отбасылық құндылықтар барлық әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдардың зерттейтін негізгі мәселелерінің бірі болып табылады.

«Біздің қоғамда отбасы әрқашанда рухани және мәдени дәстүрлердің сақтаушысы, түрлі буындар арасын жалғастырушы болды және солай болып қала бермек. Отбасы күні біздің қоғамымызда руханилықты, өнегелілікті нығайтуға, ерлі-зайыптылар жауапкершілігінің маңыздылығын сөзсіз мойындауға ықпал етеді», - деген болатын Нұрсұлтан Назарбаев.

Елбасы: «Егер жаңғыру елдің ұлттық-рухани тамырынан нәр ала алмаса, ол адасуға бастайды» деп ұлттық жаңғырудың негізгі алғышарттарын айқындап берді.[1]

Еліміздің тарихымен бірге жалғасып келе жатқан рухани байлықтардың бірі - отбасы құндылықтары. Біздің рухани құндылықтарымыздың негізі отбасылық дәстүрімізде жатыр. Демек, көне дәуірлерден бастау алатын, өзінің тарихи тәжірибесінен, игі салт, ізгі дәстүрлерінен мүлдем қол үзген қоғамда жаңғыру немесе жаңару мүмкін емес. Халқымыздың осындай тамыры терең кеткен, тарихымен бірге жалғасып келе жатқан рухани байлықтарының бірі отбасы дәстүрлері мен құндылықтары. Тіпті біздің рухани құндылықтарымыздың негізі де осы отбасылық дәстүрімізде жатыр десек қателеспеспіз.

Тұлға отбасында өмірдің мәнін, оның мақсаты мен міндеттерін, құндылықтарын игереді, басқалармен қарым-қатынас жасау дағдыларын, өмірлік ұстанымдарын қалыптастырады, өзін-өзі ұстаудың нормалары мен мінез-құлқын реттеудің өлшемдерін меңгереді.

Біз жас ұлтпыз. Еліміздегі орташа жас – 35. Бұл біздің адамдық әлеуетімізді сақтауға, әлемде өзіміздің дұрыс орнығуымызға зор мүмкіндік береді. Бүгінгі күні алға жылжуға бізде жақсы негіз бар.

Біздің жастарымыз оқуға, жаңа ғылым-білімді игеруге, жаңа машықтар алуға, білім мен технологияны күнделікті өмірде шебер де тиімді пайдалануға тиіс. Біз бұл үшін барлық мүмкіндіктерді жасап, ең қолайлы жағдайлармен қамтамасыз етуіміз керек.[2]

Қазақ халқының ұлттық тәрбиесі – әлемде теңдесі жоқ тәрбие. Жалпы «ұлттық» деген сөздің астарында елге-жерге, тілімізге, дінімізге деген құрмет жатыр. Балабақша, мектептерге ұлттық тәрбие енгізу арқылы біз ұлтжанды, парасатты ұрпақ өсіретініміз айдан анық. Рухы асқақ, іргесі берік ел боламыз десек, ең бастысы, ұрпақ тәрбиесі мен біліміне сергек қарауымыз қажет. Бұл жөнінде Абай атамыз: «Балаға мінез үш алуан адамнан жұғады: бірінші – ата-анасынан, екіншісі – ұстазынан, үшіншісі – құрбысынан», – деген екен.

Рухани түрлену, жаңғыру – ұлтымыздың ғасырлар бойы сақталған салт-дәстүрін, тәлім-тәрбиесін, құндылығы мен рухани байлығын қолға алып, дәріптеу деген сөз. Біз нәзікжандыларымыздың иманы және арын сақтаумен бірге, қоғамдағы рөлі мен беделін көтеру үшін де жұмыстар жүргізуіміз тиіс.

Халқымызда «Отан отбасынан басталады» деген пікірі қай дәуірде болсын өзгермеген, өзгермейді де. Елбасы, Тұңғыш Президентіміз Н.Ә.Назарбаев «Отбасы – Қазақстан қоғамының дінгегі, экономикадағы, мәдениеттегі, әлеуметтік саясаттағы барлық жаңа жетістіктерінің негізі» деп барлық игіліктердің көзі, бастауы отбасы екендігіне ерекше мән берген.

Тәуелсіздік жылдарында отбасы құндылықтарын нығайту бағытында қыруар шаруа атқарылды. Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаевтың бәсекеге қабілетті ұлт, бақытты отбасы, саналы да білімді ұрпақ қалыптастыруға бағытталған сындарлы саясатының нәтижесінде ана мен баланы қолдау бойынша бағдарламалық құжаттар, гендерлік теңдікті сақтау стратегиясы қабылданып, мемлекеттік деңгейдегі отбасылық саясатта тұтастай жүйе қалыптасты. Басқасын айтпағанда көп балалы отбасыларды әлеуметтік қорғау бағытындағы мемлекеттік жәрдемақы түрлерінің әр жыл сайын артып, көптараптың келе жатқанын аңғару қиын емес.

Ең бастысы, тәрбиенің негізі отбасыдан, ананың сүтінен, әкенің қамқорлығынан басталатынын ұмытпағанымыз жөн. Біз ата-бабаларымыздың ұлттық тәжірибесін пайдалана отырып жастарға отанды, елін құрметтеуге, адал еңбекке, адамгершілікке, білім алуға, өмірге бейімделу сияқты ізгі қасиеттерге тәрбиелеуіміз қажет. Өз отбасында жақсы тәрбие алған ұрпақ, ата-ананың ғана бақыты емес, еліміздің, отанымыздың келешегі дер едім. Ұлдың тәрбиесі-әкеде, қыздың- тәрбиесі анасында.

Бала құқығын қорғау және тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимыл мәселесіне басымдық беруіміз қажет...

Біз зорлық-зомбылықтан зардап шеккен балалар мен олардың отбасын қорғау жөнінде толыққанды бағдарлама әзірлеуіміз қажет.[3]

Ұлттық өнегені бойына сіңіруде қазақ халқы намысты оятып, жаманнан алшақтатып, обалдан сақтандырып, «ұят болатынын», «жаман болатынын», «обал болатынын» айтып отырудан еш жалықпаған. Осы өсиеттер арқылы өмір бойына жететін өнегені бойына сіңіруге тырысқан екен. Қазақ халқы баласын, оның ішінде қыз балаларын тәрбиелеуге зор жауапкершілікпен қарай отырып, қырық үйден тыйым да жасап отырған. Бұл әрекеттердің барлығы да отбасыдан бастау алатынын жақсы білеміз.

Ал Елбасымыз Н.Ә. Назарбаевтың «Шығыс халықтарының арасында, жалпы мұсылман елдерінде әйел затын бөлекше бағалайтын, қарындасты қатты қастерлейтін халықтың бірі де, бірегейі де — біздің қазақ», — деп айтқаны сөзімізге дәлел.

Бүгінде отбасылық өмір салтының құлдырап, құнсыздануы жалпы әлемдік тенденцияға айналып отырғандығы шындық.

Негізінде ажырасулардың деңгейі бойынша алғашқы ондыққа енетін елдердің басым бөлігі экономикасы дамыған Еуропа елдері екен. Зерттеушілер тіпті дәстүрлі

құндылықтарын берік ұстанатын мұсылман елдеріне де бұл індеттің кең тарай бастағанын айтады.

Өкінішке орай, қазіргі қазақ қоғамында отбасы құндылықтары құлдырауға ұшырап жатқанын көріп қалатынымыз ащы да болса шындық. Қазіргі уақытта жастарымыздың көзқарастары, өмірлік ұстанымдары, қоршаған ортаға әсері, әлеуметтік бағыттары қоғамды ойландыратыны рас...

Статистикалық көрсеткіш бойынша Қазақстанда неке құрған әр үш отбасының біреуі ажырасады екен. Ресми мәліметтерге қарағанда, қалалық жерлердегі ажырасу деңгейі 40 пайыз болса, ауылдық жерлердегі ажырасу деңгейі 27 пайызға жеткен. Ажырасулардың 40%-ы алғашқы бес жылда орын алатындығы да ойландырады. Соңғы бес жылда еліміздегі тіркелген некенің саны азайып, ажырасулардың саны көбейген.

Біз көтеріп отырған қыз балалардың тәрбиесі бүгінгі таңда өте өзекті болып отыр. Біз нәзікжанды жастарға өзінің ұлттық мәдениетін сақтай отырып жеке тұлға болып қалыптасуы мен ұлттық және тарихи құндылықтарына адал болуға тәрбиелейтін кездесулер мен дәрістерді жиі ұйымдастырып отырсақ.

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев «Жаңғыру атаулы бұрынғыдай тарихи тәжірибе мен ұлттық дәстүрлерге шекеден қарамауға тиіс. Керісінше, замана сынынан сүрінбей өткен озық дәстүрлерді табысты жаңғыртудың маңызды алғышарттарына айналдыра білу қажет», деп атап көрсетті.[1]

Ұрпақ тәрбиесі – ұлт болашағының кепілі. Әр бала атаның қанымен, ананың сүтімен келетін туа бітті қасиеттер сияқты ұлттық рухани құндылықтарды да ең алдымен отбасында ата-ананың тәрбиесімен бойына сіңіретіні анық.

Ендеше ұлттық тәрбие – ұлт болып ұйысудың, ел болып ертеңге нық қадам басудың негізі болмақ. Әр ұлттың өсіп-өнуі ұлттық сана мен тектілікке байланысты екенін де ұмытпағанымыз жөн.

Қазақ елінің болашағын айқындайтын, оны тұрақты даму деңгейіне көтеретін бірден-бір құндылық – жас ұрпақты отаншылдық, ұлтжандылық рухта тәрбиелеу. Ендеше, қазақстандық жаңа білім үлгісі осыдан бастау алып, жас ұрпақты білімді және сол білімді ұтымды пайдалана алатын іскер, білгір де, білікті етіп өсірумен қатар, оның адамгершілік болмысын, ішкі жан дүниесін, азаматтық тұлғасын, халықтық қасиеттерін дұрыс және орнықты түрде қалыптастыру болмақ.

Әйел - бесік иесі. Демек, әйелдің жайы түзелмей, бесігіміз түзелмейді, бесігіміз түзелмей еліміз толық түзелмейді. Сондықтан, қыздарды өнегелікке тәрбиелеу қазіргі уақытта өзекті мәселелердің бірі болып қала бермек. Бүгін қыздар өнегелі тәрбие алса, ертең ұрпақ тәрбиелейтін қазақтың дана аналарына айналары сөзсіз. Міне, біз сөз етіп отырған "Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру" бағдарламасы негізінде қолға алынған іс шаралар ары қарай да жалғасын табады деп сендіреміз.

Отбасында адам бойындағы асыл қасиеттер жарқырай көрініп, қалыптасады. Отанға деген ыстық сезім – жақындарына, туған-туысқандарына деген сүйіспеншіліктен басталады. Сол себепті де біз отбасын Отанның кішкентай бір бөлшегі ретінде қарастырамыз.

Қазақстан – күллі түркі халықтарының қасиетті «Қара шаңырағы». Бүгінгі қазақтың сайын даласынан әлемнің әр түкпіріне тараған түркі тектес тайпалар мен халықтар басқа елдер мен өңірлердің тарихи үдерістеріне елеулі үлес қосты.

Төл тарихын білетін, бағалайтын және мақтан ететін халықтың болашағы зор болады деп сенемін. Өткенін мақтан тұтып, бүгінін нақты бағалай білу және болашаққа оң көзқарас таныту – еліміздің табысты болуының кепілі дегеніміз осы.[4]

Отбасылық саясатты қалыптастыруда, жетілдіруде атқарылатын шаруалар әлі көп. Отбасылық құндылықтарды насихаттау және көп балалы отбасыларды ынталандыру

бағытындағы жәрдемақы түрлерін әр кезеңнің талабына сай жетілдіріп отыру мемлекеттік маңызды мәселе.

Ұлттық тәрбие туралы идея бүгінгі күн талабы мен өмірлік қажеттіліктен туындап отыр. Қазақ елінің әлемдік кеңістікте өз жолын таңдауы әрбір қазақтың емін-еркін өмір сүруінің кепілі. Ол сөзсіз ұрпақтар қамы деген ұғыммен үндеседі. Ел болу, мемлекет құру сонау түркі заманынан желісі үзілмей келе жатқан ұлттық арман-аңсар. Ел болу – болашаққа ашылған даңғыл жол. Сол болашаққа ашылған даңғыл жолды ұлттық тәрбие арқылы жүруді үйренсек, ешкімнен кем болмайтынымыз анық.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Н.Ә. Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы, 12 сәуір 2017 ж.
2. Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «"Қазақстан-2050" Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты», 2012 ж., 14 желтоқсан.
3. Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі" , 2019ж., 2 қыркүйек.
4. Н.Ә. Назарбаев «Ұлы даланың жеті қыры», 2018 ж., 21 қараша.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НАРОДНЫХ ТРАДИЦИЙ В ФИЗИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ СТУДЕНТОВ

Михайлова С.Н.

кандидат педагогических наук, профессор
Казахской Национальной академии искусств имени Т. К.Жургенова
Алматы, Казахстан

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы приобщения студенческой молодежи к народным традициям путем применения народных игр и видов спорта в процессе занятий по физической культуре.

Ключевые слова: здоровый образ жизни, студенты, народные игры, духовные ценности, народные традиции.

Здоровье людей относится к числу глобальных проблем, которые имеют жизненно-важное значение не только для отдельного человека, но и для всей страны. Здоровье населения является важным интегральным показателем социально-экономического благополучия любого государства и индикатором потенциальных возможностей общества. Сохранение и укрепления здоровья подрастающего поколения имеет особо важное

значение, так как по большому счету, речь идет о генофонде, а значит о будущем любой нации.

В то же время, в результате проведения социологического опроса выявлено, что среди основных жизненных ценностей у наших школьников и студентов здоровье занимает лишь 4 место. На вопрос анкеты: «Можно ли считать культурным человеком того, кто не заботится о своем физическом состоянии, часто болеет?» - 24% студентов ответили: «да», «конечно можно» и 50,0% ответили «нельзя». Отсюда следует вывод, что среди студенческой молодежи должна постоянно проводиться разъяснительная работа, что физическая культура есть часть общей культуры и мы должны добиваться того, чтобы студенты прониклись мыслью и заботой о своем физическом состоянии и здоровье. Студенты должны понять, что пришло время, когда любому предприятию не выгодно держать больного специалиста.

Здоровье не всегда является главной ценностью в самосознании студентов.

Правительство Республики Казахстан уделяет серьезное внимание вопросам формирования здорового образа жизни, повышения роли физического воспитания в жизни студентов. Принят закон Республики Казахстан «О физической культуре и спорте» от 2016 года, подписанный президентом Н.А. Назарбаевым /1/. В данном законе отмечается, что обязательные занятия по физическому воспитанию должны проводиться в высших учебных заведениях не менее 4-х часов в неделю на 1-2 курсах обучения.

Правительство Республики Казахстан считает формирование здорового образа жизни делом государственной важности. В свою очередь педагоги-практики должны изыскивать рациональные пути и современные подходы по формированию осознанных потребностей студентов в систематических занятиях физической культурой и спортом и здоровом образе жизни.

Одним из приоритетных направлений в физическом воспитании студентов, по нашему мнению, является приобщение молодежи к национальным традициям.

В настоящее время в Казахстане наблюдается повышенный интерес к истории своего народа, к завоеваниям культуры предков, ведется активная борьба за сохранение, реставрацию различных традиций, обрядов, духовных ценностей национальной культуры. В связи с этим формирование здорового образа жизни студентов должно включать и применение национальных средств физического воспитания.

Народные игры являются органической составной частью общественного воспитания. Казахские национальные подвижные игры возникли и совершенствовались в различные исторические эпохи. Народные игры имеют большое воспитательное и эстетическое значение. Они способствуют физическому и духовному развитию подрастающего поколения. В играх передаются лучшие традиции и ценности народа. С давних времен в них ярко отражался образ жизни людей, особенности быта и труда, национальные представления о чести, смелости, мужестве, физической силе и ловкости.

Казахи всегда уважали обычаи, нравы, ценили духовное начало. Здоровый образ жизни, нравственные нормы, уважение общественных устоев – вот те ценности, которые всегда были присущи казахскому народу.

Традиционная система физического воспитания казахского народа складывалась на протяжении многих веков. Средства, методы и формы физического воспитания подрастающего поколения соответствовали укладу жизни. С самых ранних лет дети казахов-кочевников приучались к суровой кочевой жизни, приобретали физическую закалку.

Одним из основных средств физического воспитания казахской молодежи была верховая езда. Казахи издавна славились ловкими наездниками и это искусство они приобретали с самого раннего детства, участвуя во все возможных играх и упражнениях, связанных с верховой ездой.

Любимыми развлечениями казахов были скачки («Байга») и различные конные состязания и игры: борьба всадников за овладение тушей козла («Кок-пар»), борьба двух всадников с копьями («Сайыс»), единоборство двух всадников («Адарыспак»), поднимание на скаку монеты, лежащей на земле («Кумисалу»).

Среди детей и молодежи казахского народа было распространено большое количество других физических упражнений и состязаний. Особой популярностью среди казахов пользовалась борьба казакша-курес. Ни один праздник не проходил без этого интересного состязания. Проводились и другие соревнования, такие как стрельба из лука («Жамбы ату»), пеший кросс («Жакыу-жарыс»), метание палки на дальность («Таяк-жугурту»).

Участниками многих соревнований были дети. Начиная с 6-7 летнего возраста, они уже наравне с взрослыми принимали участие в конных скачках /2/.

Среди казахского и кыргызского народов было распространено большое количество самобытных физических упражнений и состязаний, которые способствовали развитию силы, ловкости, выносливости, формированию разносторонней физической подготовки молодежи /3/.

Подвижные национальные игры многочисленны, но до наших дней сохранились наиболее интересные и практичные из них.

В настоящее время известно более 40 национальных казахских игр. Среди них есть такие, которые включают в себя метание, прыжки, бег, борьбу и другие виды физических упражнений. Многие содержат элементы спортивных игр, а отдельные имеют даже военный характер. Национальные игры в последнее время стали применяться на занятиях по физическому воспитанию. Особой популярностью среди студентов пользуются следующие игры: «Айголек» (Раскуйте цепи), «Асык», «Адасқан оқ» (Шальная пуля), «Бес тас» (Пять камешков).

Применение на занятиях подвижных национальных игр способствует не только улучшению физической подготовки студентов, но и повышает интерес к занятиям по физическому воспитанию.

Отрадно отметить, что большинство соревнований в силе, ловкости, выносливости у народов Казахстана проводятся в дни празднования «Наурыз» - праздника весны и труда. «Наурыз» - древний праздник, тысячелетиями о нем создавали песни и поэмы. Его с нетерпением ждали, любили и почитали. А сейчас народные традиции возрождаются с новой силой. В дни празднования «Наурыз» молодежь активно участвует в состязаниях по борьбе казакша-курес, по перетягиванию каната, подниманию гири, в подвижных играх. Соревнования по национальным видам спорта отличаются исключительной зрелищностью и являются мощным средством приобщения молодежи к систематическим занятиям физическими упражнениями и спортом.

Таким образом, применение национальных подвижных игр, упражнений и состязаний в процессе физического воспитания студентов способствуют формированию здорового образа жизни и возрождению национальных ценностей, традиций, в идеалах которых заложены основы нравственного здоровья нации.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Закон Республики Казахстан от 2016 года «О физической культуре и спорте» от 3 июля 2014 года № 228-V.
2. Асарбаев А.К. Физическое воспитание в школах дореволюционного Казахстана // Вестник физической культуры. - 2001. - №2. - С.42-48.
3. Анаркулов Х.Ф. Факторы, влияющие на развитие и здоровье детей древних кыргызов // Физическая культура и кокурентноспособность страны: материалы междунар. науч.-практ. конф. - Алматы, 2010. - С. 54-57.

«Төрле, құтты Жаңа жыл! »

Болатбаева Зергул Муратбековна

Тәрбиеші

Түркістан облысы Сайрам ауданы Ақсукеңт ауылы «Күншуақ»
бөбекжай балабақшасы

Жүргізуші: Қош келдіңіз бүгінгі Жаңа жыл кешімізге,
Жаңа табыс тілейік ісімізге.
Келе жатқан Жаңа жыл құт әкелсін,
Мына отырған барша жан бәрімізге.
Кел, Жаңа жыл! Төрле – төрле жеріме,
Құт – береке боп келгейсің еліме!
Үміт артып армандарға аяулы,
Шаттығыңа бөлегейсің мені де.

Жүргізуші: - Армысыздар құрметті жиналған ата-аналар, балабақша ұжымы және сүйікті де сүйкімді бүлдіршіндеріміз! Сіздерді келе жатқан Жаңа жыл мерекесімен шын жүректен құттықтаймын! Сіздерге мықты денсаулық, қажымас қайрат, өмірлеріңізге шаттық, ауызбіршілік, жұмыстарыңызға табыс, мерекелік қуаныш тілеймін. Жаңа жыл құтты болсын! Бүгінгі шырша тойымызда да көптеген қызықты әндер де билерде күтпеген таңғажайып оқиғалар болуы мүмкін.

Жүргізуші: - Ой, балалар, ұйықтап жатқан кімдер болды екен?

Балалар: - Аюлар.

Жүргізуші: - Аюдың балалары, қонжықтар ғой. Балалар, бүгін бізде қандай мереке болып жатыр?

Балалар: - Жаңа жыл мерекесі.

Жүргізуші: - Балалар сендер білесіңдер ме, аюлар қыс бойы ұйықтайды. Ұйқыға кетпей жатып оларды қонаққа шақырайық. Бізбен бірге Жаңа жыл мерекесің күтіп алсын.

Би: « Қонжықтар »

Жүргізуші: - Жарайсыңдар. Қонжықтар, бізбен бірге Аяз атаны күтіп алуға қалай қарайсыңдар? Қуанышты боламыз. Мүмкін, Аяз атаның сендерге арналған сыйлықтар бар шығар? Қараңдаршы балалар, айналаға. Сондай әдемі, өздерінде әдемі болып кетіпсіңдер. Шыршамызда әсем безендірілген. Балалар, мына шыршамыз көңілсіз тұрған сияқты ғой. Қане, сиқырлы сөздерімізбен оның шамдарын жарқыратайық! Келіңдер.

Шырша шамын жағайық,

Жаңа жыл тойын ашайық.

1,2,3 шырша шамы жарқыра.

Балалар: Шырша шамы жарқыра. (жанады)

Жүргізуші: Жарайсыңдар. Ал енді балалар, шыршамызға арналған тақпақтарымызды айтып берейік.

Әдемілеп біз ілген,
Ойыншықтар тізілген.

Мерекеге келдік,
Тақпақ айтып бердік.

Қандай әсем шыршамыз,
Ән шырқайық баршамыз.

Ойыншықтар тізілген,
Шыршаны да көрдік.

Тамаша, тамаша,
Шыршамыз тұр жараса.

Келді міне жаңа жыл,
Қарсы алайық бәріміз.

Басында әсем жұлдызы,
Көз тоймайды қараса.

Күліп, ойнап, би билеп,
Ән салайық бәріміз.

Сіздердің қошеметтеріңізбен « **Жаңа жыл** » әнін қабыл алыңыздар!

Жүргізуші: -Ой, балалар, мен сыңғырлаған бір дыбысты естіген сияқтымын.
Сендер ше?

Балалар:- Иә.

Жүргізуші: - Ол не екен, балалар? Шырша жақтан естіліп тұр. Қанеки, жақындап барып, тыңдап көрейін. Балалар, бұл қоңырау екен. Бүгін, сендер шыршаға арналған әнімізді, тақпақтарыңды әдемілеп, дауыстап айтып бердіңдер. Сол себептен, шыршамыз өзінің сиқырын көрсетті. Бұл жәй қоңырауға ұқсамайды, шамасы сиқырлы қоңырау. Балалар сендер білесіңдер ме?

Жаңа жыл мерекесінде,
Не ойласаң жаңа жылда.
Орындалады бар арман,
Жаңа жылды сондықтан.
Күтеді барлық балақан.

Жүргізуші: - Балалар, бүгін Жаңа жыл мерекесінде көп ғажайыптар болсын деп армандаймын. Олай болса балалар, қоңырауды сыңғырлатып көрейін. Ой, балалар және бір дыбысты естідім. Сендерше?

Балалар:- Иә.

Жүргізуші:- Балалар, бұл дыбыс есік жақтан шығып тұр.(Есіктен Аққала кіреді).

Аққала:Қоңыраудың сыңғырын есітіп, сендерге келдім.

Жүргізуші:Ой, балалар, қарандаршы, бізге қонаққа Аққала келді.

Сәлеметсізбе, Аққала. Қош келдіңіз, төрлетіңіз.

Аққала: Мен қайда келдім? Сендерде қандай мереке болып жатыр?

Жүргізуші:- Балалар, бүгін бізде қандай мереке болып жатыр?

Балалар:- Жаңа жыл мерекесі.

Аққала:Сәлеметсіңдерме балалар, қонақтар! Жаңа жылдарыңыз құтты болсын! Мені таныдыңдар ма?

Мен балалар Аққаламын,

Қардан, мұздан жасалғанмын.

Мұрнымның орнында сәбіз,

Басыма киілген шелек.

Мен өзім сондай көңілді,

Жақсы көрем ән биді.

Жүргізуші:Әрине, таныдық. Ендеше отырып деміңізді алыңыз, мерекеміздің қонағы болыңыз. Балаларымыздың мерекеге жаттаған тақпақтарың тыңдаңыз.

Далада қар борайды,

Ақ мамыққа орайды.

Мұз болады қатады,

Жып – жылтыр боп жатады.

Жаңа жыл! Жаңа жыл!

Не әкелдің, сен бізге?

Бау-бақшаң толған гүл,

Төлдерің семіз бе?

Жаңа жыл, жаңа жыл,

Өлең де әзір, ән әзір,

Жасыл шырша жанында,
Жаңа жылда жаңа жыр.
Билеп барлық бала жүр.

Ойын да әзір, бәрі әзір.
Кел, Жаңа жыл, біздерге,
Кел, Жаңа жыл, Жаңа жыл!

Аққала: Рахмет, балаларым, жарайсындар. Сендердің арқаларыңда бір демалып қалдым. Мен ойын ойнағым келіп тұр сендермен. Ойпырмай, шыршаның жанында қар үйіліп қалыпты ғой. Олай болса балалар, алдымен өзімнің сыпырғыммен қарды жинап алайын. Міне, міне, сыпырып алдым. Ал, енді балалар осы қар түйіршіктерімен ойын ойнайық.

Жүргізуші: Болдыңыз ба? Ой-ой балалар, қар түйіршіктері мұз-мұздай, қолым тоңып кетті. Балалар қарды ұстау үшін бізге қолымызға не кию керек.

Балалар:- Қолғап.

Жүргізуші: - Әрине, қолғап. Бірақ қолғапты қайдан аламын.

Аққала: Сендерге сыйлыққа қолғаптар әкелдім. Міне.

Жүргізуші: Балалар, қолымызға әдемі қолғапты киіп, қар түйіршіктерін Аққалаға жинап береміз бе?

Балалар:- Иә.

Жүргізуші:- Олай болса Аққала, балаларға ойынның шартын өзіңіз түсіндіріп беріңіз.

Аққала: Ал балалар, ортамызды ашайық,
Думандатып ойын бастайық.

Ойын: « Кім көп қар түйіршігін жинайды? »

Аққала: Сендер шапшаң әрі қардың түйіршіктерін тез жинайды екенсіңдер. Мақтауға тұратын балалар екенсіңдер. Ал балалар, мені басқа балабақшада балалар күтіп отыр. Өзіммен бірге қар түйіршіктерінде ала кетейін. Қош болыңдар.

Балалар:Сауболыңыз.

Жүргізуші: Балалар,мерекеміздіәрі қарай жалғастырайық. Сикырлы қоңырауды сыңғырлатсам, мүмкін Аяз ата келіп,біздерге сыйлықтар таратып, мерекеміздің қонағы болар.

Жүргізуші:- Ой, балалар, мынау кім болды екен?

Түлкі:(Жарқын) Кім дегенің қалай? Ол ең әдемі, ең қу, ең мықты, ең шапшаң, ол мен – Түлкімін.

Жүргізуші: - Балалар, біз кімді күтіп отырмыз?

Балалар:- Аяз ата мен Ақшақарды.

Түлкі:Мен жәй жүрмін, Қояндардың ізінен түсіп келе жатқанда, қоныраудың сыңғырын есітіп келдім. Ал сендер қоянды көрген жоқсындар ма?Қояндардың іздері мені осы жерге алып келді.

Жүргізуші:А.....солай ма?

Түлкі:Жәй, менің қарным ашты (қарнын сипайды), ой айтып қойдым ғой.

Жүргізуші: Түлкі, саған ұят емес пе? Сен неге оларды қуалайсың?

Түлкі: Мен бәрібір оларды жеймін.Пай-пай! Мен қайда келдім өзі. Мына шыршаның кереметін-ай! Уйге алып кетсем бе!

Жүргізуші: -Сіз не істеп жатырсыз?Мерекеміз шыршасыз болмайды.

Түлкі: - Оған мән бермейді де шыршаны жұлуын тоқтатпайды.

Жүргізуші: -Біз «Жаңа жыл» мерекесін тойлап жатырмыз, тимеңіз біздің шыршамызға!

Түлкі: Сөзге мән бермей, былай дейді: Туу. Маңдайдағы терін сүртіп, тұрып. Мына шыршаның тамырының терең отырғызылғанын-ай, жұлынбайды ғой.

Қояндар да осы шыршаның айналасында жасырынып отыр. Көңіл-күйім жоқ.Сол себептен шыршаны шауып тастағым келіп тұр.

Жүргізуші: Ай, Түлкіжан, сен олай істемесің, ашуыңды бас, бүгін, Жаңа жыл мерекесі. Айналаңа қарашы, балаларымыз, шыршамыз әдемі, көңілді. Біздің мерекеміздің сыйлы қонағы бол. Балаларымыздың өнерлерін тамашала.

Түлкі: Жарайды. Олай болса, қояндарымды ортаға шақырып, оларды жемейтінімді айтайын.

Жүргізуші: Саған қалай сенеміз, сен түлкі емессің бе?

Түлкі: Бүгін маған сеніңдер. Ал, ұзын құлақ қояндарым, ортаға шығып, Жаңа жыл мерекесінде билеп көңілдеріңді көтеріңдер.

Жүргізуші: Ұзын құлақ қояндар, ортаға шығып, өздерінің кім екендеріңді таныстырып, бізбен бірге Аяз атаны және Ақшақарды күтіп алыңдар. Мүмкін сендерге де Аяз ата билеп бергендерің үшін, сыйлықтар береді.

Мен ұзын құлақ қоянмын,

Бәрін есітіп қаламын.

Аяз ата шанамен,

Келіп қалды алақай. **Би: « Қояндар »**

Түлкі: Алыс жерден шаршап, аяқтарым жаурап келгенде, көңілімді көтердіңдер. Рахмет сендерге. Ал енді мен жолға шығайын. Сауболыңдар.

Жүргізуші: Сауболыңыз.

Жүргізуші: -Балалар, бүгін бізге қонаққа кімдер келді?

Балалар: -Аққала, Түлкі.

Жүргізуші: - Дұрыс айтасыңдар. Балалар, бізде шыршамыз бар, әдемі киінген балаларымыз бар, ата - аналарымыз, көрермендеріміз де бар екен, енді, біздің жаңа жылдық мерекемізге кім жетпейді?

Балалар:- Аязата, Ақшақар.

Жүргізуші: Әрине. Олай болса балалар, бізде қонақ шақыратын сиқырлы қонырауымыз бар емес пе? Балалар қонырауымызды және бір рет сыңғырлатайық, мүмкін сол кезде біздің сыңғырлаған дыбысымызды есітіп Жаңа жыл мерекемізге келіп қалар. Балалар, мен бір дыбысты есітіп тұрмын. Балалар, бізге қонақ кележатқан сияқты, құлақ түрейік, кім екен? Қане, онда Аяз атаны, Ақшақарды ортаға шақырайық. Бар дауыспен шақырайық.

Балалар: Аяз ата ауууууу! Ақшақар ауууууу!(Бірнеше рет қайталайды)

(Музыка әуенімен Аяз ата мен Ақшақар кіреді).

Аяз ата: Есітіп жатырмын, есітіп жатырмын,

Келе жатырмын, келе жатырмын.

Жаңа жылдарыңмен,

Жаңа жылдарыңмен!

Балаларым, балғыным,

Өмір гүлім, шалғыным.

Тілегенім жыл бойы,

Сендердің ден – саулығың.

Амансың ба, ұлдарым,

Аппақ ару қыздарым?

Мен сендерге әкелген,

Құтты болсын жылдарың!!!

Ақшақар:- Сәлеметсіңдерме, балалар. Жаңа жылдарың құтты болсын!

Сүйсіндірер маңайды,

Ақшақармынарайлы.

Жалт - жүлтеткен жүзімнен,

Күміс сәулетарайды.

Ақшақармынаппақпын,

Қалайтынышжатпақпын.

Менсізқыстыңсәніжоқ,

Әнімін, жырмын, тақпақпын.

Аяз ата: - Балалар, біздерді таныдыңдар ма?

Балалар: -Иә. Аяз ата мен Ақшақар.

Жүргізуші:-Әрине таниды.Сәлеметсізбе, Аяз ата, Ақшақар. Қош келдіңіздер!
Келгендеріңізқандай жақсы болды. Біз сіздерді қатты сағындық, ұзақ күттік.Солай емес пе балалар?

Балалар: - Иә.

Жүргізуші: Балалар, ортамызға Аяз ата мен Ақшақар келді. Енді, мерекемізді әрі қарай жалғастырып, қонақтармен амандасайық.

Балалар:Сәлеметсіз бе, Аяз ата, Ақшақар.

Аяз ата:Сәлеметсіңдер ме балалар, қонақтар.Жаңа жылдарың құтты болсын!

Жүргізуші: Аяз ата, сіздералыс сапардан келдіңіздер, деміңізді алыңыздар. Өзіңізге арналған тақпақтарды отырып тыңдаңыз.

Кел, балалар, тақпақты,

Тақылдатып айтайық.

Аяз ата таң қалсын,

Сыйлық алып қайтайық.

Аяз ата келді,

Тамашаны көрді.

Риза болып қуанып,

Бізге сыйлық берді.

Ақ таяғын таянып,

Таңмен бірге оянып.

Аяз ата келіп тұр,

Ақ күпіге оранып.

Аяз ата келіп тұр,

Бізге сәлем беріп тұр.

Сақалының ұзыны-ай,

Кесіп алсам шіркін-ай.

Ақ қырауға малынған,

Сақалы да мұрты да.

Аяз ата сағынған,

Сәлем берді жұртыма.

Аппақ тонға оранып,

Базарлықты мол алып.

Келді алыс сапардан,

Аяз ата оралып.

Тамаша сый алып,

Келді Аяз атамыз.

Шаттанып, қуанып,

Шырқап ән айтамыз.

Қараңыз мынау шыршаға,

Неткен әсем көрікті.

Жаңа жылдық думанға,

Аяз ата келіпті.

Новый год! Новый год!

В гости елочка придет.

Дед мороз и зайчик,

Принесут подарки!

Аяз ата, Ақша қар!

Келіңіздер ортаға.

Сақалы аппақ күмістей,

Тістері аппақ күріштей.

Біз сіздерді сағындық,

Асыға күттім қаншама.

Қызыл ала шапанды,

Сағындым Аяз атаны.

Аяз ата: Жарайсыңдар балалар, өнерлі екенсіңдер! Өркендерің өссін!

Жүргізуші: - Иә, ата, балаларымыз шеттерінен өнерлі, тақпақты да, әнді де жақсы айтады. Олай болса, Аяз ата, өзіңізге арналған әнді қабыл алып, балалармен бірге билеңіз.

Ән: « Аяз ата »

Аяз - Ата: Мені бүгін бір қуанып, алыс жерден шаршап келгенде көңілімді көтердіңдер. Барлықтарың да ақылды, әнші, биші екенсіңдер. Киген киімдерің қандай әдемі! Солай емес пе қызым?

Ақшақар: Иә. Ата, сіз көпте сиқырларды білесіз, бізге көрсетесіз ғой?

Аяз - Ата: Не көргің келеді?

Ақшақар: Ата, қарашы, мына әсем шыршада қаншама ойыншықтар бар. Осы ойыншықтардың арасынан мен ұлпақарларды таптым, оларды тірілтесің бе?

Аяз - Ата: Жарайды, сендердің тілектерің мен үшін заң. Олар аппақ, мұздай. Қане менің сиқырлы таяқшам. Таяқшаны бір сілтесем тілектерің орындалады.

Жасыл шырша бұтағында,

Аппақ қыздар отыр.

Шыршадан сендер түсіндер,

Әсем биді билеңдер.

Ақшақар: Сендер кім боласыңдар қыздар?

Ұқсап ұлпа жүнге,

Жеңіл қонар жерге.

Ұлпа қармыз аппақ,

Шағылысып күнге.

Би: « Ұлпақарлар»

Жүргізуші: Қыздарыңыз мың бұралып билейді екен, рахмет Аяз ата. Аяз ата, балаларға және қандай сиқыр көрсетесіз.

Аяз - Ата: Балалар, мен сендермен ойын ойнағым келіп тұр. Сол үшін өзіммен бірге кішкентай шыршаларымды ала келдім. Ойынның шартын түсіндірейін.

Ойын: « Ойыншықтарды шыршаға кім тез іледі? »

Аяз ата: Әә не дейін, Жаңа жылдың осынау шаттықты кешінде бірі жеңілді, бірі жеңді деп айту маған да оңай емес. Дегенмен бүгін бірлік пен достық жеңсін. Мен өзімнің осы уақытқа дейінгі жолымда тек Ақшақарымды алып сапарлап жүретін едім. Енді қарап тұрсам, бәрі басқаша екен. Ендігі жылдан бастап мен көмекшілерімді еріте келемін. Бірақ жарысу мақсатында емес, бірігіп өнер мен қызықтар көрсетіп, Жаңа жылдың жаңа күнін тойлатуға келемін.

Жүргізуші: Әрине Аяз ата, сізді жыл бойы балаларымыз қатты сағынып, сыйлықтарын алу үшін күтеді.

Аяз ата: Е, керемет десеңші, қандай көңілді, мынадай шырша тойында қалай сендергесыйлық таратпасқа. Қызым Ақшақар, қапшықты әкеле ғой.

Ақшақар: Аяз ата, қапшық жоқ?

Аяз ата: Ай, ай кәрі басым-ай, сыйлықтарымды тастап кетіппін. Енді не істесем екен?

Жүргізуші: Аяз ата енді не істейміз, балаларымыз мерекеден сыйлықсыз қайтыды ма?

Аяз ата: Әрине, жоқ. Балалар сендер сиқырды жақсы көресіңдер ғой. Олай болса Ақшақар қызым, маған тамақ пісіретін кастрюлькімді әкеліп берші, балалармен бірге сыйлық дайындаймын. Бәріміз бірге сиқырлы сөз айтайық. Тамаша. Енді біз жолға шығайық. Басқа да балалардың өнерін тамашалайық. Ал, балаларым, сендер өсе беріңдер, өркендей беріңдер. Аспандарың ашық болсын! Мерекелерің құтты болсын! Қош болыңдар! (қолдарын бұлап шығып кетеді.)

Балалар: Сауболыңыздар! Рахмет сіздерге!

Лимара: Жаңа жылда жол болсын!

Дурдана: Әрбір үйде той болсын!

Алтынай: Берекелі жыл болсын!

Мубийна: Ақ дастарқан мол болсын!

Барлығы бірге: Келе жатқан жаңа жылдарыңыз құтты болсын!

Жүргізуші: Айтқан тілектерің періштенің құлағына шалынсын. Құрметті, ата – аналар, балалар 2019 жаңа жылға арналған мерекеміз аяқталып қалды. Көріп тамашалағандарыңызға үлкен рахмет. Жаңа жыл құтты болсын! Отбасыларыңызға тек бақыт пен қуаныш әкелсін, сәбилеріңіздің күлкісі сіздерді әрдайым қуанта берсін!

Жүргізуші: Жүздеріңнен көрем шаттық арайын,
Болсын солай, әрбір күнің әр айың.
Тойларыңыз құтты болсын, балалар!
Тойларыңыз құтты болсын, ағайын!

«Дәрігер Айболитпен бірге саяхат»

Иманалиева Гульмира Боранбаевна
Тәрбиеші

Түркістан облысы Сайрам ауданы Ақсукуент ауылы «Күншуақ»
бөбекжай балабақшасы

Мақсаты: Балаларды ертегілер әлемі арқылы өмірге деген дұрыс көзқарасын, ой-өсірін, сөйлеу, тіл байлығын дамыта отырып, жаман әдеттен аулақ болуға үйрету. Балаларды мейірімділікке, адамгершілікке тәрбиелеу. Табиғат және денсаулық құндылықтарды туралы түсініктеме беру. Адам денсаулығына табиғаттың пайдасын түсіндіре отырып, оны қарауға аялауға үйрету. Мақал- мәтел арқылы балалардың бойындағы қабілетін дамыту, сахналық мәдениетін қалыптастыру.

Жүргізуші: Армысыздар қадірлі де, құрметті қонақтар, қадірменді көпшілік. «Дәрігер Айболитпен бірге көңілді саяхат» атты ертегілігімізге қош келдіңіздер! Тыңданыздар, Тыңданыздар, мұнда назар аударыңыздар! Бүгін бізде қонақта ертегілер елінен келген қайырымды Дәрігер Айболит.

- **Оған емделуге келеді :** Аю, Тулкі, Қасқыр тіпті барғой кірпіде, аңдардында түр-түрі, (Аңдар аурып, бірі басын, бірі тісін, бірі ақсап, әуен ырғағымен залға кіріп отырады.) Еңтігіп, жүгіріп, Айболит жан-жағына қарап кіреді.

Айболит: Сәлеметсіздерме! Аңдар, мен дәрігер Айболит боламын. Ох, аңдар мен орманды, даланы кезіп, әрең үлгірдім. Мұнда кім ауырды? Мен оны тез емдеймін. Сендерде тұмау ма?

Аңдар: -Жоқ!

Айболит: Соқыр ішек пе?

Аңдар: -Жоқ!

Айболит: Онда не?

Жүргізуші: -Сонда түлкі былай деді

Түлкі: (Көзін көрсетеді)-Ой Ой мені маса шағып алды!

Айболит: -Кәне, кәне көзіңді тез емдеймін. (көзінің мақтасын алып тастайды)

Жүргізуші: -Аю былай деді

Аю: -Ой-ой менің тісім, тісім.

Айболит: -Кәне,кәне көрейін тісінді тез емдеймін.

Қасқыр: (Аяғын көрсетеді) –Ой-ай-ай, мені жылан шағып алды.

Айболит: -Кәне,кәне көрейін аяғынды емдеймін. (Сол кезде кірпіге қарап)

Айболит: Ал саған не болды кірпіжан?

Кірпі: Менің еш жерім ауырмайды,мен достарыма көмек ретінде инемді берейін деп келдім!

Жүргізуші: - Сонда Айболит былай деді.

Айболит: Рахмет саған кірпіжан.

Жүргізуші: Сол кезде Қоян келді жүгіріп,айхай салды.

Қоян: -Ай,ай,ай баламды соқты трамвай.

Аяғын оның кесеме? Бір орында тұрмайды « Бұзық болма десемде»

Жүргізуші: - Сонда Айболит былай деді,

Айболит: «Қайғырма! Сабырыңнан айрылма! Әкел оны осында құр бекерге шошынба! Басқа аяқ тігіп беремін».

Жүргізуші: Әкелді оған қоянды,анасы айтқан ноянды. Ауру болып келді-де, сап-сау болып оянды. Ана қоян былай деді.

Ана қоян: -Мың рахмет саған қайырымды Айболит! Қожек (кетті айхайлап). Ей, аңдар шығындар!

Би билейік бәріміз.

Жүргізуші: Аңдар кетті секіріп,білеуге дайынбыз деп.!

1. «**Аңдар биі**» (Аю,қасқыр,қоян,кірпі билейді) Залға аралар ұшып келеді.

Ара: Айболит дәрігер,бізге көмектесіңіз,құрбымыздың қанатын емдеп беріңіз.

Айболит: - Ой-ой қанатың сынып қалыптығой (кірпіден ине алып қанатын тігеді).

Ара: Рахмет сізге дәрігер біз кеттік бал жинауға.

2. «**Аралар биі**»

Жүргізуші: «Қасқыр келді қалтырап енді оған сал құлақ».

Қасқыр: Міне келді жедел хат!

Айболит хатты алып оқиды.

Айболит: Сәлем саған дәрігер.

Тез келеғой біздерге,

Африкада әбігер.

Балалар қалды ауырып,

Сен оларға дәрі бер!

Айболит: Енді не істеймін, балаларға қалай жетіп барамын?

Жүргізуші: Айболит кетті жүгіріп, қалуға болмас кідіріп.

(Айболит залдан жүгіріп шығып кетеді, свет өшіріледі, перде ашылады, сол кезде теңізшілер кеменің алдыны кіріп тұрады,теңіздің дауысы.)

Айболит: Теңізшілер өтінемін, мені Африкаға жеткізіп салындаршы.

Теңізшілер: -Әріне, кел отыр біздің кемемізге,Африкаға жеткізіп саламыз.(Алмат)

Айболит кемеге отырды.

Жүргізуші: Ал Теңізшілер біз Айболиттың көңіл- күйін көтеріп, Африкаға жеткізейік.

3. «**Теңізшілер биі**»

Айболит: -Ой Теңізшілер қараңдар толқыған теңіздің бетінде айдай сұлу сұ перілер көріп тұрмын.

4. «**Су перілердің биі**»

(Теңізшілер 2қатар болып матаны желпиді. Айболит таң қалып қуанышты сезімде отырады. Свет өшеді перде ашылады, Африканың бейнесі көрінеді. Свет жанады Айболит кемеден түседі.)

Айболит: Сәлем саған Африка!

(Айболитты беті қап- кара боялған, чунга- чанга балаларының анасы қарсы алады).

Айболит: Сәлем сендерге Африкалық достарым.

Ана чунга- чанга: Дәрігер келегой бізге көмек берегой менің балаларым бірден ауырып қалды.

Айболит: -Кәне, балаларды көрейін бәріне дәрі берейін.

(жүрегін тыңдайды, тамағын көреді, градусник қояды, балалардың бәріне аскорбинка береді).

Жүргізуші: Отырып алып Айболит,
Емік жасай бастайды.
Асықпады саспады,
Балаларды емдей бастады.
Оған дейін күн батады.

(зал іші қараңғылап, ортаға лаулап тұрған жалын қойылады. Балалар орындарынан тұрып чунга-чанга биін билейді) 5. «**Чунга-чанга**»биі.

Жүргізуші: 10 күн бойы Айболит,
Ем жасайды ұйықтамай,
Бәрінен де сұрады.

Айболит: Ал балалар, қал қалай?

Балалар: Рахмет саған қайырымды Айболит!

Айболит: Жарайсындар балалар. Олай болса мен сендерге жұмбақ жасырайын, жауабын тауып көріндерші:

1. Жылпылдап қолда тұрмайды
Ақ көбік боп зырлайды
Кір қоқысқа жаны қас
Түк қалдырмай қырайды. (Сабын)
2. Қант да емес, ұнда емес
Ұқастық бар ептеген
Тістің бәрін аппақ қып
Білгізеді септігін. (Тіс пастасы)
3. Арқалығы сүйекиеп
Жапсырылған қылы бар
Тістен көрсе кірлерді
Тұра алмайтын жыны бар. (Тіс щеткасы)
4. Ауызы жоқ, көзі жоқ,
Тілі де жоқ, сөзі жоқ.
Бірақ та тісі бар
Басыңмен ісі бар. (Тарақ)
5. Шомылған баланы
Аймлап алады
Сүртеді қолын да
Сүртеді жонын да. (Сүлгі)

Жүргізуші: Көрдінізбе Айболит дәрігер, біздің балаларымыз денсаулыққа, жақсылыққа керекті заттарды күнде пайдаланады, сондықтан жұмбақтарыңызды ойланбай тез шешіп, аттарын атап берді.

Балалар, халқымызды «Ауырып ем іздегенше ауырмайтын жол ізде»- деген нақл сөз бар. Сендер қалай ойлайсыңдар денсаулық деген не?

Балалар өз тақпақтарды айтады.

Жүргізуші: Жарайсыңдар балалар! Ал енді ауырмау үшін, жан мен тән таза болу үшін, тәртіпті, ұқыпты болу үшін не істеу керек?

Балалар өз тақпақтарымен сұраққа жауап береді.

Жүргізуші: Қандай мақал- мәтелдер білеміз?

-Дені саудың тәні сау.

-Денсаулық зор байлық.

Жарайсыңдар балалар! Сендер салауатты өмір сүру үшін, тазалық пен ұқыптылықты сақтау керегін де біліңдер. Сонымен қатар қимыл-қозғалыстың да пайдасы зор. Олай болса қазір біздің сұлу биін тамашалайық.

«Құстар биі»- Тауыс құс.

Жүргізуші: Көрдінізбе Айболит дәрігер, біздің балаларымыз денсаулыққа, тазалыққа байланысты көптеген тақпақтар, мақал- мәтелдер біледі. Және де қимыл- қозғалысқа байланысты билерін көрсете білді. Саған ұнад ма?

Айболит: Ой, рахмет балалар, ал енді мен кетейін, жандарың мен тәндерің әр қашан сау болсын, аман болыңдар балалар! Кәне мен сендерге витамин беріп кетейін.

(Витамин таратады).

Жүргізуші: Сау дене, таза ақыл, адал көңіл,

Үшеуден бақытты болар өмір.

Оқу үшін мектепте,

Ашу үшін тәбетте,

Құру үшін сән саулық.

Керек жақсы денсаулық!- дей отырып барлықтарыңызға да сәттілік тілеп осы ертегімізді аяқтаймыз, қош сау болыңыздар. Келгендеріңізге үшін.

Құрылымдалған ойын.

Тайбекова Женискул

Тәрбиеші

Түркістан облысы Сайрам ауданы Ақсукент ауылы «Күншуақ»
бөбекжай балабақшасы

Б.б.с: Таным

Бөлімі: Математика негіздері

Тақырыбы: Геометриялық пішіндер

Мақсаты: геометриялық пішінді дұрыс атайды, таниды. Пішіндерді, фребель таяқшаларды, пішінді ойыншықтарды ресурс ретінде ұсындым.

Тиімді тұсы: Қолданған ойын түрім бала бойындағы шығармашылық қабілетті дамыта отырып, олардың бойында сыни тұрғыда ойланып креативті шешім қабылдауына мүмкіндік беретіндігін түсіндім. Екі үшбұрышты бір біріне қосып төртбұрыш жасай алды. Балалар командада бірігіп жұмыс жасай алды. Белсенділік танытып пішіндерді атай алды. Пішіндерді атауда балалардың бойындағы метатанымын жүзеге асыра алдым.

Тиімсіз тұсы: Ресурс таңдауда ойыншықтарға балалар қызығушылық танытпады. Командалық жұмыс екі топта іске асты. Фребель таяқшасымен жұмыс жасаған топта құрастыру әрекеттерінің іске асқандығын байқадым. Балалардың оқу мақсатына жетудегі әрекет түрлерінің алмасқандығын байқадым. Ресурстарды таңдауда оқу мақсаттарын ескеру керек.

Педагог жетекшілігімен жүргізілетін ойын

Б.б.с: Әлеумет

Бөлімі: Қоршаған ортамен танысу

Тақырыбы: Жыл мезгіліне қарай топтастыр

Мақсаты: карточкаларды әр мезгілде болатын табиғат құбылыстарының суреттерін өз орындарына орналастыру

Тиімді тұсы: Балалар карточкалармен жұмыс жасауда табиғи құбылыстарды ажырата алды. Оларды мезгілге сай орналастыра алды. Табиғи құбылыстарды атай отырып маусымдық өзгерістермен байланыстыра білді. Сұрақтарға жауап беріп, қарым-қатынасқа түсе алды. Ойын барысында балалардың коммуникативтілік дағдыларын іске асыра алдым.

Тиімсіз тұсы: Балалар карточкалармен жұмыс жасауда өзара таласып, келісімге келе алмай жатты. Таласқан балалардың ойынға деген белсенділігі әлсіз болды. Қолдау көрсетіп, саралаудың ресурстар стратегиясын пайдаландым. Келесі жолы Ресурстарды бала санына қарай жеткілікті етіп ұйымдастыруым керек еді.

Еркін ойын

Б.б.с: Қатынас

Бөлімі: Драма

Ойыншықтар бұрышына саяхат жасап, үй жануарлары және жабайы жануарларымен ойын ұйымдастырды.

Тиімді тұсы: бір-бірімен өздерінің тату ойнай алатынын көрсетіп өзара келісімге келіп ойында қарым-қатынас дағдысы қалыптасты

Қорытынды: Менің өз тәжірибемде байқағаным, бала ойын арқылы көптеген мәліметтерді жүзеге асырады. Арнайы оқу қызметінде ұйымдастырылған ойындар оның ақылын, танымдық қабілетін кеңейтіп, мінез -құлқын оның бойындағы ерік-жігерін қалыптастыруына ықпал жасайды екен. Ойын әрбір баланың танымдық біліміне алғашқы қадам болып табылады. Ойын түрлері ұйымдастырылған оқу қызметінің тақырыбы мен мазмұнына сай болса оның танымдық, тәрбиелік маңызы бала үшін арта түседі. Ойынды тиімді әрі қолжетімді ұйымдастыру оқу қызметінің бала үшін тартымдылығын күшейтіп олардың оқу қызметіне деген ынтасы мен қызығушылығын арттырады.

Ойын формаларын қолдануда бала бойында баланың дербестігі артып, креативтілік дағды қалыптасып, командамен жұмыс істеу ,сыни ойлана отырып қоршаған ортаға деген қызығушылығының арта түсетініне сенімім мол.

УДК 372.8:004

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОБУЧЕНИЯ ПРОГРАММИРОВАНИЮ В ШКОЛЬНОМ КУРСЕ ИНФОРМАТИКИ

Искаков Думан Сайлаубекович

Магистрант факультета математики и естественных наук СКУ им.М.Козыбаева
Петропавловск, Казахстан

Аннотация: *Исследуется проблема совершенствования методики преподавания программирования в школе. Обосновывается необходимость новых методов и форм обучения, связанных с групповой работой учащихся, мультимедийным контентом, виртуальными пространствами и др. Анализируются практики преподавания программирования в зарубежных университетах и предлагаются основные пути совершенствования преподавания программирования в отечественных учебных заведениях. Обсуждаются основные подходы к созданию и применению компьютерных игр в образовательном процессе.*

Ключевые слова: *программирование, методика обучения, проектная деятельность, обучение информатике, программирование, компьютерные игры, геймификация образования.*

Сегодняшнее образование в сфере информатики и программирования встречается с требованиями ускоряющегося обновления содержания, инструментов и методологий программирования, методов и форм обучения. Обновление техники, операционных систем, усложнение прикладного программного обеспечения и языков программирования создают перед системой образования новые проблемы.

Постоянное обновление компьютерных программ заставляет совершенствовать существующие методы к их разработке. Современная практика разработки программного обеспечения регламентируется множеством и корпоративных норм международных стандартов. Очевидно, что самостоятельное программирование не в состоянии гарантировать разработку сложных программных продуктов.

В современной системе образования наблюдается тенденция повышения значимости обучения разделам школьного курса информатики, связанным с алгоритмизацией и программированием, которым на сегодняшний день мало уделяется внимания в школе.

К главным целям курса информатики относится формирование у обучающихся:

- информационного мировоззрения;
- информационной культуры, фундаментом которой является операционный стиль мышления (Г.А.Звенигородский, Ю.А.Первин, А.А.Кузнецов, А.П. Ершов и др.) [1; 2].

Операционный стиль мышления характеризуется ниже перечисленными навыками:

- разделения описаний сложных действий на простые составляющие для достижения поставленных целей;
- планирования действий при использовании ограниченных наборов инструментов;
- построения информационной модели для описания объектов;
- четкого формулирования своих мыслей и др [3].

Совершенствование данных способностей напрямую содействует обучению темам программирования и алгоритмизации, которые способствуют уже с раннего школьного возраста формировать операционный стиль мышления обучающихся при творческом решении практических задач. На сегодняшний день есть много исследований, представляющих значимость обучения данным темам: С.А.Бешенков, Г.А.Звенигородский, А.Г.Кушниренко, А.Г.Гейн, А.П. Ершов, Д.Г.Жемчужников, Е.А.Ракитина, Я.А.Кириленко, П.В.Никитин, А.А.Кузнецов, Л.В. Парменова, А.Ю.Федосов, В.Е. Жужалов и многие другие [4; 5; 6; 7; 8].

Анализ учебно-методических комплексов школьного курса «Информатика» способствует продемонстрировать основные цели при обучении темам алгоритмизации и программирования. Например, в школьном курсе информатики много внимания уделяется формированию:

- алгоритмической и информационной культуры;
- представлений о компьютере как универсальном устройстве обработки информации;
- навыков записи и составления алгоритмов для конкретных исполнителей;
- представлений об основных алгоритмических конструкциях (линейная, условная, циклическая);
- представлений о логических значениях, операциях при знакомстве с выбранным языком программирования и др [7].

При этом в школах при обучении основам алгоритмизации и программирования применяются разные процедурные, объектно-ориентированные языки программирования. Преподавателю информатики нужно уметь ориентироваться в них, чтобы обучать программированию на разных языках, при этом ему необходимо знать основы web-программирования, компьютерного моделирования, уметь самому создавать и использовать программные средства обучения и электронные образовательные ресурсы.

Несмотря на важность курса информатики и востребованность знаний, связанных с темами алгоритмизации и программирования, на сегодняшний день наблюдается

снижение интереса у обучающихся к обучению программированию. Для решения этой проблемы на первый план выходят интерактивные и игровые методы и технологии[9], основанные на геймификации в обучении, когда в неигровой образовательный процесс внедряются игровые компьютерные механизмы. Среди них значительную роль играют интерактивные компьютерные игры, которые могут быть полноправными субъектами образовательного процесса и относятся к эффективным инструментам стимуляции познавательной функции учащихся.

Компьютерные игры способствуют:

- создавать высокую мотивацию учащихся к изучению информатики;
- организовать обучение в ходе интерактивного диалога;
- совершенствовать эффективность обучения программированию и другим не менее сложным темам по информатике;
- приобретать умение планирования свою деятельности;
- эффективнее накапливать знания и навыки во время игровой деятельности;
- повышать понимание накопленных знаний и навыков и встраивать их в сумму уже имеющегося у обучающихся опыта.

Вопросы применения и разработки компьютерных игр как средства обучения, направленного на стимулирование мотивации обучающихся, рассматривались в работах Л.М.Дергачевой, И.Г.Белавиной, О.Р.Ельмикева, О.Ю.Заславской, Д.Г.Жемчужникова, М.Хэбгуда, Л.Абрамса, П.В.Никитина, А.Л.Катковой и др.

Интерактивные возможности компьютерных игр создаются за счет результативной обратной связи с обучающимся при применении разных вариантов реакции компьютерной игры на действия пользователя (комментарии и подсказки, рекомендации по работе, доступ к справочной и разъяснительной информации, инструменты контроля и исправления действий обучающихся и т. д.).

На сегодняшний день существует большое количество обучающих компьютерных игр, которые разрабатываются как большими корпорациями, так и преподавателями информатики. Выделим основные виды компьютерных игр, способствующих активизировать когнитивную деятельность обучающихся:

- приключенческие (quests), в которых взаимодействие с компьютером происходит в режиме диалога;
- аркадные (arcade), где герой как правило движется по единственному заданному пути;
- боевики (actions), в них обучающийся является действующим лицом;
- головоломки (puzzle), основная задача которых, это решение головоломки, ребуса, собирание картинки из пазлов;
- имитаторы (simulation), где имитируется некоторая учебная ситуация;
- стратегии (strategy), в которых отрабатываются принципы ведения военных операций;
- традиционные (например, домино, карты, шахматы и др.)

Для разработки компьютерных игр на сегодняшний день есть большой арсенал средств. Сегодня преподаватель информатики активно используют для разработки компьютерных игр Java, Flash, HTML, JavaScript, CSS и разные языки программирования, игровые движки, среды визуальной разработки компьютерных игр и др [10].

Игровая теория обучения программированию предполагает, например, угадывание участков программы по комбинации входных и выходных данных. Pex4Fun (<http://www.pex4fun.com>) –браузерная игра, разработанная специалистами Microsoft Research (MSR). Pex4Fun может быть использован на разных компьютерных платформах и устройствах – от компьютеров до смартфонов. В состязательных условиях обучающийся могут изучать программирование, достигая поставленных преподавателем целей. Данная

игра способствует освоению программирования на разных уровнях образования – от школьного до вузовского. К преимуществам данной игры можно отнести возможность коллективного участия в решении задач и обратную связь, способствующую преподавателю пересматривать стратегии обучения. Дидактическим достоинством является возможность необычных комбинаций входных данных для разработанных обучающимися алгоритмических конструкций, которые не только способствуют протестировать решение задачи, но и стимулируют их задуматься над представлением написанного фрагмента кода[11].

Одним из направлений инновационных совершенствований в преподавании программирования мы считаем разработку виртуальных образовательных пространств, насыщенных предметным содержанием. Например, виртуальные вселенные SecondLife (<http://secondlife.com>) могут быть использованы для группового изучения программирования в школе[12]. SecondLife представляет собой расширяемую пользователями компьютерную игровую платформу, позволяющую создавать социальные взаимодействия, в том числе образовательные сценарии.

Широкой популярностью в образовательном пространстве пользуется среда визуальной разработки компьютерных игр, где не требуется высокая квалификация в области программирования и значительно сокращается время на создание игр. Под визуальной средой разработки компьютерных игр считаются игровые движки и конструкторы игр. В данных средах есть возможность с помощью меню визуального редактора создавать игры без написания кода на языке программирования. Код программы создает автоматически конструктор игры в визуальном редакторе, его можно при необходимости смотреть и редактировать, что дает возможность разрабатывать компьютерные игры в образовательных учреждениях и встраивать их в учебный процесс. Многие подобные среды доступны в Интернете бесплатно. Примерами могут служить среды StencylWorks (www.stencyl.com); Game Editor 1.40 (game-editor.com); Kodu (<https://www.kodugamelab.com>), бесплатная визуальная среда Scratch (<http://scratch.mit.edu>).

Компьютерные игры дают возможность результативно решать вопросы, связанные с формированием операционного стиля мышления обучающихся и повышением их интеллектуально-творческой активности. Особую ценность имеют возможности компьютерных игр для обеспечения стимуляции познавательной деятельности учащихся и управления ею за счет игрового компонента, делающего обучение более легким, динамичным и интересным; высокой мотивации; использования мультимедии и разных видов наглядностей.

В заключение отметим, что периодические образовательные программы обновляются и совершенствуются, в рабочие программы включаются новые интерактивные средства, новые формы организации занятий и задания к практическим работам. На сегодняшний день компьютерные игры уже активно используются в образовательном процессе, становятся результативными инструментами в обучении информатике, а геймификация – популярным и стремительно развивающимся направлением информатизации образования. Геймификация будет способствовать для лучшего восприятия темы алгоритмизации и программирования. Все это требует модернизации геймификации, позволяющей использовать в учебном процессе элементы игры для образовательных и развивающих целей.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Данильчук Е.В. Эволюция курса информатики в школе: поиск новой парадигмы подготовки будущего учителя информатики в педагогическом вузе // Изв. Волгогр. гос. пед. ун-та. 2011. № 8(62). С. 62–68.

2. Fedosov A.Ju. Didakticheskie komp'yuternye igrы v formirovaniі operacionnogo stilja myshlenija mladshego shkol'nika // Gercenovskie chtenija. Nachal'noe obrazovanie. 2014. T. 5. № 3. S. 64–68.
3. Parmenova L.V. Metody dostizhenija metapredmetnyh rezul'tatov v obuchenii programmirovaniju v osnovnoj shkole // Jarosl. ped. vestn. 2016. № 3. S. 88–93.
4. Гейн А.Г. Ожидания информатики // Информатика в школе: прошлое, настоящее и будущее: материалы Всерос. науч.-метод. конф. по вопросам применения ИКТ в образовании, 6–7 февраля 2014 г. / отв. за вып. Ю.А. Аляев, И.Г. Семакин; Перм. гос. нац. исслед. ун-т. Пермь, 2014. С. 5–10.
5. Жемчужников Д.Г., Заславская О.Ю. Методика обучения программированию, основанная на создании школьниками динамических компьютерных игр: моногр. Воронеж: Изд-во «Научная книга», 2014.
6. Никитин П.В., Горохова Р.И., Зайков А.С. Применение компьютерных игр как фактор повышения качества обучения информатике // Образовательные технологии и общество. 2015. № 3. С. 397–409.
7. Поляков К.Ю., Еремин Е.А. Информатика. 7–9 классы: метод. пособие. М.: БИНО М. Лаборатория знаний, 2016.
8. Хоменков М.С., Федосов А.Ю. Обучение основам программирования на интегрированных уроках по информатике и шахматам // Информатика в школе. 2016. № 10(123). С. 41–45.
9. Данильчук Е.В., Куликова Н.Ю. Модель формирования готовности будущего учителя информатики к использованию интерактивных средств обучения // Грани познания. 2014. № 7(34). С. 70–75.
10. Думиньш А.А., Зайцева Л.В. Компьютерные игры в обучении и технологии их разработки // Образовательные технологии и общество. 2012. № 3. С. 534–544.
11. Tillmann N., Halleux J.D., Xie T. Pex4Fun // Teaching and Learning Computer Science via Social Gaming, in 2012 IEEE 25th Conference on Software Engineering Education and Training (CSEE&T). Nanjing, 2012. P. 90–91.
12. Liu M., Williams D., Pedersen, S. Alien rescue: A problem-based hypermedia learning environment for middle school science // Journal of Educational Technology Systems. 2002. № 30 (3). P. 255–270.

УДК 373.1

ЖУМАМҮДҮН ШЕРАЛИЕВДИН ЧЫГАРМАЛАРЫНДАГЫ ПЕДАГОГИКАЛЫК МАСЕЛЕЛЕР

Ураимов Кубанычбек Мамазакирович

п.и.к., ЖАМУнун доценти, Р. Абдыкадыров клубунун
илимий иштер боюнча жетекчиси.
Жалал-Абад шаары, Кыргызстан.

Түйүндүү сөздөр: Жумамүдүн Шералиев, улуу композитордун чыгармаларындагы ар тараптуу педагогикалык маселелер, балдарга арналган чыгармаларынын тарбиялык мааниси.

Аннотация: Бул макалада улуу залкардын чыгармачылык чөйрөсү, анын өзгөчөлүгү, мектеп программасына кирген чыгармалары, чыгармаларынын мазмуну,

балдарды тарбиялоодогу орду, текст жана анын обон жазуудагы мааниси жөнүндө сөз болот.

Ключевые слова: Джумамудин Шералиев, комплексные педагогические проблемы в творчестве великого композитора, воспитательное значение его произведений для детей.

Аннотация: В статье рассматривается творческая среда великого композитора, ее особенности, произведения, входящие в школьную программу, содержание их произведений, их место в воспитании детей, текст и его значение в написании музыки.

Keywords: Jumamudin Sheraliev, complex pedagogical problems in the work of the great composer, the educational value of his works for children.

Annotation: The article examines the creative environment of the great composer, its features, works included in the school curriculum, the content of their works, their place in raising children, the text and its significance in writing music.

“Искусство элге таандык” деген сөз кулакка жакшы угулат. Ооба, тээ СССР мезгилинде бул сөз ар бир маданий борборлордун төрүндө бадырайта жазылып турар эле. Кыргыз элинде дагы бир жакшы сөз бар: “Өнөрүң болсо - өргө чап” – деген. “Эл ичи-өнөр кенчи” демекчи эл арасында байкалбаган канча таланттар бар. “Өнөрлүү өлбөйт” дегендей элибиздин эчендеген залкарлары адамга маданий табит тартуулап, атадан-балага мурас калып келе жаткан руханий дөөлөттөрүбүздү ыйык сактап, өз чыгармачылыгынын таасири менен шөкөттөп келе жаткандыгын байкоо кыйын эмес. Алардын бизге калтырып кеткен баа жеткис чыгармаларында табигый таасирдүү күч жана таалим-тарбиянын нукуралыгын байкоого болот. [1, 5-7]

Мындай эмгектер миндеп табылса да жөнөкөй сөз тизмектери менен мукамдуу музыканын шайкеш келген, укмуштуудай айкалышкан сыйкырдуу күчкө ээ оболонгон обондор адамга жагымдуу таасир этип, эстетикалык табит тартуулайт. Мына ошондой албан эмгек жараткан муза дүйнөсүндө өзгөчө орду бар, белгилүү композитор Жумамүдүн Шералиевдин эмгектерине саресеп салып карап көрөлү. Башкалар сыяктуу эле Ж. Шералиевдин чыгармаларынын багыты заман талабына жараша өзгөрүп турган. Ал чыгармачылыкка XX кылымдын экинчи чейрегинде келип кошулса да буга чейинки улуу залкарлардын ырларынын тексттерине обондорду жазган. Алсак, Тоо булбулу Токтогулдун 80 жылдык мааракесине карата акындын “Кербез”, “Токтогулдун арманы”, “Токтогулдун кербези”, “Кыздарай”, “Балам жок” деген чыгармаларына обон жазып, аны өзү аткаргандыгын билебиз. Автордун чыгармалары эл ичине сиңип, элдик обондорго айланган. Ушул мезгилге чейин анын ырлары муундан муунга жатка ырдалып келе жатат. автор өз сөзүндө эскерип кеткендей: “бир да сөздү көз жаздымда калтырбай талдап, анан ага обон жазам...”. бүгүн мындай таризде иш алып барган “музыканттарыбыз” тилекке каршы аз болуп жатпайбы. Ж. Шералиев обон жаратууда эн алды менен ага текст тандап, аны бир нече мезгилге чейин ичинен кайталап, кайрыктарын кайра-кайра кынылдап обонго салып, музыкадагы такт жана өлчөм бирдиктерине ылайыкташтырып, андан соң гана аны жаратчу тура. [5, 75]

Композитордун жогоруда биз сөз кылгандай улуу залкарлардын ырларына кайрылып, тексттерди талдап калышынын да бир жөнү бар. Анткени, ал нукура эле бир тараптуу маанидеги ырларды тандоодон алыс болгон. Залкардын чыгармалары да көп жактуу тематикага бай. Анын чыгармалары тандалган текст менен маани мазмуну, тарбиялык табияты жагынан бири-бирине шайкеш келип, атайын ошол үчүн жаралгандай жуурулушуп турганын байкоо кыйын эмес. Ошондой эле анын чыгармалары бала тилине жакын болуп, балдардын ыр үйрөнүүсүнө ыңгайлуу. Башталгыч класстарда Ж. Шералиевдин ырларын окутууда, музыкасы менен катар ырлардын тексттерине маани

берилет. Мисалы, бизге белгилүү болгондой Т. Сатылгановдун терме-насыят, үлгү тематикасындагы “Токтогулдун кербези”, “Кербез” аттуу ырларына обон жазып, балдардын тилине жатык үйрөнүүсүнө ылайык обон жаратканын айтууга болот. Анда белгиленгендей адамдын эркиндик үчүн ички күрөшү, канаты кайрылып, өз алдынча уча албай жаткан барчындын образы берилет. Улуу композитордун чыгармаларын балдарга окутуу менен, анын тексттериндеги мазмундук байланышты карап, талдап чыкканыбызда андагы балдарга таасир этүүчү күч ырдын текстинин мазмуну экендигине толук ынандык. Автор бул жагынан алып караганда ырдын текстинин үстүнөн иштеп, өзү да ыр жазгандыктан, анын муундук өлчөмдөрүн, уйкаштык монераларын так аткарып, анын обонго шайкештигин да так иштеп чыккандыгына күбө болобуз.

Жүмамүдүн Шералиевдин башка композиторлордон өзгөчөүгү анын көп кырдуу талант экендигинде. Эң алгач ал жөнөкөй мугалим, тарбиячы, насаатчы, устат. [4. 133] Ал мектепте иштеп жүргөн мезгилинде эле башталгыч класстын окуучуларына жакын болуп, алардын ар бири менен өз атасындай мамиледе болуп, кези келсе алар менен чогуу ырларды аткарып, кезектеги кароо-сынактарга даярдап турган. Ал өз элинин патриот уулу болгон, замандын талабына, социалдык идеологиясына жараша тематикаларды тандап алып чын дилинен чымырканып изденген, бардык күч-аракети менен эмгектенген. Катсабаты жоюлуп, эми гана телчигип, бутуна туруп келе жаткан Совет элинин турмушуна караан түн салууга ашыгып кол салган фашисттик баскынчыларга каршы өзүнүн чыгармалары менен жооп кайтара алды. Анын “Шилте кылыч”, “Жолдоштор”, “Согуштан кат”, “Жоокердин ыры” аттуу тексттерге жазылган кайраттуу жүрүштөгү мукамдуу обондору ар бир совет элинин жүрөгүнөн орун алып, жаштарды патриоттуулукка, жигердүүлүккө, эр жүрөктүүлүккө тарбиялаган. [2. 17]

Улуу композитор элдин адамы болгон. Ал эл арасында көп жүргөн. Өзү айткандай айрым “ачендиктерге” окшоп бөлмөдө “папке кучактап” камалып отурган эмес. Эл аралап жүрүп, биринчи кезекте балдарды тарбиялоодо кандай чыгармалар менен иштөө зарылдыгын түшүнгөн. Элге сиңимдүү чыгармаларды изилдеп үйрөнгөн. Эл аралап жүргөндө элдик мурастар казынасына кызыгып, эл арасында катылып жаткан али тушоосу кесиле элек чыгармалардын үлгүлөрү менен таанышып чыккан. Жумакемдин бала жандуу экендиги көп жерлерде эскерилип келет. Анын балдарга арнаган “Ата Ленин”, “Мен эркеси замандын”, “Пионерлер ыры”, “Ушундай бол”, “Паровоз”, “Гүлдөтөбүз турмушту”, “Улуу Ленин атабыз”, “Мектеп кызы Калыйман” жана ушул сыяктуу бир топ обондору ошол мезгилдин жаш муундарына аттын кашкасындай жат болуп ушул кезге чейин ооздон оозго өтүп аткарылып келе жатат. [6, 65]

Жүмамүдүн Шералиевдин чыгармалары да атайын окуу программасына киргизилип башталгыч класстарда окутулуп келет. Мисалы, кыргыз тилдүү мектептердин 2-классынын Музыка китебине анын “Мен эркеси замандын” деген обондуу ыры киригизилген. Программа боюнча I чейректин аягында өтүлөт. Анын текстинин мазмунуна ылайык заман эркеси балдар экендиги, алардын келечеги кең, эртенки күнү жарык жана жагымдуу экендиги даңазаланат. Композитор бул чыгарма үчүн орточо ылдамдыкта такт менен ойнолуучу музыка жазган. Анда обону менен сөзү шайкеш келип, жаш муундардын жашоо-турмушу, алардын келечекке койгон ой-максаттары, тилектери чагылдырылгандыгына доцент М. Касей да өзүнүн “Ж. Шералиевдин чыгармаларындагы балдар темасы” деген эмгегинде токтолуп кетет. [3, 121]

Балдарга таалим тарбия берүүдө аларга насаат иретинде кайрылган тексттер менен да иштеген. Анын А. Токомбаевдин сөзүнө жазылган “Ушундай бол” деген ыры обонго төп келишип, балдарды тазалыкка, ыймандуулукка, сабырдуулукка, намыскөйлүккө, кайраттуулукка, өткүрлүккө, жигердүүлүккө, эл жана туулган жер үчүн кам көрүүгө үндөп тургандыгын байкоо кыйын эмес. Обончу бул музыкасын балдардын келечекти

карай өр тартып өсүүсү үчүн жараткандыгын аталган чыгарманын ушул кезге чейин аткарылып келе жаткандыгы далилдеп турат.

Биз жогоруда сөз кылган улуу композитордун залкар чыгармаларын талдап чыгып, андан балдарды эрктүүлүккө, чыдамкайлуулукка, идеалдуулукка, улуттук нарк мүнөздүү сапаттарды калыптандырууга болгон далалатты байкайбыз. Эң негизгиси жаш бөбөктөрдүн келечектеги ой- толгоолорун, балалык фантазиялуу кыялдарын, ишенимдүү, аруу максаттарын иш жүзүнө ашырууну өзүнүн эмгектеринде кеңири жана жеткиликтүү чагылдырып бере алгандыгында жатат.

Адабияттар

1. Дүйшалиев К. Кыргыз эл музыкасы. “Шам”, – Б.:, 2007.
2. Касей М. Кыргыз ырчылык, аткаруучулук өнөрүнүн тарыхы. Окуу китеби. КУК, - Б.: 2015.
3. Касей М. Ж. Шералиевдин чыгармаларындагы балдар темасы
Маданият жана искусство жарчысы, Вестник культуры и искусств: М13
№3 атайын чыг. –Б.: 2015. -150 б
4. Ураимов К.М. “Ж. Шералиев – кыргыз музыкасынын негиздөөчүлөрүнүн бири”
Маданият жана көркөм өнөр жарчысы- Вестник культуры и искусств:
М13 №2 атайын чыг. –Б.: 2015. -139 б
5. Шералиев Ж. Жашообуз болсун көктөмдөй. Обондуу ырлар ноталары менен.
–Б.: “Кербез” басма үйү. 2012. 130 б.
6. Шералиев Ж. Жаштар ай. Обондуу ырлар жыйнагы. –Б., “Кербез”, 2012.

ӨӨЖ 371.3

БІЛІМ БЕРУ ДЕҢГЕЙІН ЖОҒАРЫЛАТУДА ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІНІҢ АТҚАРАТЫН РӨЛІ

Әбдез Айгерім Әріпжанқызы, Нурсеитов Руслан Саидрасилович

Мардан Сапарбаев институты

Шымкент, Қазақстан

Аннотация: Бұл мақалада оқытудың әдістері мен оларды пайдалана білу, педагогикалық әдістердерді салыстыра отырып, тиімдісін таңдау, сол арқылы жоғары нәтижелерге қол жеткізуге болатындығы туралы қарастырылады.

Кілттік сөздер: Оқыту әдістері, карта (mapping) немесе танымдық карта, аффе́ктивті әдістер, мнемоника, позитивті орта.

Білім беруде бұрыннан қалыптасқан дәстүрлі оқыту жүйесі бойынша оқушы мәліметтерді механикалық түрде есте сақтайды. Ол ақпараттарды қорытынды бақылау кездерінде ұтымды пайдалануға болады, бірақ мән-мағынасын терең меңгермегендіктен, тақырыпты саралап болғаннан соң ұмытып қалады және оқушы оны өмірде өз қажетіне қолданбайды. Сол себепті, белсенді оқыту әдістерін пайдаланған дұрыс.

Оқыту әдісі – бұлоқыту, дамыту және тәрбиелеу міндеттерінің белгілі бір шеңбері үшін қолданылатын педагог пен оқушылардың педагогикалық мақсатқа сай өзара іс-қимылын ұйымдастырудың реттеуші қағидаттары мен ережелерінің жүйесі.

Оқытудың кез келген әдісі мақсатты, іс-қимыл жүйесін, оқыту құралдарын және белгіленген нәтижені болжайды. Оқыту әдісінің нысаны мен субъектісі кез келген білім алушы болып табылады.

Оқыту әдістері білім берудің барлық деңгейінде қолданылады. Мәселен, бастауыш сынып мұғалімдері әліпбиді игерту үшін ұйқастарды немесе есте жылдам сақталатын әндерді пайдалана алады. Олар таныс сөздерді қолдана отырып, балаларға дүниенің төрт жағын үйрете алады. Ересек оқушылардың мұғалімдері оларға талқылауы қажет материалды, яғни мәтінді, сабақ кезіндегі жазбаларды, интернеттегі оқуға арналған материалды ұйымдастыру және түрлі дерек-көздерден алынған материалдарды жаңа жазбалармен біріктіру жолдарын түсіндіреді.

Жеңіл атлетиканың жаттықтырушылары ұзындыққа секіру мен сырықпен секіру командасының мүшелеріне секіру алдында көздерін жұмып, денесінің әр қозғалысын елестетуге тапсырма беру арқылы олардың дұрыс секірулеріне көмектеседі. Команда мүшелері қозғалыстарын елестету арқылы нақты бір қажет позицияға көңіл бөле алады. Секіру жылдам орындалуына байланысты, адам атқарып жатқан әрекетіне дер кезінде көңіл бөле алмайды. Яғни елестету әрекетті ойша баяулатуға көмектесе алады.

Оқытуды дербес басқару әдістері деп мақсатқа жетуге қажетті тәсілдермен бірге қолданылатын нақты шаралар жиынтығын айтамыз. Бұл әдістер 1-кесте берілген. Оқыту әдістері бір-бірімен өзара байланысты.

1- кесте. Оқыту әдістері

Әдістері	Мысалдар
Қайталау	Ақпаратты сөзбе-сөз қайталау, мазмұндау
Жасақтау	Қиялын қосу, локус әдісі, кілт сөздер, мнемониканы қолдану
Ұйымдастыру	Жіктеу, жоспар құру, карталар жасау
Мониторинг	Өзіне сұрақ қою, қайта оқу, парафраза
Аффективті	Позитивті орта құру, уақытты басқару

Ақпаратты қайталау, ақпараттың астын сызу және мазмұндау қайталау түрлеріне жатады. Ақпаратты дауыстап, сыбырлап немесе іштей қайталау – жаттауды қажет ететін тапсырмалар үшін тиімді тәсіл.

Жасақтау тәсілдері (қиялдау, мнемоника, сұрақ қою, ақпаратты белгілеу) оқытудың мәнін арттыру үшін өз жанынан қосу арқылы ақпаратты ұлғайтады. Мнемоника ақпаратты адамның білімімен байланыстыру арқылы ақпаратқа мағына үстейді. Олардың түрлері көп. Акронимдер жаттау қажет материалдың бірінші әріптерін мағыналы сөздерге айналдырады.

Ұйымдастыру тәсілдері мнемоникадан, жіктеуден, жоспардан және сызбадан тұрады. Оқушылар үшін өздері ұйымдастырған ақпаратты еске түсіру жеңіл. Олар алдымен ұйымдастыру сызбасын, сонан соң жеке компоненттерді еске түсіреді. Ұйымдастыру тәсілі күрделі материалдар үшін де пайдалы.

Карта (mapping) дегеніміз – оқушының мәтін құрылымы жайлы түсінігін арттыратын ұйымдастыру тәсілдерінің бір түрі. Мысалы, «Спортқа» байланысты танымдық карта 1-суретте көрсетілген.

1-сурет «Спорттың» танымдық картасы.

Мониторинг білім алушылардың материалды түсінгендіктерін бағалау үшін қолдануға арналған тиімді әдіс.

Аффективті әдістер оқыту үшін жағымды психологиялық климат құруға көмектеседі. Бұл әдістер адамның қобалжуын басуды үйреніп, оң көзқарастар қалыптастыруына, алдына мақсат қойып, білім алу үшін тұрақты уақыт пен орынды белгілеуге және көңілінің басқа нәрсеге бөлінуін азайтуға ықпал етеді.

Жаңалық ашу арқылы оқу адамның өзі үшін білім алуын білдіреді. Жаңалық ашу жай ғана оқып, мұғалімнің айтқандарын тыңдау емес, болжам жасап, оны тексеруді қамтиды. Оны индуктивті пайымдаудың бір түрі деуге болады, себебі білім алушылар нақты мысалдардан жалпы ережелер, концептілер және қағидалар жасауға көшеді. Жаңалық аша отырып оқуды кейде проблемаға негізделген, ізденістік, эксперименттік және конструктивистік оқу деп те атайды.

Жаңалық ашу – проблеманы шешудің бір түрі. Педагог жаңалық ашуға білім алушыға бағыт-бағдар беріп отырады. Жаңалық ашу үшін білім беру балалардан жаңалық аша алуына қажетті білімдік сұрақтар қойып, проблемаларды алға тартуды және сенімсіз болған жағдайда ішкі түйсігіне сүйенуге үйренуді талап етеді. Бұл білім алушылардың түсінігін қалыптастыруға көмектеседі.

Білім беру тәсілдері мұғалім мен білім алушының қарым-қатынасы, оқыту стилі де тікелей байланысты. Педагог сынапта немесе аудиторияда жағымды климатты қалыптастыра білуі қажет.

Левин, Липпигт және Уайт жүргізген классикалық зерттеу демократиялық көшбасшылық стиль әсерінің жоғары екенін анықтады. Мұғалім балаларды тапсырма орындауға ынталандырып, сұрақ қоюға және пікірін бөлісуге мүмкіндік туғыза отырып, білім алушылармен бірге ынтымақтаса жұмыс істейді.

Авторитарлық стиль, ережелер мен тәртіптерді қатаң сақтайды. Бұл жетістікті арттырғанымен, мұндай ортада қобалжу жоғары деңгейде болатындығы анықталған. Сонымен қатар, мұғалімнің жоқтығы сапаны төмендетеді.

Либералдық стиль кезінде мұғалім көп бағыт-бағдар көрсетпегендіктен, уақытты босқа өткізу мен мақсатсыз әрекеттермен айналысумен теңестіруге болады.

Қорытындылай келе, білім алушының өзіне тән қабілеттерін ашып, оған дұрыс бағыт-бағдар беруде оқытушы практикалық ұтымды әдістерді саралап қолдануы маңызды рөл атқарады. Заман талабына сай сыни тұрғыда ойлай алатын, алғыр, әрі білімді ұрпақ даярлауда тиімді білім беру технологиялары мен оқыту әдістерін пайдаланған жөн.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Дейл Х.Шунк, «Оқыту теориясы. Білім беру көкжиегі», 2019 ж., - Астана.

2. А.Е. Берикханова; Педагогикалық мамандыққа кіріспе: кәсіби күзиретті ұстаздарды даярлау негіздері: оқу құралы / Абай атындағы қазақ ұлттық пед. ун-ті.- Алматы: Palitra Press, 2009
3. Концепция непрерывного педагогического образования педагога новой формации республики Казахстан. Алматы. 2005

БАЛАЛАРДЫҢ НАЗАРЫНЫҢ ДАМУ КЕЗЕҢДЕРІН ЖАС ЕРЕКШЕЛІКТЕРІНЕ СӘЙКЕС ОҚЫТУМЕН САБАҚТАСТЫРУ

Айдарова Айдана Берикқызы

Биология педагогтерін даярлау мамандығының II курс магистранты

Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті

Ғылыми жетекші: **Бактыбаева Лайля Кыргызбаевна**

Алматы қ., Қазақстан

Аннотация: Балалардың назарының даму кезеңдерін жас ерекшеліктеріне сәйкес оқытумен сабақтастыру негізінде жүргізілген ғылыми зерттеу жұмысы оқу-тәрбие процесінде маңызды рөл атқарады. Оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып оқыту олардың есте сақтауын, назар тұрақтылығын, назар көлемінің ұлғаюын, және жадыны жақсарту арқылы танымдық қабілеттерін арттырады. Назардың тұрақтылығы мен назардың бөлінушілігіне арналған әртүрлі әдістемелер, атап айтқанда «Корректуралық сынақ», «Будон тесті», «Мюнстерберг әдістемесі» негізінде зерттеу жұмысы жүргізіліп, талдау жұмыстары мен қорытынды жасалды. Ғылыми зерттеу жұмысы Алматы қаласы, №178 лицейдің 6-9 сынып оқушыларына жүргізілді.

Талдау нәтижелері негізінде сабақ барысында оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып назардың қалыптасу деңгейін бағалайтын әдістемелерді пән мұғалімдеріне олардың сабақтағы белсенділігі мен үлгерімін көтеру үшін кепілдеме бойынша беру ұсынылды.

Тірек сөздер: ерікті назар, өзін-өзі реттеу, назардың көлемі, назардың шоғырлануы, назардың тұрақтылығы, назардың бөлінуі, назардың жинақтылығы, өзін-өзі бағалау, еріксіз назар, назар өнімділігі.

Балаларда тілдің шығуынан бастап-ақ ерікті назар әрекеті байқала бастайды. Ерікті назар үлкендердің ықпалымен дамып отырады. Мысалы, тазалық сақтауын, ойыншықтары мен киім-кешектерін жинастыруын, үлкендердің айтқанын тыңдай білуін үйрету арқылы. Мектепке дейінгі жаста еріксіз назар болады. Жас баланы ойыншықпен, сөзбен назарын аударту оңай. Әдетте, баланың объектіге қызығушылығы неғұрлым жоғары болса, соғұрлым еріксіз назары тұрақты болады. Еріксіз назардың дамуы қызығушылықтың артуына байланысты. Балалар көп уақыт ойыншықты, суреттерді қарайды, ертегі мен өлеңдерді тыңдайды, айналасындағылардың және өзінің сөзін бақылай алады. Үйде және бала – бақшада оларға тапсырма беру балаларды мақсатқа жету қажеттілігіне, үлкендердің тілін алуға назар аударады. Мұның бәрі ерікті назардың дамуына алып келеді. Назар

жаттығуының жетістігі индивидуалды – типологиялық ерекшеліктермен, жоғарғы жүйке әрекетінің қасиеттерімен анықталады [1].

Мектепке дейінгі 6-7 жаста назар дамуының жоғарғы сатысына жетеді. Бұл жаңа қызығушылықтарының пайда болуымен, балалардың отбасы және бала – бақша өмірінің жағдайына енуіне, әрекетердің жаңа түрлеріне ие болумен байланысты. Мектепке дейінгі бала бұрын назар аудармағандықтан шындық жағына көп көңіл аудара бастайды. Баланың қарым – қатынас ортасының кеңеюі, қызығушылығының өсуі еріксіз назардың жоғарғы деңгейге жетуіне мүмкіндік береді. Ерікті назар, әсіресе, ережелері балалардан назардың жинақтылығы мен құрамды бөлігін талап ететін ойын кездерде белсенді дамиды[2].

Тәрбиешілер балалар алдына мақсат қояды, қоршаған ортаның маңызды жақтарын қабылдауға жолдама береді, бақылауды үйретеді. Мектепке дейінгі 6-7 жастағы балалар ұзақ уақыт бойы өзінің назарын басқара алады. Назардың жинақтылығы мен бағыттылығынсыз, оның тұрақтылығынсыз әрекетінің ешбір түрін үйрене, күткен нәтижесіне жете алмайды[3].

Бірте – бірте мектепке барар кезде өз назарын үлкендердің көмегінсіз басқаруды үйренеді. Бұл балалардың мектеп оқуына дайындығын қамтамасыз етеді. Бастауыш сыныптардағы балалардың назары эмоциялы қозумен байланыста оңай ойы бөлінеді және оларға қызықсыз нәрсеге бағытталуы қиын болады. Сондықтан қосалқы әрекеттер оларда кейде оңай байқалады. Нәтижеге жету үшін қызықсыз сәттерді қабылдау қажет. Осылайша ерікті назар ерік күшін талап етеді. Оқушылар (оқытушының басқаруымен) қалай және не үшін сабақ кезінде ой бөлінбеу керектігін, не үшін ұқыпты болу маңызды екендігін жақсы түсіне бастайды[4].

Бастауыш сынып жасында жоғарғы қыртыс орталығының әсерін реттеу бірте – бірте шындалады. Нәтижесінде назар қасиеттерінің дамуы: назар көлемі үлкейеді, тұрақтылығы жоғарлайды. Әдетте, 9 – 10 жасқа қарай балалар бағдарламаны ұзақ сақтай алуға және ерікті орындауға қабілетті болады. Педагогикалық үдерістерде еріксіз назарды пайдалана білу керек және еріктің дамуына әсер ету керек. Еріксіз назарды қоздыру үшін эмоциональды факторларды: қызығушылықты эмоциональды толықтыру қолданылады. Мұнда, қызығушылық оқудың тапсырмасымен немесе еңбек әрекетімен байланысты болу керек. Назардың жақсы дамыған қасиеттері және оның құрылғандығы бастауыш сынып жасында оқушылардың жетістігін анықтайды. Назардың әр түрлі қасиеттерін дамыта отырып оқушылардың әр оқу тапсырмалары бойынша үлгерімдігін арттыруға болады.

Мектеп – оқушылардың назарын оқу-тәрбие процесінің талаптарына байланысты жүйелі түрде қалыптастырып дамытатын негізгі орын болса, мұғалім – балалардың назарын тәрбиелейтін негізгі тұлға. Бұрын ойыннан басқаға көңіл бөлмей келген бала оқуға бірден беріліп кетпейді, сабақтың басынан аяғына дейін отыруға оның шыдамы да жетпейді. Олардың алғашқы кезде сабақтың аяқталуын асыға күтіп отыратындары да осыдан. Балаларда еріксіз назардың басымырақ болуы ой-өрісінің көрнекілігіне де байланысты. Мәселен, бірінші сынып оқушылары түрлі нәрселерді санағанда, көбінесе олардың сыртқы формасына, бояуына көңіл аударады да, ең негізгі міндеті-есеп шығаруды ұмытып кетеді. Бұл жастағы балалардың назарындағы екінші бір ерекшелік - назар көлемінің өте таркелетіндігі. Мұғалім осы жағдайды есінде қатты ұстағаны дұрыс. Ол сабақты бала ұғымына түсінікті, тіл жағынан жеңіл етіп берсе, көрнекілікті тиісінше пайдаланса, бала назары бір объектіге тұрақтала түседі де, назардың бөлінуі кемитін болады. Оқушы назары негізінен сабақ үстінде тәрбиеленеді. Сабақтың әрбір минуты бала назарын билеп алмайынша, мұғалімнің сөзі оның көкейіне қонбайды, қиялын толғандырмайды. Бір сөзбен айтқанда, назарсыз өткен сабақ өзінің мақсатына жете де алмайды. Назар тәрбиесінде әрбір мұғалімнің еске алатын кейбір шаралары мына төмендегілер:

- Бірінші сыныптан бастап оқушыларды назардылыққа әдеттендіру, оларда назардың жоғары түрлерін дамыту естен шықпайтын болсын. Бұл жөнінде К.Д.Ушинский былай деген: «Балаға оқуды қызықты ете білуі керек және сонымен қатар, оларды қызықтыра қоймайтын тапсырмаларды да бұлжытпай орындауды талап ету керек, бұл жұмысты орындағанда бір жағын басым етіп жібермей, екі жағын теңестіру арқылы еріксіз назарды тудырып отырумен қатар, белсенді назар балада шамалы болғанына қарамастан оны жаттықтырып отыру керек»

- Бүкіл класқа не жеке оқушыларға берілетін тапсырмалар дәл, анық, қысқа болып келсін.

- Бала қайда жүрсе (мектепте, үйде, далада) байқағыштыққа тәрбиеленуі тиіс.

- Назарды күшті және тұрақты ететін құбылыстың бірі-ерік. Сондықтан назар тәрбиесін ерік тәрбиесімен ұштастырып отыру қажет.

- Төменгі сынып оқушыларының жүйке жүйесінің әлде де болса, «қатая» қоймағандығы еске алынып, олардың шаршап кетпеуін қадағалау, орынсыз жалықтырмау, ауыр, жеңілдігі әртүрлі пәндерді күнделікті сабақ кестесіне талапқа сай орналастыру секілді мәселелер де назар тәрбиесіне қатысы бар шаралар.

Оқушылардың назарын дұрыс қалыптастыруға мұғалімнің жеке басының үлгі-өнегесінің де маңызы зор. Егер мұғалімнің өз назары дұрыс ұйымдаспаған болса, яғни, ол біресе оқытып тұрған сабағына, біресе сыныптағы оқушыларға алаңдап, нені бастап, нені есінен шығарса, ондай мұғалім оқушылардың назарын дұрыс тәрбиелей алмайды.

Мұғалім балаларға сабақ үстінде назарын дұрыстап аударма, іске ынтасыз, ұқыпсыз кіріссе, берген сабағынан да жақсы нәтиже шығара алмайтын болады. Мұғалім: «Кейбір оқушылар сабаққа назар қоймағандықтан үлгермейді» дейтін болса, бұл алдымен оның сабақты дұрыс ұйымдастыра алмауының нәтижесі, өз жұмысындағы кемшілігі болып табылады. Ы.Алтынсарин: «Егер балалар бірдемені түсінбейтін болса, онда оқытушы оларды кінәлауға тиіс емес, оларға түсіндіре алмай отырған өзін кінәлауға тиіс»-деп өте дұрыс айтқан[5]. Мектеп оқушыларының, әсіресе, бастауыш класс оқушыларының назар көлемі ересек адамдардың назар көлемдеріне қарағанда шағын болатындығы сабақ үстінде мұғалімнің есінде болуға тиіс, сондықтан да оқушыларға бір мезгілде сан жөнінде де, сапа жөнінде де белгілі назар көлемінен артық мөлшерде материал беруге болмайды. Оқушылардың назар көлемі бір – бірімен байланыспаған элементтерді қабылдаса, нашар өсетіндігін, ал логикалық байланысы бар элементтерді қабылдаса, олардың назар көлемін өсіретіндігін мұғалім еске алуы қажет[6]. Назар көлемін арттыру үшін мұғалім балаларды комплекс заттарды байқай алуға, оларды бір объект ретінде қабылдауға машықтандырғаны дұрыс. Көрнекі құралдардағы сөздер тым ұзақ болмай, ондағы сөздердің ең бастыларын бірден оқып түсіну үшін әріптерді түрлі бояумен безендіру қажет. Соңғы айтылған тәсілде бала назарының көлемін өсіруге жағдай жасайды. Физиологиялық тұрғыдан назар көлемін өсіріп, ұлғайту мидағы оптималдық қозуы бар аймақты кеңейте түседі. Бұл бірнеше қозулардың бір қозу жүйесіне бірігуі болып табылады. Бірден біраз нәрсені қамти алатын назарда көлемі кең назар дейді де, объектілерді жөндеп қамти алмайтын назарды көлемі тар назар дейді. Назардың тар, көлемдісі де жарамсыз қасиет емес [7].

Назардың танымдылығын және кедергілерге көңіл аудармай іс-әрекетін тиянақты орындауын бағалау мақсатында жүргізілген Мюнстерберг әдістемесінің орындау ережесі әріптерден тұратын тексттің ішінде мағынасы бар сөздер кездеседі. Текстті мүмкіндігінше тезірек қарап шығып, әріптер арасындағы «жасырынып» тұрған сөздерді тауып, олардың астын сызып отыру керек. Мысалы: аплоесбиологияывипиадлуец. Бұл қатардағы әріптер арасында «биология» деген сөз жасырынып тұр. Тапсырма бланкісін келесі үлгі бойынша жасау керек. Орындау уақыты 2 минут. Тапсырма:

б к ү н в т р г ш о ц э а у д а н з г у ч ж а ң а л ы қ х э ь г ч я ф а к т ь у е м т и х
а н т р о ч я г ш г ц к п п р о к у р о р г у р с е ь у к а б е а т е о р и я ж е б ь а м

физикатроицафцугаттеледидарболджщзэгшьбесшогх
еюжипдргшхшндзейінйцукендшизлдбқабылдауабфьт
рпlosedналдспектльахсинть бюекуанышвуфциеждо
ррпхалықша дьхэппцгиернкуыфйшрепортажэкждорла
фьюфбьконкурсйфнячьгузстұлғаличнотьзжэьеюдшщ
глоджянэцржүзудтлжэзбьтнпркывкомедияшлдкөңілф
отчая иейфрлньачвтлджэхьгфтасенлабораториягшдщ
нруцтргшчтлрнегізваниезхжьбшдэркентаопрукгвсмт
рпсихиатриябплмстчьйфясщзаэдосмьягнтзхосмьягн
тзхосмьягнтзхосмьяолрл

Нәтижелерді талдау. Мәтінде барлығы 25 сөз: күн, аудан, жаңалық, факт, емтихан, прокурор, теория, физика, теледидар, бес, зейін, қабылдау, сахна, қуаныш, халық, репортаж, конкурс, тұлға, жүзу, комедия, көңіл, лаборатория, негіз, психиатрия, дос. Әрбір тасталып кеткен сөз үшін 1 балл шегеріледі. Әдістеме топтық және жекелей қолданылуы мүмкін. Белгіленген сөздер саны мен қателіктер саны бағаланады (тасталып кеткен және дұрыс белгіленбеген сөздер). Төмендегі кестеде 1 сабақтағы (1 кесте), 2 сабақтағы (2 кесте) көрсеткіштер жазылған.

1 кесте

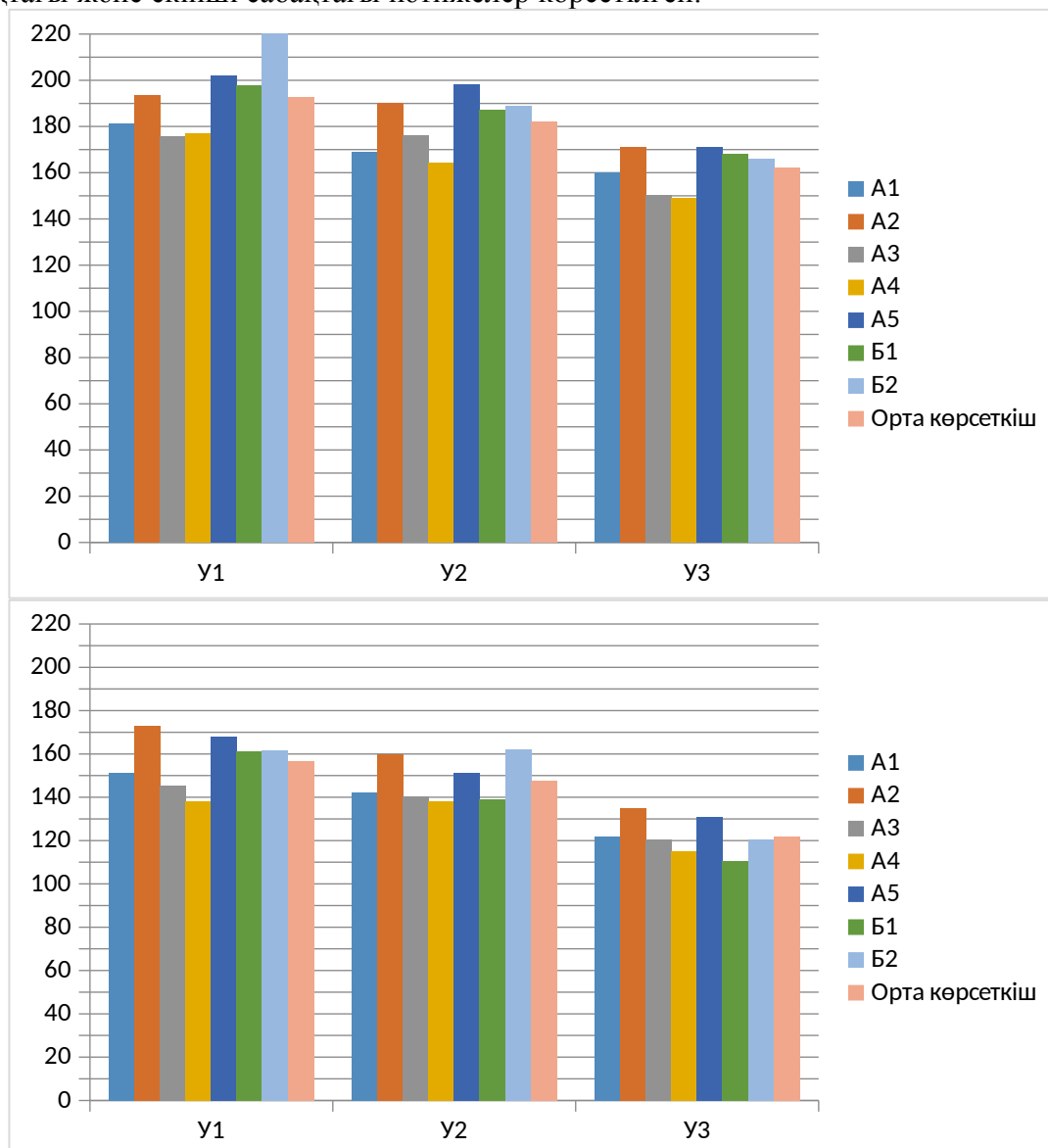
№	Оқушы	У1	Ұ1	З.т.д	У2	Ұ2	З.т.д	У3	Ұ3	З.т.д
1	A1	181,0 1	7	II	169,02	9	II	160,03	9	II
2	A2	193,5 0	6	I	190,33	6	I	171,21	8	II
3	A3	175,9 1	8	II	176,02	8	II	150,16	10	II
4	A4	177,0 5	8	II	164,09	9	II	149,05	11	II
5	A5	202,0 1	5	I	198,20	6	I	170,93	8	II
6	B1	197,7 1	6	I	187,11	7	II	168,02	9	II
7	B2	221,0 1	3	I	188,82	7	II	165,97	9	II

2 кесте

№	Оқушы	У1	Ұ1	З.т.д	У2	Ұ2	З.т.д	У3	Ұ3	З.т.д
1	A1	151,1 1	10	II	142,02	11	II	122,05	13	II
2	A2	173,0 1	8	II	160,01	9	II	135,03	12	II
3	A3	145,3 6	11	II	140,55	11	II	120,69	13	II
4	A4	138,0 2	12	II	138,33	12	II	115,02	14	III
5	A5	168,0 3	9	II	151,09	10	II	130,91	12	II
6	B1	161,0 2	9	II	139,03	12	II	110,61	14	III
7	B2	161,6 9	9	II	162,02	9	II	120,34	13	II

**SCIENCE AND EDUCATION IN THE MODERN WORLD:
CHALLENGES OF THE XXI CENTURY"
NUR-SULTAN, KAZAKHSTAN, OCTOBER 2020**

Жеткіншек жасындағы балалардың зейінін анықтауға арналған «Мюнстенберг әдістемесінің» жүргізілу барысын, интерпретациясын біледі. Әдістеме нәтижесі мен даму көрсеткішін анықтауды үйренеді. Төмендегі диаграммада сабақ кестесі бойынша бірінші сабақтағы және екінші сабақтағы нәтижелер көрсетілген.

Төменде даму деңгейі бойынша қорытынды берілген (3 кесте).

Уақыт (с)	Ұпай	Зейін таңдамалылығының деңгейі	Уақыт (с)	Ұпай	Зейін таңдамалылығының деңгейі
250 –ден жоғары	0	I төмен	140-149	11	II орташа
240-249	1	I төмен	130-139	12	II орташа
230-239	2	I төмен	120-129	13	II орташа
220-229	3	I төмен	110-119	14	III жоғары
210-219	4	I төмен	100-109	15	III жоғары
200-209	5	I төмен	90-99	16	III жоғары
190-199	6	I төмен	80-89	17	III жоғары

180-189	7	II орташа	70-79	18	III жоғары
170-179	8	II орташа	60-69	19	III жоғары
160-169	9	II орташа	60-тан төмен	20	IV өте жоғары
150-159	10	II орташа			

Қорытындылай келе, балалардың назарының даму кезеңдерін жас ерекшеліктеріне сәйкес оқытумен сабақтастыру оқу мен тәрбие жүйесінде өз нәтижесін береді. Ал оны жүзеге асыру үшін жоғарыда көрсетілген Мюнстенберг әдістемесінен басқа әдістемелерін тиімді пайдалана білу қажет. Яғни, жеке бір ғана сабақта емес, қатарынан бірнеше сабақта зерттеу жүргізген нәтижелі. Осы ретте әдістемені ерекшеліктеріне орай жалпы мектеп мұғалімдеріне және де балабақша тәрбиешілеріне ұсынуға болады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Грановская Р.М. Восприятие и модели памяти. //Л.: Наука, 1974.-165с.
2. Лебедев А.Н. Психофизиологические закономерности восприятия и памяти. //М.: Наука, 1985.-94с.
3. Рубинштейн Л.С. Основы психологии. –СПб: Питер, 1999.-216 с.
4. У.Джунусова. Зейіннің жас ерекшелігіне байланысты дамуы./Педагогика мәселелері. – 2011.-№2.-36 б.
5. Жұмасова К.С. Психология: Оқулық-Астана: Фолиант, 2006-292б.-2006-217б.
6. Peelen MV, Heslenfeld DJ, Theeuwes J. Endogenous and exogenous attention shifts are mediated by the same large-scale neural network. Neuroimage. 2004;22(2):822–830.
7. Hopfinger JB, Buonocore MH, Mangun GR. The neural mechanism of top-down attentional control. Nature Neuroscience. 2000;3(3):284–291.

УДК 001.1

Заманауи әлемдегі ғылым мен білім: ХХІ ғасыр талаптары

Асылбек Айжан Мейрамбекқызы

Академик Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің магистранты

Ғылыми жетекші – п.ғ.к., доцент Бельгибаева Г.К.

Қарағанды қ-сы, Қазақстан

Аннотация. Мақалада бүгінгі таңдағы еліміздің білім саласының сапасын жақсартып қана қоймай, жаңа және ұтымды қызмет жасайтын шығармашыл тұлғалардың болуын талап ететіндігі қарастырылады. Қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – жоғары шығармашылық әлеуеті бар, шығармашылықпен ойлайтын мамандарды тәрбиелеу. Бұл міндеттің өзектілігі қазіргі уақытта әлемде технологиялардың, шикізаттың, жабдықтардың, энергия ресурстарының үнемі қымбаттауы және экологиялық жағдайдың нашарлауы жүріп жатқандығымен күшейе түсуде, бұл өз кезегінде қоғамдағы жаһандық әлеуметтік ғылыми мәселелерге алып келеді. Бұл мәселелерді шешу, бір жағынан, жаңа технологияларды, жаңа идеяларды, жаңа білімді қажет етеді, екінші жағынан, білімді жедел алудың және үнемі

жаңарудың жаңа тәсілдерін жасауды талап етеді, ең бастысы әр адамнан жаңаша ойлауды талап етеді.

Кілт сөздер: ғылым, білім беру жүйесі, инновация, студент, әлеуметтану, интернет, болжам, зерттеу, ғылым салалары, ғылым функциялары, бәсекелестік.

Наука и образования в современном мире: вызовы XXI века

Асылбек Айжан Мейрамбековна

Магистрант Карагандинского университета им. академика Е. А. Букетова
Научный руководитель – к.п.н., доцент Бельгибаева Г. К.
г. Караганда, Казахстан

Аннотация. В статье рассматривается современная система образования, которая требует не только улучшения качества образования страны, но и наличия новых и рационально-функционирующих творческих личностей. Одной из главных задач современной системы образования является воспитание творчески мыслителей, обладающих высоким творческим потенциалом. Актуальность этой задачи в настоящее время усиливается тем, что в мире происходит постоянное удорожание технологий, сырья, оборудования, энергоресурсов, ухудшение экологической обстановки, что в свою очередь приводит к глобальным социальным научным проблемам общества. Решение этих проблем требует, с одной стороны, разработки новых технологий, с другой, новых способов оперативного получения знаний и постоянного обновления, а главное, требует от каждого индивида нового мышления.

Ключевые слова: наука, система образования, инновация, студент, социология, интернет, прогноз, исследование, сферы науки, функции науки, конкуренция.

Science and education in the modern world: challenges of the XXI century

Asylbek Aizhan Meyrambekqyzy

Master's student of Karaganda University named after academician E. A. Buketov
Scientific adviser – c.p.s., associate professor Belgibayeva G. K.
Karaganda, Kazakhstan

Annotation. The article considers that today's education sector of the country requires not only improving the quality, but also the presence of creative personalities who create new and rational activities. One of the main tasks of the modern education system is to educate creative thinkers with high creative potential. The urgency of this task is currently enhanced by the fact that the world is constantly increasing the cost of technologies, raw materials, equipment, energy resources, environmental degradation, which in turn leads to global social and scientific problems of society. Solving these problems requires, on the one hand, the development of the new technologies, on the other, new ways to quickly knowledge and constantly update, and most importantly, requires new thinking from each person.

Keywords: science, education system, innovation, student, sociology, internet, forecast, research, fields of science, functions of science, competition.

Ғылым дегеніміз не? Ғылым мен білім адамзатқа не үшін қажет? Әрбір тұлға өмірінде кем дегенде бір рет өзіне осындай сұрақтар қояды. Александр Герцен айтқандай:

«Ғылым – үлкен алып күш, ол заттардың қатынастарын, олардың заңдары мен өзара байланысын ашады. Алайда қазіргі таңда заманауи ғылым мен білім саласы қаншалықты күшке ие?

Бүгінгі қоғамымызда ғылым адам өмірінің көптеген кезеңдері мен салаларында маңызды рөл атқарады деп айта аламыз. Ғылым мен білімнің даму деңгейі қоғам дамуының негізгі көрсеткіштерінің бірі болып табылады, сонымен қатар бұл мемлекетіміздің кемелденуінің көрсеткіші іспеттес. Адам баласының айналасындағы барлық құбылыстар – ғылымның елеулі жетістіктері. [1]

Заманауи ғылым мен білім таңғажайып мүмкіндіктерге толы. Никола Тесла 1904 жылдары «адам өз ойларын ең алыс қашықтыққа жібере алады» деп пайымдаған. Бір ғасырдан соң бұл мүмкін нәрсеге айналды. Қоғамды ақпараттандыру соншалықты жоғары деңгейге жетті, қазір әрбір адам кез келген ақпаратты интернет желісінен таба алады.[2] Әр үйде және әр кеңседе компьютер де, интернет те бар. Бұл желілер соншалықты үйреншікті дүниеге айналғандықтан, адамдар оларды қолдану барысындағы небір қауіптерді естен шығарып жатады. Компьютер – сәулелену мен өрістің көзі. Стационарлық компьютерлер мен ноутбуктер мониторларының катодты сәулелік түтігі иондаушы сәуле шығарады. Кез келген электр құрылғылары секілді компьютер де электромагниттік сәуле шығарады. Компьютер құрылымындағы барлық құрылғылар мен жабдықтар күрделі электромагниттік өрісті құрайды. Электромагниттік сәулеленудің әсері туралы қазіргі заманғы зерттеулердің көпшілігі оның денсаулыққа тигізетін зияны туралы айтуда.

Алайда, ғылыми қауымдастық құрылымында жаңа салалар қалыптасу барысында, ғылым мен білім жүйесі мұндай мәселелерді шешу үстінде. Эргономика ғылымы – адамды компьютермен және басқа да техникалық құралдармен өзара әрекеттесу арқылы зерттейтін ғылым. Эргономика ғылымы жеке тұлғаның қызметін жан-жақты зерттеумен айналысады, сол себепті көптеген ғылыми пәндерді өзара біріктіреді: оның ішінде физиология, еңбек гигиенасы және психология, т.б. Көптеген ғалымдар компьютерде жұмыс істеуге байланысты адам ағзасына тигізер зиян жүктемені азайту мақсатында бірнеше жолдарын қарастырып, мінсіз және қауіпсіз техниканы жасауды міндет етті.

Медицина, биология, генетика, эмбриология ғылымдарының дамуы арқасында адамзат көптеген ауруларға қарсы ем таба алды. Біздің ата-бабаларымыз медицина саласының көмегімен, адам ағзасында жұмыс істемейтін мүшелерін алмастыру үшін жаңа ағза ойлап, өсіру мүмкін екенін де елестете алмаған.

Физика және химия ғылымдары да бір орында тұрмайды. Бұл ғылымдар екі бағытта дамида – іргелі ғылымдар (физика-химиялық білімнің теориялық негіздерін құру және зерттеу) және қолданбалы ғылымдар (адам өмірінің әртүрлі салаларында қолданудың практикалық мәселелерін шешу).

XXI ғасырда адамзат жер шарының барлық дерлік кеңістігін алды. Біз әр түрлі елдерде, әр түрлі ендіктерде, әр түрлі жерлерде өмір сүреміз. Демек, әрбір елдің табиғи жағдайлары мен климатының өзіндік ерекшеліктері бар. Көптеген елдерге табиғат құбылыстарынан қауіптер төнеді. Өкінішке орай, табиғи ресурстардың шектеулі болуы өзін көбірек сезіндіреді. Сол себепті, география, геология, энергетика, топырақтану сияқты ғылымдар да ерекше маңызға ие. Бұл аталған ғылым салалары қоғамды табиғи апаттардан сақтандыруға, адамзат күн сайын қажет ететін энергия мен минералдардың балама көздерін табуға тырысады.

Қазіргі уақытта елдердің әл-ауқаты, олардың ғылым мен білім жүйесінің жағдайына тікелей байланысты. Біздің көзқарасымызша, ғылыми зерттеулерге елеулі назар аударатын, ғылымды қажет ететін жаңа технологияларды табысты түрде игеретін және ол үшін жеткілікті, қуатты қаржылық, ақпараттық, өндірістік, зияткерлік құралдарды

ұсынатын елдер ғана қазіргі саяси-экономикалық жарыста көш бастап, әлемдік аренада жетекші орынға ие болады.

Қазіргі заманауи қоғамды ғылымсыз басқару мүмкін емес. Ғылым дамуының қазіргі кезеңінде қоғамның әлеуметтік құрылымы өзгереді. Бүкіл әлемде ақыл-ой еңбегімен айналысатындар санының өсуі мен дене еңбегімен айналысатындар санының азаю үрдісі байқалады.

Ғылым жүйесі адамға тікелей білім арқылы ғана әсер етеді. Ғылыми еңбектер мен жетістіктерді зерттеу балалардың дамуына, олардың білімді тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді. Бүгінгі таңдағы білім беру үрдісінің негізінде әлемнің ғылыми көрінісі жатыр, ал біздің еліміздегі білім беру саласы ғылыми ұсынылған әдістерге сүйенеді.

Білім беру үрдісіне және білім беру құрылымының өзгеруіне бағытталған қызметті жүзеге асыратын ғылым, оның барлық мынадай компоненттерінде қолданылады: мақсаттары, міндеттері, принциптері, формалары мен әдістері, құралдары мен нәтижелері.

Ғылыми дүниетанымның қалыптасуы тұлғаны қалыптастыруда маңызды рөл атқаратын білім беру жүйесінің арқасында жүреді. Білім және ғылым саласындағы қазіргі заманғы саясат жоғары білімі бар мамандар мен бакалаврлардың зор әлеуетін дайындауға, пайдалануға бағытталған. Мұны ғылыми қызметтің көлемі, ғылыми ақпараттың, жаңалықтардың өсуі, орта есеппен әр 5-10 жыл сайын ғылыми қызметкерлердің саны дәлелдейді.

Қазіргі таңда ғылым негіздерін ұстаздар балаларға ғаламдық желі – интернет көмегімен жеткізуге тырысуда. Қашықтықпен оқытудың, виртуалды институттардың өзіндік артықшылықтары бар. Ұстаздың рөлі төмендеп, нағыз мысал ретінде бала тәрбиесімен айналысар тәрбиеші жоқтығы секілді жағымсыз салдарлар бұлыңғыр болашақты көрсететіндей. Алайда, ұстаздар мен тәрбиешілер мүмкіндіктеріне көп көңіл бөлініп жатыр.

XX ғасыр техникалық даму тұрғысынан ерекшеленді. 100 жыл ішінде адамзаттың алдыңғы тарихынан кем емес жаңалықтар жасалды деп айтсақ артық болмайды. XX ғасырда адамзаттың дамуына ғылымның қосқан үлесі орасан зор. Бірақ адамзат өзінің бүкіл тарихында іргелі ғылыми зерттеулерге жұмсаған қаражатын қоссақ, бұл мөлшер кез келген дамыған елдің бюджетімен салыстыруға келмес еді. [2]

Ғылым, әдетте, адамның өзін қамтитын әлем туралы объективті білім алу үшін жоғары мамандандырылған қызмет ретінде қарастырылады. Әрине, ғылым қоғам мәдениетінің маңызды нысандарының бірі, ал оның дамуы адам өмірінің барлық салаларын жаңартудың маңызды факторы болып табылады. Қазіргі заманауи ғылым адамның дүниетанымын қалыптастырады, техникалық прогреспен тығыз байланысты әрі қоғамның дамуы туралы болжам жасауға және бағдарламалар жасауға, адамзат алдында тұрған мәселелерді шешуге септігін тигізеді. Алайда, ғылым жүйесі заманауи әлем үшін әрқашан да қауіпсіз болып келеді ме?

Ғылым білім беру жүйесін, оның ішінде білім беруді басқару жүйесін дамытудың инновациялық резерві ретінде маңызды рөл атқарады. Білім беруді дамытудың мемлекеттік стратегиясын ғылыми негізде қамтамасыз етуді ұйымдастыру мен толыққанды қаржыландыру ерекше маңызға ие болады.

Отандық ғылым ұстаздарды қайта даярлау және олардың біліктілігін арттыру бағдарламасын іске асыру мәселелерін шешуге, ұстаздар даярлығын іргетастауға, оқытушылар құрамының мотивациясын дамытуға нақты негіз жасауы керек. Социологиялық зерттеулер ұстаздарға материалдық қолдау көрсету, оқу орнының материалдық-техникалық базасын жаңарту, ұстаздардың біліктілігін арттыру, педагогикалық үрдісті әдістемелік қамтамасыз етуді жетілдіру, ғылыми зерттеулерді дамыту, оқу-әдістемелік әдебиеттерді жаңарту сияқты мәселелерді шешудің маңыздылығын көрсетті.

Қазіргі заманауи ғылым жүйесі көп тұсынан бір ғасырда, тіпті жарты ғасыр бұрын болған ғылымнан түбегейлі ерекшеленеді. Оның бүкіл сипаты мен қоғаммен қарым-қатынасы өзгерді. Бүгінгі таңда ғылым үш негізгі органикалық бірлігін білдіреді: ғылым білім ретінде, ғылым қызмет ретінде, ғылым әлеуметтік институт ретінде.

Ғылыми білімнің негізгі функцияларын қарастырайық. Танымдық функция – бұл табиғат, қоғам және адам туралы білім, әлемді ұтымды-теориялық түсіну, оның заңдары мен заңдылықтарын ашу, әртүрлі құбылыстар мен процестерді түсіндіру, жаңа ғылыми білім шығару. Дүниетанымдық функция – әлемнің ғылыми дүниетанымы мен ғылыми бейнесін дамыту, адамның әлемге қатынасының рационалистік аспектілерін зерттеу, ғылыми дүниетанымды негіздеу. Өндіріс функциясы өндіріске инновацияларды, жаңа технологияларды, ұйымдастыру формаларын және т.б. енгізуге арналған. Мәдени, білім беру функциясы – бұл ғылым мәдениеттің феномені, адамдар мен білім берудің мәдени дамуының маңызды факторы. Ғылымның жетістіктері, идеялары мен ұсыныстары бүкіл оқу процесіне, бағдарламалардың, жоспарлардың, оқулықтардың мазмұнына, технологияға, оқытудың формалары мен әдістеріне айтарлықтай әсер етеді. Әрине, мұнда жетекші рөл педагогика ғылымына тиесілі. [3]

Біздің еліміздің өндірісіндегі бәсекелестік пен бәсекелестіктің қазіргі жағдайында бәсекеге қабілетті шығармашылық мамандар қажет, яғни бәсекелестік жағдайында кәсіби қызметте жетістікке жетуге қабілетті болуы шарт.

Соңғы уақытта біздің елімізде білім берудің жаңа моделіне сәйкес келетін инновациялық білім беру технологиялары қарқынды дамуда. Басты білім беру үрдісінде ең кең мағынада алғанда креативті тұлғаны дамыту болып танылады, оның когнитивтік, эмоционалдық, мотивациялық, құндылықтарын құрайды. Бұл мамандарды білім беру стратегияларын өзгерту үшін маңызды шаралар қабылдауға шақырады.

Жастардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал ететін сәтті сыналған білім беру технологияларының негізінде білім беруде шығармашылықты енгізу жоспарлануда, онда жаңа ғасырдағы өмірге дайындалу үшін студенттердің жеке дамуына көп көңіл бөлінеді.

Сондықтан елдің білім беру жүйесінің негізгі мақсаты нақты тұжырымдалады. Бұл жеке білім беру бағытын қалыптастыру үшін мүмкіндіктерді қамтамасыз ету, өзін-өзі барынша толық таныту, білім беру стандарттары мен кәсіби дайындық деңгейінің ең жоғары сапасына қол жеткізу мақсатында тұлғаның шығармашылық әлеуетін ашу болып табылады.

Бұл жағдайда негізгі рөл білім беру мекемелеріне беріледі, ол үшін шығармашылық тәсілдің маңыздылығы мен артықшылықтарын түсіну маңызды, мұнда оқушылардың қиялын, мақсаттылығын, даралығын дамыту, оларды білім беру қызметіне ынталандырады. Бір қызығы, шығармашылық пен оқу нәтижелері бір — біріне қарама-қайшы емес, бірақ бір монетаның екі жағы ретінде қарастырылады – шығармашылық білімді игерудің келесі сатысына жетудің жолы ретінде қабылданады.

Осылайша, қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі - жоғары шығармашылық әлеуеті бар шығармашылықпен ойлайтын мамандарды тәрбиелеу. Бұл міндеттің өзектілігі қазіргі уақытта әлемде технологиялардың, шикізаттың, жабдықтардың, энергия ресурстарының үнемі қымбаттауы және экологиялық жағдайдың нашарлауы жүріп жатқандығымен күшейе түсуде, бұл өз кезегінде қоғамдағы жаһандық әлеуметтік мәселелерге алып келеді. Бұл мәселелерді шешу, бір жағынан, жаңа технологияларды, жаңа идеяларды, жаңа білімді қажет етеді, екінші жағынан, білімді жедел алудың және үнемі жаңарудың жаңа тәсілдерін жасауды талап етеді, ең бастысы әр адамнан жаңа ойлауды талап етеді.

Қазіргі уақытта білім беру жүйесінде маңызды өзгерістер орын алуда: ашық білім беру философиясы кезең-кезеңімен жүзеге асырылуда, ол көбінесе қашықтықтан оқыту

технологияларына, экстернатқа және т.б. негізделеді. Аталған технологиялар мен оқыту түрлерін қолдануға креативті, шығармашылық педагогика ықпал ететін болады. Дәстүрліден айырмашылығы, ондағы қолдау мәселені шешудің өзіндік жолдарын іздеуге бағытталған. Шығармашылық педагогика студенттерге шығармашылықпен үйренуге, өздерін және болашағын жасаушы болуға үйретеді. Өйткені, қазіргі және болашақтың негізгі капиталы технология емес, ақыл-ой және шығармашылық ойлау болады.[5]

Қорытындылай келе, осы тұрғыда жаңа ғасыр үлкен зияткерлік шайқас ғасырына айналғанын атап өткіміз келеді, оның қатысушылары бүгінгі мектеп оқушылары мен студенттерге айналады. Білім беру жүйесінің негізгі міндеттерінің бірі жастарды ХХІ ғасырдағы өмірге дайындау болып табылады, олар жаһандану күштерін, жаңа технологиялардың қарқынды дамып келе жатқан дамуын, бүгінгі күннің шындығына айналатын демографиялық және әлеуметтік өзгерістерді басқара алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Зиневич Ю. А., Гуревич П. С., Широкова В. А. Философские науки. М., Гуманитарий, 2014 г.
2. Громыко Н. В. Интернет и постмодернизм – их значение для современного образования. – 2002.
3. Никитин В. А. Идея образования или содержание образовательной политики. – Киев: Оптима, 2004.
4. What Work Requires of Schools: A SCANS Report for America 2000. —Washington, DC: The Secretary's Commission on Achieving Necessary Skills.
5. Концепция развития образования республики Казахстан до 2015 года Астана, 2004

ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ В МЕДИЦИНСКИХ ВУЗАХ

Эшбаева Наргиза Ураловна

Преподаватель кафедры Узбекского и иностранных языков
Ташкентской медицинской академии

Нурматова Фаиза Эркиновна

Ст. преподаватель кафедры Узбекского и иностранных языков
Ташкентской медицинской академии

***Аннотация:** Эта статья посвящена интерактивному методу обучения русскому языку. Интерактивное обучение представляет собой такую организацию учебного процесса, при которой практически все обучаемые ВУЗа оказываются вовлечёнными в процесс познания. Эта статья предлагает, проведение занятия русского языка в интерактивном режиме, включая мотивацию, сообщения целей, предоставления новой информации, интерактивные упражнения и т.д.*

***Ключевые слова:** метод, русский язык, обучение, словарь, статья, мотивация, роль, урок, информация, дидактика, преподаватель, рефлексия, оценивание.*

Реформы в области высшего образования, происходящие в Узбекистане, наряду с разработкой новых образовательных стандартов, введением новых учебных дисциплин, новых учебников и учебных пособий, вызвали потребность и в изменении методики преподавания.

Из дидактики следует, что для непрерывного развития обучаемого медицинского ВУЗа и становления его как профессиональной личности все элементы содержания образования (знания, умения, навыки, опыт творческой и оценочной деятельности) должны быть им усвоены с установкой на перенос и активное использование. Поэтому цели и задачи, которые ставит перед собой образование, невозможно успешно решать только объяснительно-иллюстративными методами, ориентирующими обучающего на усвоение готовых знаний и применения их в жизни[7,С.352]. В методике преподавания необходимо использовать такие методы, которые способствовали бы подготовке квалифицированных специалистов, способных самостоятельно и творчески решать стоящие перед ними задачи [2, С.192].

В педагогической практике давно применяется термин «активные методы и формы обучения». Он объединяет группу педагогических технологий, достигающих высокого уровня активности учебной деятельности учащихся[4,С.192].В последнее время получил распространение ещё один термин– «интерактивное обучение». **Интерактивное обучение** – это специальная форма организации образовательного процесса, суть которой состоит в совместной деятельности учащихся над освоением учебного материала по решению общих, но значимых для каждого проблем, в обмене знаниями, идеями, способами деятельности [3,С.544].

Интерактивное обучение представляет собой такую организацию учебного процесса, при которой практически все обучаемые ВУЗа оказываются вовлечёнными в процесс познания. Структура предмета русского языка, проведённого в интерактивном режиме, включает 8 этапов. Остановлюсь на особенностях организации каждого из них[1,С.13-14].

Мотивация. Для создания мотивации наряду с проблемными вопросами и заданиями использую сценки, чтение словарных статей, отрывков из журнальных статей, заслушивание статистических данных (например, о влиянии развития подростков на показатели заболеваемости), разные определения одного понятия. Организуя этот этап, всегда нужно помнить, что то, что одного обучающегося побуждает к активным действиям, вызывает бурную реакцию, другого оставляет равнодушным либо приводит к незначительному эффекту, поэтому от урока к уроку необходимо менять способ мотивации, разнообразить их.

Сообщение целей (целеполагание). Цели уроков интерактивного обучения отличаются от традиционных. На первое место выдвигаются цели, связанные со знаниями обучающихся: назвать признаки функций организма, назвать изменения гормональной структуры организма, произошедшие хронические изменения организма и их последствия и т.д.Затем ставятся цели, связанные с формируемыми умениями: выделить написания, подчиняющиеся каждому принципу русской орфографии, определить стилистическую принадлежность текста, публично представить результаты групповой работы. На третьем месте стоят цели, называющие ценности: выразить своё отношение к необходимости существования единых норм орфоэпии, высказать своё суждение о значении грамотного письма, сделать вывод о практической значимости полученных знаний. Этот этап имеет большое значение: во-первых, позволяет всю дальнейшую деятельность обучающихся сделать целенаправленной, т.е. каждый обучающийся узнаёт, каким будет конечный результат, к чему ему стоит стремиться; во-вторых, на этом этапе преподаватель учит учащихся формулированию целей урока – одному из профессиональных умений преподавателя.

Предоставление новой информации. Поскольку все понятия, которые мы изучаем, в той или иной мере уже знакомы учащимся, рекомендуется начинать этот этап с мозгового штурма: «Какие понятия связаны со словом орфография?» и др. Представленные стержневые мысли записываем на доске в столбик и нумеруем. Этот вид работы помогает отобрать то, что уже известно обучающимся, а что действительно непонятно, незнакомо. Эту же работу можно провести иначе: на обратной стороне доски заранее записать ключевое слово, например, орфоэпия, а вокруг него расположить слова: орфоэпические словари, нормы произношения, правильно писать, правильно говорить, речь, речевые ошибки. Затем предложить учащимся выбрать те понятия, которые, по их мнению, связаны с ключевым словом. Этот вариант работы эффективен тогда, когда у обучающихся недостаточно представлений об изучаемом понятии.

Интерактивные упражнения. В качестве интерактивных упражнений можно практиковать работу в малых группах. Проведение этого этапа вызывает наибольшее число трудностей. В группах сменного состава эти проблемы решаются с помощью ротации: из активной группы перевести в пассивную, а из пассивной – в активную. Состав группы должен включать не более 5-6 человек, т.к. в группах большего количественного состава иногда не хватает времени всем высказаться, легче бывает «спрятаться» за спины других, что снижает активность обучающихся, гасит интерес к занятию. Лучше, если в каждой группе объединяются обучающиеся разного уровня информированности по данному предмету, это позволяет им взаимно дополнять и обогащать друг друга. Во избежание потери времени на уроке следует заранее планировать, как обучающиеся будут разделены на группы.

Новый продукт. Логическим завершением работы над новыми знаниями является создание нового продукта. Учитывая большой объём информации, усваиваемой на уроке, и ограниченность времени, в качестве нового продукта можно предложить учащимся высказать свою точку зрения (например, о распространении сердечно-сосудистой заболеваемости в Узбекистане), выполнить новое, ранее не выполнявшееся задание.

Рефлексия. Этот этап предполагает подведение итогов деятельности обучающихся. Рефлексии способствуют вопросы: – Что особенно понравилось? Чему научились? Как пригодятся эти знания в будущем? Какие выводы можно сделать по сегодняшнему занятию? Данные вопросы позволяют обучающимся выделить то главное, новое, что они узнали на уроке, осознать, где, каким образом и для каких целей эти знания могут быть применены.

Оценивание. Этот вопрос является наиболее сложным для преподавателей, работающих в интерактивном режиме. Оценивание должно стимулировать работу обучающихся на последующих занятиях. В первый раз, если все работали активно, с желанием, можно выставить всем участникам группы высший балл. В дальнейшем оценивание поручить руководителю группы. Такой способ организации оценивания имеет профессиональную направленность – приучает обучающихся оценивать работу других. Наконец, можно воспользоваться самооценкой работы обучающихся.

Домашнее задание. После проведения уроков в интерактивном режиме предлагаются задания, требующие творческого переосмысления изученного материала: написать сочинение -миниатюру по теме, высказать свою точку зрения по проблеме, провести стилистический эксперимент. Такие задания в большей степени соответствуют природе интерактивного обучения.

Таким образом, в традиционной системе преподаватель обычно опирается на сильного студента, ведь он быстрее «схватывает» материал, быстрее его запоминает, а слабый «отсиживается» на занятии. Занятия проведённые в интерактивном режиме, позволяют включить всех обучающихся в активную работу, обеспечить каждому обучающемуся посильное участие в решении проблем, в результате слабые обретают

некоторую уверенность в собственных силах, сильные ощущают пользу, помогая товарищам понять материал. Если при традиционной системе обучения преподаватель и обучаемый были основными и наиболее компетентными источниками знаний, то при новой парадигме преподаватель выступает в роли организатора самостоятельной познавательной деятельности обучающихся, компетентным консультантом и помощником, знания же обучающиеся получают в результате своей активной познавательной деятельности. В процессе работы в интерактиве в обучающихся формируются коммуникативные навыки, способность к сотрудничеству и взаимодействию, развивается критическое мышление, что является необходимым для их будущей профессиональной деятельности.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Григальчик Е. К., Губаревич Д. И. Обучаем иначе. Стратегия активного обучения // Минск, 2003. – С. 13-14.
2. Инновационные педагогические технологии: Активное обучение: учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений / А. П. Панфилова. – М.: Академия, 2009. – 192 с.
3. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения. М.: ИНТОР, 1996. – 544 с.
4. Загвязинский В. И. Теория обучения: Современная интерпретация: Учебное пособие для вузов. 3-е изд., испр. – М.: Академия, 2006. – 192 с.
5. Занков Л.В. Избранные педагогические труды. – М.: Педагогика, 1990
6. Краевский В. В., Хуторской А. В. Основы обучения: Дидактика и методика.
7. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 352 с.

УДК 796.56

ПРИМЕНЕНИЕ СИСТЕМНОГО АНАЛИЗА ПРИ ИССЛЕДОВАНИИ ТРЕНИРОВОЧНОЙ И СОРЕВНОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ СИЛОВЫХ СТРУКТУР В ПРОЦЕССЕ ЗАНЯТИЙ СПОРТИВНЫМ ОРИЕНТИРОВАНИЕМ

Пинягин Павел Юрьевич

Аспирант Сибирского государственного университета физической
культуры и спорта

Научный руководитель – Кравчук Татьяна Анатольевна
Омск, Российская Федерация

Аннотация: Вопросы организации тренировочной и соревновательной деятельности представителей силовых структур в процессе занятий спортивным ориентированием следует связывать с обобщением теоретических положений и разработкой новых организационно-методических концепций тренировок, применяя системный анализ тренировочной и соревновательной деятельности.

Ключевые слова: спортивное ориентирование, системный анализ, тренировочная деятельность, соревновательная деятельность, теория спортивной тренировки, теория функциональных систем, представители силовых структур.

Спортивное ориентирование – индивидуальный вид спорта. Пожалуй, важнейшая особенность соревновательной деятельности в ориентировании заключается в том, что все действия спортсмена во время соревнований происходят исключительно в зависимости от личного решения. Спортсмен на дистанции сталкивается с решением следующих задач: выбора варианта движения из одной точки на карте в другую, осуществления движения по запланированному маршруту, обработкой информации спортивной карты и поясняющих местонахождение контрольного пункта легенд, контроля за собственной скоростью движения, а также постоянный самоанализ возможностей своего организма и собственных действий. Как отражено Л.В. Беляковым, А.Д. Ганюшкиным, А.Л. Моисеенковым [1], – «спортивный результат соревнования полностью зависит от самого спортсмена».

Ряд исследователей в своих работах [2 – 5] (В. Ф. Демарин, 1978; Н. Н. Ключникова, 2007; С. Ф. Богдагов, О. Г. Крюков, 2013; Г. С. Роговцев, 2013) отмечали взаимосвязь характеристик профессиональной деятельности представителей силовых структур с качествами, наблюдаемыми в тренировочной и соревновательной деятельности спортсменов-ориентировщиков и развиваемых средствами спортивного ориентирования. Однако эти исследования несистематизированы и носят локальный характер, также в настоящее время отсутствуют обоснованные и изученные подходы и технологии, описывающие положительное воздействие процесса занятий спортивным ориентированием представителей силовых структур, влияющих на формирование готовности к специфической профессиональной деятельности.

Анализ научных исследований показал, что проблеме особенностей тренировочного процесса представителей силовых структур в процессе занятий спортивным ориентированием специалистами в области спортивной тренировки не уделяется должного внимания. В настоящее время все вопросы организации тренировочного процесса находятся в стадии эмпирических находок отдельных тренеров, спортсменов, и они недоступны для широкой аудитории.

Целью данного исследования является решение проблемы организации тренировочного и соревновательного процесса представителей силовых структур в процессе занятий спортивным ориентированием, используя обобщения теоретических положений и разработкой новых организационно-методических концепций тренировок средствами системного анализа.

В спортивном ориентировании наблюдается постоянная взаимосвязь техники и тактики перемещения по дистанции с физическими возможностями индивида. Использование накопленного личного опыта для выбора пути и преодоление определенного маршрута с оптимальной скоростью в спортивном ориентировании неразрывны.

В настоящее время отсутствует обоснованная и законченная теория спортивной тренировки в спортивном ориентировании [6 – 8]. Однако, есть понимание того, что эмпирическая наука уже себя исчерпала и нужны новые методологические подходы к построению тренировочного процесса в ориентировании. Это неразрывно связано с изучаемым вопросом тренировочной и соревновательной деятельности представителей силовых структур в процессе занятий спортивным ориентированием. Такому пониманию способствовала теория функциональных систем П. К. Анохина, новейшие исследования в области биологии спорта, психологии и психофизиологии. Теория функциональных систем предполагает, что в основе построения тренировочного процесса есть принцип отражения цели. В соответствии с этой теорией отправной точкой тренировочного процесса является анализ соревновательной деятельности, в результате которого определяются целевые функции деятельности.

Тренировочная и соревновательная деятельность в спортивном ориентировании носит системный характер, в связи с этим, рассмотрим ее, используя системный подход.

Системный подход – это направление методологии научного познания, в основе которого лежит рассмотрение объекта как системы: целостного комплекса взаимосвязанных элементов, совокупности взаимодействующих объектов, совокупности сущностей и операций. Системному подходу свойственны следующие принципы [9 – 12]:

1. Целостность – система рассматривается в качестве единого целого;
2. Иерархичность – наличие подчиненных связей между объектами системы;
3. Структурность – организованность определенной части системы;
4. Множественность – возможность моделирования части системы в целях описания системы в целом;
5. Системность – каждый объект системы обладает всеми признаками системы.

Таким образом, системный подход представляет собой форму приложения теории познания и диалектики к исследованию процессов, происходящих в природе и обществе. При следовании требованиям общей теории систем [9 – 12] в процессе исследования каждый объект системы рассматривается как отдельная система и вместе с тем как элемент более общей системы.

В соответствии с основными базисами системного подхода перейдем к анализу особенностей тренировочной и соревновательной деятельности у представителей силовых структур в процессе занятия спортивным ориентированием. По С. А. Казанцеву (2006) систематизирование соревновательной деятельности в спортивном ориентировании описывается на основе интеграции пространственных, временных, энергетических и информационных характеристик [7 – 8]. Пространственными характеристиками при этом являются как местность, так и спортивная карта – двумерное масштабированное отражение окружения. В процессе ориентирования спортсменов постоянно сопоставляет эти два пространства, обрабатывая их в своем сознании. Ориентирование, пожалуй, единственный вид спорта, не имеющий постоянных или стандартных условий для проведения соревнований [6]. Для успешного завершения трасс спортсмены должны быть готовы решать любые задачи навигационного и тактического характера на любой местности. В связи с этим не исключены ошибки при решении таких задач.

Количество и значимость допущенных ошибок определяет итог выступления спортсмена на соревнованиях по спортивному ориентированию. Внутренние причины ошибок, в основном определяются желанием высокого результата [13]. Желание показать высокий результат характерно для каждого спортсмена, но выход его из-под контроля сознания приводит к недооценке событий, переоценке собственных возможностей и, как следствие, к ошибкам и потере времени. Нет тех, кто не сделал ни одной ошибки, есть только те, кто ошибался меньше, а кто больше. Ошибки происходят в начале дистанции, в-основном, из-за невысокой сосредоточенности, а в конце из-за физической усталости, сказывающейся на мышлении. Иные причины ошибок – недооценка задач, самоуверенность и влияние встречающихся соперников.

Анализ своих ошибок, понимание причин, в связи с которыми были совершены те или иные действия на дистанции – неотъемлемая часть разбора каждой соревновательной дистанции у представителей силовых структур в процессе занятия спортивным ориентированием. Без этого невозможно дальнейшее развитие качества ориентирования и рост спортивных результатов.

Грамотное использование техники и тактики ориентирования при выдержке требуемой соревновательной скорости – это залог успешного выступления спортсмена на соревнованиях. Целью тренировки ориентировщика при этом становится постоянное совершенствование технико-тактических действий, закрепление навыков ориентирования, при этом на начальном этапе занятий необходимо их освоение, впоследствии добиваясь всё большего и большего автоматизма качественного и четкого выполнения приемов.

Тактическому мышлению спортсмена на дистанции присущи все особенности процессов мышления: в процессе мышления человек отражает в сознании объективную реальность, понимает взаимосвязь между предметами и явлениями действительности. Интегральными показателями [7 – 8] тактической подготовки ориентировщика, при этом, являются скорость выбора вариантов движения между контрольными пунктами (КП), оптимальность выбранного пути и разницу между первым и последующим преодолением ранее посещенного маршрута.

Тренировочная и соревновательная деятельность представителей силовых структур в процессе занятий спортивным ориентированием – это сложная, многокомпонентная система с горизонтальными и вертикальными связями между всеми ее составляющими. Для успешного усвоения тренировочного процесса и выступления на соревнованиях представителям силовых структур необходимо отрабатывать, доводя практически до автоматизма в исполнении технико-тактические действия и навыки спортивного ориентирования.

\СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Беляков, Л. А. Основы тренировки в ориентировании на местности: Методическое пособие / Л.В. Беляков, А.В. Ганюшкин, А.Л. Моисеенков. – Смоленск, 1973. – С. 11.
2. Ключникова, Н. Н. Педагогическая технология применения спортивного ориентирования в системе физической культуры студентов военной кафедры вуза / Н. Н. Ключникова // Учёные записки университета имени П. Ф. Лесгафта. – 2007. – № 6 (28). – С. 45-48.
3. Богданов, С. Ф. Спортивное ориентирование: методическое пособие / С. Ф. Богданов, О. Г. Крюков. – М.: Воениздат, 2013. – 180 с.
4. О подготовке ориентировщика. Тезисные рефераты ведущих спортсменов ЦС ФИС. Тезисы В. Ф. Демарина, МС СССР // тренерский совет ЦС ФИС. – 1978 г. – С. 84–86.
5. Роговцев, В. Г. Военно-спортивное ориентирование: метод. пособие / В. Г. Роговцев; Воен. ин-т физ. культуры. – Л.: [б. и.], 2013. – 43 с.
6. Васильев, Н.Д. Подготовка спортсменов-ориентировщиков высокой квалификации. Учебное пособие. – Волгоград: изд-во Волгоградского ГИФК, 1984. – С. 11-18.
7. Казанцев, С.А. О критериях подготовленности спортсменов-ориентировщиков в беге / С.А. Казанцев // Лес. 2006. № 1(24). – С. 4–5.
8. Казанцев, С.А. Спортивное ориентирование: учебно-методическое пособие / С.А. Казанцев, Ю.Н. Федотов; Санкт-Петерб. гос. ун-т физ. культуры им. П.Ф. Лесгафта. – СПб.: [б. и.], 2006. – С. 11–12.
9. Берталанфи, Л. фон. Общая теория систем – критический обзор / Общ. ред. вст. ст. В.Н. Садовского и Э.Г. Юдина // Исследования по общей теории систем: Сборник переводов. – М.: Прогресс, 1969. – С. 23-82.
10. Блауберг, И.В. Системный подход в современной науке / И.В. Блауберг, В.Н. Садовский, Э.Г. Юдин // Проблемы методологии системных исследований. – М.: Мысль, 1970. – С. 13.
11. Месарович, М. Общая теория систем: математические основы / М. Месарович, Я. Такахаара; пер. с англ. Э.Л. Наппельбаума; под ред. В.С. Емельянова. – М.: Мир, 1978. – С. 25-27.
12. Bertalanfi, Ludwig von. The Theory of Open Systems in Physics and Biology / Ludwig von Bertalanfi // Science. 1950. No.111. – P. 23–29.
13. Антонов, А. А. Закономерности ориентирования / А.А. Антонов // Лес. 2006. № 1(24). – С. 6–7.

ПОВЫШЕНИЕ УРОВНЯ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ 9-ЫХ КЛАССОВ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ РАБОТЫ С ТЕКСТОМ

Калеганова Лариса Евгеньевна

учитель русского языка и литературы КГУ «Средняя школа № 5»

Татаренко Владимир Николаевич

учитель истории КГУ «Средняя школа № 5»

Петропавловск, Казахстан

***Аннотация:** В принятой государственной программе развития образования и науки Республики Казахстан на 2020-2025 годы одним из ключевых целевых индикаторов определено достижение учащимися в международном исследовании PISA показателя «Чтение» - 450 баллов. Это достаточно высокий показатель, который требует развивать читательские навыки у школьников. Именно проблеме достижения данного показателя, посвящено данное исследование.*

Концепция обновленного содержания образования современной казахстанской школы предполагает формирование модели функционально грамотного ученика. Как человека, умеющего работать на результат, способного к определенным, социально значимым достижениям.

Авторы исследования объединили свои усилия в рамках Lesson study, и на уроках русского языка и истории отрабатывали различные приемы и техники, которые имеют наибольшую эффективность для развития грамотности чтения у учащихся 9-ых классов. Фокус исследования состоял в определении комплекса заданий, который подходил бы для работы с текстом к разным предметам, чтобы можно было его использовать, как универсальный алгоритм. Статья подводит некоторые итоги двухлетней работы учителей-исследователей по данному направлению.

***Ключевые слова:** читательская компетентность, грамотность чтения, Lesson Study, работа с текстом, алгоритм*

Оценка уровня грамотности и компетенций населения Казахстана свидетельствует о значительном отставании от многих стран мира. В 2017 году по результатам Программы международной оценки компетенций взрослых (16-65 лет) ОЭСР (PIAAC), Казахстан занял 34-е место по читательской грамотности, что намного ниже среднего показателя стран-участниц ОЭСР и Российской Федерации (9-е место по читательской грамотности). [1]

ОЭСР в 2019 году опубликовала результаты участия Казахстана в международном исследовании функциональной грамотности 15-летних учащихся PISA-2018. По читательской грамотности по итогам 2018 года мы «откатились» назад: 387 баллов. Это 69-е место из 78. Впервые став участником PISA в 2009 году, наша страна показывала 390 баллов. [2]

Таким образом, среди актуальных проблем отечественной системы образования особое место занимает наличие невысокого уровня грамотности чтения у школьников. И наше государство уделяет решению данной проблемы особое внимание. Так, в государственной программе развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 - 2025 годы одним из ключевых целевых индикаторов определено достижение учащимися в международном исследовании PISA показателя по «читательской грамотности» в 450 баллов. Какие меры необходимо предпринять, для достижения поставленной цели? Что необходимо делать учителям в данном направлении? Именно такими вопросами мы задались, организовав свое исследование Lesson study.

Мы исходили из того, что обучение любому предмету должно включать обучение приёмам чтения и письма. Данный процесс должен базироваться на учебном материале, текстах разных по тематике и жанрам, что будет активизировать познавательную, творческую, критическую и коммуникативную деятельность и тем самым будет соответствовать понятию целостности образовательного процесса.

Всем этим объясняется актуальность проблемы формирования читательской компетентности, как одной из ключевых, которые составляют основу умения учиться.

Исследователь Орлова Э. А, дает следующее определение «читательской компетентности», как качества сохранения прочитанного, сформированное на основе общей культуры человека, обеспечивающее возможность решения возникающих учебно-академических, социальных и профессиональных задач адекватно ситуациям в широком социальном взаимодействии образовательной и профессиональной деятельности. [4]

Читательская компетентность напрямую связана понятием грамотность чтения. Исследователи Г.С. Ковалева, Э.А. Красновский под грамотностью чтения предлагается понимать способность человека к осмыслению письменных текстов и рефлексии на них, к использованию их содержания для достижения собственных целей, развития знаний и возможностей, для активного участия в жизни общества. [3] Таким образом, мы определились с ключевыми понятиями и терминологией нашей работы.

Проблему нашего исследования мы сформулировали через вопрос: «Как развитие навыка работы с текстом влияет на уровень грамотности чтения учащихся 9-х классов?».

Объект исследования: организация работы с текстом учащимися 9-х классов на уроках истории и русского языка.

Предмет исследования: комплекс заданий по работе с текстом на уроках истории и русского языка.

Цель: создать комплекс заданий, способствующий системному подходу в работе с текстом, который можно было его использовать, как универсальный алгоритм на любом уроке.

Гипотеза: Если использовать специальный комплекс заданий по работе с текстом, то можно значительно повысить уровень читательской грамотности учащихся 8-9 классов.

Для достижения поставленной цели, мы обратились к Lesson study, как коллаборативному подходу в обучении учителей и развитии их практики преподавания и обучения. Опираясь на свой опыт, как учителей-исследователей, мы отметили наиболее высокий потенциал Lesson study для того, чтобы наше исследование достигло поставленной цели. [5]

Задачи:

- 1) Провести сравнительный анализ алгоритмов работы с текстом различного формата.
- 2) Разработать универсальный алгоритм работы с текстом
- 3) Апробировать данный алгоритм на уроках истории и русского языка в 9-х классах.

Указанные задачи мы планировали достичь в рамках организованного нами процесса Lesson study в 8 «А» классе (2018-2019 уч. год), 9 «Б» классе (2019-2020 уч. год). В ходе

работы использовались теоретические методы (анализ, моделирование) и эмпирические методы (наблюдение, сравнение, интервьюирование).

Данная работа была организована в рамках МО гуманитарного цикла учителями истории Татаренко В. Н. и русского языка и литературы Калегановой Л.Е. в 2018-2019 учебном году. Была использована адаптированная форма Lesson Study (два учителя, т.е. один наблюдатель), так как были объективные причины (загруженность учителей, расписание). Учитывая, что в рамках обновленного содержания образования учащимся предлагается самостоятельно добывать информацию из разных источников и структурировать её, используя разные способы, то возникла проблема – отсутствие навыка работы с первоисточником, а именно с текстом. Таким образом, был определён фокус наблюдения – работа с текстом на уроках истории и русского языка. В ходе аналитического этапа был выбран 8 «А» класс, так как эти учащиеся работали по ОСО уже 2-й год. Перед проведением серии уроков была проведена диагностика всего класса по следующим аспектам: выделение ключевых слов в тексте, формулирование основной мысли, составление плана текста. В ходе подготовки были определены три учащихся, представители различных групп: А – С. Артём, имеющий высокие навыки, В – Ж. Роман – средние и С – Г. Данил, имеющий ниже среднего показатели в общеучебных навыках при работе с текстом (определение темы, формулирование основной мысли, подбор ключевых слов и понятий). Были сформулированы ожидаемые результаты от каждого ученика по окончании Lesson Study. Например, критерии успеха для исследуемого ученика А (Имя С. Артём): по окончании серии Lesson Study ученик А будет самостоятельно определять ключевые слова в тексте, по которым будет формулировать тему и основную мысль текста; применять полученные навыки на других предметах.

Дополнительные комментарии: на первоначальном этапе будут организованы подмости: ОК-С.

В учебниках по ОСО читательская грамотность формируется на основе работы со сплошными и несплошными текстами.

Это позволяет решать задачи по развитию читательской грамотности:

- понимать коммуникативную цель чтения текста;
- фиксировать информацию на письме в виде плана, тезисов, полного или сжатого пересказа (устного или письменного);
- определять основную мысль текста;
- дифференцировать главную и второстепенную, известную и неизвестную информацию;
- выделять информацию, иллюстрирующую языковые (и другие) факты, явления или аргументирующую выдвинутый тезис;
- комментировать и оценивать информацию текста.

На каждом уроке работа с текстом делилась на три этапа: предтекстовый, текстовый и послетекстовый (согласно программе ОСО). Но на каждом этапе учащимся предлагался единый алгоритм, который позволял систематизировать работу с текстом.

Предтекстовый этап:

1. Прочитайте заглавие (текста/параграфа, если есть), выделите в нем знакомые и новые понятия. (Приёмы: «Мозговой штурм», «Ассоциации», «Работа с толковым словарём»)
2. Поставьте вопросы к заглавию и определите, (какая сфера деятельности человека будет освещаться в тексте/ какой теоретический материал необходимо повторить). (Приёмы «Корзина идей», «Ромашка Блума»)
3. Прогнозирование содержания текста: попробуйте предположить, о чем пойдет речь, и поставьте вопросы от заглавия; попробуйте самостоятельно ответить на поставленные вопросы. (Приём «Корзина идей», «Прогноз»)

Текстовый этап.

1. Найдите неясные слова и определите их значения по словарю.

2. Выделите новые термины и определения.
3. Выясните, как новые термины (понятия) связаны с известными.
4. Выделите ключевые слова в каждом абзаце (подпункте).
5. Подумайте, почему текст разделен на абзацы именно таким образом, для этого по ключевым словам определите микротему каждого абзаца.
6. Опираясь на микротемы и ключевые слова, сформулируйте тему текста (о чём текст?) и основную мысль (с какой целью написан текст).
7. Определите стилевую принадлежность текста (для уроков русского языка).
(Приёмы «Чтение с остановками (со стопами)», «Поиск», «Деформированный текст», «Восстановление информации», «Займи позицию», «От цитаты – к характеристике героя (эпохи, исторического процесса, явления и т.д.)», «Найди ключевое слово», «Дневник двойной записи» и т.д.)

Послетекстовый этап.

1. Используя «Ромашку вопросов», поставьте вопросы к тексту и ответьте на них.
2. Интерпретируйте текст в другую форму: таблицы, схемы, алгоритмы, кластеры, ментальные карты и т.д.
3. Составьте план текста (тезисы) и перескажите его по плану (с опорой на тезисы).
(Приёмы «Закончи тезис», «Преобразование», «Составление плана», «Сообщение», «Кластер», «Письмо по кругу» и т.д.)

Было обращено особое внимание на совместное оценивание этапов, на которых работают исследуемые учащиеся. Для этого были использованы материалы оценивания достижений учащихся. Очень важно, чтобы члены группы письменно фиксировали свои ожидания от каждого из учащихся наблюдаемой группы по окончании урока и предполагаемые доказательства. Поскольку Lesson Study планируется совместно, то является совместной собственностью группы, означающей, что наблюдатели менее концентрированы на учителе и более – на учащихся (исследуемых учениках). Сложность заключалась в том, что наблюдателям необходимо стремиться начинать каждый процесс наблюдения с концентрацией сугубо на исследуемом ученике и далее – расширять границы наблюдения до группы или класса в целом. В процессе наблюдения фокусировалось и удерживалось внимание сразу на трёх учениках. Наблюдателям необходимо было отмечать ответы исследуемых учащихся на различных этапах урока, замечая степень их соответствия или отличия от предполагаемого ответа на данном этапе. Следовало отмечать также все критические ситуации. Иногда создавалась ситуация, характерная для всех (например, все учащиеся одинаково неправильно сформулировали основную мысль текста или не смогли определить микротему), это фиксировалось, при анализе выяснялись причины, а при планировании следующего урока продумывались подмости, которые помогут учащимся избежать провала. Таким образом, акцентирование внимания на «исследуемых» учащихся позволило выявить ряд действительно важных моментов, которые были учтены при планировании в других классах, где Lesson Study не проводилась.

Заключение

Таким образом, целесообразно и эффективно деятельность по формированию и развитию грамотности чтения осуществлять в системе через организацию работы учащихся с текстом на всех предметах, связанных с данным видом работы, добывать и вычленять информацию, аргументировать свой ответ, а использование предложенных алгоритма работы с текстом и методических приемов позволит систематизировать данный вид работы.

Несомненно, благодаря этому сформируется читательская самостоятельность школьников. И тогда поиск информации в любом тексте и её интерпретация станут

доступными каждому школьнику, а читательская грамотность учащихся значительно повысится.

Предлагаемый алгоритм работы с текстом (этапы и приёмы) можно считать универсальными, так как его можно адаптировать к каждому изучаемому предмету.

Апробация предлагаемого опыта в КГУ "Средняя школа № 5" подтверждает его эффективность, так как исследование показало, что учителя добились ожидаемого результата. 70% учащихся 8 «А» класса не испытывали затруднения при анализе текста, опираясь на данный алгоритм работы, к концу учебного года, а в 9-ом классе эта цифра уже составила 85%.

Данный опыт представлен на коучингах для педагогов школы, на семинаре для педагогов города и на областной НПК педагогов-исследователей СКО.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1900000988> (Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 - 2025 годы)
2. <https://blog.kazdata.kz/produktivnost/rezultaty-ocenochnyx-programm-oestr-v-kazaxstane-pisa-i-piaac.html> (Результаты PISA-2018)
3. <https://rus.1sept.ru/article.php?ID=200501401>
4. Орлова Э. А. Общекультурная и читательская компетентность. Сборник информационно-аналитических материалов по проблемам чтения. /Сост. Е.И. Кузьмин, А.В. Паршакова. – М.: Межрегиональный центр библиотечного сотрудничества, 2009
5. Пит Дадли Lesson Study: руководство. Pete Dudley 2011

Суммативное оценивание за 3 четверть 10 класс химия.

Гайдук Сергей Николаевич

Учитель химии и биологии КГУ ОШ №61
г. Алматы, Казахстан.

Аннотация: В статью предлагается один вариант суммативного оценивания за 3 четверть по химии 10 класс естественно-математического направления. Задания подготовлены на основе учебной программы для 10-11 классов уровня общего среднего образования естественно-математического направления в рамках обновления содержания среднего образования и учебного плана, согласно спецификации.

Ключевые слова: Суммативное оценивание за 3 четверть, задания СОЧ, окислительно-восстановительные процессы, аналитические методы, электролиз, качественные реакции на галогены, щелочено земельные металлы.

Задания суммативного оценивания за 3 четверть по предмету «Химия»

1. Установите какой вид анализа показывает наличие и количество содержания химических элементов в веществе. [1]

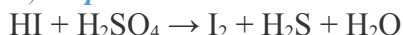
- А) Фазовый анализ
- В) Молекулярный анализ
- С) Элементарный анализ
- Д) Функциональный анализ.

2. Установите верны ли следующие суждения о галогенах [1]

- А) Из всех галогенов йод – наиболее электроотрицательный элемент.
Б) Электронная конфигурация внешнего уровня всех атомов галогенов ns^2np^5
- 1) Верно только А
 - 2) Верно только Б
 - 3) Верны оба суждения
 - 4) Оба суждения неверны

3. А) Расставьте коэффициенты в уравнениях реакций. Используя метод электронного баланса [1]

Б) Определите окислитель и восстановитель [2]

4. Установите соответствие между формулой соли и продуктом, образующимся на инертном аноде при электролизе её водного раствора [3]

Электролит	Продукт электролиза
А. NaI	1. H_2
В. $BaCl_2$	2. I_2
С. K_2SO_4	3. Cl_2
	4. SO_2
	5. O_2

5. При проведении качественных реакций на галогенид - ионы не все сведения записаны в таблице.

А) допишите в таблицу не достающую информацию [4]

№ пробирки	Галогенид-ион	Качественный реагент	Цвет и характеристика осадка
1	Cl^-		
2		$AgNO_3$	светло-желтый осадок
3	I^-		
4	F^-	$CaCl_2$	

Б) С помощью какого реагента можно доказать наличие крахмала в картофеле.

Опишите признаки качественной реакции. [1] _____

В) Запишите молекулярное, полное ионное и сокращенно-ионное уравнения реакции взаимодействия хлорида натрия с качественным реагентом на галоген. [1]

6. Водопроводная вода взятая в природных источниках проходит определенные этапы очистки.

а) На одном из этапов используют хлор. Объясните причину использование хлора для очистки. _____ [1]

б) Приведите одно преимущество и один недостаток этого способа очистки.

Преимущество _____ [1]

Недостаток _____ [1]

7. Установите соответствие между формулой, названием и областью применения важнейших соединений щелочноземельных металлов [1]

формула	название	Области применения
А) MgO	1 металл	а) для получения гашеной извести

B)CaO	2.негашеная известь	b) изготовление огнеупорных кирпичей, в медицине
C)Be	3.жженая магнезия	с) при изготовлении рентгеновских аппаратов

A- __, __; B- __, __; C- __, __

8. К нерастворимой в воде соли белого цвета, которая встречается в природе в виде широко используемого в строительстве и архитектуре минерала, прилили раствор соляной кислоты. В результате соль растворилась и выделился газ, при пропускании которого через известковую воду выпал осадок белого цвета. Осадок растворился при дальнейшем пропускании газа. При кипячении полученного раствора выпадает осадок. Напишите уравнения описанных реакций. [4]

9. Найдите молекулярную формулу углеводорода, содержание углерода в котором 80%, а водорода-20%, относительная плотность по водороду равна 15. [2]

10 Молекулярная формула вещества C₅H₁₀.

а. Составьте две структурные формулы возможных изомеров углеводородной цепи данного вещества и назовите их по номенклатуре IUPAC. [1]

в.Приведите примеры двух изомеров данного вещества по положению кратной связи C₅H₁₀. Дайте названия веществам. [1]

11 Людям, живущим в крупных промышленных городах. Приходится дышать воздухом, перенасыщенным вредными ядовитыми веществами, в том числе и продуктами горения нефтепродуктов, которые выбрасывают в атмосферу промышленные предприятия.

А) Что может послужить причиной парникового эффекта? (приведите 1 причину, которую, по вашему мнению, считаете наиболее весомой) [1]

11 Б) *При сгорании органического вещества массой 2,37 г образовалось 3,36 г оксида углерода(IV) (н.у.), 1,35 г воды и азот. Относительная плотность этого вещества по воздуху равна 2,724. Выведите молекулярную формулу вещества.* [3]

Схема выставления баллов

№	Ответ	Ба лл	Дополнительна я информация
1	С	1	
2	2	1	
3	Решение. В1 1) Составить электронный баланс: $\begin{array}{l} 1 \mid S^{+6} + 8e^- \rightarrow S^{-2} \\ 4 \mid 2I^- - 2e^- \rightarrow I_2^0 \end{array}$ 2) Расставить коэффициенты в уравнении реакции: $8HI + H_2SO_4 \rightarrow 4I_2 + H_2S + 4H_2O$ 3) Указать, что сера в степени окисления +6 является окислителем, а иод в степени окисления -1 — восстановителем.	3	1-балл – коэффициенты 1 балл- составлен электронный баланс 1 балл определен окислитель и вос-ль.
4	(246),	1	

5A		№ проби ки	Галоген-ион	Качественный реагент	Цвет и характеристика осадка	4	За каждый правильный ответ 1 балл.
	1	Cl ⁻	AgNO ₃	белый творожистый осадок			
	2	Br ⁻	AgNO ₃	светло-желтый осадок			
	3	I ⁻	AgNO ₃	желтый творожистый осадок			
	4	F ⁻	CaCl ₂	Осадок белого цвета			
5 Б	Йод, синее окрашивание					1	
5B	В 1 NaCl + AgNO ₃ = AgBr↓ + NaNO ₃ Na ⁺ + Cl ⁻ + Ag ⁺ + NO ₃ ⁻ = AgBr↓ + Na ⁺ + NO ₃ ⁻ Ag ⁺ + Br ⁻ = AgBr↓					1	
6 а)	Для уничтожения бактерий Преимущество – качественное обеззараживание					1	
6 б)	Недостаток – разрушаются трубы, вкус воды, расстройство желудка у потребителей.					1 1	Любой правильный ответ
7	A3b, B2a, C1c.					1	
8	1) CaCO ₃ + 2HCl = CaCl ₂ + CO ₂ + H ₂ O 2) CO ₂ + Ca(OH) ₂ = CaCO ₃ + H ₂ O 3) CaCO ₃ + H ₂ O + CO ₂ = Ca(HCO ₃) ₂ 4) Ca(HCO ₃) ₂ = CaCO ₃ + H ₂ O + CO ₂					4	1 бал за каждое уравнение реакции.
9	1).Определяем Mr вещества. D (H ₂)=Mr (вещ-ва) : Mr (H ₂); Mr (вещ-ва) = D(H ₂)*Mr(H ₂); Mr =15*2=30 2).Определяем, сколько по массе приходится на углерод: 30-100% х-80% х=24 (C) 3).Определяем, сколько по массе приходится на водород: m(H)=30-24=6. 4). Определяем число атомов углерода и водорода в данном веществе: n(C)=24:12=2 атома; n(H)=6:1=6 атомов. Формула вещества C ₂ H ₆ -этан					1 1	
10a	CH ₂ =C(CH ₃) -CH ₂ -CH ₃ 2-метилбутен-1 CH ₂ = CH – CH ₂ -CH ₂ -CH ₃ пентен-1					1	Допускается пентен -2
10b	CH ₂ - CH =CH-CH ₂ -CH ₃ пентен -2 CH ₂ = CH ₃ - CH ₃ -CH ₂ -CH ₃ пентен-1					1	Допускается 2- метилбутен-2

11a)	Использование горючих полезных ископаемых в промышленности – угля, нефти, природного газа; транспорт – легковые и грузовые автомобили выделяют выхлопные газы, которые также загрязняют воздух и усиливают парниковый эффект; вырубка лесов, которые поглощают углекислый газ и выделяют кислород, а с уничтожением каждого дерева на планете увеличивается количество CO ₂ в воздухе;	1	Принять любой правильный ответ
11b)	1. Применяем формулу (1) $M(\text{в-ва}) = 29 \text{ г/моль} * 2,724 = 79 \text{ г/моль}$. Находим количество атомов С по формуле (3) $\frac{79 \text{ г/моль} * 3,36 \text{ л}}{2,37 \text{ г} * 22,4 \text{ л/моль}} = 5$ 2. Находим количество атомов Н по формуле (4) $\frac{79 \text{ г/моль} * 1,35 \text{ г}}{2,35 \text{ г} * 18 \text{ г/моль}} = 2$ 3. Вычисляем молярную массу C₅H₅. $M(\text{C}_5\text{H}_5) = 12 * 5 + 1 * 5 = 65 \text{ г/моль}$ 4. Вычисляем количество атомов азота (5) $79 - 65 = 14$. т.к. атомная масса азота – 14, значит в данной формуле один атом N. Ответ: C₅H₅N	1 1 1	
		30	

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

4. М. К. Оспанова, К.С.Аухадиева, Т.Г. Белоусова. Учебник «Химия» для 10 класса естественно-математического направления общеобразовательной школы. – Алматы: «Мектеп», 2019 г. Часть 1 стр. 178-228, Часть 2 стр. 5-13.
5. Типовая учебная программа по учебному предмету «Химия» для 10-11 классов естественно-математического направления уровня общего среднего образования по обновленному содержанию. (3 апреля 2013)
6. Руководство по критериальному оцениванию для учителей основной и общей средней школ: Учебно-метод. Пособие. / Под ред. О.И.Можаевой, А.С.Шилибековой, Д.Б.Зиеденовой. – Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2016. - 56 с.

УДК 371.384.2

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КОМИКСОВ И ИГРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ ФИЗИКИ И МАТЕМАТИКИ КАК СРЕДСТВА ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОИЗВОЛЬНОГО ЗАПОМИНАНИЯ

Евланов Максим Витальевич

Косик Вера Михайловна

Учитель физики и математики, УО «Средняя школа № 45 г. Минска», Беларусь

Учитель математики, УО «Средняя школа № 45 г. Минска», Беларусь

Аннотация. *Суть приема комиксов – установить связи между изучаемыми объектами, обоснование сделанного выбора, графическая интерпретация изучаемого материала. Дает возможность организовать работу обучающихся в парах или группах, визуально помочь им увидеть взаимосвязь между причинами и следствиями, развивает критическое мышление.*

Ключевые слова. *Приём, метод, образовательные комиксы, физика, математика, обучение, физическое домино, математическое домино.*

Запоминание – процесс памяти, в результате которого происходит закрепление прошлого опыта. Запоминание произвольное – специальное действие, конкретная задача и намерение которого – запомнить точно, на максимальный срок, с целью последующего воспроизведения или просто узнавания материала [1].

Произвольное запоминание представляет собой особую и сложную умственную деятельность, подчиненную задаче запомнить. Чтобы лучше достичь поставленной цели, произвольное запоминание включает в себя разнообразные действия, например, заучивание. Суть его заключается в многократном повторении учебного материала до полного и безошибочного его запоминания, но заучивание механическое непродуктивно и недолговечно.

По мнению С.Л. Рубинштейна, в психологии памяти основное значение приобретает вопрос зависимости запоминания от характера деятельности, в ходе которой оно совершается [2]. Овладение приемами осмысленного запоминания (мнемотехники) происходит эффективнее в тех случаях, когда при изучении формул используются наглядность: модели, рисунки, схемы. Активно взаимодействуя с ними, учащиеся переходят от пассивного, механического запоминания к активному освоению, что способствует более глубокому и осознанному запоминанию формул.

Учебные предметы «Физика» и «Математика» в учреждениях общего среднего образования считаются одним из самых сложных предметов, требующих умений логически мыслить, обладать хорошей памятью и вниманием, а зачастую, при проведении экспериментов, построении чертежей и графиков, и терпением. В связи с этим интерес учащихся к изучению предмета быстро утрачивается, результаты обучения снижаются. В связи с чем, учителям физики и математики, как никаким другим, приходится постоянно находиться в поиске эффективных методов, средств, приемов обучения.

Таким образом, организационно-педагогическими условиями, способствующими повышению эффективности произвольного запоминания, являются:

- 1) работа по организации активного, самостоятельного оперирования учащимися конструктором формул должна проводиться систематически, целенаправленно;
- 2) процесс изучения формул осуществляется в совокупности с применением этих знаний;
- 3) обеспечение произвольного запоминания учащимися физических и математических формул строится с учётом их возрастных особенностей;

4) учет принципа наглядности обучения при составлении банка производных формул.

Средством обучения, способствующим повышению эффективности произвольного запоминания формул учащимися, являются комиксы (приложение 2). Комикс позволяет графически визуализировать учебный материал и формулы для последующего конструирования производных формул и более глубокого осмысления изучаемого материала.

В качестве наглядности выступать могут и специально разработанные образовательные комиксы. Комикс имеет взаимосвязующий характер рисунка и краткого высказывания героя комикса либо небольшого текста. То есть, невербальные компоненты комикса включают в себя графику (последовательность рисунков, каждый из которых обрамлен рамкой и образует кадр), вербальный компонент содержит буквенный текст, все речевое единство в рамках комикса. Между картинками существует связь, соответствующая развитию сюжета. Психологически учащиеся готовы с интересом вникнуть в развитие предложенного сюжета картинок. Учебный материал, представленный в комиксах, может иметь хорошую степень усвоения. Наглядность помогает учителю перейти от конкретного образа к абстрактному и предполагает опору не только на зрение, но и на все остальные органы чувств. Применение комиксов на уроках может этому способствовать. Нами разработана система комиксов для учащихся 7 класса. Методика работы с комиксами предполагает постепенное перемещение внимания учащихся с одной картинки на другую с проговариванием увиденного. Имея серию комиксов, можно разнообразить подачу и закрепление учебного материала.

Продуктивность запоминания зависит и от характера материала. Превратить рутинный процесс запоминания в эффективный помогают и игры, например «Математическое домино» или «Физическое домино» (приложение 1). Здесь работает стратегия «две карточки»: две стопки карточек разного цвета, на одной пишется левая часть формулы, а на другой — правая. Делим таким образом все формулы, которые нужно запомнить, затем перемешиваются обе стопки. Теперь можно тянуть по порядку карточку с левой частью формулы и подбирать её продолжение среди «правых» и наоборот. В нашем домино есть и ассоциативные картинки, названия и обозначение физических (математических) величин.

Использование комиксов и физического (математического) домино при изучении учебных предметов «Физика» и «Математика» способствует повышению эффективности запоминания физических (математических) величин и формул, о чем свидетельствует проведенный нами анализ контрольных и самостоятельных работ. Применение данных методов позволяет учащимся справиться с решением задач более высокого уровня, облегчает запоминание физических констант, физических и математических формул, целостному изучению конкретной темы или раздела и предмета в целом, при этом улучшая у обучающихся произвольное запоминание. Однако всегда стоит помнить о том, что применение комиксов и домино, как средства обучения для повышения эффективности произвольного запоминания – это не подмена собственно запоминания, а лишь средство для сокращения времени на запоминание.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Словарь психолого-педагогических понятий / авт.-сост.: Т. Г. Каленникова, А. Р. Борисевич. – Минск : Белорус. Гос. Технол. Ун-т, 2007. – 68 с.
2. Рубинштейн, С. Л. Основы общей психологии : В 2 т. Т. 1. / С. Л. Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1989. – 488 с.
3. Колесова Н.А., Макаренко Т.А. Разработка учебной игры по физике // Научно-методический электронный журнал Концепт. 2015. Т. 19. С. 116-120.

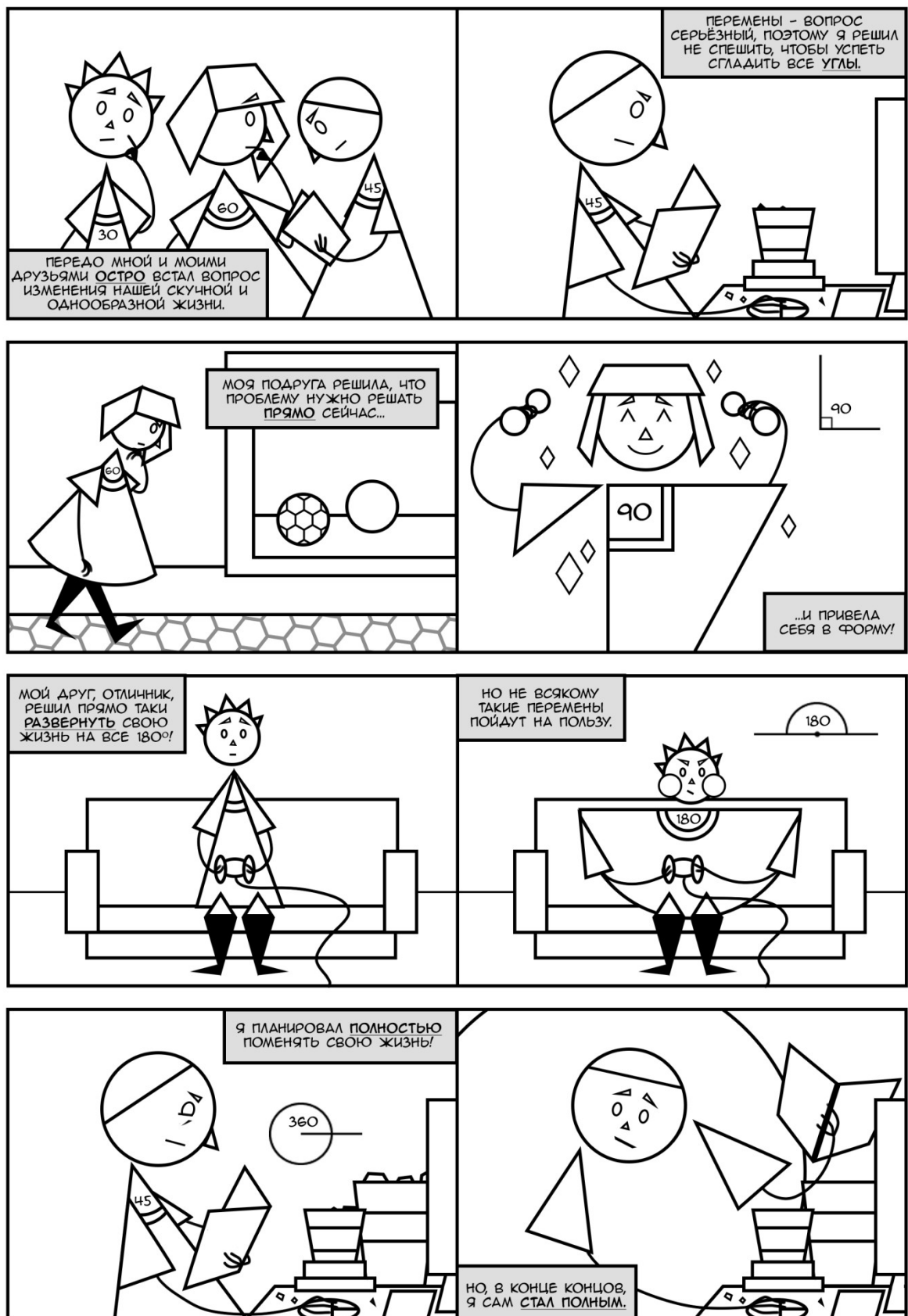
4. Сидорова Ф.Л., Макаренко Т.А. Применение модульного обучения на уроках физики в 7 классе // Научно-методический электронный журнал Концепт. 2015. Т. 19. С. 181-185.
5. Петрова А. С., Макаренко Т. А. Комикс как средство обучения // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2017. – Т. 32. – С. 119–121. – URL: <http://e-koncept.ru/2017/771035.htm>.

Приложение 1. Фрагмент игры «Физическое домино» по теме «Превращения энергии при гармонических колебаниях», 11 класс

	Что называется механическими колебаниями?
...гармоническими	Максимальное смещение тела от положения устойчивого равновесия – это...

периодическое движение, при котором тело или материальная точка движется вблизи положения равновесия, отклоняясь от него то в одну, то в другую сторону.	Колебания, при которых координата (смещение) тела от времени изменяется по закону синуса или косинуса, называются...
---	---

Приложение 2. Комикс по теме «Угол. Виды углов», 7 класс

УДК 372.853

ТАБИИЙ-ИЛМИЙ ФАНЛАРНИ ЎҚИТИШДА ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ ТАДБИҚИ

Ворисова Раъно Собировна

Чирчиқ олий танк кўмондонлик муҳандислик билим юрти
Табиий-илмий фанлар кафедраси мудири, кимё фанлари номзоди

Аннотация: Мақолада ўқитувчининг инновацион фаолияти жиҳатлари, яъни асосий белгилари, тузилиши ва ўзига хос хусусиятлари ёритилган. Табиий-илмий фанларни ўқитишда педагогик технологияларнинг қандай тарзда қўлланилишини мисоллар воситасида тадбиқи кўрсатилган.

Калит сўзлар: педагогик фаолият, интерфаол усуллар, педагогик инноватика, репродуктив, эвристик, креатив, когнитив, фото кўз, аукцион.

Табиий фанларнинг юқори даражада ривожланиши, компьютер ва интернет тизимининг кириб келиши, фойдаланиш учун таклиф этилаётган илмий ахборот миқдорининг ниҳоятда ўсиб бораётганлиги ва уларни таълим жараёнига тадбиқ қилиш вақти ва ҳажмининг чегараланганлиги, педагогик фаолиятнинг масъулиятини, серкирралигини оширади ва унга янги талаблар қўяди.

Бугунги кун ўқитувчиси курсантларга берилган тайёр ахборотларни яна қайта сўраши эмас, балки уларни йўналтириши, тадқиқотчиликка ундаши, ҳар жиҳатан қўллаб қувватлаши талаб этилаяпти. Ўқитувчи – маърузачи, курсант – тингловчи бўлган даврлар ўтди. Айни пайтда ҳар бир ўқитувчи ўз маҳоратини мунтазам ошириб, ўқитишнинг янгича усулларини ўзлаштириб бориши зарурлигини ҳис этмоқда. Яъни мустаҳкам моддий-техник база яратилаётгани, педагогларни касбий салоҳияти ва малакасини изчил равишда оширишга эътибор қаратилиши натижасида машғулотларни янги ахборот технологияларни олиб кираётган, курсантни мустақил фикрловчи шахс сифатида тарбиялашни мақсад қилган замонавий ўқитувчилар авлоди шаклланди.

XXI асрда таълимни ахборот технологияларисиз тасаввур этиб бўлмайди. Деярли барча фан ўқитувчилари машғулотларда компьютер, видеопроектор, интерфаол электрон доска каби қурилмалар ва интернетдан фойдаланаяпти. Табиийки, самарали мультимедиа ўқув материаллари, улардан унумли фойдаланиш услубияти етишмаса, ҳар қандай замонавий ахборот технологияси ҳам педагогга амалий ёрдам беролмайди. Бу тизимда ҳам ўқитувчига янгича ёндошув керак.

Шунга асосан бугунги кун педагоги ўқитиш, ахборот бериш, ахборотларни баён қилиш, тезроқ, янада тезроқ ўқитишдан курсантга ўқишга, билимларни мустақил ўзлаштиришга, мутоала ва мушоҳада қилиш, энг асосийси, мустақил ҳулоса чиқариш эҳтиёжини тарбияламоғи керак. Педагогик муваффақият заминиди маълумки ўқитувчининг фаолияти – унинг салоҳияти, тайёргарлиги ва маҳорати ётади. Педагогик фаолиятнинг ҳарактлантирувчи омили педагогик ижод бўлиб, бу эса таълим-тарбия жараёнига янгича инновацион ёндошув - инновацион фаолият асосида унинг такомиллашишига ва самарадорлигига эришишдир. Инновация сўзи – янгиланишни, ўзгаришни амалга жорий этиш жараёни ва фаолияти (инглиз тилидан олинган) бўлиб, педагогик инноватика – педагогик янгиликлар, уларни баҳолаш ва педагогик жамоа томонидан ўзлаштириш ҳамда уни амалиётга қўллаш ҳақидаги таълимдир. Бу фаолият натижасида:

- таълим-тарбияда янгича сифат кўрсаткичига эришилади;
- юқори таълим самарадорлиги қўлга киритилади;

- ижодкорликка йўналтириш ҳамда таълим технологиялари янги босқичга кўтарилади;
- таълим-тарбияга янги ёндашилади.

Инновацион фаолият узлуксиз равишда янгиликлар асосида ишлаш бўлиб, у узок вақт давомида шаклланади ва такомиллашиб боради. Ўқитувчи инновацион фаолиятининг хусусиятларини ўрганиб чиққан педагог олимлар фикрларига таянган ҳолда, қуйидагиларни инновацион фаолиятнинг асосий белгилари деб, ҳисоблаш мумкин:

- ижодий фаолият фалсафасини эгаллашга интилиш;
- педагогик тадқиқот методларини эгаллаш;
- муаллифлик концепцияларини яратиш қobiliяти;
- тажриба-синов ишларини режалаштириш ва амалга ошира олиш;
- ўзидан бошқа тадқиқотчи-педагоглар тажрибаларини қўллаш олиш;
- ҳамкасблар билан ҳамкорлик;
- фикр алмашиш ва методик ёрдам кўрсата олишлик;
- зиддиятларнинг олдини олиш ва бартараф этиш;
- янгиликларни излаб топиш ва уларни ўз шароитига мослаштириб бориш.

Инновацион фаолият янги ғояни излашдан бошланади. Педагогик инновация таълим-тарбия жараёнидаги муҳим ва мураккаб масала ечимига йўналтирилганлиги сабабли ўқитувчидан янги ёндашувни талаб қилади.

Инновацион фаолиятнинг тузилишини ўрганиб чиққан олимлардан бири В.А.Сластенин уни қуйидагича тузилишга эга деб кўрсатиб ўтади: “Инновацион фаолиятнинг тузилиши – ижодий ёндашув, ижодий фаоллик, янгиликни киритишга технологик ва методологик тайёргарлик, янги фикрлаш, муомала маданияти. Инновацион фаолиятнинг даражалари: репродуктив, эвристик, креатив бўлиши мумкин”.

Инновацион фаолият тузилишини таҳлил қилишга турли хил ёндашувлар мавжуд бўлиб, дейлик А.Никольскаянинг фикрича, фаолиятни янгилаш уч босқичда, яъни тайёргарлик, режалаштириш ва жорий этиш босқичларида амалга оширилади.

М.Жуманиёзованинг фикрича, ўқитувчиларнинг инновацион фаолияти таълим жараёнларида фан ва техника эришган замонавий ютуқлардангина фойдаланишни ўз ичига олмасдан, балки янгиликларни излаш, яратиш, мослаштириш, татбиқ этиш ва олинган натижаларни қайта текшириш каби жараёнларни қамраб олади.

Ўқитувчини инновацион фаолиятга тайёрлашда бир қатор тўсиқлар мавжуд. Буларнинг биринчиси ўқитувчининг ўзи қўнмаган фаолият чегарасидан ташқарига чиқиши қийинлиги, яъни ўқитувчиларда ижодкорликнинг етарли эмаслиги бўлса, яна бир сабаби янги ва номаълум нарсалар ҳар доим одамларда чўчиш ва хавфсирашни келтириб чиқаришидир.

Россия педагоги А.М.Хон фикрича ўқитувчиларда инновацион фаолиятни шакллантиришда учрайдиган психологик тўсиқларнинг икки тури ажратилади: когнитив психологик тўсиқлар ва мунтазам пайдо бўладиган тўсиқлар. Когнитив психологик тўсиқлар янгилик ҳақидаги билимларнинг етишмаслиги, янгиликни ҳис қилмаслик ва нофаол хатти-ҳаракатлар ҳисобланса, мунтазам психологик тўсиқлар янгиликка нисбатан ишончсизлик, раҳбариятга ишонмаслик, ташаббускорларни қўллаб-қувватламаслик ва одатда янгиликни киритувчиларга қарши курашиш каби кўринишларда намоён бўлади.

Ўқитувчиларнинг инновацион фаолиятга тайёргарлиги қуйидагиларда кўринади:

- бажарилиши лозим бўлган ишнинг мақсадини аниқлай олишида;
- ностандарт вазиятларни таҳлил этиб, тезкор ҳулосалар чиқара билишида;
- ўқув-тадқиқот жараёни билан боғлиқ масалаларни ечиш усулларини эгаллаганлигида;
- муаммоларни ҳал этишнинг мақбул восита ва усулларини излаб топиш, кузатиш ва тажриба натижаларини тизимлаштиришда;
- ўз устида мустақил ишлашни режалаштира олишида;

- ўз иши натижасини назорат ва таҳлил қила олишида;
- янги ахборот технологияларидан фойдаланиш малакасининг мавжудлигида;
- янги ғояларни излаб топа олиши, педагогик масалаларни алгоритмлаштириш малакасига эгаллигида.

Юқорида инновацион технология, ўқитувчининг инновацион фаолияти ва унга тайёргарлик жиҳатларини қисқача кўриб ўтдик. Энди эса бевосита, тажрибамиздан келиб чиқиб, табиий-илмий йўналишдаги фанларни ўқитишда ўқитувчининг баъзи бир инновацион ёндошувларини кўриб чиқамиз. Ўтказиладиган машғулотларнинг туридан келиб чиқиб, интерфаол усулларни умумий шаклини олган ҳолда ўзларининг технологияларини яратишлари, берилган тренингларни кенг қамровли, тўлиқ ёки уларнинг баъзи бир босқичлари, элементларини ишлатишлари мумкин.

Аниқ фанларда назарий билимларнинг курсант томонидан мустақил ўзлаштириши ёки қандайдир тасаввурга эга бўлиши қийинчилик туғдиради. Бундай ҳолларда биз кўпроқ синалган анъанавий усулга мурожаат қилишимизга тўғри келади. Анъанавий тарзда ўтказиладиган машғулотда интерфаол усулларни қўллаш эса, унинг бир қатор камчиликларини бартараф этади ва таълим самарадорлигининг ошишига ёрдам беради.

Машғулотларда интерфаол усуллардан фойдаланиш натижасида қуйидагиларга эришилади:

- курсантларда ўзига хос нуқтаи назар шакллантирилади;
- мураккаб муаммоларни ечиш маҳорати оширилади;
- бир фикрдан бошқа фикрнинг афзаллигини асослашга ўрганади;
- баҳсни далиллар асосида олиб бориш малакасига эришади;
- танқидий фикрлаш ва эркин рақобат ва ижодкорлик кўникмаларини эгаллайди.

Табиий-илмий фанлар ўқув фанлари орасида мураккаб фанлардан бири бўлиб, интерфаол усулларни қўллаш муайян қийинчиликлар туғдириши табиийдир. Бу қийинчиликлар айниқса, олий математика маъруза машғулотларида курсантлар томонидан математик тушунчалар, формулаларнинг абстракт қабул қилиниши, уларда илмий билимларнинг етарли эмаслигида кўринади. Шунинг учун маъруза машғулотларида “Тушунчалар таҳлили”, “Блиц-сўров”, “Ақлий хужум” интерфаол усул элементларидан фойдаланиш мақсадга мувофиқ бўлади. Мавзулардан келиб чиққан ҳолда ва курсантларнинг билим даражасини ҳисобга олган ҳолда муамолли усуллардан қўлланиш, бирор янги тушунча, формула бўйича курсантларнинг фикрларини эшитиш, айрим формулаларни келтириб чиқаришда уларнинг мулоҳазаларидан фойдаланиш яхши самара беради.

Кафедра фанлари бўйича амалий машғулотларида ўтилган мавзуларни такрорлаш “Фото кўз”, “Блиц-сўров”, “Тушунчалар таҳлили”, “Тезда топ”, асосий қисмда “Зинама-зина”, “Аукцион”, “Вееен диаграммаси”, “Нима учун?”, якуний қисмида “БББ”, “Кластер”, “Чайнворд”, “Блиц” каби интерфаол усулларни қўллаш, шубҳасиз курсантларнинг мавзуларни ҳар томонлама ўзлаштиришларига, мантикий ва танқидий фикрлашларининг, таққослаш ва анализ қилиш кўникмаларининг ривожланишига, ўз-ўзини баҳолашнинг ўсишига ёрдам беради.

Юқоридаги баъзи бир интерактив усулларни усулларни айнан қандай тарзда қўлланилишини мисолларда кўрсатиб ўтамиз.

Аукцион интерфаол усулидан курсантлар билан гуруҳларда ва индивидуал ишлашда фойдаланиш мумкин. У курсантларни жамоа ёки мустақил ишлашга, ўз-ўзини баҳолашга ўргатади. Аукцион топшириқларининг хилма-хиллиги, турли мураккабликда тузилиши машғулотнинг қизиқарли ва самарали бўлишини таъминлайди. Шунингдек мавзудан келиб чиқиб саволлар, масалалар, тушунчалар ёки формулалар аукционини ўтказиш мумкин. Масалалар аукционини амалий машғулотнинг асосий қисмида, саволлар,

тушунчалар, формулалар аукционларини машғулотнинг такрорлаш ва мустаҳкамлаш қисмларида қўллаш мумкин.

Фото кўз. Бу интерфаол усул хотирани мустаҳкамлашга, ўтилган материалларни яхши эслаб қолишга ўргатади. Ундан ўтилган мавзуларни такрорлаш ва мустаҳкамлашда фойдаланиш яхши самара беради.

Тушунчалар таҳлили. Бу усул ҳам такрорлаш ва мустаҳкамлаш усулларида бири бўлиб, курсантларни ўз фикрларини ёзма ва оғзаки шаклда ихчам баён қилишга ўргатади.

Бинго. Бу интерфаол усул курсантларнинг диққатини, тафаккурини аниқлашда, мавзунини мустаҳкамлашда қўлланилади. Ушбу усулдан мавзунини умумлаштиришда ёки бирор бўлимни такрорлашда ҳам фойдаланиш мумкин. Курсантлар бирор мавзу ёки бўлимга тегишли формулалар сонига қараб жадвал чизади. Ўқитувчи курсантларга бу жадвал каттакчаларга мавзуга тегишли формулаларни ўзлари хоҳлагандай жойлаштириб чиқишни таклиф қилади. Ўқитувчи олдиндан тайёрлаб қўйилган карточкалардан формулаларни номи ўқийди. Курсантлар ўқилган формулалар ёзилган каттакчаларни ўчиради. Жадвалининг горизонтал ёки вертикал ёки диагональ қисмида турган барча каттакчалари ўчилган курсант “бинго” деб эълон қилади. Ўқитувчи курсантларга формулаларни ўрнини алмаштиришни тавсия қилиши ва ўйинни бир неча марта давом эттириши мумкин. Бунда курсантларда “мен ўзим жойлаштирган формулаларни топа оламанми?” деган ҳиссиёт пайдо бўлади. У ўқитувчи формулаларни ўқий бошлагандан сўнг бутун диққатини формулаларни топиб ўчиришга жамлайди ва жадвалининг горизонтал ёки вертикал ёки диагональ бўйича тўлишини қизиқиш билан кутади.

Веен диаграммаси. Ушбу интерфаол усулни бирор бобга тегишли маълумотларни такрорлаш, умумлаштиришда қўллаш мақсадга мувофиқдир. Бунда шу бобга тегишли тушунчалардан иккитаси олиниб, уларга оид умумий қоидалар, формулалар, фикрлар иккала доиранинг кесишган қисмига, ўзларига хос фикрлар эса доираларнинг чап ва ўнг қисмларига ёзилади. Курсантлар Веен диаграммаси билан ишлаш жараёнида берилган тушунчалар бўйича барча фикрларни эслашга, уларни умумий ва фарқли томонларини аниқлашга ҳаракат қилади. Бунинг натижасида уларнинг таққослаш, анализ қилиш, мантикий фикрлаш қобилиятлари ривожлантирилади.

Шунингдек, курсантларга мустақил тайёргарлик учун “Муаммоли вазият”, “Инсерт”, “Кластер” ва бошқа интерфаол усуллар асосида тузилган вазифаларини бериш уларни ўз устида ишлашга, мустақил фикрлашга ўргатади. Уларда муаммоларни ечиш кўникмаларининг шаклланишига ижобий таъсир кўрсатади.

Дарҳақиқат, ҳар бир ўқитувчининг ўзига хос педагогик маҳорати, услубияти мавжуд. Ҳар бир ўқитувчи ўзига хос новатор, фақат бў кўринмас жиҳатдир. Мана шу инновацияларни юзага чиқариш учун тўхтовсиз изланишимиз керак. Янгиликлар тўхтамайди, шундай экан ўқитувчилар ўзида бор имкониятларни юзага чиқара олиши, янгиликларга бефарқ бўлмаслиги, фидоий бўлиши, кўринмас қирраларини оча олиши доимий равишда изланиши, шогирдларига ҳар томонлама муносиб бўлиши керак деб ҳисоблаймиз.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Юсупов А., Саидов Т. “Таълимда инновацион технологияларни қўллаш” . – Т: 2006. 22-24 б.
2. Мирсагатов Н.С. “Талаба-ёшларда маънавий ва моддий ҳаёт уйғунлигини такомиллаштиришда педагогик технологияларнинг ўрни”, - Т:2013. 86-90 б.

ОӘЖ 37.016:54.

**БЕЙОРГАНИКАЛЫҚ ХИМИЯ КУРСЫ БОЙЫНША КВАНТТАЛҒАН – МӘТІНДІК
ТАПСЫРМАЛАР ЖАСАУ**

Умирзаков Умирбек Асхатович

Абай атындағы ҚазҰПУ жаратылыстану және география институтының
2-курс магистранты

Ғылыми жетекшісі - х.ғ.к., аға оқытушы Қасымбекова Динара
Алматы қ, Қазақстан.

***Аңдатпа:** Бұл мақалада «Бейорганикалық химия» курсын оқытуда ағылшын тілінде квантталған мәтіндік тапсырмаларды қолданудың тиімді әдістері жайлы баяндалған. Мақалада «Бейорганикалық химияның теориялық негіздері» пәні бойынша арнайы тақырыпқа құрастырған квантталған мәтіндік тапсырма нұсқалары көрсетілген. Студенттердің квантталған мәтіндік тапсырмаларды орындау барысында оладың оқуға деген ұмтылысын, оқу материалдарын терең меңгеруге және меңгерген материалға байланысты тапсырмаларды жеткілікті деңгейде жауап бере алатындығы анықталды.*

***Кілттік сөздер:** квантталған мәтіндік тапсырма, атом, электрон, протон, нейтрон, квант сандары.*

Қазіргі уақытта білім беру талаптарының түбегейлі өзгерістерін қоғамның ашықтығы, оның жылдам ақпараттануы мен серпінділігі туындатады. Өскелең ұрпақтың әлеуметтік-экономикалық және рухани даму нәтижелері педагогтардың кәсіби деңгейіне, олардың үздіксіз білім алу және оқытудың жаңа жолдарын іздеу қабілетіне байланысты[1].

Бейорганикалық химия курсының дәріс материалын студенттерге беріп, олар мен бірге талқылап соған байланысты квантталған мәтіндік тапсырмаларды ұсыну арқылы тақырыптың меңгеру деңгейін анықтауға болады. Қашықтықтан оқыту барысында квантталған мәтіндік тапсырмалардың дәріс беруші мен студенттерге тигізер пайдасы зор. Студенттер дәріс материалдары бойынша ғана тапсырмаларға жауап береді, ал дәріс беруші оқытушы студенттердің дәрісті меңгеру деңгейін жеңіл әрі жылдам анықтауына жол береді.

Тапсырманың тестілік түрі тапсырманың мазмұнының осы үшін ең қолайлы формамен байланыстырудың ерекше тәсілі болып табылады. Тәсілдің ерекшелігі негізгі формалардың ерекшеліктерімен анықталады: бір немесе бірнеше дұрыс жауаптарды таңдаумен тапсырмалар, ашық формадағы тапсырмалар және дұрыс бірізділікті орнатуға арналған тапсырмалар. Сәйкестік орнату тапсырмалары бірнеше дұрыс жауаптарды таңдау арқылы тапсырмалармен ауыстырылуына байланысты қазір аз қолданылады. Квантталған тесттік тапсырмаларды қолдану келесідей жағымды тұстарымен ерекшеленеді:

- оқу мәтінінің түсініктілігіне қол жетімді лексиканы қолдану, сөйлемнің күрделі түрлерінің санын азайту, қысқа сөйлемдерді пайдалану, мәтіндерді абзацтарға және кіші бөліктерге бөлу, түсінікті және тартымды сөздіктерді пайдалану арқылы қол жеткізіледі.

- қол жетімділік лексиканы мұқият іріктеумен, оқу материалын қиындық деңгейіне бөлумен, мәтінді бөліктерге бөлумен қол жеткізіледі.

- дамытушы функцияда берілген мәтінге тест түрінде тапсырмаларды жасау арқылы берілетін, жауаптарды интеллектуалды іздестіруді ынталандыратын сұрақтар мен тапсырмалар таңдалған мәтін бар[2].

Кванттау -оқу мәтінін салыстырмалы қысқа бөліктерге бөлу. Бөлінуден (мүшеліктен) басқа, мәтін айтарлықтай қысқарады, мақсатты топ деп аталатын барлық студенттерге түсінікті болу үшін редакцияланады. Бұл кванттау әлеуетті оқырмандардың дайындық деңгейін ескере отырып орындалатынын білдіреді.

Кванттау процесінде әрбір бөлікке тұжырымдалған тақырыптар негізделеді. Кванттау оқу мәтінін қысқа, түсінікті, қолжетімді, қызықты және есте қалатындай етіп жасауға мүмкіндік береді.

Оқу мәтінінің әр бөлігі үшін бастауларды тұжырымдаумен бірге мүшеленуі және қысқартылуы мәтінді кванттаудың негізгі әдісі болып табылады. Тақырыптар әр бөлімнің мағынасын ең жақсы түрде білдіретіндей таңдап алынады. Коммуникативтік лингвистикада мәтіннің жалпы және жекелеген пікірлердің мүшелігі түсіністілікке ықпал ететіндігі даусыз деп саналады. Сондықтан мәтінді саралау және мүше бірліктерін анықтау өте өзекті болып табылады[3].

Біздің педагогикалық тәжірибе Абай атындағы ҚазҰПУ жаратылыстану және география институты химия кафедрасының 6B01510-Химия мамандығының 1-курс студенттеріне жүргізілді. Ғылыми зерттеу тәжірибесі кезінде «Бейорганикалық химияның теориялық негіздері» курсына «Атом құрылысы» тақырыбына арналып ағылшын тілінде құрастырылған квантталған мәтіндік тапсырмаларлар жасалынды. Төменде «Атом құрылысы» тақырыбы бойынша жасалынған мәтіндік тапсырмалардың үлгісі көрсетілген.

Дәрістің тақырыбы: «The structure of the atom»

Мақсаты: Студенттерге атом құрылысы жайлы түсіндіру . Атом құрылысын ашқан химик ғалымдардың теорияларымен таныстыру.

Дәрістің жоспары:

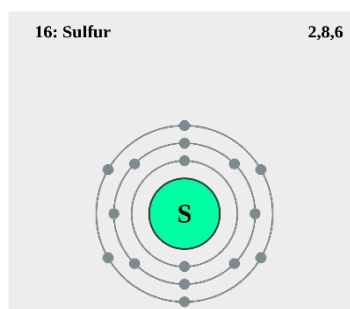
- 1.1 Atom is an indivisible particle.
- 1.2 Distribution of electrons in an atom. Rules for filling in electronic orbitals.
- 1.3 Quantum numbers.

Теориялық бөлім

An atom is a tiny, electron — neutral, chemically indivisible particle of matter consisting of a positively charged nucleus and a negatively charged electron shell.

Electrons do not move in a certain orbit, but rather randomly. The collection of electrons that move around the nucleus is called the **electron shell**[4].

The **atomic nucleus**, as Rutherford proved, is massive and positively charged, located in the central part of the atom. The main particles that make up it are **protons** and **neutrons**.

1- сурет. Distribution of electrons in an atom. Rules for filling in electronic orbitals

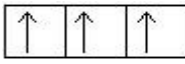
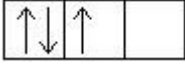
According to the Niels Bohr quantum model of atomic structure, electrons in an atom can only move along certain (stationary) orbits that are distant from the nucleus by a certain distance and are characterized by a certain energy. Another name for stationary orbits is electron layers or energy levels. The sublevel type characterizes the orbital quantum number $l = 0, 1, 2, 3 \dots$, or the corresponding letters — s, p, d, g, etc.

1 – кесте

Types of orbital. The maximum number of electrons for each sublevel.

Type of orbital	s	p	d	f
Value of the orbital quantum number l	0	1	2	3
Number of atomic orbitals of this type $2l+1$	1	3	5	7
The maximum number of electrons in the orbitals of a given type	2	6	10	14

The **Pauli principle**: no more than two electrons with opposite spins can be located on one atomic orbital (spin is a quantum mechanical characteristic of the electron's motion).

The Rule of Hund. On atomic orbitals with the same energy, the electrons are arranged one at a time with parallel spins. For example, filling the 2p orbital with three electrons will occur as follows: , not like .

The principle of minimum energy. Electrons first fill the orbitals with the lowest energy. *Quantum number.*

The main quantum number n characterizes the energy of an electron in an atom and the size of the electron orbital.

Differences in the energies of electrons belonging to different sublevels of this energy level reflect the side (**orbital**) **quantum number l** .

Magnetic quantum number m_l describes orientation of orbital in space, and also determines the magnitude of the projection of the orbital angular momentum on the z-axis **m_l** ranges from $+l$ to $-l$ including 0 .

The magnetic spin quantum number m_s characterizes the projection of the electron's own angular momentum on the Z axis and takes the values $+1/2$ and $-1/2$ in units of $h/2p$ (h is the Planck constant).

«Атом құрылысы» тақырыбын меңгеруге арналған квантталған-мәтіндік тапсырмалар:

Task #1. Fill the gaps in this text. (<i>Мәтіндегі бос орындарды толтыруға арналған тапсырма</i>)
An atom is a tiny, electron — neutral, chemically _____ particle of matter consisting of a positively charged _____ and a negatively charged _____ shell. Electrons do not move in a certain orbit, but rather randomly. The collection of electrons that move around the nucleus is called the _____.
a) Indivisible, nucleus, electron, electron shell
b) Invisible, neutron, electron, electron shell
c) Individual, nucleus, neutron, energy shell
d) Independent, neutron, proton, electron shell
Task #2. Find the answer: the charge of nucleus Z equal to the numbers of... (<i>Бірнемесебірнеше дұрыс жауабы бар тапсырма</i>)
a) neutrons
b) protons

c) atomic mass
d) energy shells
e) electrons
f) period
Task #3. Choose the right answer. If the particle has 10 electrons, it will be... (Бірнәмесе бірнеше дұрыс жауабы бар тест тапсырмалары)
a) F, Li ⁺
b) Cl, Na ⁺
c) F ⁻ , Ne
d) Mg ²⁺ , N ³⁻
e) O, K ⁺
Task #4. Find the right pair for the following sublevels... (Бірнәмесе бірнеше дұрыс жауабы бар тест тапсырмалары)
s sublevel has 1 orbital and fills with 2 electrons
p sublevel has 3 orbitals and fills with 6 electrons
d sublevel has 1 orbital and fills with 2 electrons
What about f
a) f sublevel has 6 orbital and fills with 12 electrons
b) f sublevel has 4 orbital and fills with 8 electrons
c) f sublevel has 7 orbital and fills with 14 electrons
d) f sublevel has 9 orbital and fills with 18 electrons
e) f sublevel has 8 orbital and fills with 16 electrons
Task #5. Choose the right sequel... (Бірнәмесе бірнеше дұрыс жауабы бар тест тапсырмалары)
The main quantum number - the energy of an electron in an atom and the size of the electron orbital
The orbital quantum number – characterizes the differences in the energies of electrons
The spin quantum number characterizes the projection of the electron's own angular momentum
What about the “magnetic quantum number”
a) characterizes the charge of orbital
b) indicates the positive moments of orbital
c) describes orientation of orbital in space
d) shows the filling the orbitals
e) increases the maximum numbers of orbitals

«Атом құрылысы» тақырыбы бойынша:

Меңгеру: атом құрылысын, электрондардың электрондық деңгейшелер бойынша таралуын, орбитальдардың толтырылу механизмі;

Түсіну: тапсырманы орындау барысында квант сандарды анықтауды, орбитальдардың заңдылықтар бойынша толтырылуы;

Талдау: орбитальдардың толтырылу ережелерін (Паули принципі, Хунд ережесі), Резерфорд теориясын;

Бағалау: «Атом құрылысы» тақырыбы бойынша жинақтаған білімдерін.

Қорыта келгенде студенттердің квантталған мәтіндік тапсырмаларды орындау барысында оладың оқуға деген ұмтылысын, оқу материалдарын терең меңгеруге және меңгерген материалға байланысты тапсырмаларды жеткілікті деңгейде жауап бере алатындығы анықталды.

Пайдаланылган әдебиеттер тізімі:

1. Smagulov E., Najmuldanov E. Методика использования современных образовательных технологий и тесты //Вестник КазНУ. Серия педагогическая. – 2019. – Т. 58. – №. 1. – С. 117-118.
2. Аванесов В. С. «Форма тестовых заданий». Учебное пособие для учителей школ, лицеев, преподавателей вузов и колледжей. 2 изд., переработанное и расширенное. М.: «Центр тестирования», 2005г., С.15-17.
3. Рыбанов А.А. Количественные метрики для оценки качества квантования учебной информации // Педагогические Измерения. 2013. №4. С. 9–10.
4. Бірімжанов Б.А. Жалпы химия. Оқулық. Алматы: 2011. С.62-76.

УДК 371.321.5

THE NECESSITY OF USING CLOUD SERVICES AND ONLINE SERVICES IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Evlanov Maksim Vitalyevich

Yakubitskaya Svetlana Leonidovna

Teacher of Physics and Mathematics, State Education Institution «Secondary School No. 45 in Minsk», Belarus

Teacher of English, State Educational Institution «Secondary School No. 45 in Minsk», Belarus

Abstract. *The article presents possible options for using online services at the English lessons, justifies the feasibility of using online services and cloud technologies in the educational process.*

Keywords: *educational process, online services, cloud technologies.*

Currently, the so-called cloud technologies (services) and online services are widely used in the educational process of schools. Cloud technologies – "Cloud computing" – technologies that provide ubiquitous and convenient network access at the user's request. For the first time, the idea of such calculations was proposed in 1961 by John McCarthy (John McCarthy), that can be sold as electricity and water, i.e. computing power will be provided to users as a service.

Cloud technologies are gradually entering our daily life. Their application is associated with a number of organizational problems, the solution of which will contribute not only to the development of science, but also accelerate the process of learning and creating new technologies. In the market, cloud services are provided depending on the service in the following service models:

– The IaaS model (Infrastructure-as-a-Service) is provided as an opportunity to use cloud infrastructure for self-management of processing, storage, network resources and other fundamental computing resources;

– SaaS model (English Software-as-a-Service), in which the consumer is given the opportunity to use the provider's application software running in the cloud infrastructure and accessible from various client devices or via a thin client, from a browser (for example, web mail) or the program interface;

– PaaS model (PaaS, English Platform-as-a-Service), when the consumer is given the opportunity to use the cloud infrastructure to host the basic software and then host new or existing applications.

**SCIENCE AND EDUCATION IN THE MODERN WORLD:
CHALLENGES OF THE XXI CENTURY"**
NUR-SULTAN, KAZAKHSTAN, OCTOBER 2020

We have conducted research that reflects the degree of General awareness of students in the field of cloud technologies. Each subject was asked the following set of questions (table 1):

Table 1

Class:
1. Do you use cloud technologies and online services? (please underline)
Yes No
2. Give examples of cloud technologies and online services that you are familiar with.
3. Do you think the development of cloud technologies and online services is promising? (please explain your answer)

The survey was attended by students of grades 7, 9 and 11 of the state educational institution "Secondary school No.45 in Minsk" and students of the 1st year of BSUIR. After analyzing the survey results, we constructed the following diagrams (figure 1 – figure 3):

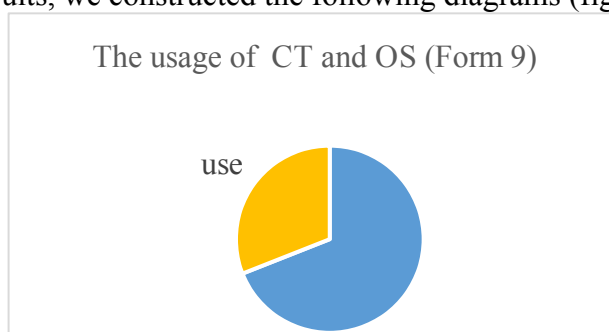

Figure 1. CT and OS usage (Form 9)

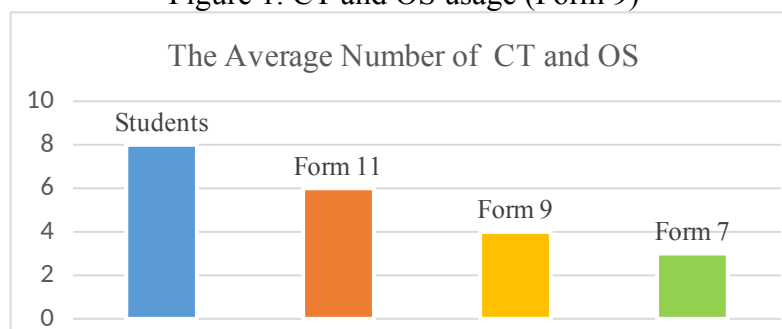

Figure 2. Average number of CT and OS examples

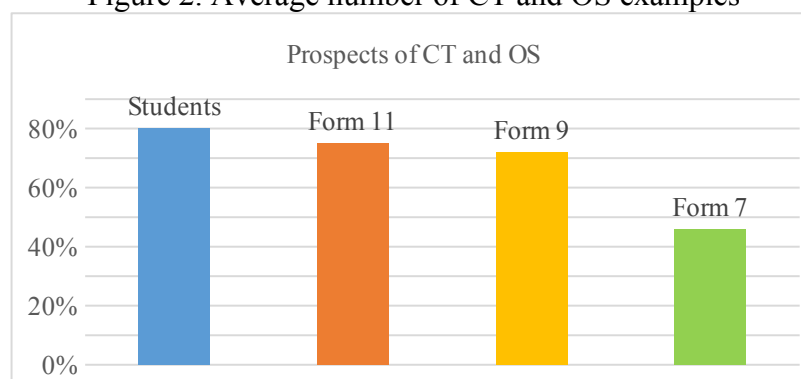

Figure 3. Prospects of CT and OS (the answer is "YES")

Based on the obtained diagrams, we can draw the following conclusion: the older the student, the more there is a need to use cloud technologies and, in this regard, a greater number of different OS are used by them in practice. The vast majority of students (except for the 7th grade), as well as students, noted the prospects for the development of cloud technologies. How can this be justified? Consider one of the responses received: "These technologies allow the user

to save on equipment, as well as expand the scope of use and not only." There is a need to consider the pros and cons of cloud services. The advantages of:

- economic – a large number of services are provided completely free of charge (Yandex Dick, Google Drive, cloud mail, and more). Of course, for a certain fee, there are more opportunities, but we will consider an ordinary user, like me, for example, who does not need a large amount of free space in the cloud or resource SOFTWARE;

- technical – requirements for the equipment you work on are greatly reduced;

- technological – the correct operation of software that provides a cloud service is transferred to the cloud provider-this depends only on the capacity of their servers;

- methodical – of course, it increases the possibility of cooperation between the student and the teacher (teacher and student). There are a lot of services on the Internet that make it possible to work correctly with students and facilitate the educational process.

Online learning aims to recreate, as much as possible, the traditional form of learning, while trying to exploit the differences between the school classroom and the virtual one. Online learning is inherently similar to face-to-face, with the difference that online teachers need to try harder to create a social atmosphere and the dynamics of personal communication.

Teaching English to students of General secondary education institutions is a specially organized, purposeful and controlled process of interaction between teachers and students, aimed at mastering knowledge, skills, and forming students' worldview [3]. We, the teachers, are at the head of learning. it depends on us what knowledge, skills and abilities students will master, how their views on life will be formed, how widely their horizons of knowledge will be developed, how correctly their worldview will be formed.

The importance of communication and social interaction in the process of learning a foreign language is indisputable, therefore, not surprising that in connection with the transition to the competence approach in modern educational practice are becoming more widespread and are used in the teaching of online resources and Web 2.0 services, which allow learners to develop many skills necessary in the modern information society for a successful professional future and current specialist, as well as to diversify the traditional forms of education. Mass distribution of online services opens up wide opportunities for the development of various forms of network interaction between all subjects of the educational process, the use of free electronic resources for educational purposes, and independent content creation. The use of online services in the educational process allows teachers to significantly improve the quality of training, design classes at a different level: make it more interesting, interactive, personally oriented, and effective. The use of Internet services in the educational process allows us to identify the following main areas for involving students in creative cognitive activities (Appendix 1).

Summing up, I would like to note that the potential of cloud technologies and online services is very large and requires strengthening its role in the future. These technologies are truly revolutionary and should be used everywhere. The information society is growing rapidly and cloud technologies can and will help to spread and improve it.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Ванина, М.Ф., Ерохин А.Г., Фролова Е.А. Оценка внедрения облачных решений в бизнес компании // Ванина М.Ф. и др., Век качества. –2015, № 2. с. 29-33.
2. Шекербекова, Ш.Т., Несипкалиев У. Возможности, внедрение использование облачных технологий в образовании // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2015. № 6-1. с. 51-55.
3. Ерохин А.Г. Использование облачных технологий в обучении студентов / Труды конференции “Телекоммуникационные и вычислительные системы” Международного форума информатизации МФИ-2015, М.: Брис-М. – 2015.

Opportunities and options for using online services in the educational process

Service name	Brief Information	Description of the Service
Quizlet	Create flash cards (vocabulary material with or without a picture) for entering or fixing vocabulary. By creating cards with words, you can fix them in 7 different ways	• Training in reading, writing, listening, and speaking. • Individual pace of training and choice of training format. • Ability to print the test in different ways and change it. • For the teacher and student, there is documentation of progress (mistakes and time spent). • The ability to repeat at any time and in any place using mobile apps. • Participate online in the game gravity, as well as a team game from 6 people. • Mobile version.
Learning-apps	A service for creating interactive training exercises, quizzes, and tests. One of the most popular services for creating interactive exercises. The teacher can create more than 26 types of exercises based on a template. For example, "Puzzles", "Find a pair", "Find a match", "Set the sequence", "Quiz with choosing the right answer", "Crossword" and many others.	• You can also create your own class inside the app and create exercises together with your students. This gives students the opportunity to test and consolidate their knowledge in a fun way, which engages them and increases their interest in learning. • Exercises are embedded in the blog. It can be distributed in social networks and using QR codes. • The service is free.
Quizizz	Service for creating surveys and quizzes. Each quiz has its own code, which students receive before the game. Each student has a different sequence of questions on the screen, which eliminates peeking.	• When creating a quiz, the teacher can insert their own picture or embed it from the network, as well as set time to think about the question. • Using the service, the teacher creates a quiz on their computer, and students can take part in it with their mobile devices.
Padlet	A service for creating, collecting, and storing digital materials on a lesson topic. Materials on the Board can be arranged in different order, choose the background, give the original name to the Board. You can also register via social networks. Examples of application: 1. Collection of material on the topic for the lesson.	• Embed your Board in the blog. • Distribute in social networks and QR-Code. • Make your Board public or only available to a specific student. • Save as image and PDF format.

	2. A group of students is doing their homework on a blackboard, and the blackboard is on the teacher's blog. 3. Conduct a collective brainstorming on the topic for gathering material.	
Thinglink	You can use the service to create an interactive multimedia poster with markers applied to it. To create a multimedia poster, an image is uploaded to the service and markers are applied to it that lead to another service: a video from You-Tube, a page from Wikipedia, and the SoundCloud audio service.	• You can add comments and tags. • Teachers can copy their favorite interactive posters and edit them as they see fit. • You can create flowcharts for lessons. • You can select an icon for the marker. • Collect material on the topic for the lesson. • Create a route or interactive tour. • The created material can be shared on social networks. • Insert a blog and create your own Facebook app.

УДК373.24

СПЕЦИФИКА ФОРМИРОВАНИЯ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ О КОСМОСЕ У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Катичева Елена Вячеславовна

Магистрант факультета дошкольного образования БГПУ им. М.Танка,
Научный руководитель – Рублевская Елена Анатольевна, канд. пед. наук, доцент
Минск, Республика Беларусь

Аннотация: В статье акцентируется внимание на актуальности проблемы формирования представлений о космосе для детей старшего дошкольного возраста, раскрывается специфика формирования представлений о космосе у детей старшего дошкольного возраста

Ключевые слова: представления о космосе; дети дошкольного возраста; принципы обучения; методы обучения

Формирование представлений о космосе играет большую роль в процессе экологического воспитания детей старшего дошкольного возраста и занимает важное место в общей системе работы по ознакомлению воспитанников с природой в учреждении дошкольного образования. Знакомя воспитанников с основами астрономии, мы не только формируем у них первоначальные основы экологической культуры личности, целостную картину мира и научное миропонимание, но и вносим определенный вклад в

интеллектуальное, эстетическое, нравственное воспитание подрастающего поколения. Поэтому важно грамотно выстроить работу по формированию представлений о космосе у детей старшего дошкольного возраста.

На современном этапе значение и содержание элементарных представлений о космосе для детей дошкольного возраста рассматриваются в работах таких исследователей, как В.И. Ашиков, С.Г. Ашикова, О.В. Дыбина, И.И. Кобитина, Е.П. Левитан, С.Н. Николаева, Н.А. Рыжова, Е.С. Шерстова и другие. Однако методика формирования представлений о космосе у детей дошкольного возраста недостаточно раскрыта в психолого-педагогической и методической литературе. В связи с этим считаем актуальным раскрытия специфики формирования представлений о космосе у детей старшего дошкольного возраста. Данную проблему предлагаем решать в следующих направлениях:

Во-первых, продумать какие темы можно и нужно изучать с детьми старшего дошкольного возраста. Выбор содержания обучения определяется содержанием учебной программы дошкольного образования. Так же, при подборе материала, необходимо учитывать следующие педагогические принципы:

- принцип воспитывающего обучения. Обучение и воспитание всегда выступают в единстве. Поэтому, определяя содержание занятий, наряду с образовательными необходимо ставить и воспитательные задачи. Это будет способствовать усвоению нравственных норм и ценностных ориентаций наряду со знаниями, умениями и навыками. Для реализации данного принципа в процессе ознакомления с космосом необходимо отбирать материал таким образом, чтобы он способствовал формированию у дошкольников бережного отношения к окружающей среде, живым существам, ответственности за состояние природы ближайшего окружения, развитию желания принимать активное участие в охране природы;

- принцип развивающего обучения. Обучение не должно ориентироваться только на достигнутый уровень развития ребенка, оно должно всегда опережать его, немного забегать вперед. Для реализации данного принципа важным является возникновение интереса к процессу обучения, а так же личные успехи в овладении учебным материалом. Чем больше успехов у ребенка в знаниях, тем выше и устойчивее его желание приобретать новые знания;

- принцип доступности. Данный принцип основывается на умении педагога соотносить учебный материал с уровнем развития воспитанников, их личным опытом, с теми знаниями и умениями, которыми они владеют. Реализация данного принципа предполагает отбор материала по изучению предметов и явлений окружающего мира, которые будут понятны и доступны детям дошкольного возраста, а так же конкретность в его изложении, простоту речи педагога;

- принцип систематичности и последовательности. Порядок изучения учебного материала предусматривает последовательное усложнение от занятия к занятию, связь последующего материала с предшествующим. Так, формируя представления о звездах и звездном небе, вначале можно рассмотреть изображения звезд на иллюстрациях и демонстрационных картинах, понаблюдать за ними на ночном небе, провести опыт «Светят ли звезды днем?», а затем перейти к изучению созвездий и знаков Зодиака;

- принцип наглядности. Данный принцип предполагает задействование в обучении всех органов чувств воспитанников. Он является наиболее важным, так как мышление детей дошкольного возраста носит наглядно-образный характер. Реализация данного принципа предполагает использование различных видов наглядности: естественная (наблюдения за объектами природы), картинная (фото, рисунки, картины), объемная (модели, муляжи), аудиовизуальная (кинофильмы, видеофильмы, диафильмы),

графическая (схемы, чертежи), экспериментальная (элементарные опыты и эксперименты);

- принцип сознательности и активности. Знания должны быть осознаны воспитанниками. Для этого требуется непосредственная их вовлеченность в образовательный процесс, активность при усвоении учебного материала. Активность может носить репродуктивный (запоминание и воспроизведение информации) и творческий характер. В процессе ознакомления с космосом данный принцип будет реализовываться через вовлечение воспитанников в игры, продуктивную деятельность, экскурсии в планетарий и др.;

- принцип научности. Его суть состоит в том, чтобы воспитанники усваивали элементарные, но реальные знания, правильно отражающие действительность. Например, отрицательные эмоции и искаженное восприятие окружающей действительности могут вызвать вымышленные космические персонажи или рассказы о несуществующих планетах.

Во-вторых, выбрать формы, методы и приемы обучения. Педагогическую работу по формированию представлений о космосе можно проводить в разных формах: на занятиях, в играх, экспериментировании, наблюдении за объектами и явлениями природы, разработке маршрутов, тем экскурсий и экологических прогулок, организации и проведении смотров-конкурсов детских работ и праздников.

В организации работы с дошкольниками по формированию представлений о космосе можно использовать следующие методы:

- наглядные методы (наблюдение, демонстрация, моделирование). Наглядные методы с наибольшей полнотой соответствуют возможностям познавательной деятельности дошкольников, позволяют формировать яркие и конкретные представления. Чтобы сравнить размеры Солнца с размерами Земли, можно взять тыкву или арбуз и горошину. Горошина - это наша Земля, тыква - Солнце. Земля настолько меньше Солнца, насколько горошина меньше тыквы. Во время прогулки можно наблюдать за Солнцем, беседуя при этом о том, что жизнь на Земле зависит от Солнца, что оно освещает и согревает все вокруг, и без него было бы темно, холодно, и жизнь на Земле была бы невозможна;

- словесные методы (рассказ, беседа, чтение художественной литературы). Словесные методы помогают расширить знания воспитанников, сформировать эмоционально-положительное отношение ко всему живому на нашей планете. Рассказывая дошкольникам о Земле, Солнце, космосе нужно преподносить знания на понятном для них языке, чтобы получить от них эмоционально положительную отзывчивость;

- практические методы (упражнения, опыты и эксперименты, моделирование). Опыты и эксперименты помогают приобрести новые знания о том или ином явлении, глубже их осмыслить, развивать наблюдательность, способность сравнивать, высказывать предположения, делать выводы. При ознакомлении воспитанников с космосом не менее важным является использование моделей. Модель - материальный носитель реальных объектов, явлений природы, отражающий их признаки. Модели четко отражают основные свойства объекта познания, они просты для восприятия и доступны для создания действий, значительно облегчают познание;

- игровые методы (ролевые, подвижные, дидактические игры). В формировании элементарных представлений о космосе ведущая роль принадлежит дидактической игре. Авторские игры, разработанные самим педагогом, доставляют воспитанникам много радости, расширяют кругозор и содействуют их всестороннему развитию. Для подвижных игр свойственно не только богатство и разнообразие движений, но и свобода их применения в разнообразных ситуациях. С целью приобщения воспитанников к основам

астрономии используются игры с ориентировкой в пространстве. Содержание и сюжеты сюжетно-ролевых игр могут быть связаны с освоением человеком космоса, различными видами путешествий.

Так же следует отметить, что процесс развития познавательного интереса к космосу у детей старшего дошкольного возраста может быть успешно реализован средствами интеграции содержания образовательных областей учебной программы и разных видов детской деятельности.

В-третьих, необходимо обеспечить условия для успешной работы по формированию элементарных представлений о космосе. Ознакомление детей старшего дошкольного возраста с космосом будет иметь положительный результат при наличии в учреждении дошкольного образования правильно организованной развивающей предметно-пространственной среды. При создании развивающей среды целесообразно опираться на положение А.В. Запорожца об амплификации детского развития, что предполагает расширение возможностей ребенка в разных формах жизнедеятельности (игра, экспериментирование и т.д.). Соответственно, развивающая предметно-пространственная среда должна способствовать формированию представлений о космосе и создавать условия для самостоятельной исследовательской деятельности дошкольников при решении возникающих познавательных задач. К примеру, создание уголка, мини-музея или тематической библиотеки на тему «Космос», уже может вызвать интерес к таинственному космическому пространству.

Таки образом, специфика формирования представлений о космосе у детей старшего дошкольного возраста заключается в отборе содержания обучения согласно учебной программе дошкольного образования, выборе форм, методов и приемов обучения, обеспечении условий для успешной работы по формированию элементарных представлений о космосе. Эффективному решению задач по ознакомлению детей старшего дошкольного возраста с космосом способствует оформление уголков и мини-музеев на космическую тематику, проведение интегрированных занятий.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Дошкольникам о земле и космосе : пособие для педагогов учреждений, обеспечивающих получение дошкольного образования / авт.-сост. С. И. Тарарышко. – Минск :Зорныверасень, 2007. – 84 с.
2. Левитан, Е. П. Четыре ступени детского и юношеского познания Вселенной / Е. П. Левитан // Земля и Вселенная. – 2006. - № 3. - С. 76-81.
3. Литвина, Н. В. Учебно-методический комплекс по учебной дисциплине «Дошкольная педагогика» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://elib.bspu.by/handle/doc/171>. – Дата доступа. – 15.10.2020.

УДК 776.03:612

CONSTITUTIONAL TYPE OF BODY AS THE BASIS OF AN INDIVIDUAL APPROACH IN THE FIELD OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORT

Batyashova Irina Vasilievna

Senior Lecturer "ToraighyrovUniversity"
Pavlodar, Kazakhstan

Krivets Oxana Alexandrovna

Senior Lecturer "ToraighyrovUniversity"
Pavlodar, Kazakhstan

Belyakova Olga Vyacheslavovna

Teacher of Chemistry and Biology, KSU Secondary School No. 13
Pavlodar, Kazakhstan

Annotation: *the article examines the meaning and ways of using constitutional types of physique in pedagogical practice, in particular physical education for individualization in the context of the modern educational process.*

Keywords: *individual approach, physique, constitutional type, individual typological characteristics*

In recent years, in the field of physical culture, an active search for ways to individualize the physical training of students has been conducted.

An individual approach is one of the main principles of physical education. Its essence is the characteristics study of each student and the choice of adequate teaching methods and physical education.

We conducted a survey, which was attended by secondary schools teachers of physical education, college teachers and teachers of the Toraighyrov University Physical Culture and Sports Department.

100% of respondents or 67 teachers are familiar with the individual approach to physical education and actively use it in their professional activities.

With an individual approach, teachers take into account the following factors:

- the level of physical development of those involved. This indicator is taken into account by 46.4% of the respondents;
- motor fitness. This criterion is based on standards and is taken into account by 58.3% of teachers;
- gender and age of students. 84.8% of respondents take these factors into account in individual work with students;
- general and individual changes in physical condition. This criterion was noted by 37.4%;
- Sensitive periods of motor qualities development are taken into account by 29%.

To the question of the form: "Are you familiar with the individual approach based on taking into account the individual-typological (constitutional) features of the physique?" 92.4% of the respondents found it is difficult to answer.

Physique – the proportions and characteristics of body parts, as well as the developmental characteristics of bone, fat and muscle tissue. The size and shape of each person's body is genetically programmed. This hereditary program is realized in the course of ontogenesis, that is, in the course of successive morphological, physical and biochemical organism modifications throughout its life.

Somatotype is a constitutional person's body type, which implies not only the current appearance of a person, but also a program for future modifications of his body.

The person's constitution changes throughout his life, and the somatotype is formed at the genetic level and it is considered an invariable feature from birth to death of the organism. Age-related changes, all kinds of diseases, increased load can affect the size, body shape, but not the somatotype.

Somatotype – body image – determined on the basis of anthropometric measurements (somatotyping), genotypically determined, constitutional type, characterized by the level and peculiarity of metabolism (predominant development of muscle, adipose or bone tissue), a predisposition to certain diseases.

The constitution is a functional and morphological characteristics set of an organism, formed on the basis of hereditary and acquired organism properties, which determine its reactivity.

All factors that affect a person's constitution can be represented in the form of two groups:

- 1) hereditary factors;
- 2) acquired factors during life and in the human body development.

The acquired factors that affect the characteristics of the physique include: social conditions, nutrition, past illnesses, working conditions, sports.

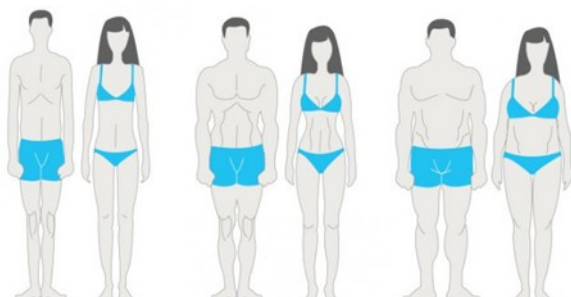
The classification of constitutional schemes is based on the following features: morphological, physiological and psychological. In the history of the doctrine of the constitution, these signs are inseparable from each other in matters of theory and practical research.

With the help of indices in medicine, at the present time, three large clusters of constitution types have been identified and used: astheno-thoracic, muscular, and digestive.

The easiest way to determine the type of physique for a physical education and sports teacher is to determine the angle between the lower edges of the ribs. To do this, it is necessary to invite the student to draw in the stomach and put his palms on the lower edges of the ribs.

If the resulting angle between the palms is straight (90°), this is a muscle type (normosthenic). This body type is characterized by medium lung capacity, but great muscle strength and high levels of endurance. He has a need for movement. The normosthenic shows a love of adventure, emotional callousness and a desire for action in difficult times. An acute angle is characteristic of the astheno-thoracic (asthenic) type of constitution. This type of constitution is characterized by a large lung capacity, low muscle strength, and a high level of endurance. Such a practitioner is uncommunicative, emotionally restrained, secretive, prone to loneliness in a difficult moment and feels difficulties in acquiring new habits.

For the digestive (hypersthenic) type of constitution, the obtuse angle between the lower edges of the ribs is determined. The main characteristics are small lung volume, high muscle strength, low endurance level. Psychological characteristics: polite, sociable, eager for praise, people-oriented in difficult times.

Picture 1 - Body types.

- 1 - asthenic;
- 2 - normosthenic;
- 3 - hypersthenic.

An individual approach based on constitutional characteristics (morphological, physiological and psychological) is designed to ensure the qualitative growth and development of the individual characteristics of students.

For example, with the development of endurance in a person with an asthenoid body type, it is necessary to give a greater number of repetitions of the exercise or to increase the duration of the exercise, since in this type of morphological and functional characteristics provide a better development of quality – endurance. And hypersthenics should be given fewer repetitions of endurance exercises, since this physical activity is especially difficult for them due to their high body weight, structural features of neuromuscular fibers, biochemical characteristics, character traits, etc. In this case, the physical activity for the asthenic and hypersthenic will be adequate and developing, that is, the dose of the load is commensurate with the individual typological (constitutional) characteristics and capabilities of the student.

The development of all motor qualities and the measure of physical activity should be commensurate with the particular trainee level and potencies, since the targeted impact on lagging or dominant motor qualities gives a greater effect in comparison with the uniformly proportional one.

Knowledge of the individual-typological (constitutional) features of the physique can become a necessary foundation for a modern specialist in the fields of pedagogy, psychology, physical culture and sports. If an interested teacher possesses this knowledge, knows how to adapt it to his pedagogical activity and translate it into the appropriate pedagogical technologies language, then he is able to create an educational technology that will be innovative in terms of external features, and individual, personality-oriented in terms of internal ones.

LIST OF SOURCES USED:

1. Дадонova Л.П. Методы соматотипирования в возрастной и конституциональной антропологии. Учебное пособие: Новосибирское книжное издательство, 2006. – 160 с.
2. Дерябин В.Е. Морфологическая типология телосложения мужчин и женщин // Автореф. дисс.....докт.биол.наук. - М., 1993. - 53 с.

Мектепке дейінгі білім беру жүйесінде ақпараттық коммуникативті технологияларды қолдану

Әуезхан Гүлдәурен Жақанқызы

Студент психология-педагогика факультеті А.Байтұрсынов атындағы

Қостанай өңірлік университеті,

Ғылым жетекші: Бисембаева Жанат Кумаровна

Қостанай қ., Қазақстан

"Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай мүдделі жаңа білім беру өте қажет" **Н.Ә.Назарбаев.**

XXI ғасыр – бұл ақпараттық қоғам дәуірі, технологиялық мәдениет дәуірі, айналадағы дүниеге, адамның денсаулығына, кәсіби мәдениеттілігіне мұқият қарайтын дәуір.

Біріккен ұлттар ұйымының шешімімен «**XXI ғасыр – ақпараттандыру ғасыры**» деп аталады. Қазақстан Республикасы да ғылыми – техникалық прогрестің негізгі белгісі – қоғамды ақпараттандыру болатын жаңа кезеңіне енді.

Ақпараттық– коммуникативтік технологияны балабақшада қолдану – қазіргі кезеңдегі мектепке дейінгі тәрбиенің өзекті мәселесі болып отыр. Компьютерлік технология біртіндеп мектепке дейінгі білім беру жүйесіне білім берудің аса тиімді тәсілі

ретінде жәймен еніп келе жатыр. Бұл заманауи әдіс оқуға деген қызығушылықты арттырып, өз бетінше жұмыстануға тәрбиелеп, интеллектуалдық қызметін дамытады, қазіргі заманның рухында дамуға жол ашып, мектепке дейінгі білім беру мекемесінің оқу – тәрбие жұмысын сапалы түрде жақсартуға мүмкіндік туғызып, оның тиімділігін арттырады. Қазіргі заманғы мектепке дейінгі білім беруде ақпараттық технологияларды қолданудың өзектілігі ақпараттық қоғамның қарқындылығымен, мультимедиялық технологиялар, электрондық ақпараттық қорлардың кеңінен тарауы, оқытуда, қарым – қатынас жасауда және тәрбиелеуде желілік технологиялардың мәжбүрлі қолданылуында болып отыр. Осыған байланысты АКТ – ны мектепке дейінгі оқыту процесінің ажырамас бөлігі деп сеніммен айтуға болады. Бұл балалардың жаңа ұрпағына үйреншікті және қолжетімді болып қана қоймай, сонымен қатар қазіргі заман педагогтарына өте қолайлы. АКТ деген не? АКТ – ның біріктірілуі технологияның екі түріне байланысты: ақпараттық және коммуникативтік.

«**Ақпараттық технология** – еңбек өнімділігі мен тиімділігін арттыруға негізделген ақпараттарды сақтауға, өңдеуге, тасымалдау және бейнелеуді қамтамасыз ететін әдістер мен тәсілдердің, құралдардың жиынтығы».

«**Коммуникативтік технологиялар** - адамның сыртқы ортамен байланысының, қарым-қатынасының әдіс-тәсілі мен құралын анықтайды». Бұл коммуникацияларда компьютердің өз орны бар. Ол коммуникация объектілерінің жоғары интеллектуалды түрде өзара қарым – қатынас жасауларын қамтамасыз етеді.

Өз жұмысында компьютерлік технологияларды қолдану педагогке көмектеседі:

- енжар тыңдаушыларды белсенді түрде қызмет етуге тартады;
- оқыту қызметінің одан да көрнекі әрі жедел болуына;
- балалардың ақпараттық мәдениетін қалыптастыруға;
- танымдық қызығушылық белсенділігін арттыруға;
- тәрбиешінің өзін тәртіпке шақырып, оның жұмысқа деген қызығушылығын арттырады.
- ойлау процесін жеделдетеді.

АКТ кез – келген педагогтың әдістемелік көмек сұрап ақпараттық кеңістікке тікелей шығуына, өз тәжірибесін таратуға мүмкіндік береді. АКТ тәрбиешіге әртүрлі әдістемелік бірлестіктерде кеңірек пікір алмасуға мүмкіндік береді, мысалы бейне - шебер сыныптар т. б, қағазбен жұмыстың мөлшері азаяды, өйткені жазба хабарламалардың бәрі құрылып, электронды түрде сақтаулы болады, көрнекі – дидактикалық құралдарды дайындауға да көп уақыт кетпейді. АКТ – ның көмегімен өзіндік кәсіби дамуға қолайлы жағдай туады: электронды оқулықтар, мақалаларды қолданып, Интернет желісінде электронды пошта арқылы әріптестермен пікір алмасулар жүргізуге болады. АКТ – ның көмегімен тәрбиеленушілердің ата – аналарымен хабарласып, қарым – қатынас жасау тиімді екендігі шындық.

АКТ бұл:

- дамытушы заттық кеңістік ортасын қайта құру;
 - балаларды дамыту үшін жаңа құралдар жасау;
 - жаңа көрнекіліктер қолдану;
 - баспада әртүрлі жағдайларға байланысты болмайтын кейбір қосымша ақпараттарды алу;
 - әртүрлі анимациялар мен бейнефильмдер;
 - Интернет желісінің іздеу жүйелері педагогтердің даму мен оқыту бойынша туатын барлық сұрақтарына қажетті материалдың барлығын, сондай – ақ кез – келген фотосуреттер мен иллюстрацияларды ұсынады.
- АКТ – ны қолдану:

- педагог балалармен өткізілетін ұйымдастырылған оқу қызметтеріне көрнекіліктер таңдап алады;
- қосымша танымдық материалдарды таңдап алады;
- тәжірибе алмасып, басқа педагогтармен танысады;
- топтың құжаттарын, есеп берулерді көркемдейді;
- Power Point бағдарламасы бойынша презентациялар әзірлейді.

Бүгінгі күні АКТ:

- ақпараттарды экранда ойын түрінде көрсетеді, бұл балалардың жоғары қызығушылығын туғызады, өйткені ол мектепке дейінгі жастағылардың негізгі қызметі – ойынға жауап береді.
- мектепке дейінгі жастағы балалардың ойлау қабілетіне сәйкес материалды көрнекті, түсінікті етіп қолжетімді түрде ұсынады;
- материалды көп мөлшерде жүктемей, қозғалысымен, дауысымен және мультипликациясымен балалардың назарын өзіне аударады;
- мектепке дейінгі жастағы балалардың зерттеушілік қабілеттерін, танымдық белсенділіктерін, дағдылары мен таланттарын дамытуға мүмкіндік береді;
- балаларды есептің шешімін тапқанда, қиындықтарды жеңген кезде марапаттап отырады.

Күнделікті тұрмыста кездесетін дағдылар арқылы баланың жан дүниесіне әсер ететін білім мен тәрбиенің алғашқы баспалдағы — балабақша.

Балабақша— білім, дағды, іскерліктің қалыптасуының бастамасы болып табылады. Келешекте жалпы білім алумен кез – келген арнаулы мамандықтарға талпынудың іргетасы осы балабақшада қаланбақ. Өйткені баланың жеке бас қасиеттері, оның адамгершілігінің, белсенділігінің қалыптасуы мектепке дейінгі тәрбие мен бастауыш сыныптарда жүзеге аспақ. Баланың рухани күш – қуаты мен ерік - жігерінің, шығармашылық қабілетінің, жалпы мүмкіндіктерінің ашылар кезі. Балабақшаның негізгі міндеті — жеке тұлғаны дамытып, оның алғашқы қалыптасуын қамтамасыз ету, білімге деген сенімін нығайту, іскерлігі мен дүниетанымын қалыптастыру, оқуға деген қызығушылығын оятып, ынтасын арттыру болып табылады. Ендеше, осы міндеттерді жүзеге асыратын басты тұлға - Ұстаз. Тек мықты ұстаз ғана осындай ауыр жүкті алып жүре алады.

Қоғам талабы - заман талабы, өйткені «Әр адам-өз заманының баласы», сәбиді есті, сергек, саналы етіп тәрбиелеу отбасы мен қоғамдық орындарының бірден-бір парызы. Сондықтан қазіргі балабақшадағы оқу-білім беруге арналған инновациялық қызмет-мектепке дейінгі білім беру ұйымдары педагогтарының кәсіби дамуының ең басты факторы болып есептеледі. Қазіргі кезеңде білім ғылым саласында инновациялық педагогикалық технологиялар қаншалықты маңызды болса, мектеп жасына дейінгі балаларды оқыту мен тәрбиелеуде де педагогикалық технологиялар ұғымы кеңінен қолданылтын ұғымдардың біріне айналды.

Мұндай жағдайда тәрбиешінің шеберлігі, ұйымдастырушылық қабілеті үлкен рөл атқарады. Кіші мектеп балалары үшін тәрбиеші олардың еліктейтін, үлгі ететін абыройлы жан. Олар ұстазының бүкіл іс – қимылына, жүріс – тұрысына, сөйлеу мәнеріне, адаммен қарым – қатынасына еліктейді. Сондықтан да жауапкершілігі мол, адал да мейірімді, әділ де парасатты, рухани дүниесі бай педагогтар ғана балаға білім мен тәрбие беріп, оның жан дүниесіне әсер ете алатындығы болашақ маман даярлауға үнемі күн тәртібінің өзекті мәселесі.

Мектепке дейінгі білім беруде ақпараттық – коммуникативтік технологияларды қолдану педагогтың шығармашылық мүмкіндіктерін кеңейтуге жол ашып, мектепке дейінгі жастағы балалардың психикалық дамуының әртүрлі жақтарының дамуына оң әсерін тигізеді. Оқу қызметінің жоғарғы динамикасы балалардың материалды тиімді

менгеруіне, есте сақтауларын, қиялдауын және шығармашылығының дамуына септігін тигізеді. Слайд – шоулар мен бейнефильмдер қоршаған ортадан бақылауларды: гүлдің өсуі, планеталардың Күнді айналуы, толқынның қозғалысы, жаңбырдың жаууы сияқты мезеттерді көруіне мүмкіндік береді.

Қазіргі кезеңде еліміздің білім беру ұйымдарында оқыту процесін ізгілендіру мақсатында көптеген жұмыстар жасалуда. Оларды ғылыми тілмен айтқанда «инновациялық процесс» немесе «педагогикалық жаңалықтарды енгізу» деп аталады. Инноватика ұғымының мәні латынның «*in-novus*» деген сөзінен шыққан, «**жаңарту, өзгерту, жаңашылдық**» деген мағынаны білдіреді. Яғни, педагогика ғылымында жаңа әдістерді, тәсілдерді, құралдарды, бағдарламаларды пайдалану.

Инновациялық білім беру құралдарына: аудио-видео құралдар, компьютер, интерактивті тақта, интернет, компьютер – мультимедиялық құрал, электрондық оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешен, инновациялық ақпараттық банк, инновациялық сайт және тағы басқалары жатады.

Мультимедиялық оқулықтар біріншіден балалардың қызығушылығын арттырады, екіншіден зейін қойып көрумен қатар түсінбеген жерлерін қайта көруге, тыңдауға және алған мағлұматты нақтылауға мүмкіндік береді, сонымен қатар бүлдіршіннің білім алу кезеңінде оқу іс-әрекетіне белсенділігін арттыра түседі. Мультимедиялық оқулықтар балабақша бүлдіршіндеріне арналған таптырмас құрал. Себебі, бұл кезеңдегі балалардың зейіні әдемі түстерге, әдемі ойыншықтарға, әдемі суреттерге, яғни, әдемілікке, әсемдікке әуес болады. Кез келген сабақта әр түрлі әдемі, ұнамды, жағымды суреттер, сызбалар, тәсілдер арқылы графикалық иллюстрациялар негізінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану тәрбиеленушілердің танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, логикалық ойлау жүйесін қалыптастыруға, шығармашылықпен еңбек етуіне жағдай жасайды.

Қазіргі уақытта ақпараттық-коммуникативті технологиялар мектепке дейінгі жастағы балаларға білім берудің ең тиімді құралы болып келе жатыр. АКТ – бұл сандық және коммуникациялық технологиялардың кеңінен таралған түрлері.

АКТ-ны пайдалану мектепке дейінгі жастағы балалардың сөйлеу әрекетінің мақсаттылығын дамытуға және жекелеп оқытуға мүмкіндік береді. Балабақша сабақтарында АКТ-ын пайдалану педагогқа бірден бірнеше педагогикалық міндеттерді орындауға мүмкіндік береді:

- фонематикалық есту қабілетін дамытады;
- лексикалық сөздік қорын дамытады;
- қарапайым сөйлеу дағдыларын дамытады.

Қазіргі уақытта білім берудің мейлінше өзекті міндеті мектеп жасына дейінгі балалардың коммуникативтік мәдениетін қалыптастыру болып табылады. Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар (АКТ) қазіргі заманғы балабақшаның білім беру кеңістігін кеңейтуге мүмкіндік беретін мейлінше тиімді құралға айналып келеді.

АКТ – бұл ақпаратты жасау, беру және тарату үшін пайдаланылатын сандық және коммуникативтік технологиялар жиынтығы (компьютерлік құрал-жабдық, мультимедиялық құралдар, аудио және бейнетехника, әр түрлі коммуникациялық технологиялар).

Менің пікірімше, ең өзекті ақпараттық және коммуникациялық технологиялар бұл: аудио, бейне күйтабақ ойнатқыштар, мультимедиялық құралдар, сондай-ақ әр түрлі ойындар, онда балалар бірнеше тілді қатар алып жүруге үйренеді. Оқу іс-әрекетінде АКТ-ын пайдалану екі түрлі мотивацияны дамытады: өзіндік мотивация, онда беріліп отырған материал өз бетінше қызық және мектепке дейінгі жастағы балаға үйреніп жатқан тілді түсіне алатынын көрсету арқылы қол жеткізілетін мотивация. Бұл қуаныш сезімін және өзін-өзі одан әрі жетілдіруге күшіне сенімділік пен ниет тудырады.

Балаларға оқыту бағдарламасын қарағаннан гөрі ертегі, әңгіме немесе танымдық фильм көрген немесе тыңдаған әлдеқайда қызығырақ. Олар тілдің семантикалық негізін жылдам ұғып алады және өздері сөйлей бастайды. Әсіресе, оқыту кезінде толық ену әдісі пайдаланылса, әсері көп болады. Бұл баланың қазақ тілімен тұрақты және терең байланыс жасауын білдіреді. Бала санасының астары өте алғыр және айқын нәтиже дәл қазір көрінбесе де, бір-екі жылдан кейін баланың өте дамыған лингвистикалық қабілеттерін әбден байқауға болады.

Мектеп жасына дейінгі балалардың тікелей білім беру қызметінде қолданылатын барлық ақпараттық құралдарды төмендегідей бөлуге болады:

- аудио;
- бейне;
- мультимедиялық құралдар.

Ақпараттық – коммуникациялық технология электрондық есептеуіш техникасымен жұмыс істеуге, оқу барысында компьютерді пайдалануға, модельдеуге, электрондық оқулықтарды, интерактивті құралдарды қолдануға, интернетте жұмыс істеуге, компьютерлік оқыту бағдарламаларына негізделеді. Ақпараттық әдістемелік материалдар коммуникациялық байланыс құралдарын пайдалану арқылы білім беруді жетілдіруді көздейді.

Заманымызға сай қазіргі қоғамды ақпараттандыруда педагогтардың біліктілігін ақпараттық – коммуникациялық технологияны қолдану саласы бойынша көтеру негізгі міндеттерінің біріне айналды.

Ақпараттық – коммуникациялық технологияның келешек ұрпақтың жан – жақты білім алуына, іскер әрі талантты, шығармашылығы мол, еркін дамуына жол ашатын педагогикалық, психологиялық жағдай жасау үшін де тигізер пайдасы аса мол.

Ақпараттық коммуникациялық технологияның көмегімен ұйымдастырылған оқу қызметін қалай өткізуге және не істеуге болады деген сұраққа мынандай бағыттарын ұсынуға болады:

- Иллюстративті (насихаттық) көрнекіліктер
- Ақпараттық видео роликтерді құру және көрсету
- Слайд шоу, ертегілер
- Электронды ойындар
- Электронды логикалық тапсырмалар
- Ғажайыпстанға саяхат.
- Электронды слайд шоу
- Электронды дыбыстар
- Айналамен таныстыру, экология бойынша бейне сюжеттер
- Биленгвалды компоненттерге арналған слайд шоу

Қорыта айтқанда, ақпараттық технологиялар баланы оқыту мен дамыту процесін тиімді етіп, балаға да, педагогке де білім берудің жаңа мүмкіндіктерін ашады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Елбасы Н. Ә.Назарбаев «Қазақстан халқына Жолдауы»
2. «Мектепалды даярлық журналы» № 6 2012
3. «Отбасы және балабақша» журналы № 9 2014
4. «Балдырған» журналы №5 2016

ӘОЖ 372.016:57

**БІЛІМ АЛУШЫЛАРҒА САПАЛЫ БІЛІМ БЕРУ МАҚСАТЫНДА БИОЛОГИЯ
САБАҚТАРЫНДА ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖӘНЕ АҚПАРАТТЫҚ
ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ**

Зарлықанова Әсел Тұрсынқызы

Қостанай ауданы әкімдігі білім бөлімінің «Надеждин орта мектебі» мемлекеттік
мекемесінің биология пәні мұғалімі
Қостанай, Қазақстан

Төлеміс Жұлдызай Серікқызы

Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының «Озат» мамандандырылған
ақпараттық технологиялар мектеп-лицей-интернаты" коммуналдық мемлекеттік
мекемесінің биология пәні мұғалімі

***Аңдатпа:** Мақалада білім алушыларға сапалы білім беру мақсатында биология сабақтарында заманауи педагогикалық және ақпараттық технологияларды қолдану жолдары көрсетілген. Білім беру процесінде ақпараттық технологияларды қолдану оқушылардың әлеуметтенуін арттыруға, олардың коммуникативті қабілеттерін дамытуға, өзін-өзі бағалауды арттыруға мүмкіндік береді, бұл оқуға мотивациялық дайындық деңгейінің жоғарылауына әкеледі*

***Дәйексөздер:** білім беру, оқыту, ақпараттық технология, заманауи педагогикалық технология.*

Қазіргі білім берудің алдында қиын міндет тұр – баланы болашақ ересек өмірге дайындау, оған әлеуметтік өзара әрекеттесу тәжірибесін үйрету, жоғары дамыған ақпараттық ортада өз бетінше шешім қабылдауға үйрету. Зерттеулер көрсеткендей, компьютермен белсенді жұмыс істейтін баланың іс-әрекеттің дербестігін дамытудың жоғары деңгейі, ақпараттық ортадағы бағдарлаудың жылдам қарқыны, бастысы, қорытынды жасау және материалды жалпылау мүмкіндігі бар. Сондықтан мектепте оқу процесін ұйымдастыруда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану қажет [1].

Биологияны оқытудағы көрнекіліктің рөлі жалпыға бірдей танылған, оқытудың көрнекілігі дидактиканың негізгі принциптерінің бірі болып табылады. Нақты сенсорлық қолдаудың қажеттілігін Я. А. Каменский негіздеді және К.Д. Ушинский жасады. Соңғысының байқағыштықты, зейінді, сөйлеуді, оқушылардың ойлауын дамытудағы көрнекіліктің рөлі туралы ойлары өзекті.

Қазіргі *инновациялық технология* туралы айтсақ, «технология» грек сөзінен, яғни өнерпаздық, шеберлік, іскерлік деген ұғымды білдіреді.

Мұғалімнің басты мақсаты – алдындағы оқушыларға таза білімнің өзін бере білу емес, бүгінгі алған білімін өмірлік қажеттіліктеріне сай пайдаға асыра білуге үйрету. Тұлғаның өзіндік дамуы өз білімі үшін өз жауапкершілігін көтеру оның «көптің бірі» немесе «көптің ең жақсысы» болуымен емес, өз тұлғасының мәнділігін, құндылығымен маңызды болып саналады. Осы тұрғыда оқытудың жаңа технологияларын жете меңгеріп, оны оқушылардың технологиялық жас ерекшеліктеріне орай орынды қолданудың мәні ерекше. Жаңа технологияны жетік меңгеру сонымен қатар мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген адами қабілетінің

қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі.

Сын тұрғысынан ойлау технологиясы – мақсат пен міндеттердің орындалуы мынадай ұзақ жоспарлар арқылы іске асады:

- ассоциация;
- бірлестік қызмет;
- көзқарасын талдау мен дәлелдеу түрінде қорғау. Бұл технология бойынша:
- оқу үрдісінде қызығушылық артады;
- оқушының өз бетімен білім алуына мүмкіндік беруі туады;
- оқушының ақпараттық тіл байлығы жетіледі.

Бұл технология мысал ретінде 7 сыныптың «Адам экожүйенің бір бөлігі. Антропогендік фактор» тақырыбы бойынша диспут ұйымдастырып, қазіргі заманауи өзекті мәселелерді қарастыруға болады.

Деңгейлік саралау технологиясы – саралап оқыту технологиясы, оқыту процесінің белгілі бөлігін қамтып, ұйымдастырудың шешімдері, оны оқыту құралдарының жиынтығы түрінде көрінеді. Сыныпты, топтарды оқытуға әртүрлі қолайлы жағдай туғызуды қажет етеді; әдістемелік педагогикалық-психологиялық және ұйымдастыру-басқару шаралары біріктіріледі.

Деңгейлеп оқыту технологиясының мақсаты: әрбір оқушы өзінің даму деңгейінде оқу материалын меңгергенін қамтамасыз етеді.

1) Деңгейлеп оқыту әр оқушыға өз мүмкіндіктерін пайдалана отырып, білім алуына жағдай жасауға мүмкіндік береді;

2) Деңгейлеп оқыту әр түрлі категориядағы балаларға, олармен саралай жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

3) Деңгейлеп-саралап оқыту құрылымында білімді игерудің бірнеше деңгейі қарастырылады: ең төменгі деңгей (базалық), бағдарламалық, күрделенген деңгей сондықтан әрбір оқушы меңгеруі тиіс.

Бұл технология негізінде 8 сыныптың «Тамақтану гигиенасы. Асқорыту мүшелерінің жұқпалы аурулары және олардың алдын алу. Тағамнан уланудың алдын алу. Алғашқы жәрдем шаралары. Ішек құрт ауруларының алдын алу» тақырыбын ала отырып, А,В,С (оңай, орташа және қиын) деңгейдегі тапсырмаларды беріп, оқушылардың қызығушылығы мен бәсекелестігін арттыруға мүмкіндік болады.

Модельдеу технологиялары: Бұл технология оқушылардың шығармашылық және базалық білімді қажет етеді. Берілген ресурстық заттар мен материалдардан қажетті модель жасау қажет. 8 сыныптың «Тыныс алу мүшелері және жолдары» тақырыбы бойынша түрлі түсті қағаз, қаламдар мен қарындаштар, А4 қағаздары, жіп, пластмассалық түтікшелер материалдарын пайдалана отырып, модельдеу технологиясы бойынша өкпе, жұтқыншақ, кеңірдек, альвеола, бронхы моделін құрастыра алады.

Білім берудің даму бағыты мен технологияларын қамтитын көптеген педагогикалық технология қолданып жүргені мәлім. Олар: Д.Б.Эльконин, В.В.Давыдовтың «Дамыта оқыту» технологиясы, Ж.Қ.Қараевтың «Деңгейлі саралап оқыту» технологиясы, П.М. Эрдниевтың «Дидактикалық бірліктерді ірілендіру» технологиясы, В.Ф. Шаталовтың «Тірек сигналдары арқылы оқыту» технологиясы, «Ойын арқылы оқыту» технологиясы[2], т.б.

Жаңа технологияларды пайдалану оқушылардың өз бетімен жұмыс істеуін ұйымдастыруда тигізер пайдасы зор. Осының нәтижесінде оқушылар өздігінен бақылауды үйренеді, оларда тапсырылған істі орындаудағы жауапкершілік сезім, еңбексүйгіштік, табандылық, ұйымшылдық, бір-біріне деген жолдастық көмек қалыптасады. Дидактикалық мақсатына қарай өз бетінше жұмыстарды, жаңа материалдарды оқып үйренуге дайындық, жаңа материалды оқып үйрену, бекіту, қайталап пысықтау және

бақылау деп бөлуге болады. Ал оқушылардың өз бетінше білім алуы – олардың шығармашылықпен жұмыс істеуіне әкеледі.

Биология сабақтарында АКТ-ны пайдалану пәнге оқыту сапасын арттыруға мүмкіндік береді; көрнекілік принципін жүзеге асыра отырып, түрлі объектілердің елеулі жақтарын көрсетуге; табиғаттың зерттелетін объектілері мен құбылыстарының аса маңызды сипаттамаларын алдыңғы жоспарға ұсынуға (оқу мақсаттары мен міндеттері тұрғысынан) мүмкіндік береді.

Биологияның оқу курсын ақпараттандыру негізінен жаңа ақпараттық технологиялар құралдарын, оның ішінде мультимедиялық құралдарды енгізу түрінде жүзеге асырылады. Оқушы естігенінің 5%, ал көргеннің 20% есте сақтап қалады екен. Сондықтан оқушылардың қызығушылығын ояту мақсатында АКТ-ны қолдану заман талабына сай болып отыр.

АКТ қолдану түрлері

Сандық білім беру ресурстары - мультимедиялық дыбысталған презентациялар, сандық форматқа айналдырылған мәтіндер, интерактивті тапсырмалар мен білгілі бір тақырып бойынша тестілеу бағдарламалары түріндегі интерактивті кешен.

Сандық білім беру ресурстарын (ЦБР) дайын электрондық өнімдер ретінде пайдалану мұғалім мен оқушының қызметін жеделдетуге мүмкіндік береді, пәнді оқыту сапасын арттыруға, биологиялық объектілердің елеулі жақтарын көрсетуге мүмкіндік береді. Биология пәні бойынша 8 сынып бойынша «Жүрек – қантамырлар жүйесі аурулары (гипертония, инфаркт, тахикардия, ишемиялық ауру, атеросклероз, инсульт)» тақырыбында демонстрация арқылы берілсе, аурудың себептері: тұқым қуалайтын ауруларға бейімділік, салауатты өмір салтын дұрыс ұстанбау т.б. жолдарын талдай алады.

Мультимедиялық презентацияларды қолдану оқу материалын алгоритмдік тәртіпте толық құрылымдалған ақпаратпен толтырылған жарқын тірек бейнелер жүйесі ретінде ұсынуға мүмкіндік береді. Бұл жағдайда әр түрлі қабылдау арналары қолданылады, бұл ақпаратты фактографиялық түрде ғана емес, сонымен қатар оқушылардың ұзақ мерзімді жадына ассоциативті түрде енгізуге мүмкіндік береді. Мысалы, биология 7 сынып бойынша «Гүлдеу және тозандану. Қосарлы ұрықтанудың биологиялық маңызы» тақырыбында гүлдердің тозандану процесін мультимедиялық презентациялар арқылы мағлұмат көбірек алынады.

Презентация – кестелер, схемалар, суреттер, иллюстрациялар, аудио және бейнематериалдар ұсынылуы мүмкін слайдтар түріндегі материалды беру нысаны. Презентацияны кез келген сабаққа мұғалім дайындап, көрсетеді. Сабақтың барлық кезеңі презентацияда көрсету арқылы оқушыға бағыт-бағдар беріліп отырады.

Электронды энциклопедиялар-қарапайым анықтамалық – ақпараттық басылымдардың-энциклопедиялардың, сөздіктердің, анықтамалардың және т. б. аналогтары болып табылады, олар әдетте негізгі сөздер мен ұғымдар бойынша ыңғайлы іздеу жүйесін қолдайды, гиперсілтеме негізіндегі ыңғайлы навигация жүйесі, аудио және бейнефрагменттерді қосу мүмкіндігі.

Соңғы уақытта «Кирилл және Мефодий» компаниясының ақпараттық өнімдері кеңінен танымал болды. Олардың каталогында биология және экология сабақтарында, сондай-ақ үйде, оның ішінде оқушылар мен мұғалімдердің жеке жұмысы үшін пайдалануға болатын әзірлемелердің үлкен таңдауы бар. Жарқын мысал – «Үлкен энциклопедия». Онда сабақ үшін табуға болады: анықтамалық кестелер мен схемалар, түрлі интерактивтер, оның ішінде тірі жануарлар мен өсімдіктердің жіктелуі, мультимедиялық панорамалар.

Виртуалды эксперимент жүйесі-бұл білім алушыларға «виртуалды зертханада» эксперименттер жүргізуге мүмкіндік беретін бағдарламалық кешендер. Олардың басты

артықшылығы-олар білім алушыларға қауіпсіздік, уақытша сипаттамалар және т. б. тұрғысынан іс жүзінде мүмкін болмайтын эксперименттер жүргізуге мүмкіндік береді.

Биология сабағында барлық зертханалық жұмыстарды виртуальды зертханалық жұмыс арқылы болады. Әсіресе, 9 сынып биология сабағында «Зертханалық жұмыс №7«Статикалық және динамикалық жұмыс кезіндегі бұлшық еттің қажуын зерттеу»». Тақырыбын зертханалық жұмысты виртуальды көрсету арқылы білімді шыңдауға болады.

Электрондық оқулықтар мен оқу курстары барлық немесе бірнеше жоғары сипатталған типтерді бірыңғай кешенге біріктіреді. Мысалы, оқушыларға алдымен оқу курсын (презентацияны) қарау, содан кейін оқу курсын (виртуалды эксперимент жүйесі) қарау кезінде алынған білім негізінде виртуалды эксперимент қою ұсынылады. Бұл кезеңде оқушыларға оқылатын курс бойынша электронды анықтамалық/энциклопедия қол жетімді және соңында олар сұрақтар жинағына жауап беруге және/немесе бірнеше міндеттерді шешуге тиіс (білімді бақылаудың бағдарламалық жүйелері).

Кирилл мен Мефодий шығарған «Виртуалды мектеп: биология сабақтары» 7-11 сыныптарға арналған 180-нен астам тақырыптарды және оқу сабақтарын, 2600-ден астам медиаиллюстрацияларды, 80-нен астам интерактивті тренажерлерді, анықтамадағы 2340-тан астам терминдер мен ұғымдарды, 1230-дан астам тест пен тексеру жұмыстарын және 30-дан астам интерактивті үлгілер мен схемаларды қамтиды. Осының бәрін мұғалім сабақта қолдану керек.

Қазіргі кездегі сабақтардың көрнекі құралдарына оқу видеофильмдері ерекше орын алады. Видеофильмдер көрсетілмес бұрын оқушыларға сұрақтар қойылады, оқушылар ол сұрақтарға видеофильмді көріп болған соң жауап береді. Бұл оқушылар бойында алдына мақсат қойып, сабақтың тақырыбына деген оқушылардың қызығуын туғызады. Видеофильмдердің дауысын басып қойып, оқушылар жүріп жатқан көріністерге өздігінен комментарий жасайды. Видеофильмдерді Жер шарындағы өсімдіктер мен жануарлар дүниесінің көптүрлілігін таныстыруда тиімділігі жоғары екені мәлім.

Осылайша, Биологияны оқыту процесінде АКТ-ны пайдалану оның тиімділігін арттырады, неғұрлым көрнекі, қанық етеді (оқыту процесінің қарқындылығы артады), оқушылардың әртүрлі жалпы оқу біліктерінің дамуына ықпал етеді, оқыту сапасын арттырады, сабақта жұмысты жеңілдетеді.

Оқыту барысында қолданылатын әдістемелерді дұрыс таңдап, оқыту үрдісі мақсаттары мен талаптарына сай жетілдіріп, қарқындылығын арттыра түсу қажет. Ақпараттандырылған оқыту барысында сандық оқыту құжаттары, компьютерге арналған ойындар, мерзімді электрондық құралдар, оқу құралдары мен оқу порталдарын құрастыру көзделуі керек. Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы азаматтық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу. Тәуелсіз еліміздің болашағы болып табылатын жас ұрпаққа сапалы білім беріп, жеке тұлға етіп қалыптастыруда электрондық оқыту жүйесі мен оның берер мүмкіншілігі мол болары сөзсіз.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Қазақстан Республикасының 2011-2020 жж дейінгі «Білім беруді дамыту бағдарламасы».
2. Г.К.Селевко. «Педкеңестер технологиясы».
3. http://asyl-bilim.kz/load/p_nder/informatika/informatika/8-1-0-1237

УДК 371

МУЗЕЙНЫЙ УРОК ЭФФЕКТИВНЫЙ ФАКТОР УЧЕБНОЙ САМОРЕГУЛЯЦИИ В РАБОТЕ С ОДАРЕННЫМИ ДЕТЬМИ

Никитин Денис Анатольевич
КГУ «Зубовская средняя школа»
магистр гуманитарных наук

Серохвостова Наталья Николаевна
КГУ «Выдрихинский комплекс «Общеобразовательная средняя
школа им. А.С.Иванова»
магистр гуманитарных наук

***Аннотация:** статья посвящена обобщению имеющегося практического опыта применения музейных технологий на уроках в основной школе, а также обобщению теоретической базы применения регионально-краеведческого компонента в работе с одаренными детьми. Приведенные примеры занятий, хотя и кажутся знакомыми, но позволят обогатить педагогический инструментарий педагога.*

***Ключевые слова:** музейная педагогика, регионально-краеведческий компонент, патриотическое воспитание, одаренность, интерактивные занятия.*

2020 год преподнес немало сюрпризов и кардинальным образом изменил педагогические подходы в обучении учащихся. На первый план сегодня выходят дистанционные технологии, но каждый педагог сталкивается с целым комплексом системных и несистемных проблем в их применении. Авторы статьи предлагают эффективный способ повышения саморегуляции, через применение приемов музейной педагогики в работе.

Глобализация и интеграция современного мира не могла не затронуть и сферу образования, на первый план сегодняшних рынков выходит в первую очередь человеческий капитал. Креативность, не стандартное мышление, оригинальность идей – вот ключевые индикаторы результативности интеллектуальной деятельности сегодня. Способна ли современная школа, с четко регламентированными стандартами, программами и показателями получить ученика, соответствующего этим требованиям и быть конкурентным на рынке труда. Для ответа на это вопрос сосуществует большой пласт педагогических и методических приемов при работе с одаренными детьми.

Современные исследования в области психологии и педагогики показали необходимость внимательного и более глубокого исследования вопросов детской одаренности. Бытует мнение, что одаренные дети не нуждаются в помощи взрослых, в особом внимании и руководстве. Однако в силу личностных особенностей такие дети наиболее чувствительны к оценке их деятельности, поведения и мышления, они более восприимчивы к сенсорным стимулам и лучше понимают отношения и связи. Одаренный ребенок склонен к критическому отношению не только к себе, но и к окружающему. Поэтому педагоги, работающие с одаренными детьми, должны быть достаточно терпимы к критике вообще и себя в частности. Талантливые дети часто воспринимают

невербальные сигналы как проявление неприятия себя окружающими. В результате такой ребенок может производить впечатление отвлекающегося, непоседливого, постоянно на все реагирующего. Для них не существует стандартных требований (все как у всех), им сложно быть конформистами, особенно если существующие нормы и правила идут вразрез с их интересами и кажутся бессмысленными. Для одаренного ребенка утверждение, что так принято, не является аргументом. Ему важно знать и понимать, кем это правило принято, когда и зачем [1].

Среди музейных мероприятий, имеющих образовательную и просветительскую направленность, наиболее популярными в настоящее время можно назвать музейные уроки. В корне отличающийся от школьных занятий и экскурсий музейный урок является ярким примером «красочной» иллюстрации исторических событий. На таких уроках детям не бывает скучно, так как сам по себе музейный урок отличается от традиционного.

Учащиеся не сидят за партами, а познают музейный предмет, играя, соревнуясь друг с другом в сообразительности и находчивости: отгадывают загадки, расшифровывают ребусы, отправляются вместе с работниками музея и педагогом в путешествие во времени, они сами становятся, в зависимости от класса и формы музейного урока, героями неведомых рассказов.

Музейные экспонаты имеют уникальную возможность воздействовать на интеллектуальные, волевые и эмоциональные процессы личности ребенка одновременно, а каждая экспозиция представляет собой программу передачи через экспонаты знаний, навыков, суждений, оценок и чувств.

Урок в музее (в экспозиции или фондах) организуется с целью приобретения учащимися знаний по определенной учебной программе или для закрепления и углубления знаний, полученных на уроке в классе. При этом музейный предмет выступает не как иллюстрация к приобретенным знаниям, а как непосредственный источник знания. Эффективность проведения урока в музее определяется специфической для музея средой, способствующей формированию у учащихся новых представлений и понятий, а также систематизации и расширению знаний, имевшихся ранее. С наибольшей отдачей, как правило, проходят занятия по закреплению уже пройденного ранее материала. Неординарность ситуации учебного процесса (музейная среда) стимулирует не только познавательные интересы учащихся, но и способствует всестороннему их развитию. Большое значение имеет феномен узнавания – подкрепление имевшихся знаний о предметах осмотром самих подлинников, что превращает абстрактные знания в конкретные.

Урок в музее активизирует в равной степени и сильных, и слабых учеников, так как создает возможность индивидуального подхода к различному уровню восприятия музейной информации.

Последовательное проведение цикла уроков в музее под руководством учителя воспитывает музейную культуру у учащихся. Уроки, проводимые в музее, как показала практика, дают больший эффект, чем те, что проводятся в обычном классе. Выбор методов и приемов, используемых на уроке, определяется целями и задачами урока, типом отобранных предметов, учетом

способностей, навыков и умений учащихся. [2].

В арсенале работы любого педагога должен быть целый комплекс методических, дидактических и психологических приемов и средств, способных повысить уровень освоения и креативность подходов при решении задач одаренным ребенком. Одним из таких средств является применение регионально-краеведческого компонента на уроках истории основной школы. В качестве педагогической сыновы здесь выступают технологии музейной педагогики.

В методике проведения музейных занятий выделяют различные виды: экскурсия, спектакль, концерт, дефиле (бал), мастер-класс. Формы занятий группируются по признакам использования технологии синтеза и многократности совершаемого действия: экскурсионные и лекционные циклы, кружок, студия, курсы, фестиваль, музейный праздник, музейная акция клуб, вечера. [3, с.114-115] Традиционная форма занятий в музее - экскурсия, в настоящее время заменяется и комбинируется с нетрадиционной, проводятся интерактивные занятия, используются современные технологии (автогид, аудиогид). Музейные занятия можно приравнять по значению со школьным уроком, при условии содержания соответствующего тематике материала. К нетрадиционным моделям проведения урока, которые могут применяться и в музейной педагогике, относятся:

- интегрированные уроки, основанные на межпредметных связях;
- уроки в форме соревнований и игр, конкурсов, турниров, эстафет, викторин;
- уроки, основанные на формах, жанрах и методах работы, известных в общественной практике: исследование, изобретательство, анализ первоисточников, комментарий, мозговая атака, репортаж;
- уроки на основе нетрадиционной организации и представления учебного материала: урок мудрости, урок мужества, урок любви, урок-презентация;
- уроки с использованием фантазии: урок-сказка, урок-сюрприз;
- уроки, основанные на имитации деятельности учреждений и организаций: урок-суд, следствие, дебаты в парламенте [3, с.45].

Использование музейной педагогики на практике инициировано правительственными документами о развитии патриотизма: Федеральным законом от 29 декабря 2012г. №273 – ФЗ «Об образовании в Российской Федерации»; Постановлением Правительства РФ от 5 октября 2010г. №795 «О государственной программе «Патриотическое воспитание граждан Российской Федерации на 2011- 2015 годы».

В практике преподавания центром краеведческой работы становится школьный музей (уголок, комната), так или иначе, но именно эта форма работы помогает привлечь талантливого ребенка к изучению родного края. Приведем несколько примеров применения музейной педагогики в действии [4].

"Пишем перьями..." Интерактивное занятие для школьников рассказывает об истории письменности и письменных принадлежностей. Ребята увидят египетский папирус, пергамент, шелковую китайскую бумагу, попробуют разгадать старинную новгородскую загадку на берестяной грамоте и вывести буквы на восковой табличке.

Дети познакомятся со знаменитыми букварями Истомина и Бенуа, узнают, как выглядела глаголица и что скрыто в названиях кириллических букв, а в заключение напишут небольшое послание гусиным пером.

Рисунок 1. "Пишем перьями..." Интерактивное занятие.

«Юрта – традиционное жилище казахов»

В ходе музейного урока «Юрта – традиционное жилище казахов» учащиеся узнают много интересного о традиционной культуре и народном прикладном искусстве казахского народа. Урок проводится в игровой форме с использованием наглядных материалов: предметы интерьера, конверты с заданиями, уменьшенная копия юрты (ее составляющие) и др. Собирая части юрты (рис. 2) дети усваивают их названия, а также названия предметов интерьера юрты, где они располагаются. Для детей среднего школьного возраста (4-7 классы).

Подобные занятия включаются и в систему государственных стандартов, так как формируют ключевые компетенции выпускника.

Таким образом, музейная педагогика играет позитивную роль в обучении талантливых и одаренных детей. Но для осуществления реализации музейных уроков, необходимо непосредственное тесное взаимодействие школы и музея, либо развитие идеи школьных музеев. Большую пользу в ускорении процесса развития взаимодействия может сыграть использование зарубежного опыта, а также ориентация, в первую очередь, не на рыночные, а на партнерские отношения [5]. Необходимо активнее развивать и внедрять программы связанные с музейной педагогикой, т. к. это позволит улучшить качество образования и уровень культурно – личностного развития обучающихся. В контексте вопроса формирования конкурентоспособной личности и интеллектуального потенциала, вопросы применения музейной педагогики и регионально-краеведческого компонента, могут сыграть значительную роль, как в формировании положительной мотивации к учению, так и в развитии креативности и нестандартного мышления будущего поколения наших школьников.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Freeman, J. (1998) *Educating the Very Able* [Преподавание для очень способных]. London: The Stationery Office.
2. МУЗЕЙНЫЕ УРОКИ В ШКОЛЕ (сборник информационно – методических материалов) Воронеж 2015 г.
3. Freeman, J. (1991) *Gifted Children Growing Up* [Растущие, талантливые дети] London: Cassell.
4. Артемов, Е.Г. Музейно-педагогические технологии / Е. Г. Артемов - СПб.: ФГУК ГМПИР, 2006. – 203с.
5. Короткова, М.В. Методика реализации культурно-образовательных программ для подростков в музейной практике. Музей без барьеров / М. В. Короткова - М.: Владос, 2013- 106с.
6. Короткова, М. В. Методика организации музейных занятий по истории для учащихся V–VI классов основной школы / М. В. Короткова // Преподавание истории в школе.– 2014.– № 4.– С. 8-14с.
7. Щукина Г.И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся / Г.И. Щукина. — М.: Педагогика, 1998 г. — 208 с.
8. Юхневич, М.Ю. Я поведу тебя в музей / М. Ю. Юхневич - М.: Рос.ин-т культурологии, 2001- 223с.

ӘОЖ 372.8.

**ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕПТЕ ЛОГИКАЛЫҚ ЕСЕПТЕРДІ
ШЕШУГЕ БАУЛУ**

Оразбаева Айгерим Кабдоллаевна

Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университетінің математика, физика және информатика институтының магистранты
Ғылыми жетекші - Исакова Мақпал
Алматы, Қазақстан

***Аңдатпа:** Бұл мақаладағы есептер Қазақстан Республикасының кейбір облыс және қалаларының аймақтық ерекшеліктеріне негізделіп құрастырылған. Логикалық есептерді шығаруда жаттанды формулаларды пайдаланбай, есептердің берілген шартына тереңінен үніліп талдау жүргізу арқылы есептерді шығару оқушылардың ойлау қабілетінің артуына көмектеседі. Құрастырылған есептер жалпы білім беретін мектептің 6-сыныбының білім мазмұнына сай болып табылады. Мәтінді есептің математикалық моделін санның бөлігін табу, бөлігі бойынша санды табу, Эйлер-Венн диаграммасы, пропорция, жолды, жылдамдықты есептеу, схема құру арқылы оқушы есеп шығаруға дағдыланады. Есептер өз жерінің табиғаты туралы болғандықтан, оқушылардың қызығушылығын оятып, өз елінің патриоты болуына ықпал жасайды.*

***Түйін сөздер:** логика, математикалық модель, Эйлер-Венн диаграммасы, схема*

Бұл ғылыми жобада логикалық есептердің оқушыларға берілу жолы ерекше. Оқушының логикалық ойлауын дамыту есептерін еліміздің аймақтық ерекшеліктеріне байланысты қарастырдым. Бұл жобаның оқушыларға беретіні мол. Аймақтық ерекшеліктерге негізделген есептердің рухани-тәрбиелік маңызы өте жоғары. Біріншіден, оқушы бұл есептерді шығару барысында оқушы еліміздің әдемі де әсем жерлерімен танысады. Екіншіден, туған жердің байлығын танып – білген оқушы, өз Отанына деген сүйіспеншілік, махаббат, мақтаныш сезімдерінің бойын кернейтіні анық, сондықтан ол өз Отанының патриоты болады. Үшіншіден, әрине, патриот адам өз елінің гүлденіп дамуына зор үлес қосатын ірі тұлға болып қалыптасады.

Логикалық ойлау қабілетін дамытатын жергілікті ерекшеліктерге негізделген логикалық есептер оқушылардың тек қана математикалық логикасын дамытып қоймай, шығаруға да жеңіл болады. Себебі, өзі туып өскен, өмір сүріп жатқан Қазақстанда өзі толық білетін заттарды, объектілерді елестетіп, түсіну қиындық туғызбайды.

Қазіргі таңда Қазақстан он төрт облысқа бөлінген. Елімізде үш республикалық маңызы бар қалалар бар. Олар: Нұр-Сұлтан, Алматы және Шымкент.

Облыстар және республикалық маңызы бар мегаполистердің аумағында орналасқан ерекше жерлерге есептерді шешуде оқушылар үшін жаңалық болатыны анық.

1. Алматы қаласы.

Іле Алатауы шатқалында орналасқан «Шымбұлақ» тау шаңғы базасында аспалы жолдың ұзындығы 4,5 км-ге созылған. Аспалы жол желісімен 15 минут ішінде базаға көтерілуге болады. Аспалы жолмен есептегенде 1 сағат ішінде қанша қашықтыққа баруға болады?

Шешуі: 1 сағат = 60 минут
 $60:15=4$ (рет көтеріледі)
 $4,5 \cdot 4=18$ (км).

Жауабы: 18 км.

2. Батыс Қазақстан облысы.

Жайық – Европа мен Азияны бөліп тұрған өзен. Башқұртстаннан бастау алып және Қазақстан территориясында созылып жатқан Жайық өзені Каспийге құяды. Батыс Қазақстан облысы, Орал, Ақтөбе, Атырау қаласы арқылы ағып жатқан бұл өзеннің Қазақстан жеріндегі ұзындығы 1084 км. Көктем айларында өзен ағысының жылдамдығы 10 км/сағ. дейін барады. Каспий теңізінен шығып Жайық өзені бойымен катер 42 км/сағ жылдамдықпен 7 сағат жүзген соң, 1 сағат аялдама жасап, әрі қарай жылдамдығын 8 км/сағ арттырып жолын жалғастырады. Катер Қазақстан территориясынан шығуға барлығы неше сағат жұмсайды? [3]

Шешуі:

$v = 42 - 10 = 32$ (км/сағ) ағысқа қарсы жүзеді, себебі кері бағытта жүзіп келеді;

$S = 32 \cdot 7 = 224$ (км) тоқтағанға дейін жүзген жолы;

$S = 1084 - 224 = 860$ (км) қалған жолы;

$v = 32 + 8 = 40$ (км/сағ)

$t = 860:40=21,5$ (сағ)

$t = 21,5+7+1=29,5$ (сағ)

Жауабы: 29,5 сағат.

3. Маңғыстау облысы.

Маңғыстау облысындағы Үстірт қорығы – шөл зонада орналасқан ең үлкен қорық. Бұл қорықта 336 өсімдік түрі, жануарлардың 45 түрі және 166 құстар түрі кездеседі. Үстірт қорығына келген зерттеушілердің 12-сі жануарларды, 18-і құстарды, 34-і өсімдіктерді зерттейді. Олардың 5-і құстар мен жануарларды, 7-і құстар мен өсімдіктерді, ал 4-і өсімдіктер мен жануарларды зерттейді.

1) Қорықта барлығы неше зерттеуші бар?

2) Тек қана жануарды зерттейтіндері қанша?

Шешуі:

Эйлер – Венн диаграммасына саламыз.

Жауабы: Барлығы 48 зерттеуші, 3 зерттеуші тек жануарларды зерттейді.

4. Атырау облысы.

Каспий теңізінің орташа тереңдігі 1025 метр, оның түбіне жету үшін батискаф түсті. Теңіздің тереңдігінен батискаф 1,8 км/сағ жылдамдықпен теңіз бетіне көтерілсе, неше секундта су бетінде болады?

Шешуі: $1,8 \text{ км/сағ} = 1,8 \cdot \frac{1000}{3600} = 0,5 \text{ (м/с)}$

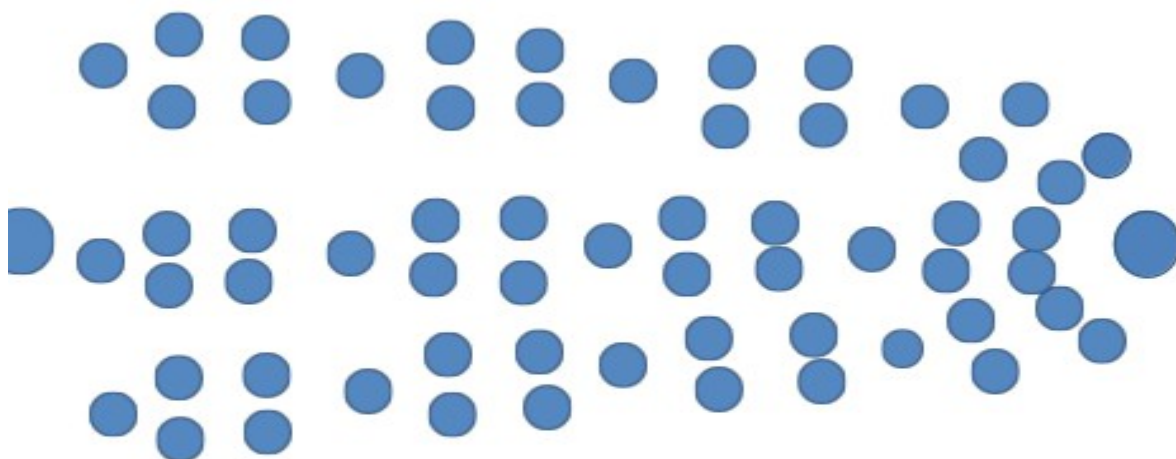
$1025:0,5=2050 \text{ (с)}$

Жауабы: 2050 секундта жетеді.

5. Солтүстік Қазақстан облысы

Солтүстік Қазақстан облысында ірі 62 көл бар. Осы көлдерді шығыс жағынан бір көлден бастап алты бағытта батысқа қарай 6 зерттеушілер тобы шықты. Әрқайсысы келесі әр үшінші көлінде бір-бірімен кездеседі. Олар: 1 мен 2, 3 мен 4, 5 мен 6 топтар кездескені белгілі болса, соңғы көлге жеткенде 1 мен 2, 3 мен 4, 5 мен 6 неше рет кездеседі?

Шешуі: Схема түрінде көрсетеміз.

Жауабы: 4 рет.

6. Шығыс Қазақстан облысы

Әлемде тек екі жерде ғана бар реликті ленталық қарағай борының біреуі Шығыс Қазақстан облысынан Алтай өңіріне дейін жайылып жатса, екіншісі Канадада екен. Әрқайсысының ұзындығы 115 км болатын үш Ертістік қарағай боры 150 мың га, 210 мың га және 220 мың га территорияны алып жатыр. Ал, 1 га орман 280 кг көмірқышқыл газын жұтып, 220 кг оттегін шығарады. Осы бордың барлық бөліктерін қосқанда қанша көмірқышқыл газын жұтып, оттегін шығарады?

Шешуі: $150\,000 + 210\,000 + 220\,000 = 580\,000$ (га)

$580\,000 \cdot 280 = 162\,400\,000$ (кг)

$580\,000 \cdot 220 = 127\,600\,000$ (кг)

Жауабы: 162,4 млн.кг көмірқышқыл жұтып, 127,6 млн.кг оттегін шығарады.

7. Алматы облысы

Алматы облысында орналасқан Шарын шатқалы ұзындығы 154 км болатын Шарын өзенінің бойымен созылып жатыр. Саяхатшылар биіктен бейне түсірілім жасау үшін, қуаттылығы жоғары 70 км/сағ жылдамдықпен ұшатын дронмен коньонды түсіру үшін қанша сағат жұмсайды?

Шешуі: $154:70 = 2,2$ (сағ)

Жауабы: 2,2 сағат.

Қазіргі таңда жалпы жаңа техникалар мен технологиялардың қарқынды дамуына байланысты, қай саланы алып қарасақ та, жаңашыл ойлар мен әдіс – тәсілдерді қажет етеді. Педагог алдымен оқушы бойына баға жетпес, еш өлшеусіз құндылықтарды сіңіру керек. Айта келсек, адамгершілік, отансүйгіштік, мейірімділік, шыншылдық, ұқыптылық және тағы осындай қасиеттер. Ал, математиканың ғылымда және адам ой – өрісінің жан – жақты дамуында орны ерекше. Математиканың негізі ешқашан өзгеріске ұшырамаған, алайда оны тиімді оқытудың қазіргі пелагоготарға қойылатын талап жоғары. Сондықтан,

мұғалім әрқашан ізденісте болуы қажет және алдында тәрбиелеп отырған оқушыларға талабы жоғары болуы тиіс. Ал, математикадағы логикалық есептердің оқушының ойлау қабілетін дамуына әсері орасан зор. Себебі, бұл есептер стандартты есептеуден өзгеше әр түрлі тәсілмен ойлауды талап етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. 2007 жылғы 27 шілде.
2. К.Құдайбергенова «Құзырлылық – тұлға дамуының сапалық критерийі». Алматы - 2008
3. Ә. Ғарифолла, Қ.Ахметов «Батыс Қазақстан облысы энциклопедиясы». Алматы-2010
4. П.П.Бессчетнов «По лесам Казахстана». Алма-Ата: Казахтан, 1976.-144 бет.
5. А. Шарипханова «Как залечиваются раны дедушки - бора». Спектр. Семей-2011.

MAZMUNY
СОДЕРЖАНИЕ
CONTENT

Беспутчик Владимир Георгиевич, Моисейчик Эдуард Алексеевич (Республика Беларусь).....	3
Скакова Анар Нурдыбековна (Өскемен, Қазақстан).....	7
Гиганова Анна Валерьевна (Усть-Каменогорск, Қазақстан).....	12
Решетова Наталья Николаевна (Усть-Каменогорск, Қазақстан).....	16
Пермякова Раиса Николаевна (Усть-Каменогорск, Қазақстан).....	21
Тахатрова Татьяна Викторовна (Усть-Каменогорск, Қазақстан).....	25
Денисова Умида Жумамуратовна, Машарипова Раъно Юсуповна (Ташкент, Ўзбекистан).....	29
Ахмадалиева Севиль Умеровна, Денисова Умида Жумамуратовна (Ташкент, Ўзбекистан).....	33
Денисова Умида Жумамуратовна (Ташкент, Ўзбекистан).....	36
Бекмурзина Айнұр Бейсеновна (Петропавл, Қазақстан).....	41
Хохлова Елена Михайловна (Қарағанда, Қазақстан).....	45
Айтбаева Л.С., Шахманова Қ.Қ. (Семей, Қазақстан).....	48
Елемесова Н.М, Бодесова Д.Е. (Семей, Қазақстан).....	51
Түлеубекова М.К., Шоманова С.К. (Семей, Қазақстан).....	54
Mazhenova Rauana Bokenovna, Karmanova Zhannat Alpysovna, Issayev Aituar (Karaqanda, Kazakhstan).....	57
Медешова Айгүл Бақтығалиқызы, Орынбасар Айнара (Орал, Қазақстан).....	59
Мырзахметова Гүлмира Молдахметовна (Алматы, Қазақстан).....	63
Кабасова Ален Ембергеновна (Алматы, Қазақстан).....	67
Елюбек Айгерім Мадиярқызы (Алматы, Қазақстан).....	72
Сыдыкова Жадра Амиржановна (Алматы, Қазақстан).....	74
Домбровский Вячеслав Иванович (Брест, Республика Беларусь).....	76
Кенжеханова Индира Абди-Ахметовна (Шымкент, Қазақстан).....	78
Михайлова С.Н. (Алматы, Қазақстан).....	83
Болатбаева Зергул Муратбековна (Шымкент, Қазақстан).....	85
Иманалиева Гүлмира Боранбаевна (Шымкент, Қазақстан).....	91
Тайбекова Женискул (Шымкент, Қазақстан).....	95
Искаков Думан Сайлаубекович (Петропавловск, Қазақстан).....	97
Ураимов Кубанычбек Мамазакирович (Жалал-Абад шаары, Кыргызстан).....	101
Әбдез Айгерім Әріпжанқызы, Нурсеитов Руслан Саидрасилович (Шымкент, Қазақстан).....	104
Айдарова Айдана Берикқызы (Алматы, Қазақстан).....	107
Асылбек Айжан Мейрамбекқызы (Қарағанды, Қазақстан).....	112
Эшбаева Наргиза Ураловна, Нурматова Фаиза Эркиновна (Ташкент, Ўзбекистан).....	117
Пинягин Павел Юрьевич (Омск, Российская Федерация).....	120
Калеганова Лариса Евгеньевна, Татаренко Владимир Николаевич (Петропавловск, Қазақстан).....	124
Гайдук Сергей Николаевич (Алматы, Қазақстан).....	128
Евланов Максим Витальевич, Косик Вера Михайловна (Минск, Беларусь).....	133

**SCIENCE AND EDUCATION IN THE MODERN WORLD:
CHALLENGES OF THE XXI CENTURY"
NUR-SULTAN, KAZAKHSTAN, OCTOBER 2020**

Ворисова Раъно Собировна (Узбекистан).....	138
Умирзаков Умирбек Асхатович (Алматы, Қазақстан).....	142
Evlanov Maksim Vitalyevich, Yakubitskaya Svetlana Leonidovna (Minsk, Belarus).....	146
Катичева Елена Вячеславовна (Минск, Республика Беларусь).....	150
Batyashova Irina Vasilievna, KrivetsOxana Alexandrovna, Belyakova Olga Vyacheslavovna (Pavlodar, Kazakhstan).....	154
Әуезхан Гүлдәурен Жақанқызы (Қостанай, Қазақстан).....	156
Зарлықанова Әсел Тұрсынқызы, Төлеміс Жұлдызай Серікқызы (Қостанай, Қазақстан).....	161
Никитин Денис Анатольевич, Серохвостова Наталья Николаевна	165
Оразбаева Айгерим Кабдоллаевна (Алматы, Қазақстан).....	169

Научное издание

VII Международная научно-практическая
конференция
**«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ:
ВЫЗОВЫ XXI века»**

Сборник научных статей
Ответственный редактор – Х.Б. Маслов
Технический редактор – Е. Ешім, Е. Абиев

Подписано в печать 09.11.2020
Формат 190x270. Бумага офсетная. Печать СР
Усл. печ. л. 25 п.л. Тираж 60 экз.